

**BABASININ GÖZÜNDEN İŞİTME KAYIPLI KIZI:
YAŞAM ÖYKÜSÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Cansu ARSAN

Eskişehir 2022

**BABASININ GÖZÜNDEN İŞİTME KAYIPLI KIZI:
YAŞAM ÖYKÜSÜ**

Cansu ARSAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Özel Eğitim Anabilim Dalı
İşitme Engellilerin Eğitimi Programı
Danışman: Prof. Dr. Yıldız UZUNER**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Şubat 2022**

JÜRI VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

BABASININ GÖZÜNDEN İŞİTME KAYIPLI KIZI

YAŞAM ÖYKÜSÜ

Cansu ARSAN

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Şubat 2022

Danışman: Prof. Dr. Yıldız UZUNER

Araştırmanın amacı, işitme kayıplı yetişkin çocuğu olan normal işiten bir babanın yaşam hikâyesinin incelenmesi ve babanın işitme kayıplı çocuğunun hayatı ve gelişim dönemleri üzerindeki etkilerinin derinlemesine anlaşılmasıdır. Nitel araştırma yöntemlerinden yaşam öyküsü ile desenlenen araştırmanın katılımcısı doğuştan sensörinöral çok ileri derece işitme kaybına sahip yetişkin çocuğu olan bir babadır. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşmeler, dökümanlar, fotoğraflar ve yansıtılmalı araştırmacı günlükleri ile toplanmıştır. Toplanan veriler tümevarımcı yöntem ile analiz edilmiştir. Bulgular dokuz ana tema çerçevesinde yorumlanmıştır: babanın içinde büyüdüğü aile, Fatma Hanım'ın hamilelik dönemi, tanılama dönemi, okul öncesi dönem, ilkökul dönemi, ortaokul ve lise dönemi, yetişkinlik dönemi, e-Kpss/ iş hayatı ve koklear implant ameliyatı sonrası karşılaşılan güçlükler.

Araştırmanın bulguları; katılımcı baba Ali Bey'in içinde büyüdüğü ailenin kendi babalık algılarına etkisi olduğunu göstermiştir. Baba kızının işitme kaybını daha çabuk kabullenmiş, babanın bu davranışı işitme kayıplı çocuğu ile olan bağını artırmış ve çocuğun gelişim dönemleri, akademik becerileri üzerinde asıl söz sahibinin baba olmasına neden olmuştur. Bir baba olarak isteğinin işitme kayıplı çocuklar ile daha fazla sözlü iletişim kurulması olduğunu dile getirmiştir. Araştırmanın bulguları tüm işitme kayıplı baba-çocuk nüfusuna genellenemese de bu bulguların kuramlar ve ileriki araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Babalar, İşitme kaybı, Babalık algısı, İşitme kayıplı yetişkin, İşitme kayıplı çocuğu olan babalar.

ABSTRACT

DAUGHTER WITH HEARING LOSS THROUGH HER FATHER'S EYES: LIFE STORY

Cansu ARSAN

Department of Special Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, February 2022

Supervisor: Prof. Dr. Yıldız UZUNER

The aim of the study is to examine the life story of a father with normal hearing who has an adult child with hearing loss and to thoroughly understand the effects of the father on the life and developmental periods of his child with hearing loss. The participant of the study, which was designed with a life history of qualitative research methods, is a father of an adult child with congenital sensorineural hearing loss. Research data were collected through semi-structured interviews, documents, photographs and projective researcher diaries. The collected data were analyzed with the inductive method. The findings were interpreted within the framework of nine main themes: The family in which the father grew up, the mother's pregnancy period, diagnosis period, pre-school period, primary school period, secondary school and high school period, adulthood, e-Kpss/business life and difficulties encountered after cochlear implant surgery.

Findings of the research; showed that the family in which the participant father grew up had an impact on his perceptions of paternity. father accepted his daughter's hearing loss more easily, this behavior of the father increased his bond with his child with hearing loss, and caused the father to have the main say over the child's developmental stages and academic skills. He stated that his wish as a father is more verbal communication with children with hearing loss to be established. Although the findings of the study cannot be generalized to the entire population of fathers and children with hearing loss, it is thought that these findings will shed light on theories and future research.

Keywords: Fathers, Hearing loss, Perception of paternity, Adults with hearing loss, Fathers of children with hearing loss.

TEŞEKKÜR

Lisans hayatımda öğrencisi olduğum için kendimi şanslı hissettiğim, odasına her girdiğimde bütün samimiyeti ile beni karşılayan, bilgi ve tecrübesi ile beni etkileyip bu yola çıkmama vesile olan, araştırmacı kimliğimi keşfetme yolculuğumda kendime olan inancımı hep taze tutan ve beraber keyifli bir şekilde satır satır çalıştığım çok değerli danışmanım Prof. Dr. Yıldız UZUNER'e emekleri, sabrı ve samimiyeti için çok teşekkür ederim.

Sorduğum tüm soruları bunalmadan yanıtlayan, adeta ikinci danışmanım gibi olup yardımlarını hiç esirgemeyen Hilal ATLAR'a ve tezimin konusunu duyduğunda hiç çekinmeden tüm kaynaklarını benimle paylaşan Fatih Mehmet ACAR'a tezime katkıları ve bana olan yardımlarından dolayı tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Benimle birlikte oturup sabahlara kadar yazım hatalarımın üzerinden geçen canım babam Halil ARSAN, beni çalışırken gördüğünde yanımdan yiyecekleri hiç eksik etmeyen canım annem Hatice ARSAN, bir telefon uzağımda olup yüzümü her daim güldüren canım kardeşim Gamze Simay ARSAN, her başarımın ve her kararımın arkasında olduklarını bildiğim sevgili ailem, iyi ki varsınız.

Araştırma sürecim boyunca sabrını, hoşgörüsünü ve ilgisini eksik etmeyen, inancımı kaybettiğimi hissettiği her an düşmeme izin vermeden beni tutup yeniden ayağa kaldıran kendi yaşam öykümün en değerli katılımcısı Hakan ERDAĞ'a sonsuz teşekkür ederim.

Doğduğumdan beri her an'ımda yanımda olan, aynı yollardan omuz omuza geçtiğimiz ve her konuda bana dayanak olan can'ım Elif SOLAK'a, son dört senedir yaşadığımız tüm zorluklara rağmen bu yolu elimi hiç bırakmadan benimle birlikte yürüyen kız kardeşlerim Buse GÜLSAR'a ve Büşra ÖZDEMİR'e teşekkür ederim. İyi ki benimlesiniz.

İşitme kayıplı çocuklara öğretilecek bir kelime, bin kelimeye kapı açmaktır diyerek tüm hayatını benimle ve dolayısıyla tüm bilim camiası ile samimi bir şekilde paylaşan değerli katılımcıma ise teşekkürü borç bilirim.

Cansu ARSAN

Eskişehir, 2022

10/12/2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Çansu ARŞAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
EKLER	xi
ÖZGEÇMİŞ	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Aile Kurumu ve Çocuk	1
1.1.1. Sembolik etkileşim kuramına göre aile	2
1.1.2. Aile gelişim teorisi.....	3
1.1.3. Sistem anlayışına göre aile.....	3
1.1.4. Ekolojik sisteme göre aile	5
1.1.5. Feminist aile teorisi.....	6
1.2. Aileye İşitme Kayıplı Çocuğun Gelişi.....	7
1.3. Babanın Aile Sistemindeki Yeri ve Önemi.....	11
1.4. Normal İşiten ve İşitme Kayıplı Çocuğun Gelişim Dönemleri Üzerinde	
Babanın Etkileri	13
1.4.1. Erken çocukluk dönemi	13
1.4.2. Orta çocukluk dönemi.....	16
1.4.3. Ergenlik dönemi.....	17
1.4.4. Yetişkinlik dönemi.....	19
1.5. Babanın Normal İşiten ve İşitme Kayıplı Çocuğu ile İlişisini Etkileyen	
Özellikler	21

1.6. İlgili Araştırmalar	25
1.6.1. Babanın çocuğunun gelişimine katılımı ile ilgili nicel araştırmalar	25
1.6.1.1. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar	25
1.6.1.2. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar	27
1.6.1.3. İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar	30
1.6.1.4. İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar	32
1.6.2. Babanın çocuğunun gelişimine katılımı ile ilgili nitel araştırmalar	32
1.6.2.1. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar	32
1.6.2.2. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar	33
1.6.2.3. İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar	36
1.6.2.4. İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar	38
1.7. Araştırma Problemi	40
1.9. Araştırmanın Amacı	41
1.8. Araştırmanın Önemi	41
2.YÖNTEM	42
2.1. Araştırmanın Modeli.....	42
2.2. Araştırmanın Katılımcıları.....	43
2.2.1. Ali bey- baba	44
2.2.2. Fatma hanım- anne.....	44
2.2.3. İşitme kayıplı çocuk Ayşe	45
2.3. Araştırmacılar	46
2.4. Araştırma Verilerinin Toplanma Süreci.....	49
2.4.1. Doküman incelemesi.....	49
2.4.2. Yansıtılmalı araştırmacı günlüğü.....	51
2.4.3. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları	51
2.4.4. Pilot görüşmeler.....	52
2.4.5. Yarı yapılandırılmış görüşmeler	53
2.4.6. Süreç içerisinde ortaya çıkan yarı yapılandırılmış görüşme soruları	56

2.5. Verilerin Analizi	57
2.5.1. Verilerin dökümü	57
2.5.2. Veri dökümlerinin doğruluğu	57
2.5.3. Verilerin gruplanması ve temalaştırılması.....	58
2.5.4. Temaların sunumu ve yorumlanması.....	59
2.6. Araştırmanın İnanırcılığı	59
2.7. Araştırma Etiği.....	61
3. BULGULAR.....	63
3.1. Babanın İçinde Büyüdüğü Aile	63
3.1.1. Ali Bey'in büyüdüğü ailede babanın rolü	63
3.1.2. Kardeş ilişkileri.....	64
3.1.3. Ailenin yapısı.....	65
3.2. Fatma Hanım'ın Hamilelik Dönemi	67
3.2.1. Ali Bey'e göre ideal baba	68
3.2.2. Hamilelik dönemi.....	69
3.3. Tanılama Dönemi	69
3.3.1. Tanılama öncesi babanın gözlemleri	69
3.3.2. Tanılanma süreci ve babanın duyguları.....	71
3.3.3. Tanılama sonrası ailenin yaşadığı zorluklar ve aldıkları kararlar.....	74
3.4. Okul Öncesi Dönem	77
3.4.1. Tanılama sonrası okul yaşantıları.....	77
3.4.2. Ayşe'nin dil gelişiminde babanın rolü.....	80
3.4.3. Ayşe'nin okul öncesi dönemde arkadaşları ile ilişkisi.....	83
3.4.4. Koklear implant ameliyatının ilk kez gündeme gelmesi	84
3.5. İlkokul Dönemi	85
3.5.1. Okul öncesi dönemden ilkokula geçiş süreci.....	85
3.5.2. Anne ve babanın gelişim süreçlerine etkisi	86
3.5.3. İlkokul yaşantıları	87
3.5.4. Baba-kız etkileşimleri ve Ayşe'nin sosyal gelişimi	88
3.6. Ortaokul ve Lise Dönemi.....	89
3.6.1. Ortaokul ve lise dönemlerinde babanın destekleri.....	89

	Sayfa
3.6.2. Normal işitenlerin lisesine geçiş süreci	91
3.6.3. İşitme kayıplıların okuluna dönüş ve babanın çabaları	92
3.6.4. Lise döneminde Ayşe'nin dil gelişimi ve sosyal gelişimi	93
3.6.5. Koklear implant sürecinin ikinci kez gündeme gelmesi	94
3.7. Yetişkinlik Dönemi.....	95
3.7.1. Ali Bey'in, Ayşe'nin üniversiteye geçişi ile ilgili düşünceleri	95
3.7.2. Ali Bey'in kızının dil gelişimini değerlendirmesi.....	96
3.7.3. Ayşe'nin sosyal gelişimi ve Ali Bey'in çabaları.....	98
3.8. e-Kpss/ İş Hayatı.....	99
3.8.1. Ali Bey'in özel sektör hakkındaki düşünceleri	100
3.8.2. Ali beyin e-Kpss ile ilgili düşünceleri.....	101
3.8.3. Ayşe'nin atama sürecinde Ali Bey'in duyguları ve çabaları	102
3.8.4. İlk atama yeri ve ailenin yaşantıları	104
3.8.5. A iline geri dönüş süreci.....	105
3.8.6. Koklear implant sürecinin üçüncü kez gündeme gelmesi.....	108
3.8.7. Ayşe'nin koklear implant öncesi ve sonrasını gelişimlerinin karşılaştırması.....	109
4. TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER	112
4.1. Tartışma ve Yorum	112
4.1.1. Babanın içinde büyüdüğü aile	112
4.1.2. Doğum öncesi dönem.....	114
4.1.3. Tanılama dönemi	115
4.1.4. Okul öncesi dönem	117
4.1.5. İlkokul dönemi	120
4.1.6. Ortaokul ve lise dönemi	122
4.1.7. Yetişkinlik dönemi.....	126
4.1.8. e-Kpss/ iş hayatı	130
4.1.9. Koklear implant ameliyatı sonrası karşılaşılan güçlükler	135
4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	137
4.3. Öneriler	137
4.3.1. İleriki araştırmalara yönelik öneriler.....	137
4.3.2. Uygulamaya yönelik öneriler.....	138

KAYNAKÇA.....	139
---------------	-----

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1.: Veri türlerinin miktarı ve süreleri.....	49
Tablo 2.2.: Döküman türü ve miktarına ilişkin bilgiler	50

KISALTMALAR DİZİNİ

A ili	: Katılımcı babanın, eşinin ve işitme kayıplı gencin yaşadığı il
AQS	: Attachment Q-set/ Bağlanma Q-set
B ili	: Katılımcı babanın ve eşinin doğduğu il
BCPR	: Beliefs Concerning the Parental Role/ Ebeveyn Rolüne İlişkin İnanç Anketi
BRAÖ	: Babalık Rolü Algı Ölçeği
C ili	: İşitme kayıplı çocuğun ilk atandığı il
D ili	: Koklear implant için onay veren kurulun bulunduğu il
e-Kpss	: Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı
FIS	: Father Involvement Scale/ Baba Katılım Ölçeği
FSS	: Family Support Scale/ Aile Destek Ölçeği
KMS	: Kansas Marital Satisfaction Scale/ Kansas Evlilik Memnuniyet Ölçeği
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ÖMSS	: Özürlü Memur Seçme Sınavı
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PICCI	: The Parental Involvement on Child Care Index/ Çocuk Bakımına İlişkin Ebeveyn Katılım Endeksi
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

WHO : World Health Organization/ Dünya Sağlık Örgütü

YÖK : Yüksek Öğrenim Kurumu

1. GİRİŞ

1.1. Aile Kurumu ve Çocuk

Aile, bireylerin çeşitli bağlamlarda çocukların gelişimsel alanları üzerinde farklı düzeylerde etkilerinin olduğu karmaşık ve etkileşimli sistemlerdir (May, Chai ve Burrows, 2017, s. 2). Aile kurumu, toplum içerisinde var olan diğer tüm kurumlar gibi değişen toplumsal kültürlere ayak uydurarak değişmektedir. Çocuklara bilinçdışı şekilde doğdukları andan itibaren yüklenmeye başlayan kültürel yaşantılar ömür boyu devam eder. Aileler çocuklarını kültürel kalıplar içinde yetiştirdikçe ve toplumsal kabul gören değerleri kendi aile sistemlerine göre esnetmedikçe çocuğa kötülük yaptığının farkına varamaz. Ailede yer alan her bireyin olabileceğinin en iyisi şeklinde gelişmesi, aile kültürünü yansıtan doğru davranışlar ile mümkündür (Cüceloğlu, 2020, s.39-41). Aslında çocuğun içine doğduğu yaşantıları kendi kendine keşfetmesine yardımcı ortamlar çocuğun büyüyebileceği en sağlıklı ortamlardır (Cüceloğlu, 2020, s.18). Bu noktada bebeğin öğrenme, keşfetme, etrafı tanıma dürtüsü ile doğduğunu ve dünyanın var olan düzenini kendi şemalarına uydurarak anlamlandırması gerektiği ailenin bilinçli olması gereken en önemli noktadır (Özmert, 2006, s. 257).

Aileye yeni katılan bireylerin ebeveynler için bir stres kaynağı olarak görüldüğü yönünde görüşlere çoğu araştırmada rastlanmaktadır. Dünyaya gözlerini yeni açan çocuk ailenin hayatında birçok yeniliğe ve ailenin kendi içinde ve dışı dönük olan ilişkilerinde değişimlere neden olur. Dolayısıyla çocuğun daha anne karnında başlayan gelişiminin pozitif yönde seyredebilmesinde en önemli rol aileye düşmektedir (Kızılalp, 2018, s.7). Ailede sürekli değişen ve gelişen ilişkiler sonucu hayata farklı bir yerden bakmaya başlayan ebeveynlerin çocuk ile olan etkileşimleri çocuğun gelişiminin devamlılığını sağlayan önemli bir unsurdur. Anne baba olarak ebeveynlerin, çocuğun ilk eğitimcileri rolünde olmalarını sağlayan şey ise çocuğun gerek bilişsel, gerek toplumsal ve duygusal yönden gelişebilmesi için yeni bilgiler edinmesini desteklemektir (Şanlı ve Öztürk, 2015, s.240-246). Çocuğun ilk eğitimcileri rolüne bürünen anne ve babaların inanç ve değerleri toplumsal değerleri barındırsa da, farklı şeyler olarak görülmelidir. Bunun nedeni ise çocuğun gözünde anne ve babanın sosyal statülerinin farklılığına istinaden anne ve babaların görüşlerinin davranışlarına yansması çocuk üzerinde daha etkili olmaktadır. Bu da çocuğu gelişimsel açıdan destekleyen en önemli şeylerden biridir (Kağıtçıbaşı, 2019, s.68).

Daha derin ilişkiler içeren bir yapı olarak kabul edilen ailede, aile bireylerinin bebek ile olan etkileşimleri incelendiğinde anneler her durumda bebek ile daha fazla etkileşim halinde gibi görünmektedir. Babaların, bebeğin sadece bakım işini üstlenmeleri bebekle olan etkileşim örüntülerini yeterli seviyeye getirecek kadar etkili olmamıştır (Davashgil, 2011, s.24). Baba sadece bebeğin bakımı ile ilgilenmek yerine doğumundan itibaren çocuk büyüdükçe farklı roller üstlenmektedir. Dolayısıyla içerisinde babanın yer almadığı bir aile sistemi düşünmek neredeyse imkânsızdır (Acar, 2017, s.9). Bu açıdan bakıldığında denebilir ki ebeveynlerin her ikisinin de aile içerisinde çocuğa karşı bazı görev ve sorumlulukları vardır (Ekşi, 1990, s.18).

Aile sisteminin yapısını, etkileşimlerini, zaman içerisindeki değişimlerini anlayabilmek için var olan aile yaklaşımlarını bilmek gerekmektedir. Bunlar ortaya çıkış tarihlerine göre ‘Sembolik Etkileşim Kuramına Göre Aile’, ‘Aile Gelişim Teorisi’, ‘Sistem Anlayışına göre Aile’, ‘Ekolojik Sistem Yaklaşımına göre Aile’ ve ‘Feminist Aile Teorisi’ olarak sıralanmaktadır. Devam eden bölümlerde bu teoriler açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.1. Sembolik etkileşim kuramına göre aile

Bu kuram bireylerin sosyal etkileşimlerinin temelini araştırmada, başkalarının davranışlarını ve kendi davranışlarını anlamlandırma ve yorumlamada kullanılmaktadır. Buna göre ailede var olan bireyler kendi rollerini aile içi etkileşimler ile oluşturmaktadır. Ailede var olan her bireyin farklı yaşam deneyimleri birbirini etkilemekte ve bu etkiler olaylara farklı yaklaşım tarzları, risk analizi yapmaları gibi durumlarda kendini gösterebilmektedir (Yener, 2018, s. 871-872). Bir aile kurumunda yer alan her bireyin üstlendiği roller farklıdır. Buna ‘ailesel kimlikler’ denmektedir (LaRossa ve Reitzes, 2019, s. 145-149). Ailede yer alan çocuk da sürekli etkileşimde bulunduğu ebeveynleri ve çevresi sayesinde sosyalleşir ve kendi kendinin farkına varır (İlgar, 2010, s. 7-8). Gerek ebeveynler gerek çocuk, çevresi ile olan iletişimlerinde dil veya işaretler gibi sembolik iletişim yöntemleri kullanmaktadır. Ve bahsedilen etkileşimler de bu sembollerin anlamlandırılması ile gerçekleşir. Bu kuram sayesinde ailedeki bireyler rollerinin anlamını, görevlerini bilir ve beklentilere doğru cevaplar verebilir (Hammond, 2010, s. 37-38).

Geçmiş zamanlarda ebeveyn kelimesi ile bahsedilen, çocuk ile kan ve duygusal bağı bulunan kişi/ kişiler olarak bilinmekteydi. Fakat zaman geçtikçe bakım evlerinden

evlat edinme, vasilik yapma gibi durumların da artması ile birlikte ebeveyn sözcüğü yeni bir boyut kazanmış ve çocuğun sosyal olarak yetiştirilmesinden sorumlu olan kişi/ kişiler olarak görülmeye başlamıştır. Bu kuramın savunucuları ise bu durumu göz önüne alarak aile olarak adlandırılan kurumu, rollerini yerine getirmek için bir araya gelmiş grup olarak görmektedirler (Laff ve Ruiz, 2019, s. 12). Fakat yerine getirilmesi gereken roller değişmez değildir ve kişilerin yorumlandırmasına açıktır. Örneğin; 60'lı yıllarda baba eve maddi getirisi olan bir birey olarak görülürken, günümüzde çocuklarının gelişimlerini desteklemek için çaba gösteren kişidir (Cabrera vd., 2000, s. 128).

1.1.2. Aile gelişim teorisi

Erikson'ın çocuğun gelişimini dönemlere ayırarak incelemesi gibi aile gelişim teorisi de 1960'lı yıllara kadar olan dönemde aile kurumunu, ailenin yaşam deneyimlerini dönemlere ayırarak ve aile bireylerinin rollerini bu dönemler içerisinde inceleyerek açıklamaya çalışmaktadır (Ilgar, 2010, s. 12). Ailede değişen rolleri ve bu değişimlerin nasıl meydana geldiğini açıklamaktadır. Aile üyeleri zaman içerisinde değişen ihtiyaçlarına ayak uydurabilmek ve aile birliği içerisinde kalabilmek için belirli dönemler içerisindeki gelişimsel görevleri yerine getirmektedirler (Rodgers ve White, 2019, s. 233-238). Ebeveynlerin yaşları ve konumları, aile içerisindeki rollerini belirlemektedir. Üstlendikleri bu roller de ebeveyn-ebeveyn, ebeveyn-çocuk etkileşimlerini açıklamada kullanılmaktadır (Hallaç ve Öz, 2014, s. 150). Dolayısıyla bir ailenin iç dinamiklerini anlayabilmek için bireylerin karşılaştıkları zorluklar karşısında nasıl bir duruş sergiledikleri, bu zorlukların üstesinden nasıl geldiklerinin bilinmesi önemlidir (Hammond ve Cheney, 2021, s. 14-15) .

Aile bireyleri, yaşam deneyimleri içerisindeki değişimler, çocuğun bir dönemden diğerine geçişindeki stres unsurları, ailenin birey sayısındaki farklılıklar gibi durumlara karşı duyarlıdır. Bireylerin bu duyarlılıkları da ailenin güçlenerek değişen dinamiklere ayak uydurmasına zemin hazırlar (Connors, 2019, s. 32). Gerçekleşen her durumda aile bireyleri farklı görevlerle karşılaşmakta ve bunları yerine getirdikçe bütünsel aile gelişimini gerçekleştirmektedir (İçli, 1997, s. 62-63).

1.1.3. Sistem anlayışına göre aile

Aile yapısı içerisinde var olan karşılıklı etkileşimler, ailenin kendi iç dinamik örüntülerinin varlığı ile sağlanmaktadır. Aile içerisinde yer alan her bir bireyin birbiri

ile etkileşimleri ise işlevsel taleplerin varlığı ile sürekli olacak şekilde gelmektedir. Bu işlevsel taleplerin örüntüleri etkileyişi eşler, anne-baba-çocuklar ve kardeşler arasında yer alan alt sistem etkileşimleri ile sürdürülür (Atasoy, 2002, s.29). Ludwig Von Bertalanffy'nin ortaya attığı Genel Sistemler Kuramı (1969, s. 3-203), gelişen ve büyüyen her canlı organizmanın kendi başına değil, bir bütünün parçaları arasındaki etkileşimlerle değişmeye devam ettiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla bütünün, sistemin alt parçalarından oluştuğu ve her sistemin kendi içinde etkileşimler kurarak bütünü değiştirdiğinden bahsetmektedir (Whitchurch ve Constantine, 2019, s. 328-332). Bertalanffy'nin bu kuramı başlarda bilimsel olarak kanıtlara dayanmadığından sosyal bilimler ve davranış bilimleri uzmanları tarafından kabul görmese de değişen sosyal hayat ve insan davranışlarının açıklanması için bazı kavramlarının kullanılabilir nitelikte olması ile sosyal bilimler ve beşeri bilimlerde de açıklayıcı olarak yer almaya başlamıştır (Danış, 2006, s. 45-53).

1973'lere gelindiğinde Sigmund Freud'un da yaptığı çalışmalarla birlikte Gregory Bateson tarafından aile içi dinamiklerinin de anlaşılabilmesi için bu yaklaşımın üzerinde durulmaya başlanmıştır. Sistem anlayışı içerisinde bahsedilen girdi, çıktı, geribildirim gibi kavramları Bateson aileye entegre etmiş ve ailenin de bir sistem olduğu, bu sistem içerisinde belli iletişim kalıpları, aile içi kuralları, aile içindeki davranışlara verilen tepkilerin bireyi etkilediği gibi çıkarımlarda bulunmuştur (Artan, 2010, s. 7-9).

Bu çıkarımlardan hareketle oluşan Aile Sistemleri Kuramına göre aile; bireylerin kendi geçmişlerinden gelen bir takım ihtiyaçlardan ve bu bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bir bütünün ihtiyaçlarından oluşan bir sistemdir (İlerisoy, 2012, s. 29). Aile sistemi var olan birçok alt sistemden meydana gelmektedir. Bir ailede var olan alt sistemler; anne-baba, çocuk- kardeş, karı-koca olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla bir aile dinamiğinin anlaşılması için ailede var olan bireylerin birbirleri ile alt sistemlerin birbirleri ile ve bütüncül olarak da sistemlerin tamamının birbiri ile olan etkileşim örüntüleri dikkate alınmalı ve bu davranış örüntüleri değerlendirilmelidir. Ailede yer alan bu sistemlerin tamamı birbiri ile dengeli olacak şekilde sürekli değişimler göstermektedir. Ailenin dengesini bozacak herhangi bir durum varlığında bu sistemler kendi aralarında etkileşim örüntülerini değiştirerek yeni dengelenmelere doğru gitmektedir (Locke vd., 2001; akt. İlerisoy, 2012, s. 29-34). Ailede var olan alt sistemler arasındaki ilişkiler ne kadar sağlıklı olursa ailedeki çocukların da gelişimsel açıdan birçok yönden uyumlu olacakları öngörülmektedir (Öngider, 2013, s. 145-146).

1.1.4. Ekolojik sisteme göre aile

Urie Bronfenbrenner, 1979 yılında ileri sürdüğü Ekolojik Kuramda, bireyin içinde yer aldığı sistemlere ve bu sistemlerle etkileşimlerine göre var olduğunu belirtmiştir. Her birey doğduğu kültür içerisinde farklı sistemlerin yer aldığı bir çevreye doğar (Bronfenbrenner, 1979, s. 39-40; Danış, 2006, s.45-53). Yeni doğan birey ilk çocukluğundan itibaren çevreden nasıl etkileniyorsa aynı şekilde çevreyi de o oranda etkiler konumda bulunmaktadır. Denebilir ki hiçbir birey içinde yer aldığı bağlamdan ayrı değerlendirilemez ve birçok bağlamdan etkilenir durumdadır (Laff ve Ruiz, 2019, s. 1-2).

Bronfenbrenner kişiyi topolojik olarak çeşitli çevrelerin merkezinde temsil etmiştir. Bunu da kişinin en yakınından en uzağına doğru bağlamsal seviyeler düzenlemiş, içinde bulunduğu çeşitli bağlamları seviyelerle temsil etmiştir. İç içe geçmiş ‘matrioshka’ (Rus bebekleri) bebekler gibi temsil edilen bu sistem; bireyin, kendisini, akranlarını, ailesini ve yakın çevresini de içine alan mikrosistemden başlayarak genişler şekilde temsil edilmiştir (Rosa ve Tudge, 2013, s. 243-258). Mikrosistem içerisinde çocuğun en yakın çevresindekileri yani ailesi, arkadaşları, akrabaları gibi kişileri kapsamaktadır. Mikrosistemden sonraki halkayı temsil eden mezosistem; aile, çalışma grupları ve diğer sosyal gruplar dahil olmak üzere herhangi bir küçük grubu ve bu gruplar ile birey arasındaki etkileşimleri ifade etmektedir. Bazen, bir mikro sistemi (bireysel sistemi) ve bireyin dahil olduğu bir mezosistemi (küçük grubu) içeren konuları açıkça ayırt etmek zordur. Bunun nedeni, bireylerin kendilerine yakın olan başkalarıyla etkileşimlere bütünsel olarak dahil olmalarıdır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2007, s. 19-20). Ekzosistem ve makrosistem büyüyen halkanın üçüncü ve dördüncü basamaklarını temsil eder ve çocuk ve aile ilişkileri aktif konumda değildir. Ancak çocuğu dolaylı yollardan etkileyen olayları, toplumsal değerleri, normları ve inançları içermektedir (Bronfenbrenner, 1979, s. 209-258).

Ekolojik sistemin en derin düzeyinde bulunan aile, çocuğu doğrudan etkileyen konumunda yer almaktadır (Acar, 2017, s.8; Bronfenbrenner, 1979, s. 165). Nasıl ki birey kendisini etkileyecek iç dinamiklere sahipse yine kendisini ve çevresini etkileyecek dış dinamiklere de sahiptir. Sözelimi aile içerisinde ebeveynlerin ilişki süreçlerinde meydana gelen bir değişim, ailedeki çocuğu, çocuğun motivasyon sürecinde meydana gelen değişim ise onun yaşantısını olumsuz yönde etkileyecektir.

Birey ve çevresi arasındaki ilişkide dönütsellik ve karşılıklılık söz konusudur (Bubolz ve Sontag, 2019, s. 422-425). Aile Sistemleri Kuramı ile Ekolojik Sistem Kuramı arasındaki en temel fark ise; Aile Sistemleri Kuramı alt sistemler arası dengeyi vurgularken, Ekolojik Sistem Kuramı var olan alt sistemler arası etkileşimleri vurgulamaktadır (Baykara Acar ve Acar, 2002, s. 29-35).

1.1.5. Feminist aile teorisi

Aile içi etkileşimleri feminist bir yaklaşımla inceleyen teorisyenler, toplumda var olan kadın ve erkek eşitsizliğinin aile hayatında da var olduğunu söylemektedir. Bu yaklaşımla birlikte feminist teori savunucuları kadın ve erkeklerin görüşlerine aynı derecede değer vermektedir (Hammond ve Cheney, 2021, s.18-19). Feminist teorisyenler, ailede yer alan kadın ve erkeğin cinsiyet kalıpları çerçevesinde sorumluluklar üstlendiklerini söylemektedirler. Kadın bu anlamda aileye maddi getirisinin az olduğu ve eşit olmayan iş bölümlerinin merkezinde yer alan bir konumda görülmektedir. Zaman içerisinde kadının iş hayatına katılımının artması, aile içi rollerin ve sorumlulukların yeniden düzenlenmeye başlamasına neden olmuştur. Dolayısıyla kadının aile içindeki statüsü de güçlenmeye başlamıştır (Few-Demo vd., 2014, s. 86-87; Osmond ve Thorne, 2019, s. 602-603). Aile bireyleri değişen düzene ayak uydurmalı ve birbirleriyle olan ilişkilerini sosyal bağlamlarda ele alarak çocuklarının kişisel ihtiyaçlarını bilmelidirler. Aile yer aldıkları sosyal çevre ile iletişimlerine bağlı olarak şekillenirken çocuk da ebeveynleri ile olan etkileşimleri ile şekillenmektedir (İlgar, 2010, s.14). Aile iletişimi uzmanları, erkek-kadın ve çocuktan oluşan sistemlerin birbirleri ile olan iletişimleri sayesinde aile birliğinin kurulduğunu (Galvin, 2006 , s.8) ve aynı zamanda çevreleri ile olan sosyal etkileşimleri sayesinde varlıklarını sürdürdüğünü söylemektedirler (Fincham, 2004, s.93-94). Feminist görüş savunucuları etkileşimler ile var olan aile bireylerinin sorumluluklarını değerlendirirken, annenin çocuk bireye karşı aşırı ilgili ve merkezde olduğu, babanın ise sorumluluk üstlenmede geri planda kaldığı konusunu eleştirmişlerdir (Goldner, 1985, s.35). Tüm bunlar ele alındığında alanyazında araştırmalar göstermektedir ki, kadın ve erkeğin eşit cinsiyet rollerine sahip olduğu aile yapılarında evlilik doyumu da yüksek olmaktadır (Polat Uluocak ve Bulut, 2011, s. 18).

Tüm bu aile yaklaşımlarına bakıldığında bireylerin aile içindeki rollerinin, sorumluluklarının ailenin bir bütün olarak gelişimini olumlu etkileyebilmesi için aile

bireylerinin etkileşimlerinin dengede olması gerekmektedir. Aileye katılan her yeni birey var olan aile dengesini sarsmakta üstelik çocuğun işitme kaybı ile doğması bu dengeyi tamamen de değiştirebilmektedir. Bu nedenle yeni bir bireyin aileye katılacak olması eşlerin birbirleri ile ortak hareket etmeleri gereken önemli bir geçiş dönemidir (Özşenol vd., 2003, s. 163). Eşlerin birbirleri ile geçirecekleri zamanda, ev harcamalarında, bireylerin uyku düzenlerinde ve daha birçok konuda hayatlarında değişiklikler meydana gelir. Buna ek olarak da, bir bebeğin aileye katılması ebeveyn rollerinin sil baştan düzenlenmesini ve yeni günlük rutinlerin oluşturulmasını gerektirir (Cronic vd., 1983, s. 214-216; Kaner, Bayraklı ve Güzeller, 2011, s. 64; Kazak ve Marvin, 1984, s. 68). Raporun devam eden başlığında aileye işitme kaybı ile gelen bir çocuğun aile üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

1.2. Aileye İşitme Kayıplı Çocuğun Gelişi

Ebeveynler olarak anne babalar, psikolojik açıdan engelli bir çocuğa ebeveynlik yapmaya hazır durumda değildirler (Ciğerli vd., 2014, s.76). Anne ve babalar engelli bir çocuğun ebeveyni olma rolünü acı verici bir sürpriz olarak kabul ederler (Barsch, 1968, s. 9). Engel türü ne olursa olsun engelli bir çocuğa sahip anne ve babalar sosyalleşmelerini, engelli çocuğa sahip başka aileler ile tanışarak ve kendi üstlendikleri bu yeni rolden bekleyebilecekleri duygu ve deneyimleri onlardan öğrenerek sağlamaya başlayabilirler (Aslan, 2010, s.35; Kaytez, Durualp ve Kadan, 2015, s. 208-210). Engelli bir çocuğa sahip ailelerin diğer aileler ile olan bu sosyal temasları da üstlendikleri engelli çocuğa anne baba olma sorumluluklarını yerine getirirken farklı türden yollar bulmalarına olanak sağlar. Aynı zamanda bu noktada ailelerin sosyalleşmesinin yanında duygusal olarak da duygu ve düşüncelerini paylaşmanın rahatlıkları vurgulanabilir. Ebeveynlerin birçoğu çocuklarında var olan engeli öğrendiklerinde bunun sebep olabileceği sonuçlarla yüzleşmeye hazır değildirler (Doğru ve Arslan, 2008, s. 544). Ebeveynler, engellilerin dünyasını araştırırken bu dünyanın sadece Beethoven gibi iyi işler başarmış engellilerini duymayı cesaret verici bulsa da, bildikleri gördükleri engelli bireyler arasına sıradan engelli insanlar da dahil edilmelidir. Bu durum, ebeveynlerin çocukları için gerçekçi hedefler belirlemelerine yardımcı olacaktır. Çocuklarının ‘normal’ olmama olasılığını kabul etmek istemeyebilirler, kabul edemeyebilirler ve nasıl davranmaları gerektiğini bilemeyebilirler (Yavuz, Baran ve Yıldız Bıçakçı, 2010, s. 8-9). Ailedeki bireyler çocuklarında var olan engeli kendileri kabul etme yoluna

gittiklerinde toplum da engellilere yapılan etiketlemeler de aşılabılır duruma gelecektir (Meadow ve Meadow, 1971, s. 22-24).

Engele sahip bir çocuk ailesinin ilk tepkileri alanyazında mevcut olan birçok modelle açıklanmaya çalışılmıştır (Cole ve Flexer, 2020, s. 247-253; Turan, 2007, s. 67). En yaygın olarak kullanılan model aşama modelidir. Elizabeth Kübler-Ross tarafından ileri sürülen bu model ölümcül hastalığı olan bireyler ve onların yakınları için geliştirilmiştir. Buna göre, yakın çevresinden ölümcül bir hastalık tanısı almış birinin ölümünü bekleyen insanlar, tanı konulduğu andan itibaren bir dizi duygusal tepki aşamasından geçmektedirler. Bunlar: yadsıma, kızgınlık ve öfke, pazarlık, depresyon ve kabullenmedir (Kübler-Ross, 1969, s. 1-226). Aileye yeni katılan bir çocuğun gelişimlerdeki farklılık aile içerisindeki duyguların şoktan kabul evresine kadar bir dizi aşamadan geçmesine neden olduğu düşünüldüğünde, çocuktaki bu farklılık, ailenin o zamana kadar normal seyreden yaşam döngüsünde bazı kırılmaları ve bozulmaları tetiklemektedir (Molsä ve Ikonen-Molsä, 1985, s.309). Hatta Seligman (1985, s.274) yaptığı araştırmasında bu düşüncüyü daha ileri taşımış ve engelli çocuğun doğmasını ailenin düşüncelerindeki normal çocuğun ölümü olarak nitelendirmiştir. Ebeveynlerden anne ve babanın, çocuktaki engeli kabullenme sürecinde yaşadığı duygular ve süreleri farklı olmakla birlikte (Gargiulo ve Graves, 1991, s.176) bu süreci en iyi şekilde yönetebilme yolunu da deneme yanılmalar ile bulmaktadırlar (Dimmock ve Dungworth, 1985, s. 61-62).

Sistem anlayışına göre aile yapısında, ailede var olan alt sistemlerin ve bütüncül olarak aile sisteminin kendisini daima dengede tutmak yönünde gelişim ve değişim geçirdiğinden bahsedilmiştir. Aileye eklenen yeni bir birey, bir çocuk aile için başlı başına bir kaygı kaynağı iken çocukta var olan işitme kaybının tespit edilmesi aile için ayrı bir stres kaynağı haline dönüşmektedir (Kurtzer-White ve Luterman, 2003, s. 232). Normal işiten çocukların aile sisteminin parçası olduğunu kabul ediyorken, toplumsal kültürümüzün bir parçası olarak yaşayan özel gereksinimli bireyleri görmezden gelmemek gerekir (Atmaca ve Uzuner, 2020, s. 1215). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO]) özel gereksinimli bireyler içerisinde yer alan işitme kayıplı bireylerin dünya nüfusunun 466 milyonuna denk olduğunu, bunların 432 milyonunun yetişkin, 34 milyonunun ise çocuk olduğunu, 2050 yılına kadar bu sayının 700 milyonu aşacağını belirtmiştir (WHO, 2021). İşitme kayıplı bireyi, 2018 yılında yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ‘işitme

duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybindan dolayı özel eğitim ve destek hizmetine ihtiyacı olan birey' olarak tanımlamıştır (T.C. Resmi Gazete, 2018). İşitme kayıplı çocukların erken tanılanmaları ve işitmeye yardımcı teknolojilerden hemen yararlanmaya başlamaları dil gelişimi ve iletişim becerilerinin gelişimleri için çok önemlidir (Marschark ve Spencer, 2006, s. 65-66). Erken tanılama mutlaka doğumdan hemen sonra yapılmalı ve olası kayıpların türü, derecesi belirlenerek erken müdahale edilmelidir.

İşitme kaybının tanılanması ile birlikte ebeveynlerin alması gereken en önemli kararlardan birisi çocuğun yaşamı boyunca hangi iletişim yöntemini kullanacağına karar verilmesidir. Bu kararın ardındaki en temel sorumluluk ebeveynlerde olmakla birlikte uzman görüşleri de alınması gerekmektedir. İşitme kayıplı çocuklar için kullanılan iletişim yaklaşımları, sözel (oral) iletişim yaklaşımları ve işaret dili (manuel) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aynı zamanda işitme kayıplı çocukların hem sözel dili hem de işaret dilini kullanmasını öneren karma (total) ve çift dil (bilingual) yaklaşımlar da bulunmaktadır. İşitme kayıplı çocuklara konuşma becerisinin kazandırılması için kullanılan sözel iletişim yaklaşımlarından (Girgin, 2006, s. 21) biri olan doğal-işitsel sözel yöntem temelinde, çocuğun dili doğal yollardan ve deneyimleyerek öğrenmesini içermektedir (Tüfekçioğlu, 2005, s. 20-22).

İşitme kayıplı bireylerin iletişim becerilerinin geliştirilebilmesi için duymayı kolaylaştırıcı bazı yardımcı teknolojilerin kullanılması gerekmektedir. Günümüzde işitme kayıplı çocuklardan bahsederken sıklıkla dile getirdiğimiz bazı yardımcı teknolojiler ise; kulak arkası işitme cihazları ve koklear implantlardır. İşitme cihazları, kulak içi ve kulak arkası olacak şekilde iki türdür. Yaygın olarak kullanılan kulak arkası cihazlar, işitme kaybını tamamen ortadan kaldırmamakta fakat düşük şiddetli sesleri yükselterek duyabilmeye dolayısıyla anlamaya yardımcı olmaktadır. Koklear implantlar, iç kulakta yer alan salyangoz içerisine elektrotlar yerleştirilmesi ile doğrudan işitme sinirlerinin uyarılmasını sağlamaktadır (Gürgür ve Kurtoğlu, 2021, s. 30-36). İmplantlar, cihazlardan farklı olarak bireylere cerrahi müdahale ile yerleştirilmektedir. Bahsedilen bu yardımcı teknolojilerde ortak olan çocuğun ilk üç ay içinde tanılanması ve uygun yardımcı teknolojiyi kullanmaya başlayarak (Akın vd., 2009, s. 82) kritik dönem dediğimiz 0-4 yaş aralığında ve en kısa sürede eğitime başlamasıdır (Turan, 2000, s. 196; Tüfekçioğlu, 2007, s. 6).

İşitme yetersizliği ve işitme engeli kavramlarından farklı olarak (Kemaloğlu, 2014 s. 40) işitme kaybı, bireyin işitsel korteksinde var olan veya oluşan bir aksaklıktan dolayı konuşma, algılama, öğrenme, sosyalleşme gibi işlevlerde kısıtlılıkların meydana gelmesidir (İncesulu, 2017, s. 47; Kemaloğlu, 2014, s. 12). Normal gelişim gösteren çocukların gelişimlerinde bireysel özelliklerinin getirdiği farklılıklar olmaktadır (Baran, 2011, s. 25). Fakat işitme kayıplı çocukların gelişimlerine bakıldığında hem bireysel farklılıklarından hem de işitme kaybı türü, işitme kaybı derecesi, işitme kaybının oluş zamanı, tanılanma yaşı, cihaz kullanımına başlama zamanı gibi birçok faktörden etkilendikleri görülmektedir (Genç, Ertürk ve Belgin, 2005, s. 110; Karasu, Girgin ve Uzuner, 2012, s. 84-85; Kırman ve Yıldım Sarı, 2011, s. 89-90).

İşitme kaybının oluş zamanına bakıldığında özellikle doğuştan gelen işitme kaybı, erken sağlanan imkânlar olmadığı zaman çocuğun gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır (Turan, 2006, s. 52). Çocuk doğuştan işitme kayıplı ise erken tanılama, erken eğitim planlamaları önem kazanmaktadır. Yaşamın ilk dört yılı 'altın yıllar' olarak görülmeli ve işitme kaybı ile doğmuş çocuklar özellikle gelişmiş teknoloji ile birlikte implant olanağından faydalanarak eğitime başlamalıdır (Peixoto vd., 2013, s. 466-467; Sharma vd., 2002, s. 38-39). Ek bir engeli yok ise erken yaşlarda tanılanan ve eğitime başlanan işitme kayıplı çocukların özellikle dil gelişimi ve sosyal gelişimlerinin, normal gelişim gösteren akranlarının seviyelerine çok yakın seyrettiğine dair araştırmalar alanyazında mevcuttur (Tüfekçioğlu, 2007, s. 40-41; Uzuner, 2007, s. 103). Çocuğun ilerleyen yaşlarda koklear implant ameliyatı olması tüm gelişimlerini geciktiren bir unsur olarak karşımıza çıkarken, özellikle dil gelişimi açısından negatif yönde büyük fark yaratmaktadır (Yoshinaga-Itano, 2003, s. 253; Yoshinaga-Itano vd., 2006, s. 1169).

Nasıl ki normal gelişim gösteren çocuğa sahip her aile çocuğunun normal bir hayat sürmesi ve yetişkin olduğunda kendi ayakları üzerinde durabilmesi için çaba gösteriyorsa, aynı şekilde işitme kayıplı bir çocuğa sahip aile de çocuğuna aynı şartları sağlayabilmek için çaba göstermektedir (Ekim ve Ocakçı, 2012, s. 21-22). Bunun için de ebeveynler, işitme kayıplı çocuklarının hayatta başarılı olabileceklerini görmek ve anlayabilmek için çevrelerinde örneklere ihtiyaç duyarlar. Başlangıçta işitme kayıplı çocukları ile başa çıkabilmek ve sağır kültürüne adapte olabilmek için yol gösterici uzmanların rehberliği gereklidir (Yavuz, Baran ve Yıldız Bıçakçı, 2010, s.20). Fakat aileler bu süreçte çocuklarına uygun hizmetleri alabilmek için gerekli zamanı çok uzun

tutmamalı ve olabildiğince kısa zamanda planlama yaparak hareket etmelidirler (Masteller, 2005, s. 5-6). Anne ve babaların, çocuklarının işitme kayıplı olduklarını öğrendikten sonra bir dizi kabul evrelerinden geçtiklerinden bahsedilmektedir. Daha sonra aileler çocuklarının yapabilecekleri, yapamayacakları, asla yapamayacakları gibi bazı sınıflamalar yaparlar. Normal gelişim gösteren bir çocuğa sahip aileler ile karşılaştırıldığında bu sınıflamalar gereksiz gibi görünmektedir. Çünkü işitme kayıplı bir çocuk da normal işiten akranları ile aynı gelişimsel basamaklardan ve eğitimlerden geçmektedir. Özellikle çocukların işitme kayıplı olmasına rağmen her zorlu işin üstesinden gelebilmelerine fırsat verilmelidir (Medugno, 2005, s.30-125).

Normal işiten ve işitme kaybına sahip bireyler ve ebeveynlerden biri olan baba ile ilgili konular günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Büyüyen ve sürekli gelişmekte olan bir çocuğun gelişiminin ve öğrenmesinin yaşamın ilk yıllarında çok hızlı olduğu ve ileriki yıllarına temel oluşturacak deneyimleri bu dönemde edindiği artık herkes tarafından bilinen bir gerçektir (Kuzucu, 2011, s. 79-91). Geçimi sağlayabilme şartlarının ağırlaşması, kadınların akademik olarak kendilerini geliştirmesi, teknolojiye gelişmeler zamanla iş gücüne duyulan ihtiyacı arttırmış bu da kadının çalışma hayatına girmesine sebep olmuştur. Kadının çalışma hayatına girmesi, baba rolündeki erkeğin de ailedeki görev ve sorumluluklarında değişimlere neden olmuştur. Bunlardan ilki olarak ise çocuğun bakımı ve gelişimlerine ilişkin sorumluluklarının her iki ebeveyn tarafından yüklenilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu değişimler babanın, aileye maddi getiri sağlamasına ek olarak, çocukların bakım ve eğitimlerinde de önemli rol oynamaya başlamasına sebebiyet vermiştir (Çağdaş, 2015, s. 26; Güngörmüş-Özkardeş, 2010, s. 19-24; Ünüvar, 2008, s. 13). Bu da demek oluyor ki babanın eski zamanlarda evin geçimini sağlayıcı rolü, zaman geçtikçe geleneksel olarak kadın rolü gibi görülen çocuk bakımına katılımına doğru kaymıştır.

1.3. Babanın Aile Sistemindeki Yeri ve Önemi

Kültür; sosyal bir miras olma özelliğini kendinden sonraki nesillere aktarılabilmesi ile gösterir. Bu aktarımı sağlayan en önemli araç ise dildir. Toplumda oluşmuş bütün unsurlar sözlü veya yazılı dille sonraki nesillere aktarılır. Türk toplumunun kültüründe babalığı, babalık algı ve anlayışlarını, babalık rollerini anlayabilmek için dilimizde baba kelimesinin sözlükteki karşılıklarına göz atmak gerekmektedir. Bizim dilimizde bu sözcüğün kullanımı; ata, ecdat, saygıdeğer, reis,

çocukları korkutmak için kullanılan hayali varlık, üstün nitelikli gibi anlamlar taşımaktadır (Karaköse ve Karaköse, 2019, s. 17).

Tarih boyunca babalık sözcüğünün kullanım alanlarının bu kadar değişim gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda ve çocuk yetiştirme rolleri üzerine düşünüldüğünde, annelerin çocuk üzerindeki etkileri hep ilk sıralarda gibi görünmektedir ve hamilelik dönemi dendiğinde kadın ve bebek arasındaki bağlardan bahsedilmektedir (Bakkaloğlu ve Sucuoğlu, 2000, s. 48). Aynı zamanda çocuk büyümeye devam ettikçe ebeveyn-çocuk ilişkilerinden bahsederken yakın bir geçmişe kadar yapılan çalışmalarda ‘ebeveyn’ sözcüğüyle vurgulanmak istenen, özellikle anneler olmuştur (Taşkın, 2011, s. 43). Bowlby, ilk yıllarda çocuğun kendi kendini düzenleme kapasitesini incelerken, annenin bir çocuğun kimlik gelişimi için denge sağlayıcı rolde olduğunu söylemektedir (Demirdağ, 2017, s. 80-81). Yaşamın ilk yıllarında çocuk çevresinin genişletilmesi, sınırlandırılması gibi konularda anneye bağımlı yaşar. Feminist bazı kuramcılar bağlanma teorisinin, geleneksel bir bakış açısı altında kadınları bakıcı figürüne soktuğu görüşündedir (Nalbant ve Korkmaz, 2019, s. 180-181). Fakat bu görüş kesin bir doğruluk ifade etmediği gibi bağlanma teorisi, bakımın sadece anneler tarafından yapılmasını veya kadın bakıcılarla sınırlı olduğunu da söylemez. Bağlanma teorisine göre bebeğin sağlıklı gelişimi için gerekli olan şey, bir veya birkaç yetişkin figür ile bir bakım ilişkisine girmesidir. Çoğunlukla bu rolü anneler üstlenme eğiliminde olduğundan, bebek ve yetişkin arası ilişkileri inceleyen çalışmalarının büyük kısmı anneler üzerine yoğunlaşmış görünmektedir (Bretherton, 1992, s. 761-770). Bazı araştırmacılar, babaların gerekliliğinin sadece biyolojik olduğunu ve çocuğa sosyal katkılarının anne kadar fazla olmadığını söyler. Gerçekten babalar sadece biyolojik faktörler midir? Çocuğun bakımında ve eğitiminde hiçbir görevleri yok mudur? (Güngörmüş-Özkardeş, 2010, s. 16; Güloğlu, 2018, s. 169-171).

Tüm bu sorular göz önünde bulundurulduğunda aile sistemi içerisinde yer alan babaların da çocuklar üzerindeki etkilerini göz ardı etmemek gerekir. Annenin hamilelik sürecinin başlangıcından itibaren babalar da hayatlarının en önemli deneyimlerinden birini yaşamaya adım atmış demektir. İlk sırayı hep anneler alıyor gibi görünse de babaların da çocuk yetiştirme konusunda birçok farklı roller üstlendikleri bilinmelidir. Nasıl ki annelerin sorumlulukları anne rahmindeki döllenmiş yumurtadan itibaren başlıyorsa aynı şekilde babaların baba olma konusundaki sorumlulukları da o andan itibaren başlamaktadır. Şu ana kadar hamilelik dönemleri ve doğum sonrası dönemde

anne ve babalar ile yapılmış olan araştırmalarda babaların da çocuklarına anne ile benzer tepkileri gösterdikleri gözlenmiştir (Güngörmüş-Özkardeş, 2006, s. 27-34).

Erkekler, baba olmak kavramını ve babalık konumunu çocuk sahibi olduklarında edinirler (Bozok, 2018, s. 9-11). Baba ve çocuk örnekleminde yapılan ilk araştırmalara çoğunlukla 1940'lı yıllarda rastlanmaktadır. Bu yıllar II. Dünya Savaşı sonrasında kalan ve savaşın aile üzerinde etkisini en çok gösterdiği yıllardır. Bu yıllarda birçok çocuğun babası savaşta ölmüştür ve çocuklar baba yoksunluğu çekerek büyümeye başlamıştır. Bu nedenle de araştırmalar bu dönemde çoğunlukla baba yoksunluğunun çocuklar üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Baba ve çocuk doğasında yapılan ikinci grup araştırmalar ise 1950'li yıllara dayanmaktadır. Bu araştırmalarda babaların ve çocuklarının karakter özellikleri karşılaştırılmış, aralarında olumlu ya da olumsuz bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Örneğin, daha sert ve kaba özellikler gösteren babaların çocukları da sert ve kaba özellikler gösteriyorsa, aralarında bir etkileşimin var olduğu yönünde varsayımda bulunulmuş, bu noktadan hareketle babaların çocukları üzerindeki rolleri anlaşılmaya çalışılmıştır (Lamb, 2010, s. 20).

1.4. Normal İşiten ve İşitme Kayıplı Çocuğun Gelişim Dönemleri Üzerinde

Babanın Etkileri

Bu başlık altında babanın normal işiten ve işitme kayıplı çocuklarının gelişimlerine etkileri dönemsel bakış açısı ile ele alınmıştır. Farklı araştırmacılar bu dönemleri çeşitli isimlerle ele almış olsalar da (Erikson, 1968, s. 91-196; Vygotsky, 1984, s. 256) süreçler aynı düzen ile ilerlemiştir. Buna dayanarak erken çocukluk dönemi, ilk-orta çocukluk dönemi, ergenlik dönemi, yetişkinlik dönemi olmak üzere gelişim dönemleri ayrı başlıklar altında normal işiten çocuklardan işitme kayıplı çocuklara geçiş yapılarak ifade edilmiştir.

1.4.1. Erken çocukluk dönemi

Bir bebek ilk doğduğu andan itibaren ebeveynleri ve çevresi ile sosyal ilişkiler geliştirmeye başlar ve sosyalleşmeye programlanmış bir takım gelişimsel özellikler gösterir. Bu sosyalleşme, kişinin yetkinliği içindir. Sosyalleşme dediğimiz kavram sadece çocuğun tek yönlü gelişimi değildir. Sosyalleşme çocuk ve onu yetiştirenler arasında karşılıklı etkileşimlerle gerçekleşen aktif bir süreç olarak görülmelidir. Çocuk,

Vygotsky'nin sosyokültürel kuramları çevresinde bilişsel ve kültürel ayrım yapmadan bulunduğu kültürün sosyal ortamlarında gelişir ve genellikle çevresindeki yetişkinleri veya kendinden yaşça büyük çocukları gözlemleyerek ve taklit becerilerini geliştirerek sosyal beceriler edinir. Bandura'nın (1976) yaptığı sosyal öğrenme kuramı deneyleri, Vygotsky'nin görüşlerini destekleyici niteliktedir. Çocuğun gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenmesi, aslında her ortamda ve yaşam boyu devam eden bir dizi döngüsel süreçtir. Modellerden rol öğrenmenin çok önemli bulunduğu bu sosyal öğrenme kuramının da temelini gözlem ve taklit oluşturmaktadır. Çocuk büyürken günlük sosyal ortamlarında ilk olarak birincil bakıcıları ve sonrasında birçok yetişkin ile temasta bulunur ve onları gözlemleme olanağı bulur (Kağıtçıbaşı, 2019, s. 83-84).

Bebek, ilk sosyal ilişkisini ağlama ile kurmaya başlamakta zamanla ağlamaya ek gülme, konuşma, jest, mimikler eklenmekte ve kurulan sözlü, sözsüz iletişim yöntemleri giderek zenginleşmektedir (Solak Arabacı ve Demircioğlu, 2020, s. 484). Çocuğun doğduğu ilk yıl içerisinde fiziksel sağlığı, karakteri, mizacı, çevreye uyumu ve ailesinden gördüğü sevgi, bağlılık ve destek onun gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bu dönemde ebeveynlerden her ikisi de çocuğun sağlıklı gelişimini destekleyerek kolaylaştırıcıları olmaya devam etmektedir (Özmert, 2006, s. 260).

Çocuğun hayata gözlerini açtığı ilk andan itibaren yaşamın özellikle ilk yıllarında başkasının bakımına ihtiyacı vardır (Ekşi, 1990, s. 17). Doğum sonrasında bebek-anne arasındaki bağ her geçen gün güçleniyor ve özelleşiyorsa aynı şekilde baba-bebek arasındaki bağ da bazı yönlerden anneden farklılaşarak gelişmektedir. Bebeğin sosyal/duygusal gelişimini sağlayan en önemli yapı taşlarından birisi anne/baba ile güvenli bir bağlanma sağlanmasıdır (Özmert, 2006, s. 266). Yetişkinler bebek sinyallerine derhal ve uygun bir şekilde yanıt verdiğinde, bebekler bunları öngörülebilir veya güvenilir bebek-ebeveyn etkileşimleri olarak algırlar (Lamb, 2010, s. 7-8). Babanın çocuğuna uygun zamanda ve uygun şekilde geri dönüt sağlayamaması ikisi arasındaki ilişkinin güvensiz bir şekilde gelişmesine neden olur. Bu da bebekte babama her zaman güvenemem çünkü isteklerim gerçekleşmiyor algısına sebep olur. Babanın bebeğin bakımında sorumluluk alması, onunla fiziksel temasta bulunması ve zaman geçirmesi, bebek ile baba arasında kurulacak duygusal bağı tetikleyecektir (Goulet vd., 1998, s. 1074; Kavlak ve Şirin, 2007, s. 190-191). Babanın kendi çocuğu ile arasındaki bağı kuvvetlendirmek adına çocuğuna gösterdiği ilgi, kendi çocukluk ilişkileri ile bağlantı göstermektedir (Lamb, 2010, s. 97-98). Hwang ve Lamb (1997) bir çalışmada

bebeklikten orta çocukluk dönemine kadar olan farklı zaman dilimlerinde babaların çocuklarının bakımına ve gelişimlerine katılım oranlarını incelemişler ve bu katılımın süreklilik gösterdiğini keşfetmişlerdir. Dolayısıyla bebeklik döneminde babanın katılımı ne kadar fazla ise sonraki dönemlerde de katılım devamlılığı o kadar yüksektir (akt. Uludağlı, 2017, s. 80).

Normal gelişim gösteren bir çocuğa sahip babanın çocuğunun hayatındaki rolü ne kadar önemli ve çeşitli ise babanın herhangi bir yetersizliğe sahip çocuğun hayatındaki rolü de çok çeşitlidir. Bu roller normal gelişim gösteren çocukların babalarında; bakım sağlayıcı rolü, ilgili babalık rolü, maddi dayanak rolü, arkadaş rolü, rol model rolü, disipline edici rolü, koruyucu rolü, öğretici rolü şeklindedir (Mercan ve Tezel Şahin, 2017, s. 4-5). Aynı şekilde işitme kayıplı çocuk babalarının da bu roller dâhilinde çocuklarının gelişimlerini destekleyici olduğu düşünülmektedir.

Babalar genellikle çocuklarıyla daha az zaman geçirdiğinden, çoğu çocuklarının dil yeterliliklerine daha az aşınadır ve bu nedenle çocukların dilsel ve pragmatik yeteneklerini ‘zorlayan’ şekilde konuşma olasılığı daha yüksektir. Özellikle, babalar küçük çocuklarıyla annelerden daha fazla direktif vererek, açıklama taleplerinde bulunarak, sorular sorarak, geçmiş olaylara referanslar vererek konuşurlar. Bu daha karmaşık konuşma biçimleri, çocuklara daha fazla dilsel talep getirdiği için, babaların ‘dış dünyaya bir köprü’ olarak hizmet ettikleri düşünülmektedir (Ely vd., 1995, s. 363-370). Böylece, babaların benzersiz iletişimsel tarzları, çocuklara doğrudan sosyal değişimlerin dilsel ve iletişimsel taleplerini öğretmektedir (Lamb, 2010, s. 2-4).

Babaların, çocukları ile annelerden daha fazla ilgilendiği ebeveynliğin bir boyutu, fiziksel temas içeren oyunların oynanmasıdır. Yani denebilir ki babalar çocukları ile ev ortamında annelerden çok fazla güç ve fiziki yakınlık içeren oyunlar oynamaktadır (Akyol vd., 2017, s. 450; Paquette, 2004, s. 202-205). Daha oyun odaklı etkileşimler kurdukları gözlemlendiğinden çocuğun analitik becerileri, problem çözme becerileri olumlu yönde etkilenmektedir (Rossi, 1984, s. 6-7). Babaların çocukları ile oynadıkları oyunlar zaman geçtikçe ve çocuk büyüdükçe daha karmaşık süreçler içermeye başlasa da baba-çocuk etkileşimlerinde kilit nokta her zaman oyun olmaya devam etmektedir (Raeburn, 2019, s. 153). Anne ve baba çocuğun bakımlarına birlikte dahil olduklarında ise çocuk çok daha fazla ve değişken uyarana maruz kaldığından bilişsel olarak da o kadar zengin bir gelişim gösterecektir (Lamb, 1977, s. 177-179).

Gerek anne gerekse babalar işitme kayıplı çocukları ile anlaşırken duruma en uygun olan iletişim yöntemini seçerler. Çocuk işitme kayıplı olarak doğduğunda aile kendini bir sağır kültürü içerisinde bulur. Doğan çocuğun ilk ve doğal dili işaret dili olur. Ailenin doğal dili sözel dil olduğu için çocuğun gelişmekte olan işaret sistemine ayak uydurmakta zorluk çekerler. Bu noktada aile de çocuk da iki dillilik konusunda uzmanlıklarını geliştirmeye başlar. Ve aile hangi durumlarda işaret sistemlerine, hangi durumlarda sözlü dile ihtiyaç duyuyorsa o dili kullanma eğilimindedir. Ayrıca işitme kayıplı veya işiten çocukların akran etkileşimlerini gerçekleştirebilmeleri ve başarılı bir iletişim sistemi oturtabilmeleri için ilk kolaylaştırıcılarının ebeveynler olması önemlidir (Medugno, 2005, s. 46-57).

1.4.2. Orta çocukluk dönemi

Okul çağı, ilk-orta ve geç çocukluk diye de adlandırılan bu dönem 6-12 yaşları arasını kapsamaktadır. Çocukların kendi sosyal çevrelerini kurmaya başladıkları, kendi ailelerinde yer alan bireylerden farklı kişiler tanıyıp hayatlarına dahil ettikleri ve sosyal ortamlarının radikal şekilde değiştikleri bir dönemdir (Seçer, 2010, s.1). Orta çocukluk, çocukların bağımlı okul öncesi çocuklardan, aile ve topluluk yapılarında aktif rol oynayan genç bireylere geçişidir. Düşünceleri daha soyut hale gelir, davranışları ve duyguları daha kontrollü hale gelir ve kararları daha bağımsız hale gelir (Çok, 1993, s. 651). Biliş, dil ve sosyal becerilerden sorumlu nöronların pekiştirildiği dönem orta çocukluk dönemidir. Bu dönem en nihayetinde, bir çocuğun hayatına dahil olan herkes için yatırım yapmaya değer bir zaman olarak görülmelidir (Öztürk, 2007, s. 14). Anne ve babaların rehberliği de işte bu dönemde her zamankinden daha fazla önem taşımaktadır. Çünkü bir çocuk yetişkin olduğunda dünyaya nasıl bakacağı ve sosyal çevresi ile nasıl etkileşim kuracağı büyük ölçüde orta çocukluk döneminde ebeveynleri ile kurduğu ilişki ile belirlenmektedir (Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009, s. 97-99). Çocuk gelişimini inceleyen uzmanlarca alan yazında erken çocukluk ve ergenlik dönemleri araştırma konularında en çok yer verilen dönemler, gelişim dönemlerinin - unutulmuş yılları ise orta çocukluk olmuştur (Mah ve Ford-Jones, 2012, s. 81-83).

Bu dönemde babanın çocuğun üzerindeki etkilerinin bilişsel gelişimi ile nasıl ve neden ilişkili olduğunu anlamak için daha komplike araştırmalara gereksinim duyulmuştur (Flouri, 2005, s.161). Bu anlamda literatürde çok geniş araştırmalar yer almamaktadır. Fakat söylenebilir ki; babanın küçüklüğünden itibaren çocuğu ile

oynadığı oyunlar, okul yaşantıları içerisinde kurulan iletişimler, babanın bu dönemde çocuğu ile birlikte yaptığı ödevler sırasında kurduğu yakınlık çocukta problem çözme becerilerini, mantıksal ve analitik zekasını, dilin semantik-sentaks bileşenlerini çokça uyardığından gelişime olumlu katkıları olacaktır (Nugent, 1991, s. 475-477). Erken çocukluk döneminden çıkmış bir çocuğun ailesinden sonra karşılaştığı ilk yabancı çevre okuludur. Evden okula geçişlerin en kolay sağlandığı ve anaokulu, ilkokul gibi bağlamlarda çocuğu başarıya götüren faktörlerden birisi babanın bu sürece yaklaşımıdır. Babanın mizacı, duruşu, tutumu, okul sürecine gösterdiği duyarlılığı daha iyi çocuk-okul ilişkilerine yardımcıdır (Flouri, 2005, s.151).

Alanyazında bu dönem ile ilgili normal gelişim gösteren ve işitme kaybı olan çocukların sosyal uyum düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmalara bakıldığında (Göktepe, 1997, s. 1-73; Şipal, 2002, s. 1-68) işitme kaybı olan çocukların sosyal gelişimlerinin daha olumsuz yönde seyrettiği görülmektedir. İşitme kaybı ve buna bağlı olarak dil gelişiminin zayıf olması nedeniyle bu bireyler, davranışlarını yönetmede zorluk çekebilmekte, bunun sonucu olarak da sosyal gelişimleri olumsuz etkilenebilmektedir (Marschark ve Clark, 1998, s. 55-56). Uzman araştırmalarında normal işiten çocuklarda bile bu dönem unutulmuş yıllar arasında iken, “Babaların ilk ve orta çocukluk döneminde işitme kayıplı çocuklarının gelişimlerine etkileri neler olabilir?” sorusuna da yanıt alınabilecek araştırmaya rastlanamamıştır.

1.4.3. Ergenlik dönemi

Ergenlik dönemini Karaköse ve Karaköse (2019), “Çocuklukla erişkinlik çağı arasında yer alan ve bireyde gözlenen hızlı ve sürekli gelişme evresi bir ara dönem” olarak tanımlamıştır. Ergenlik dönemi farklı kurumlarca farklı yaş dilimleri arası olarak kabul görmektedir. Bunlardan; Milli Eğitim Bakanlığı 12-24 yaşlar arası, UNESCO 15-29 yaşlar arası, Birleşmiş Milletler Örgütü ise 12-25 yaşlar arasını ergenlik (gençlik çağı, erken yetişkinlik) çağı olarak kabul etmektedir. Fakat bir gencin yetişkin seviyesinde yer alması, yetişkinliğin getirdiği sorumlulukları taşıması ve o yaşa ait rolleri oynaması, yetiştirme ve yetiştirilme tarzına, bilişsel gelişimine ve çevresindeki bireylerle kurduğu sosyal ilişkilere göre değişiklik göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında da ergenlik dönemi için kesin yaş sınırları çizmek yerine yaklaşık zaman dilimleri belirlemek yerinde olur (Karaköse ve Karaköse, 2019, s. 15).

Bu dönemde ergenin içerisinde bir takım fırtınalar olması olağandır fakat bu fırtınaları dindirmede yine en etkili kişiler aile bireyleri olmaktadır. Nasıl ki annenin çocuğa bebeklikten itibaren sağladığı güven ve bağlılık kendini bu dönemde kanıtlamaya çalışıyorsa, baba için de durum bundan farklı değildir. Bu durumda baba yaklaşımı dikkat çekmektedir. Babalar genellikle erkek çocuklarını görsel ve bedensel zekasını geliştirici etkinliklere yönlendirirken, kızlarını sözel zekalarına hitap edecek etkinliklere yönlendirmektedir (Fielde, 1978, s.183-185). Tüm bunlar için rehber olurken babaların yaklaşımı bu dönemde aşırı korumacıysa çocuklar bunu kendine güvensizlik olarak algılamakta, düşük özgüven kişiliği geliştirmekte, bu da çocuğun sosyalleşmesine engel teşkil etmektedir (Mori, 1999, s. 45-47). Ergenlikte baba-çocuk ilişkisinin kalitesi ve demokratik ebeveynlik tutumları (örneğin, ebeveyn sıcaklığı ve kontrolü arasında bir denge olan otoriter ebeveyn tutumu) ergenlerin daha yüksek akademik başarı düzeyleri ile ilişkilidir (Newland, Coyl-Shepherd ve Paquette, 2012, s. 736).

Babanın bu dönem de çocukları ile olumlu ilişkilerinin akademik başarılarını yordadığı düşünüldüğünde babanın çocukları üzerindeki bir diğer etkisi ise cinsiyet rolleridir (Kocayörük, 2010, s. 39-40). Halpern'e (2003, s. 61-65) göre babalar, kızların ergenlik döneminde erkeklerle etkileşime girmeyi öğrenmelerine yardımcı olmada önemlidir. Bir babaya, erkek kardeşe veya üvey babaya sahip olmadan büyüyen kızlar, bir erkek figürün çevrelerinde olmasına alışkın olmadıklarından, erkeklerin etrafında daha endişeli davranabilmektedir. Bronstein (1988, s. 107-124), baba faktörünün, evdeki anne figürüne nazaran geleneksel cinsiyet rolleri ile ilgili sinyallerin bu dönem içerisindeki ergene aktarılmasında daha aktif olduğunu söylemektedir. Ayrıca babanın çocukların yaşı büyüdükçe disiplin edici rolünün anneye göre daha fazla olduğunu ileri sürmektedir. Çocuğun gelişimine tek anne ya da tek babanın katıldığı, disiplin ile ergenlerin sosyal uyumu arasındaki ilişkiye bakıldığında, annenin kontrolde tutarsızlık sergilediği durumların ergenin uyumunu zorlaştırdığı fakat babanın da olaya dahil olması halinde tutarlı gözlem ve disiplin edici tavırlar ile uyumun dengelendiği ve kolaylaştığı anlaşılmıştır (Thomson ve Walker, 1987, s.850). Ergenlik dönemindeki bireylerin babaları ile geçirdikleri zamanın anneleri ile geçirdikleri zamandan daha fazla olması durumunda ise sosyal yeterliliklerini pozitif yönde geliştirmektedir. Babalar toplum tarafından sosyal beklentilerin dışında hareket ederek özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarına daha fazla zaman ayırdıklarında bireylerin öz yeterlilikleri ve

dolayısıyla sosyal uyumlarıolumlu etkilenmektedir (Lam, McHale ve Crouter, 2012, s. 2098-2101).

Normal bir ergene sahip olan aileler bile çocuklarının bu döneminde çeşitli problemlerle baş etmeye çalışırken, engel türü fark etmeksizin engelli bir ergene sahip olan ailelerin bu süreçteki stresi ikiye katlanmaktadır. Dolayısıyla engelli çocuğa sahip aileler çocuklarının bakımı, aile ilişkileri gibi konularda problemler yaşarken, ergenliğin getirmiş olduğu birçok fizyolojik ve psikolojik değişimlerle başa çıkmak durumunda kalmaktadırlar (Özteke Kozan ve Hamarta, 2019, s. 981). Farklı türde engellere sahip çocuk ailelerinin bu gelişim döneminde yaşadıkları problemler çeşitli araştırmalarda ele alınmasına rağmen, alanyazında ergenlik döneminde işitme kayıplı çocuğu olan babaların çocukları ile aralarındaki ilişkiye değinilen kısıtlı araştırma bulunmaktadır (Çolaklıoğlu, Turan ve Uzuner, 2019, s. 976). Gelişimsel dönemleri geçirme şekilleri ve bu basamaklardan geçiş sıraları normal işiten ve işitme kayıplı çocuklarda aynı olduğu düşünülse de bu dönemdeki gelişimlerine babalarının katılımının nasıl olduğuna bu çalışmanın ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4.4. Yetişkinlik dönemi

Bir bireyin yetişkin olabilmesi yaş ile alakalı değil, zamanla gelişen bir olgudur. Denebilir ki, bireyler belirli yaş aralıklarında bu süreci geçirmez, zamanla geçiş aşamalarını kat ederek yetişkinliğe adım atar (Atak vd., 2016, s.207-210). Genç bireyler 18-19 yaşlarına geldiklerinde kendilerini yetişkinliğe adım atmış gibi hissetmelerine rağmen, tam olarak yetişkin olma dönemleri aylar hatta yıllar ve yaşanmışlıklar almaktadır (Arnett 2000, s. 473-474; 2003, s. 70-74). Bireyin, üniversiteye geçmesi veya mezun olması, iş hayatına atılması, evlenmesi veya ebeveyn olması ve hayatında bu evrelerden geçmiş olması kendini yetişkin gibi hissetmesi için yeterli olmamaktadır. Tam tersine hayatının sorumluluğunu alması, önemli kararları kendi biliş seviyesinde verebilmesi ve maddi ve sosyal bakımdan kendine yeten bir birey olması gerekmektedir. Bu özellikleri sağlayabilen bireyler yetişkin olma becerilerini sağlamakta ve yetişkin gibi davranabilmektedir. Dolayısıyla, yetişkin olmak, bireyin demografik ölçütlerinden ziyade kendisini yetişkin olarak algılaması ile ilgilidir (Atak ve Çok, 2010, s.46-47).

Bu bilgilere bakıldığında, çocuk gelişimi ve çocukların gelişim dönemleri üzerine birçok kitabı bulunan Doğan Cüceloğlu yetişkinliğe adım atmış bireylerin kendi

hayatını doğru yönlendirebilmesi için anne ve babalara söylediği söz akıllara gelmektedir; “Çocuğu kendi ayakları üzerinde var olan ve yaşamla dans edebilen biri olarak yetiştirmek için onun istekleri ile onun ihtiyaçlarını ayırt etmek gerekir” (Cüceloğlu, 2020, s. 148). Dolayısıyla yetişkinliğe adım atmış ve kendi hayatını kendisi yönetebilen bir bireyin ebeveynlerinden biri olan babaya ihtiyaç duyduğu konusu tartışılabilir. Çocuklar büyüüp yetişkin olduklarında bile anne ve babaları ile olan ilişkileri devam etmektedir. Ebeveynler ile kurulan pozitif ilişkilerin çocuğu bebeklikten itibaren etkilediği düşünüldüğünde, yetişkinliğe geçiş yapmış bir birey bunun yansıması olarak çevresi ile de sıcak ilişkiler kurabilmektedir (İçli, 2008, s. 36-37). İşitme kayıplı bireylerin sözel dili yani konuşmayı öğrenebilmeleri için doğdukları andan itibaren uygun koşulların sağlanması gerekmektedir. Çocukluklarından itibaren uygun şartlarda ve gerekli eğitimleri almadıkları takdirde, işitme kayıplı bireyler yetişkin olduklarında günlük yaşamlarında ve sosyal çevrelerinde sözel dil yerine işaret dilini kullanmaya yönelebilmektedirler (Owens ve Raggio, 1987, s.123). Erikson’a (1968) göre birey, yetişkinlik dönemine geldiğinde artık kimlik arayışından çıkmış ve kendi kimliğini başkaları ile kaynaştırmaya istekli hale gelmiştir. Bu dönemde birey kendi benliğini kaybedebileceği düşüncesi ile yalnız kalmaktan ve yaşamaktan kaçınmaya başlamaktadır. Bunun sonucu olarak da çevresi ile yakın ilişkiler kurmaya yönelmektedir (Eryılmaz, 2004, s.2). Dolayısıyla, çocuğun çevresi ile olumlu ilişkiler kurabilmesini, ebeveynlerden biri olan babanın bu döneme kadar çocuğu ile kurmuş olduğu olumlu bağlarla yordamak yanlış olmayacaktır (Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009, s. 88-89).

Sözlü dili gelişmemiş olan işitme kayıplı yetişkin bireyler, çevresi ile işaretlerle anlaşmaya başladıklarında zaman içerisinde kendilerini toplumdan soyutlanmış hissetmekte ve işiten yetişkinler ile ancak aralarında köprü kuracak birisi olduğunda iletişime geçebilmektedirler (Gürboğa ve Kargın, 2003, s. 51-53). Bu noktada babanın yetişkinlik döneminde çocuğunun hayatına katılımı ile ilgili alan yazında çalışmalara rastlanmamıştır. Fakat nasıl ki babanın normal gelişim gösteren çocuğu ile doğduğu ilk andan itibaren kuracağı sözel iletişim, yetişkinlik dönemi içerisinde bireyi sosyal hayata ve çevresi ile kuracağı etkileşimlere hazırlıyorsa (Kandır ve Alpan, 2008, s. 34), işitme kayıplı çocuklar için de aynı durumun geçerli olduğu düşünülmektedir.

1.5. Babanın Normal İşiten ve İşitme Kayıplı Çocuğu ile İlişisini Etkileyen

Özellikler

Çocuk aileye katıldığı ilk andan itibaren babanın normal gelişim gösteren çocuğu ile kurduğu bağı etkileyen çeşitli etmenler vardır. Bu etmenlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir (Güngörmüş-Özkardeş, 2010, s.38; Tezel-Şahin ve Özbey, 2007, s. 41-43):

- Babanın içinde büyüdüğü aile ortamı ve ailesi ile olan iletişimi
- Babanın eğitim durumu
- Babanın maddi durumu
- Babanın eşinin hamileliği ve bebek konularındaki olumlu/olumsuz düşünceleri
- Babanın eşi ile arasındaki iletişim
- Babanın bebekle nasıl etkileşim kurabileceği konusundaki bilgi ve deneyimleri
- Babanın yaşı
- Babanın çocuk yetiştirme konusundaki tutumu/ düşünceleri

Çocuk ve baba arasındaki ilişkiyi etkileyen bu etmenlere bakıldığında çocukta var olan işitme kaybı da bunlara ek olarak bazı faktörler oluşturmaktadır. Alanyazında işitme kaybı olan çocukların babaları ile arasındaki bağı etkileyen özelliklere değinilen çalışmalara rastlanmamıştır ancak yapılan anne çalışmaları içerisinde babaya da değinilen nadir çalışmalar bulunmaktadır (Turan, Koca ve Uzuner, 2019, s. 94-96). Fakat ebeveynlerden biri olan anne ile işitme kayıplı çocuk arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin çocuğun işitme kaybı türü, işitme kaybı derecesi, kullanılacak iletişim yöntemleri hakkındaki bilgisi, ailenin aldığı sosyal destek, işitme kaybı konusundaki bilgisi, uzmanlardan alacakları destek, erken cihazlanma konusundaki bilgisi gibi durumlardan etkilendiği görülmektedir (Doğan vd., 2016, s. 47). İşitme kayıplı çocuklar da dahil olmak üzere herhangi bir engeli sahip çocuğun, annesi ile olan etkileşimlerini araştıran çalışmalara bakıldığında bu çalışmalar içerisinde kısmen olsa da babaların çocuğu ile etkileşimlerine değinilmektedir (Pelchat, Lefebvre ve Perreault, 2003, s. 237-242; Uzuner, 1993, s. 41-44). Buna dayanarak denebilir ki işitme kaybı çocuğun her iki ebeveyni ile ilişkisini etkilemektedir.

Çocuk gelişiminin hangi yönleri en çok hangi yaşlarda, hangi koşullarda ve neden etkilenmiştir? Bu konuları araştırmak için Lamb (2010, s. 4-5) korelasyonel çalışmalar, baba yokluğu ve boşanma çalışmaları ve çocukları ile ilgilenen babaların araştırılması şeklinde üç tür çalışma yapmıştır. Bu çalışmalarında babanın normal gelişim gösteren çocuklarının gelişimi üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemiştir. Korelasyonel olarak yaptığı çalışma sonuçlarına göre; babanın çocuğu üzerinde özellikle cinsiyet rol modeli olduğunu keşfetmiştir. Anne ve babaların kız çocuklarına neredeyse eşit derece ve aynı yakınlıkta zaman ayırdığı gözlenirken, babaların özellikle erkek çocuklarına daha fazla zaman ayırmış, onlara açık veya örtük şekilde bir dizi roller yüklemişlerdir. Erkek çocuklarınsa neden babaları gibi olmak istedikleri konusunda baba-oğul ilişkilerinin kalitesinin çok önemli bir değişken olduğu, erkeksi özellikleri fazla olan babalar ve oğulları arasındaki ilişkiler iyi olduğunda, erkeklerin gerçekten daha erkeksi olduğu kanıtlanmıştır (Lamb ve Tamis-Lemonda, 2004, s. 5-6; Zeybekoğlu, 2013, s. 306). Her ne kadar babanın erkek çocuk ile etkileşimlerinin erkek çocuğa pozitif yönlü etkilerinden bahsedilse de bu durum baba için tam tersi olabilecek nitelikte ortaya çıkabilmektedir. Şöyle ifade edilebilir ki bir erkek için babalık statüsüne ulaşmanın genel olarak olumlu bir etkisi olmasına rağmen, babaların erkek çocuklara bakmakta yaşadıkları zorluklar, kendi benlik saygılarını büyük ölçüde düşürmektedir (Pleck ve Masciadrelli, 2004, s. 248). Daha sonraki araştırmalar ise baba-çocuk ilişkilerinin kalitesinin, babanın erkekliğinden daha önemli olduğunu önermiştir. Baba yokluğu ve boşanma çalışmaları sonuçlarına göre; Babaları olmadan büyüyen çocuklarda -özellikle erkek çocuklar- cinsiyet rolü ve cinsiyet kimliği gelişimi, okul performansı, psikososyal uyum ve belki de saldırganlığın kontrolü alanlarında problemler ortaya çıkmıştır. Buna bir de işitme kaybı eklendiği göz önünde bulundurulduğunda çocuk için sosyal uyum konusunda ciddi sorunların baş göstermeye başladığı düşünülebilir. Çocukları ile ilgilenen babalarla yapılan çalışma sonuçlarında ise; çocuklarının bakımı ve gelişimine katılım gösteren babalara sahip çocuklar, artan bilişsel yetkinlik, artan empati, daha az cinsiyetçilik ve daha iç kontrol odaklı olduğu ortaya çıkmıştır (Pleck, 1997; Pruett, 1983, 1985; Radin, 1982, 1994; akt. Lamb, 2010, s. 7). Bu konuda üç faktörün önemli olduğu ortaya çıkmıştır:

1. Ebeveynler daha az cinsiyetçi-klişeleşmiş rol üstlendiklerinde, çocuklarının erkek ve kadın rolleri hakkında daha az cinsiyetçi tutumları vardır.

2. Bilişsel yetkinlik alanında, çocuklar sadece bir taneden ziyade iki ebeveyninden faydalanabilir. Bu onlara farklı davranış tarzlarına sahip insanlarla etkileşimden gelen uyarım çeşitliliğini sağlar.

3. Çocukların yetiştirildiği aile bağlamı önemlidir (Lamb vd., 1987, s. 116-118).

Babanın çocuk üzerindeki etkileri konusunda yapılan araştırmalar, çocuğun hayatına baba katılım çalışmalarının da ötesine geçmiştir. Yapılan araştırmalara göre de babaların çocuklarını doğrudan ve dolaylı yollardan etkiledikleri ortaya çıkmıştır. Doğrudan veya dolaylı her iki yol da çok yönlü bir babalık anlayışının kilit noktası kabul edilmektedir. Doğrudan etkiler babaların çocuklarına karşı davranışları, tutumları, ilettikleri mesajlar yolu ile oluşmaktadır. Babaların ve annelerin çocukları ile etkileşimleri birbirinden farklı olduğu için babaların çocuk üzerindeki doğrudan etkileri daha dikkat çekicidir (Lamb, 2010, s. 8-10). Dış dünya ile bir köprü (Yavuzer, 2019, s.18-19) konumunda oldukları gerçeğinden yola çıkılarak babaların, çocukları gerçek yaşama hazırlamada önemli bir rol üstlendikleri söylenebilmektedir. Bu durumun aynı zamanda işitme kayıplı çocuklar için de geçerli olduğu düşünülebilir.

Yapılan araştırmalarda babanın eğitim durumunun, çocukların yaşamlarını ve sosyal hayatlarını şekillendirmede önemli bir değişken olduğu ortaya çıkmıştır (Dereli ve Dereli, 2017, s.250). Babanın kendisi ile ilgili durumların çocuğu ile ilişkisine etkisinden bahsederken ilk olarak, eğitim durumu yükselen babaların çocukları üzerindeki baskıları azalmaya ve çocuğunun olumlu gelişim özelliklerini desteklemeye başladıkları görülmüştür (Sarı, 2007, s.115-119).

Baba-çocuk ilişkisinde etkili olan bir diğer değişken, babanın çalışma koşulları ve ekonomik durumudur. Bu noktada ebeveynlerin çalışma koşullarına bakıldığında ülkemizde doğumdan sonra verilen doğum izinlerine yönelik kararlar genelde annelere göre düzenlenmektedir. Annelerin doğum sonrası izinleri sekiz hafta/ kırk gün olarak düzenlenmişken, babalar için bu izinler, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda yer alan ibareye göre babanın isteği üzerine on gün olarak verilmektedir (T.C. Resmi Gazete, 2011). Bu izinlerin kısa süreli olması ise babanın çocuğun bakımına katılımını olumsuz yönde etkilerken, ilerleyen dönemde babanın çocuğu ile olan ilişkisine de olumsuz yansımaktadır. Ekonomik duruma bakıldığında düşük maddi gelire sahip babalar, eşlerine ve çocuklarına karşı kendilerini daha yetersiz hissetmektedir. Ailesinin ihtiyaç ve isteklerini karşılayabilme gücü yüksek olan babalar çocuğuna daha fazla zaman ayırabilmekte bu da çocuğun bilişsel, sosyal, psikolojik gelişimine olumlu

katkılar sağlamaktadır. Maddi kazancını arttırabilmek için gereğinden fazla zamanını işyerinde harcayan babalar çocuk ile kaliteli etkileşim zamanlarını yakalayamayacak bu da olumsuz geri bildirimler olarak geri dönecektir (Pekel Uludağlı, 2017, s. 75).

Babanın eğitim durumu ve maddi durumundan kaynaklı bir takım sorunların olması iki ebeveyn arasındaki ilişkiyi etkileyen önemli unsurlardan biridir. Eşi ile arasındaki ilişkinin uyumlu ve sağlıklı olduğu ailelerde baba çocuğun bakımına daha fazla katılmakta bu da çocuğu olumlu etkilemektedir (Kuzucu, 2011, s. 81). Aynı zamanda bu durum yalnızca babanın eşi ile iyi ilişkileriyle değil, kendi annesiyle olan olumlu ilişkisiyle de ilgisi olduğu tahmin edilmektedir (Feldman, Nash ve Aschenbrenner, 1983, s. 1628-1629). Aynı zamanda babanın çalışma saatlerinin fazlalığı da eşi ile arasındaki ilişkiyi yordayan faktörlerden biridir. Fazla çalışan babaların, evleri ile arasındaki bağ zayıflamakta bunun sonucu olarak eşlerinden ve çocuklarından uzaklaşarak mutsuz bir evlilik içerisine girebilmektedirler. Mutsuz evli babalar ailelerinden çekildikçe bebeğin, baba ile paylaştığı zaman azalacak ve karşılıklı duygusal iletişim için daha az fırsatı dolayısıyla daha az deneyim şansı olacaktır (Dickstein ve Parke, 1988, s. 507).

Bunların haricinde babanın kendisini babalık deneyimine hazır hissetmesi ve kendisinde algıladığı babalık yetenekleri de çocuğa göstereceği ilgi ve katılacağı bakımda etkindir (McHale ve Huston, 1984, s. 1349-1351). Brain (1993, s.332-333) yaptığı çalışmasında erkeğin kendini babalık deneyimine hazır hissetmesinin baba olma yaşı ile ilgili olduğunu söylemiştir. Ona göre yaşı büyük baba olan erkekler çocuklarına daha fazla bilişsel uyaran ve sözel girdiler vermektedirler. Küçük yaşta baba olan erkekler ise daha çok fiziksel aktivitelerde bulunarak daha az sözel girdi vermektedirler. Buna bağlı olarak da büyük yaşta baba olan erkekler çocuklarını bilişsel olarak daha fazla uyardıkları için akademik başarısını yükseltirken, küçük yaşta baba olan erkekler çocuklarının daha çok oyun içeren aktivitelerine dahil oldukları için çocukları sosyal beceriler yönünden gelişmektedir (Beets ve Foley, 2008, s. 201-202).

Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre, bireyler doğrudan öğrenim süreci içerisinde olmasalar da gözlemleyerek de beceri kazanabilirler (Bandura, 1976, s. 22-25). Freudcu Psikanalitik Teori de Bandura'nın Sosyal Öğrenme Teorisini, babaların özellikle erkek çocuklarına rol model olarak kişiliklerini ve dolaylı olarak da ilerleyen süreçteki babalık algılarını etkilediği iddiası fallik dönem olarak bilinen üçüncü aşama ile desteklemektedir (Okray, 2015, s. 10). Çocukların toplumsal açıdan kabul edilebilir

cinsiyet rollerini ebeveynlerinden öğrendikleri düşünüldüğünde denebilir ki erkek çocuklar oedipus kompleksi olarak bilinen dönem içerisinde aynı cinsiyetten ebeveynleriyle özdeşleşirler (Joel Paris, 1976, s. 175-176). Bu anlamda aslında baba çocuk için somutlaşmış bir örnek oluşturur ve çocuk babası ya da annesi gibi olmak için çabalamaya başlar (Benson, 1968, s. 169). Kendi babalarıyla pozitif yönde ilişkiler geliştiren babaların, çocukları ile gerek okul öncesi dönem gerek de okul çağlarında daha fazla ilgilendikleri de çalışmalarla desteklenen bilgiler arasındadır (Radin ve Goldsmith, 1983, s. 12-14).

1.6. İlgili Araştırmalar

Alanyazın taramaları sonucu ulaşılan normal işiten babaların çocukları ile etkileşimlerinin ve babalık algılarının ele alındığı araştırmalar nicel yöntemlerle yapılan araştırmalar ve nitel yöntemlerle yapılan araştırmalar olarak gruplanmıştır. Babanın çocuğunun gelişimine katılımı ile ilgili nicel ve nitel araştırmalar başlıkları altında; normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili araştırmalar ve işitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili araştırmalar sıralanmıştır.

1.6.1. Babanın çocuğunun gelişimine katılımı ile ilgili nicel araştırmalar

Nicel yöntemler kullanılarak yapılan babanın çocuğun gelişimine katılımı araştırmaları; normal işiten ve işitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili araştırmalar olmak üzere gruplandırılmıştır.

1.6.1.1. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar

Bonney, Kelly ve Levant (1999, s. 401-415) yaptıkları çalışmada babaları çocuk bakımına katıldığı süre ve o süre içerisinde yerine getirdiği sorumluluklar açısından değerlendirmişlerdir. Bunun için bir ile dört yaş arası çocuğu olan babaların yaş ortalamasının 33 olduğu toplam 120 çift ile çalışmışlardır. Araştırmanın verileri anne ve babalara ayrı ayrı verilen anketler ve ölçüm envanteri ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda babaların çocuklarla ilgilenmesini çeşitli değişkenlerle açıklamışlardır. Babaların çocuk bakımına katılımlarını erkeklerin geleneksel rollerinden ziyade, kendi kişilik özellikleri ile belirleyebileceklerini belirtmişlerdir. Babanın çocuklarla ilişkisini etkileyen dış faktörlerden biri olarak da babanın mesleği ve çalışma saatleri

gösterilmektedir. Uzun saatler çalışan babalar, çocuğun birincil bakıcısı olarak daha az zaman harcamakta ve çocuk bakımını üstlenme konusunda daha az sorumluluk almaktadırlar.

Bronte-Tinkew vd. (2008, s. 1211-1244) çalışmalarında babaların bebeklerin bakımına katılımının iki alanda (çocukları ile konuşma ve amaçlı nesneleri keşfetme) bebeklerin bilişsel gelişimleri ile ilişkilerini incelemişlerdir. Çalışmaya 2001 yılında doğan on bin çocuk ve ebeveyn katılmış ve çocuklar ilköğretim birinci sınıfa başlayana kadar boylamsal bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın verilerini sekiz yıl boyunca ebeveynlere gönderilen anketler, nadir de olsa yapılan yüzyüze görüşmeler ile toplamışlardır. Regresyon analizleri sonucunda babanın çocuğu ile bilişsel uyarıcı oyunlar oynaması, fiziksel bakıma katkıda bulunması, baba sıcaklığı gibi açılardan çocuğu ile etkileşimde bulunan babaların çocukları daha düşük bilişsel gecikme göstermektedir. Ayrıca baba katılımının erkek bebeklerde, kız bebeklere oranla daha fazla azalma ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ulaştıkları bu sonuçlar babaların rollerinin ve sorumluluklarının dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir. Bir diğer deyişle bebeklikten itibaren kurulan olumlu baba-çocuk etkileşimleri çocukta bilişsel gelişmeyi artırmaktadır.

Caldera'nın (2014, s. 191-210) yaptığı çalışmada ilk amacı, bebek-baba bağlanma ilişkisini ortaya koymak ve anne-bebek ve baba-bebek bağlanmasının Bağlanma Q-set (Attachment Q-set [AQS]) ile ölçülen uyumunu araştırmaktır. Bunun için çalışmaya dahil etmek üzere bir Ortabatı kentinden on dört aylık bebekleri olan altmış anne ve babaya ulaşmıştır. Her iki ebeveynin eğitim düzeylerinin ortalamasını liseden sonra ortalama dört yıllık lisans eğitimi tamamlamış olacak şekilde seçmiştir. Araştırmacı ailelere ev ziyaretleri yapmış ziyaretlere gitmeden önce ebeveynlere doldurabilecekleri anketler göndermiş ve doldurmalarını istemiştir. Verilerini çoklu regresyon analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Araştırmanın sonucunda bebeklerinin bakımına daha fazla katılım sağlayan babalar ile çocukları arasında güvenli ve pozitif bağlanma sağladığı bilgisine ulaşmıştır. Aynı zamanda çocukları ile daha fazla vakit geçirerek, anlamlı bağlanma sağlayan babalar da bebekleri ile olan ilişkilerini olumlu gördüklerini belirtmişlerdir.

Lewis (1999, s. 1-90) yaptığı çalışmada babaların çocuğun bakımına katılım türlerinin (doğrudan, ulaşılabilirlik ve sorumluluk) ve çocuk bakımı ile ilgili algılarının, eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, babanın çalışma saatleri uzunluğu ile

ilişkilerinin olup olmadığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın katılımcıları üç yaşında veya daha küçük yaşta çocuğu olan 84 baba olmuştur. Anket aracılığı ile babaların çocuk bakım faaliyetlerine katılımı, katılım sürelerini haftalık olarak dağılımı ve babalık ile ilgili tutumlarını belirlemeyi hedeflemiştir. Yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre babalar çocukları ile doğrudan temas kurabilecekleri etkinliklere daha fazla zaman harcamaktadırlar. Ayrıca babaların çocuğunun bakımına katılım düzeyi ile haftalık çalışma saatleri ve babaların eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

1.6.1.2. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar

Aksoy ve Tatlı (2019, s. 1-22) yaptıkları çalışmada babaların bir okul öncesi kurumuna devam eden çocukları ile olan ilişkilerini, babanın yaşı, öğrenim düzeyi, çocukların cinsiyeti ve çocukları ile geçirdikleri zaman açılarından karşılaştırmışlardır. Araştırmacılar, Çankırı il merkezinde bulunan ve çocukları bir okul öncesi kurumuna devam eden babalar arasından 321'ini örneklemlerine dâhil etmişlerdir. Araştırma verilerini kişisel bilgi formu, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği (Baba Formu) ve Babalık Rolü Algı Ölçeği (BRAÖ) ile elde etmişlerdir. Elde ettikleri verilerin analizini t-testi, varyans analizi ve Pearson korelasyon analizi kullanarak yapmışlardır. Araştırmanın sonucunda babaların yaşı arttıkça çocukları ile pozitif yönde seyreden ilişkilerinin olduğu, babanın öğrenim düzeyinin artması ile birlikte babalık rolüne olumlu yönde katkısı olduğunu bulmuşlardır. Fakat çocukların cinsiyetlerinin farklı olmasının baba ile aralarındaki ilişkide anlamlı farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı zamanda çocukları ile daha fazla zaman geçiren babaların, daha az zaman geçiren babalara göre çocukları ile aralarındaki ilişkilerde sorunların daha az olduğunu belirtmişlerdir.

Biber (2016, s. 115-126) okulöncesi eğitim çağında çocuğu olan babaların babalık rolüne ilişkin algılarını incelemiştir. Çalışmasında çocuk sayısının babaların babalık algılarında bir değişim yaratıp yaratmadığını ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemi Balıkesir Altieylül bölgesinde 325 çocuk babası oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerini Baba Katılım Ölçeği (Father Involvement Scale [FIS]) ile toplamış, verilerini doğrulayıcı faktör analizi yardımıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda çocuk sayısının babanın istekli katılımı, sorumluluklarını yerine getirişi ve çocuğa gösterdiği yakınlıkları etkilediğini bulmuştur. Tek çocuğa sahip babaların çocuk

bakımına ve ev işlerine katılımlarının, iki ve daha fazla çocuğa sahip babalardan daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şahin ve Demiriz (2014, s. 273-293) yaptıkları araştırmada normal gelişim gösteren 5-6 yaş çocuğuna sahip babaların babalık rolünü algılayışı, okul öncesi kurumuna devam eden çocuklarının kurumlarında aile çalışmalarına katılımları ve bu ikisi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ankara İli Milli Eğitim Müdürlüğü' ne bağlı resmi bağımsız anaokullarından kriterlerine uygun olan 650 baba seçmişlerdir. Araştırmada veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Babalık Rolü Algı Ölçeği (BRAÖ) ve Aile Katılım Ölçeği (Family Involvement Questionnaire) kullanmışlardır. Uygulanan ölçeklerden elde edilen verilerin analizlerini kullanılan ölçeğin yüksek düzeyde güvenilirliğini sağlayacak olan ANOVA, t-testi, Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi yöntemleri ile yapmışlardır. Veri analizleri sonucunda babaların babalık rolü algısı ve aile katılımları konusunda yedi alt değişkene ulaşmışlardır. Bu değişkenler; çocuğun cinsiyetine göre yapılan karşılaştırmalar da baba katılımının çocuk cinsiyetine göre farklılık göstermediği, ilk çocuğu olan babaların katılımlarının ortanca ve son çocuğu olan babaların katılımlarına göre daha yüksek düzeyde olduğu, çocuk sayısının artması ile birlikte babaların çocuklarının gelişimlerini desteklemek için okul ve ev temelli uygulamalara katılımlarının azaldığı, yaşı büyük olan babaların deneyimlerinin artması ve babalık rolünü algılayışlarının değişmesi ile birlikte çocuğun hayatına katılımlarının arttığı, öğrenim düzeyi artan babaların okul temelli ve ev temelli çalışmalara katılımlarının arttığı, yüksek gelire sahip babaların işlerinden aldıkları doyum ile birlikte gelen memnuniyetle okul ve ev temelli uygulamalara daha çok katıldıkları ve son olarak da ilk baba olma yaşının çalışmalara katılımlarını etkilediğidir.

Ünlü'nün (2010, s. 1-179) nicel araştırma yöntemleri kullanarak yaptığı yüksek lisans çalışması, üç sorunun cevabına hizmet etmektedir. Bunlar; babaların ve babaların kendi babalarının çocuklarının hayatına dahil olmasında nasıl bir örüntü vardır? Babanın kendi babası ile olan ilişkisi erken çocukluk dönemindeki çocuğu ile ilişkisini etkiler mi? Babanın çocuğu ile olan ilişkisini etkileyen faktörler nelerdir? Bu amaçları doğrultusunda Ankara'nın farklı ilçelerinde yaşayan 528 babayı örneklem grubu olarak seçmiştir. Verilerini bu babalar tarafından doldurulan anketler ve ölçekler aracılığı ile toplamıştır. Verilerinin analizlerini betimsel olarak yapmış ve her bir alt ölçeğin puan ortalamalarını hesaplamıştır. Araştırmasının sonucunda katılımcı babaların çoğunluğunun, kendi babalık davranışlarını ve babalarının babalık davranışlarını benzer

algıladıklarını görmüştür. Dolayısıyla Ünlü (2010) çalışmasında, babaların kendi babalarının babalık özelliklerini modellediklediklerini belirtmektedir. Aynı zamanda babanın yaşa bağlı tüm motivasyon faktörleri ve babanın algıladığı destek çocuğun yaşamına katılım açısından önemli faktörler olarak bulmuştur. Fakat çocuğa ait özelliklerin, babanın gelir düzeyinin, babaların çalışma saatlerinin çocuğu ile olan ilişkisinde yordayıcı olmadığını bildirmiştir.

Aydın (2003, s. 1-140) babaların çocuklarının bakımına aktif ve etkili bir şekilde katılmaları için örnek bir program oluşturmayı ve programın babaların bakıma katılım düzeylerine ve babalık rollerini algılayış şekillerine etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmaya 3-6 yaş arası çocuğu olan ve çocukları Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Yuva ve Anaokuluna devam eden babalar katılmıştır. Katılan 20 babadan 10'u deney, 10'u kontrol grubu olarak ayrılmıştır. Araştırmasında deneysel modeli kullanmış ve deney grubundaki babalara 6 haftalık baba katılım eğitimi vermiştir. Eğitim sonucunda her iki gruptaki babalara Baba Katılım Ölçme Aracı ve Babalık Roller Anketi uygulanmış ve öntest ve sonrest sonuçları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda ise iki grubun sonrestleri arasında anlamlı bir fark olduğunu görmüştür. Aynı zamanda babaların eğitim sürecine katılmalarının, baba-çocuk arasındaki iletişime olumlu katkı sağladığını bildirmişlerdir.

Güngörmüş-Özkardeş ve Arkonaç (1998, s. 253-263) iki farklı eğitim düzeyi içerisinde yer alan babaların babalık algılarını incelemişlerdir. Bu amaçla farklı eğitim düzeyleri olan erkeklerin kendi babalık algıları, ideal bir babayı nasıl tanımladıkları ve kendilerinden farklı olan babaların özelliklerini nasıl tanımladıkları sorularına yanıt aramışlardır. Araştırmalarını yansız atama yöntemi ile seçtikleri 80 baba üzerinden yürütmüş, verilerini odaklaştırılmış içebakış tekniğinin geliştirilmiş versiyonu ile toplanmışlardır. Analiz kısmında ise verilerini içerik analizi ile niceliksel veriler haline getirmişlerdir. İçerik analizini araştırmacılardan bağımsız ve birbirinden habersiz üç kişilik bir jüri yapmıştır. Çıkan veriler en olumludan en olumsuzu kadar jüri tarafından derecelendirilerek puanlanmış ve bu veriler SPSS PC+ programı kullanılarak, deneklerin hangi kategorilerde yoğunlaştığını ölçmüşlerdir. Araştırma sonucunda eğitim düzeyinin babalık ve ideal baba tanımlarını etkilediği görmüşlerdir. İlkokul mezunu babaların ideal baba tanımını yaparken, kendileri ile ideal baba arasında bir fark görmediklerini ancak üniversite mezunu babalar ifade ettikleri ideal baba tanımının gereklerini farkında olduklarını fakat davranış düzeyinde yerine getiremediklerini

bildirmişlerdir. Bu bulgular çerçevesinde eğitim düzeyinin baba tanımını ve ondan anlaşılanı etkilediği öne sürmüştür.

Normal işiten çocukların, normal işiten babaları ile ilgili nicel çalışmalardan uluslararası ve ulusal çalışmalara bakıldığında genelde babaların çocuklarının bakımlarına katılımı, çocukları ile geçirdikleri zamanın verimliliği, baba çocuk ilişkisini etkileyen etmenler, çocuk bakımına katılımları konusunda babaların algıları gibi konulara değinilmiştir. Araştırmacılar genelde nicel araştırma yöntemlerinden anketler, ölçekler kullanmayı tercih etmişlerdir. Uluslararası ve ulusal alanyazında yapılan çalışmaların (Bonney, Kelly ve Levant, 1999, s. 401-415; Bronte-Tinkew vd., 2008, s. 1211-1244; Caldera, 2014, s. 191-210; Lewis, 1999, s. 1-90; Aksoy ve Tatlı, 2019, s. 1-22; Aydın, 2003, s. 1-140; Biber, 2016, s. 115-126; Güngörmüş-Özkardeş ve Arkonaç, 1998, s. 253-263; Şahin ve Demiriz, 2014, s. 273-293; Ünlü, 2010, s. 1-179) sonuçlarında, normal işiten babaların çocukları küçükken bakımlarına katılımları konu edinilmiş fakat dönemsel bakış açılarının ve gelişim dönemleri içerisinde babanın etkilerinin tartışılmasının eksik kaldığı görülmektedir.

1.6.1.3. İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar

Ingber ve Most (2012, s. 273-285) İsrail'deki çocuk, baba ve aile özellikleri arasındaki korelasyonları inceleyerek, işitme kaybı olan 38 okul öncesi çocuk babasının, çocuklarının gelişimi ve eğitimine katılımı ile normal işiten 36 okul öncesi çocuğa sahip babadan oluşan bir grubun katılımı ile karşılaştırmışlardır. Babalar üç ile altı yaş arası okul öncesi kurumuna devam eden çocuk babalarından seçilmiştir. Araştırmaya dâhil olan babaların işitme kayıplı çocuklarının üç ile otuz sekiz aylık arasında tanılanmış olduğu ve bu grup içerisinde hem koklear implant kullanan hem de işitme cihazı kullanan çocukların bulunduğu bilgisini vermişlerdir. Araştırma verileri, babaların doldurduğu dört anket ve annelerin doldurduğu üç, dört maddelik baba katılım ölçeği yardımı ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda babaların kendi bildirdiği baba katılımı veya anne tarafından derecelendirilen baba katılımının iki grup arasında anlamlı bir fark göstermediğine ulaşmışlardır. Buna dayanarak da İsrail'deki anne ve babaların, baba katılımını benzer şekilde algıladıklarını göstermektedir. Öz-yeterliliği yüksek babaların çocuklarının eğitim ve gelişimlerine katılımlarının da yüksek olduğu ulaştıkları sonuçlar arasındadır. Aynı zamana babaların normal işiten çocuklarını yetiştirmeye daha fazla dahil olmalarının eşlerinin onları nasıl gördükleri ile ilgili

olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Fakat bu bulgunun işitme kayıplı çocuk sahibi babalarının çocuklarının yaşamına daha az dahil olmalarının annenin algısı ile ilgili değil babanın kendi öz-yeterliliği ile ilgili olduğunu bildirmişlerdir.

Mavrogianni ve Lampropoulou (2018, s. 1-13) babanın çocuğun gelişimine gösterdikleri katılımı incelemişlerdir. Araştırmalarını, babaların işitme kayıplı çocuklarıyla ilişkisini incelemek ve bunu diğer engelli çocuk babalarının ve normal gelişim gösteren çocuk babalarının çocuğun gelişimlerine katılımlarını karşılaştırmak amacı ile yapmışlardır. Bu amaca uygun olarak okul öncesi çağıdaki çocuğu olan 172 babayı çalışmaya dahil etmişlerdir. Çalışmaya katılan babalardan 25'inin işitme kayıplı, 23'ünün zihinsel engelli, 30'unun otizm spektrum bozukluğu olan ve 94'ünün engelsiz çocukları bulunmaktadır. Araştırmacılar, 172 babaya beş farklı anket uygulamıştır. Orijinal adı ile The Parental Involvement on Child Care Index (PICCI) olan Çocuk Bakımına İlişkin Ebeveyn Katılım Endeksi anketinde babaların okul öncesi çağındaki çocuklarıyla ilişkisi beş açıdan değerlendirilmiştir. PICCI anketi sonucuna göre işitme kayıplı çocuğu olan babaların çocukları ile ilişkisi diğer engel türüne sahip çocuğu olan babaların çocukları ile ilişkisinden herhangi bir farklılık göstermemiştir. Benzer diğer çalışmalara göre de engel türü babaların çocukları ile ilişkisini etkilememektedir. Uluslararası yazında The Clarke Modification of the Holroyd Questionnaire on Resources and Stress (Clarke QRS) olarak bilinen Kaynaklar ve Stres Üzerine Holroyd Anketinin Clarke Versiyonu anketinin sonuçlarına göre işitme kayıplı çocuğa sahip babalar zihin engelli ve otizm spektrum bozukluğu olan babalara göre daha az stres yaşamakta fakat normal gelişim gösteren çocuğa sahip babalara göre daha fazla stres yaşamaktadır. Engelliliğin türü ve cinsi fark etmeksizin engeli olan çocuklar genel olarak babalardaki stres düzeyini etkilemektedir. Aile Destek Ölçeği (Family Support Scale [FSS]) kullanarak babalara sunulan sosyal desteği ölçmeyi amaçlamıştır. Bu ölçek sonuçlarına göre engel türü fark etmeksizin engelli bir çocuğa sahip babalar normal gelişim gösteren çocuğa sahip babalardan daha fazla çevrelerinden destek görmektedir. Ebeveyn Rolüne İlişkin İnanç Anketi (Beliefs Concerning the Parental Role [BCPR]) sonuçlarına göre işitme kayıplı çocuk babaları ve zihin engelli ve otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların babaları arasında ebeveyn rollerine ilişkin inançlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Son olarak) yani Kansas Evlilik Memnuniyet Ölçeği (Kansas Marital Satisfaction Scale [KMS]) sonuçları ise işitme kayıplı çocuğa sahip babaların evliliklerinden aldıkları doyumun, zihin engelli ve

otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip babalara göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Fakat normal gelişim gösteren çocuğa sahip babalar ile işitme kayıplı çocuğa sahip babalar karşılaştırıldığında evlilik doyumları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

1.6.1.4. İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar

İşitme kayıplı çocukların normal işiten babaları ile ilgili nicel yöntemler kullanılarak yapılan ulusal çalışmalara alanyazında rastlanamamıştır. Uluslararası çalışmalar incelendiğinde ise babaların normal işiten ve işitme kayıplı çocuklarının bakımına katılımları karşılaştırılmış, anne ve babaların bu katılımları nasıl algıladığı tartışılmıştır. Araştırmacılar genelde nicel araştırma yöntemlerinden anketleri kullanmayı tercih etmişlerdir. Uluslararası yapılan çalışmalarda (Ingber ve Most, 2012, s. 273-285; Mavrogianni ve Lampropoulou, 2018, s. 1-13) ulaşılan sonuçlarda, babaların öz-yeterliliklerine ve herhangi bir engeli olan çocuğa sahip babaların evlilik doyumlarına vurgu yapılmıştır. Araştırmalarda nicel araştırma yöntemlerinden anketlerin kullanılması geniş kitlelere ulaşımı sağlaması açısından yararlı olsa da bulgulara daha derinlemesine açıklamalar getiren nitel araştırma yöntemlerinin de kullanılması gerekmektedir.

1.6.2. Babanın çocuğunun gelişimine katılımı ile ilgili nitel araştırmalar

Nitel yöntemler kullanılarak yapılan babanın çocuğun gelişimine katılımı araştırmaları; normal işiten ve işitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili araştırmalar olmak üzere gruplandırılmıştır.

1.6.2.1. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar

Carrillo vd., (2016, s. 101-118) çalışmasındaki amaç, Kolombiya bağlamındaki babaların ailedeki rollerine ilişkin algılarını ve çocuklarının yaşamlarına katılımlarının özelliklerini araştırmaktır. Bu amaçla 12 Kolombiya'lı babadan oluşan bir örneklem grubu seçmişler ve bu babalar ile ortalama birer saatlik derinlemesine görüşmeler yapmışlardır. Verilerini kuram oluşturma yaklaşımı çerçevesinde analiz etmişlerdir. Veri analizi sonuçlarına baktıklarında Kolombiya'lı ailelerde anne ve babaların zaman içerisinde ebeveynlik rollerinde önemli farklılıklar olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Babaların algılarının, erkeklerin ailedeki tek ekonomik sağlayıcı ve otorite figürü olarak

kabul edildiği geleneksel kalıptan bir dereceye kadar ayrıldığını görmüşlerdir. Buna ek olarak babalar, çocuklarının gelişimleri üzerinde kendi etkilerinin farkında olduklarını ve çocukları ile ilgili daha çok sorumluluk almak istediklerini dile getirmişlerdir. Genel olarak bakıldığında araştırmacılar, babaların ailedeki rollerinin ve çocuk bakımına katılımlarının daha iyi anlaşılmasının, tüm aile ilişki sistemlerinin anlaşılmasına katkısı olacağını belirtmişlerdir.

Roberts vd., (2014, s. 1-10) babaların babalık hakkındaki görüşleri, ebeveyn olarak onlara yardımcı olan veya ebeveynlik için engeller oluşturan faktörlerin neler olduğu ile ilgili bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırma kapsamında çocukları ile birlikte ve ayrı yaşayan olarak iki kategorideki 30 katılımcı babaya, on açık uçlu soru sorarak verilerini ortalama otuz dakika süren görüşmeler ile toplamışlardır. Görüşmeler sırasında alınan ses kayıtlarını daha sonra kelimesi kelimesine yazıya dökmüşler ve bu dökümleri, kuram oluşturma yaklaşımı kapsamında analiz etmişlerdir. Bu araştırmanın sonucunda babalar çocuklarının yaşamlarında yer almanın farklı yararları olduğunu dile getirmişlerdir. Aynı zamanda babalar kendilerini, genellikle kabul edilen, eve ekmek getiren ve koruyucu rollerine ek olarak, bakıcı, çocuklarına rol model olan ve sorumluluk alan kişi olarak da gördüklerini bildirmişlerdir. Ancak, çocuk bakımına katılımlarının değerlendirilmesinden ziyade, eve maddi destek sağlayan ebeveyn olarak rollerini yerine getirmediğinde, çocuklarının annelerinin ve aile üyelerinin onları baba olarak nasıl algıladıkları konusunda ciddi endişeleri olduğunu da belirtmişlerdir.

Wall ve Arnold (2007, s. 508-527) yaptıkları çalışmada modern babalık kültürünü, ebeveynlerin karşılaştığı sorunları bir yıllık Kanada gazetesinde (The Globe and Mail) yayınlanan diziyi ele alarak açıklamaya çalışmışlardır. Diziyi söylem analizi yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analizleri sonucunda ulaştıkları bulgular; ebeveynlerin sorumlulukları, iş ve aile hayatı arasındaki denge sorunları ve baskın babalık rollerinden dolayı annelerin birincil ebeveyn olmaya devam ettiği şeklindedir. Toplumun, babaları ikincil ebeveyn olarak gördüğü ve babaların çocukları ile ilişkisinin annelerinden daha az olduğu da ulaştıkları sonuçlardan bir diğeridir.

1.6.2.2. Normal işiten çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar

Akyol vd. (2017, s. 445-458) yaptıkları çalışmada erken çocukluk dönemindeki çocukların oynadıkları oyunlarda babanın rolüne ilişkin babaların görüşlerinin incelenmesini amaçlamışlardır. Şanlıurfa ilinde yaşayan ve araştırmaya gönüllü katılan

yedi ve sekiz yaş arası çocuğa sahip on baba çalışma grubunu oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanmışlar ve araştırmada görüşme tekniği uygulamışlardır. Babaların çocuklarının oyunlarındaki rolünü belirlemeye yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları; katılımcılara ilişkin tanımlayıcı sorular ile oyun oynama durumunu/sürecini ve oyuncak-oyun materyali kullanımını içermektedir. Araştırma verilerini açıklayıcı temalar haline getirerek analiz etmişlerdir. Araştırmalarının sonucunda babaların görüşlerine göre; baba-çocuk oyunlarının geniş bir yelpazeyi kapsadığı, oyunun çocuklar açısından önemli olduğunu ve çocukların gelişimini desteklediğini tespit etmişlerdir. Ayrıca babaların çocuklarıyla her gün oyun oynamaya özen gösterdikleri fakat bu oyunların yoğun olarak ev ortamında gerçekleştiği ve oyun seçimini çocukların yönlendirdiğini belirlemişlerdir. Baba-çocuk oyunlarını olumsuz olarak etkileyen faktörlerin başında babaların çalışma saatlerinin geldiği, buna karşın babaların çocuklarının oyunlarında yer almanın onları mutlu ettiği ve ayrıca oyunlarda kullanılan oyuncak-oyun materyallerinde çocukların cinsiyetinin önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Altın (2014, s. 1-127) yüksek lisans araştırmasında babaların, eşleri ile sorumluluk paylaşımlarını, kendi babalarının üzerlerindeki etkilerini, çocuklarının gelişimlerdeki görevlerini ne kadar üstlendiklerini anlamaya çalışmıştır. Araştırmasında hem erkek hem kız çocuk sahibi olan babalar ile çalışmayı planlamış fakat yaşadığı bazı zorluklardan dolayı sadece erkek veya sadece kız çocuğu olan babalar ile görüşmüştür. Katılımcı babalar ile önceden hazırlamış olduğu on maddelik görüşme soruları ile verilerini toplamıştır. Görüşme verilerinin analizinde; babaların eğitim düzeyinin artması ile çocuklarının eğitime daha fazla katkıda bulundukları, eşleri ile çocukları konusunda daha fazla sorumluluk paylaşımında bulundukları sonuçlarına ulaşmıştır. Aynı zamanda babaların büyük kısmının çocuklarında cinsiyet ayrımı yapmazken bazılarının kız çocuklarını kendilerine daha yakın hissettiği, çocuklarını yetiştirirken kendi babalarından etkilendikleri, yine babaların büyük kısmının kendi babasını otoriter ve sert bulduğundan dolayı kendi çocuklarına daha sıcak ve samimi davrandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Tepe ve Demir (2019, s. 121-140) yaptıkları çalışmada babaların, çocukluklarında kendi anneleri ile ilişkilerinin toplumsal cinsiyet çerçevesinde nasıl biçimlendiği, annelerin, erkek çocuklarının babalık algısına nasıl etki ettiği ve bu etkilerin babaların kendi çocuklarının bakımına katılımını nasıl etkilediğini ele almışlardır. Bunun için

Sakarya ilinde yaşıyan 10 ayrı baba ile görüşmüş ve yüz yüze mülakatlar yapmışlardır. Araştırma sonucunda elde ettikleri verileri açıklamak için betimsel analiz yöntemi kullanmışlardır. Yaptıkları analizler sonucu, katılımcı babaların çocukluktan itibaren kendi deneyimlerini içselleştirdiğini ve kendi babalık tutumlarını da aynı model üzerine kurguladıklarını ve katılımcıların annelerinin aktardığı cinsiyet rollerinin yeniden üretilerek babaların babalık algılarını da oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çocuk bakımına aktif olarak katılan ve bunu bir ‘jest’ olarak değil eşler arasındaki sorumluluk olarak gören babaların annelerine bakıldığında, annelerin toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı duyarlı ve farkındalığı yüksek olduğunu söylemişlerdir. Sonuç olarak, erkeklerin daha eşitlikçi babalar olabilmesi için atılacak adımlardan birinin de ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde bilinçlenmelerini sağlamak olduğunu belirtmişlerdir.

Yalçınöz (2011, s. 1-217) doktora çalışmasında Türkiye’de yaşıyan eski ve yeni kuşak ayrımı olan babalar arasında bir karşılaştırma yaparak babalık deneyimleri ve tutumları konusunu değerlendirmiştir. Araştırmanın amacı, katılımcı babaların kendi babaları ile kurdukları ilişkiler ve bu ilişkiler ile ilgili algıları, evlendikten sonraki ailelerinde gösterdikleri babalık rolü ve çocukları ile olan etkileşimlerinin anlaşılmasıdır. Bunun için en az bir çocuğu olan, evliliğine halen daha devam eden 15 baba ile derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Araştırma verilerinin analizini tümevarım yönetimi olan kuram oluşturma yaklaşımına göre yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, ‘geleneksel’ ve ‘yeni’ olmak üzere, iki farklı babalık anlayışı olduğunu ileri sürmüştür. Katılımcı babaların kendi babaları ile olan ilişkisinden başlayarak, baba olmalarına kadar giden süreçte dört farklı etkenden bahsetmiştir. Bu dört etken; hiyerarşi, duygusal yakınlık/ paylaşım, yönlendirme/ rol model olma ve beklentilerdir. Katılımcı babalar kendi babaları ile olan ilişkilerini soğuk, otoriter bir ilişki olarak tanımlarken, kendi çocukları ile olan ilişkilerini çocuklarına hem duygusal hem fiziksel olarak daha yakın olarak tanımlamışlardır. Buna ek olarak kendi babaları ile olan ilişkilerini günümüz koşullarına pozitif yönden uyarlayarak yeni bir baba rolü yarattıklarını da belirtmişlerdir.

Normal işiten çocuk babaları ile ilgili yapılan nitel araştırmalar, babaların babalık rolünü algılayışları, babaların ebeveynlik yapmasının önündeki engeller, çocukların oyunlarında babaların rolü, eşler arası sorumluluk paylaşımları, kendi annelerinin babalık rolleri üzerindeki etkileri gibi konuları ele almıştır. Nitel araştırmaları yaparken araştırmacılar görüşme tekniğini kullanmayı tercih etmişlerdir. Uluslararası ve ulusal

alanyazındaki nitel araştırmalarda (Akyol vd., 2017, s. 445-458; Altın, 2014, s. 1-127; Arnold, 2007, s. 508-527; Carrillo vd., 2016, s. 101-118; Roberts vd., 2014, s. 1-10; Yalçınöz, 2011, s. 1-217; Wall ve Tepe ve Demir, 2019, s. 121-140) babaların kendi ailelerinin de babalık algısında değişimlere sebep olduğuna, babaların eğitim düzeylerinin babalık algılarını etkilediğine ve babalık tutumlarının değişen zamana ayakuydurduğuna değinmişlerdir. Fakat araştırmalar sadece görüşme tekniği kullanılarak yapılsa da derinlemesine görüşmelerin yapıldığı araştırmalar sınırlıdır.

1.6.2.3. *İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili uluslararası araştırmalar*

Mueller ve Buckley (2014, s. 40-49) özel eğitim sistemi içerisinde ebeveyn deneyimlerini incelerken büyük ölçüde annelerin bakış açısının ele alındığını görmüşlerdir. Bu durumdan yola çıkarak da babaların özel eğitim sistemi içerisinde çocuklarının hayatlarına nasıl dahil oldukları ve eğitimlerine nasıl katıldıklarının araştırmasını yapma gereği duymuşlardır. Bu amaçla engelli bir çocuğa sahip ve aile eğitimlerine aktif katılan 20 baba ile fenomenolojik bir yaklaşım izleyerek görüşmeler yapmışlardır. alışmalarının sonucunda verilerini içerik analizi ile analiz etmişlerdir. Yaptıkları görüşmeler sonucunda ise babaların kendilerini çocuklarının hayatında ve özel eğitim sistemi içerisinde ortak, savunucu ve öğrenci rolleri ile özdeşleşerek tanımladıklarını görmüşlerdir. Bu rollerin her birinde ise babalar halen daha sistemin dışında kaldıklarını, çocukları ile ilgili karar alımlarında önceliğin anneye verildiğini, uzmanların iş birliklerini annelerle yapmaya daha yatkın olduklarını ve kendilerini adeta arabanın arka koltuğunda giden birisi gibi hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu babaların deneyimlerinden yola çıkarak Mueller ve Buckley (2014) eğitimcilerin ve diğer uzmanların babalarla aktif ve etkili şekilde iletişim kurmaları gerektiğini, babaları da takımın bir üyesi gibi iş birliğine davet etmeleri gerekliliğini vurgulamışlardır.

Beatty ve King (2008, s. 69-87) engelli çocuk babalarının hem Avustralya'da hem de başka yerlerde, çocukları için resmi desteğin tasarlanması ve uygulanmasıyla ilgili iletişim kopukluklarından ve bu konudaki iletişimlerden kendilerini dışlanmış hissettiklerinden yola çıkarak bir araştırma yapmışlardır. Ayrıca bu babalar destek alabilecekleri ve çocuklarının engelliliğiyle ilgili endişelerini paylaşabilecekleri ve tartışabilecekleri çok az yol olduğunu da bildirmişlerdir. Buna dayanarak Beatty ve King (2008) bu boşluğu doldurmak adına engelli çocuğu olan babalar için onları desteklemek ve mevcut destek hizmetlerini tanımlamak adına yeni bir grup çalışması

olan Hey, Dad! (Selam Baba) programını tasarlamışlardır. Sonrasında 83 babanın katıldığı programın pilot uygulamasının ilk değerlendirmesinden elde ettikleri bulguları açıklamışlardır. Babaların çocuklarına verebilecekleri desteklerin en çok babalar ve programı yürüten kurumlar arasındaki yerleşik ilişkilere dayandığında etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Babaların, çocukları hakkında verilebilecek destek hizmetlerin ilk oturumlarına katıldıklarında olumlu hislerle ayrılırlarsa, başka oturumlara katılmakla daha çok ilgilenceklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu bulgularından yola çıkarak babalar, engelli çocukları olan diğer babalarla konuşmaya, destek stratejilerini paylaşmaya ve deneyimlerdeki ve endişelerindeki ortaklığın kapsamının farkına varmaya çok değer verdikleri yorumunu yapmışlardır.

McNeil ve Chabassol (1984, s. 119-125) yaptıkları alanyazın taramalarında ebeveyn kelimesi ile özdeşleşenin ‘anne’ olduğunu fark ederek ve babanın engelli çocukların hayatında yok sayılma nedenlerini merak ederek babaların işitme kayıplı çocuklarının bakımına ve tedavisine katılımının doğasını anlamaya çalışmışlardır. Ve babaların işitme kaybına dair teknik bilgileri, çocukları ile kurdukları iletişim yöntemleri, uzmanlarla kurdukları iş birlikleri ve çocukları ile sosyal aktivitelerinin değerlendirilebilmesi amacı ile en az bir işitme engelli çocuğu olan 25 aileye ulaşmışlardır. Araştırmalarında baba katılımının doğası ile ilgili farklı açılardan bilgiler toplanabilme amacı ile her iki ebeveynle kullanılabilecek görüşme soruları, ölçekler ve formlar hazırlamışlardır. Görüşmelerini, ebeveynlerin birbirlerinden etkilenmeden yanıtlayabilmesi amacı ile her iki ebeveynle ayrı ortamlarda yapmışlardır. Topladıkları verilerin sonucunda; babaların aileler için temel hizmet sağlayıcılar olarak görüldüğü, mesleki sorumlulukları nedeni ile işitme kayıplı çocuklarına fazlaca vakit ayıramadıklarını, işitme engelli çocuklarına dair ihtiyaç duydukları tüm bilgileri eşlerinden alabileceklerine dair inançları olduğuna ayrıca işitme kayıplı çocuk babalarının kendilerine özel profesyonel hizmetlere ihtiyaç duyduklarına dair sonuçlara ulaşmışlardır. Yaptıkları bu analizler sonucunda ise McNeil ve Chabassol (1984), her iki ebeveyn de anne ve baba katılımının birbirinden farklı olduğu konusunda hemfikir yorumunu yapmışlardır.

Szarkowski ve Brice (2016, s. 249-258) çalışmalarında işitme kayıplı çocukların işiten ebeveynlerinin karşılaştıkları zorluklar ve stresörler karşısında olumlu yaşam deneyimlerinin de olabileceğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Amaçlı örneklem tasarımı ile sekiz anne ve üç babadan oluşan bir katılımcı grubu belirlemişlerdir. Bu

grup ile görüşmeler yaparak topladıkları verilere tematik analiz yapmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre ebeveynler işiten çocuklarının aksine işitme kayıplı çocuğun başarılarından zevk aldığını, kendilerinin bir birey olarak büyüdüklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda araştırmaya katılan ebeveynler, içinde bulundukları hayatı kendileri seçmemiş olsada, birçoğu bu hayatı takas etmeyeceklerini ifade etmiştir.

Easterbrooks ve Goldberg (1984, s.740-752) normal gelişim gösteren ve yürümeye yeni başlamış yirmi aylık çocuğa sahip 72 aile ile bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmalarında babalığın nicel ve nitel yönlerinin etkisini belirlemek için, babanın çocuk yetiştirmeye katılımı, ebeveynlik özellikleri davranışı ve babanın çocukla uyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmacılar baba-çocuk birlikteliklerinin doğasını anlayabilmek ve bir aile odağı sağlamak için, baba katılımının hem çocuk-baba hem de çocuk-anne ilişkileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmaya katılan aileler tek yönlü bir gözlem aynası ve tavan mikrofonları ile donatılmış bir oyun odası ortamında gözlemlenmiştir. Gözlemler sırasında hem anne-çocuk hem de baba-çocuk bağlanmaları, ebeveynlerin çocukları ile bağlanma kaliteleri, ebeveynlerin davranışsal duyarlılıkları değerlendirilmiştir. Gözlem sonrası ebeveynlere bu bağlamı destekleyecek anketler uygulanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması için yapılan gözlemler video kayıtlarına alınmış ve 6 farklı uzman tarafından değerlendirilmiştir. Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre yürümeye başlayan çocuk-anne ilişkilerine ait veriler, baba katılımının nicel yönleriyle bağlantılı bulunmuştur. Beklenenin aksine babaların ve annelerin kız ve erkek çocuklara yönelik tutum, algı ve davranışlarındaki ortalama farklılıklar daha az bulunmuştur. Annenin çocuk ile olan ilişkisinin haricinde babanın katılımı, diğer niteliksel ebeveynlik özellikleriyle olan ilişkilerden bağımsız olarak, çocuk gelişimine benzersiz bir şekilde katkıda bulunmuştur. Son olarak araştırmacılar baba-çocuk ilişkisine odaklanarak, annelerin katkısının yadsınamayacağı şekilde babaların da yeni yürümeye başlayan çocukların gelişimi için oldukça önemli olduğu sonucuna varmışlardır.

1.6.2.4. İşitme kayıplı çocuğu olan babalar ile ilgili ulusal araştırmalar

Çolaklıoğlu, Turan ve Uzuner (2019, s. 967-993) çalışmalarında bir yetişkin ile işitme kayıplı kardeşi arasındaki ilişkiyi ve yetişkinin kardeşinin yaşamı üzerindeki etkilerini yaşam öyküsü yöntemi ile incelemişlerdir. Araştırma verilerini yarı-yapılandırılmış görüşmeler, yansıtıcı araştırmacı günlükleri ve belge incelemesi

teknikleriyle toplamışlar, araştırma verilerini ise tümevarım yöntemi ile analiz etmişlerdir. Verilerin analizi sonucunda 70 kod, 16 alt tema ve 6 temaya ulaşmışlardır. Araştırma sonuçlarında ise; anne babaların işitme kaybına üzülmeleri gibi kardeşlerin de üzüldüğü, ebeveynlerden biri olan babanın işitme kayıplı çocuğuna ve normal işiten çocuğuna aynı şekilde davrandığı, çocuğun meslek seçiminde babanın etkisinin de olduğu, tüm aile bireyleri gibi babaların da işitme kaybı karşısında duygusal olarak etkilendiğinden bildirmişlerdir.

Acar, Turan ve Uzuner (2020, s. 72-113) aile eğitimine devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelemek amacı ile görüngübilim çalışması olarak desenlediği bir çalışma yapmıştır. Araştırmasının amaçlarına uygun olarak sıfır ve üç yaş aralığında ve çok ileri derece işitme kaybına sahip çocukları olan ve aile eğitimlerine hali hazırda devam eden 7 baba belirlemiştir. Araştırma verilerini yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve doküman incelemesi ile toplayan Acar, Turan ve Uzuner (2020) görüngübilim veri analizleri aracılığı ile 91 kod, 13 alt-tema ve 5 temaya ulaşmıştır. Çalışmasını sonucunda; işitme kaybına sahip çocuk babalarının da rol, görev ve sorumluluklarını normal işiten çocuk babalarıyla benzer şekilde algıladığı, çocuklarının kullandığı işitme teknolojilerinin kendilerine ekstra maddi zorluklar yarattığı, çocukları için devam ettikleri aile eğitimi programlarına dair olumlu bakış açılarına sahip oldukları fakat babaların aile eğitimi programlarını kendi çalışma takvimlerine göre ayarlanmasını istedikleri bulgularına ulaşmıştır. Aynı zamanda babaların çocuklarının eğitimlerine daha fazla katılabilmek adına neler yapabileceklerine dair bilgilendirilme ve psikolojik açıdan da sağlamlıklarını sağlayabilmek adına desteğe ihtiyaç duydukları var olan diğer bulgular arasındadır.

İşitme kayıplı çocuk babaları ile ilgili yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar incelendiğinde babaların ele alındığı kısıtlı nitel çalışmaya rastlanmıştır. Var olan çalışmalarda annelerden bahsedilirken ebeveynlerden biri olan babalara da değinilmiştir. Araştırmacıların araştırma sınırlılıklarında bahsettiği gibi alanyazında özellikle işitme kayıplı çocukların gelişim dönemleri dikkate alınarak babaların babalık algılarının incelenmesi çalışmalarının yetersiz kaldığı görülmüştür. Çalışmalar bakıldığında (Acar, Turan ve Uzuner, 2020, s. 72-113; Beatty ve King, 2008, s. 69-87; Çolaklıoğlu, Turan ve Uzuner, 2019, s. 967-993; McNeil ve Chabassol, 1984, s. 119-125; Mueller ve Buckley, 2014, s. 40-49; Szarkowski ve Brice, 2016, s. 249-258)

özellikle yetişkinlik dönemindeki işitme kayıplı bireyin hayatında babanın etkilerini anlamaya yönelik bulguların yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

1.7. Araştırma Problemi

İlgili alanyazın incelemeleri yapıldığında annelerin doğum yaptıktan sonraki kayıtlı verileri zengin bir bilgi kaynağı sağlasa da genellikle çocuğun babasına ilişkin çok az bilgi sağlamaktadır (Lam, McHale ve Crouter, 2012, s. 2101). Baba ve çocuk araştırmalarına bakıldığında genellikle babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın miktarına odaklanıldığı fakat geçirilen zamanın verimliliğinin ve baba-çocuk etkileşimlerinin kalitesinin göz ardı edildiği görülmektedir (Paquette, 2012, s. 740). Bu da bizi babaların çocuklarının hayatındaki önemini ve çocuklarının gelişimlerine nasıl bir katkısı ve gelişimleri üzerinde ne kadar söz sahibi olduklarını anlamaya çalışmaya itmektedir. Bu bağlamda uluslararası ve ulusal alanyazında yapılan çalışmalarda; normal işiten bir babanın gözünden kendi çocuğu ile olan iletişimini, çocuğunun gelişimlerini anlattığı az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. İşitme kayıplı çocuğu olan babaların ise çocuğu ile aralarındaki ilişkiyi, tüm gelişim alanları ile ele alan özellikle de yetişkinlik dönemine kadar gelmiş bir birey ile olan etkileşimlerini içeren çalışmaya rastlanamamıştır.

Ulusal alanyazında işitme kayıplı çocuk ve babaları ile ilgili nicel yöntemler kullanılarak yapılan araştırmalara rastlanamamıştır. Nitel yöntemler kullanılarak yapılan araştırmaların da gelişim dönemlerine vurgularının eksik kaldığı ve özellikle babanın işitme kayıplı çocuğa sahip olmak ile ilgili yaşam deneyimlerinin kapsamlı şekilde ele alınmadığı görülmüştür. Yöntemsel olarak bakıldığında; nicel yöntemler kullanılarak yapılan çalışmaların bütüncül bakış açısı sağlaması açısından eksik kaldığı, nitel yöntemler kullanılarak yapılan araştırmaların ise belirli bir zaman dilimini kapsayan kesit araştırmaları olduğu görülmektedir. Bu bilgiler ışığında bir babanın, işitme kayıplı çocuğunun ilk tanılanmasından itibaren yetişkin ve kendi gelirini elde eden bir birey olabilmesi sürecine kadarki mücadelelerini, babanın duygu ve düşüncelerini, yaşam deneyimlerini yansıtan bir çalışma yapma gereksinimi duyulmuştur.

1.9. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, işitme kayıplı çocuğu olan bir babanın işitme kayıplı çocuğu ile birlikte geçirdiğı yaşamı ve bu yaşam hakkındaki görüşlerinin incelenmesidir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Katılımcı babanın, babalık algısına ve babalık görevlerini yerine getirme şekline içinde büyüdüğü ailenin etkisi nedir?
2. İşitme kayıplı çocuğa sahip olmanın aile üzerindeki etkileri hakkında babanın görüşleri nelerdir?
3. İşitme kayıplı çocuk ve babanın birbirlerine etkileri hakkında babanın düşünceleri nelerdir?
4. Babanın, işitme kayıplı çocuğunun gelişim dönemlerine yönelik yaşantıları hakkında görüşleri nelerdir?
5. Babanın, çocuğunun gelişim dönemlerinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelme gayretleri nelerdir?
6. Babanın işitme kayıplı çocuğu olan diğer ailelere önerileri nelerdir?

1.8. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de babalar ve işitme kayıplı küçük çocuklarının ele alındığı bir çalışmaya rastlanmıştır (Acar, Turan ve Uzuner, 2020, s. 72-113). Aynı zamanda bir başka çalışma doğrudan babalar ile ilgili olmasa da elde ettiği veriler neticesinde ebeveynlerden biri olarak babalara değinmiştir (Çolaklıoğlu, Turan ve Uzuner, 2019, s. 967-993). Bu araştırmaların desenlenme şeklinin ise işitme kayıplı bir çocuğun ailede yarattığı duygu durumlarını, ebeveynlerden biri olan babanın işitme kayıplı bir çocuğa babalık yapma deneyimlerini genel çerçevede çizdiği görülmektedir. Bu bağlamda yaşam öyküsü yöntemi ile desenlenen bu çalışmada; babanın yaşadığı ikilemlere, işitme kayıplı çocuğunun yetişkin bir birey olma sürecindeki mücadelelerine ve zaferlerine yeni anlayışlar kazandıracağı, aile değerlerinin ve kültürel inançların nasıl elde edildiğine, şekillendirildiğine ve tutulduğuna büyük bir anlayış kazandıracağı düşünülmektedir (Atkinson, 1998, s.4).

Aynı zamanda çalışma tüm babalar için genellenebilir sonuçlar içermemekte fakat işitme kayıplı çocuğu olan babaların ebeveynlik rollerinin anlaşılmasına ve babaların da katkıları sayesinde işitme kayıplı çocuklarının hayat seyirlerini değiştiren noktalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

2.YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, katılımcı özellikleri, araştırma süreci, veri toplama araçları ve verilerin analiz sürecine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Hayata bir bütün olarak bakmanın ve bireysel yaşamlarla ilgili derinlemesine çalışma yapmanın bir yolu olarak, yaşam öyküsü modeli önerilmektedir (Atkinson, 1998, s.3). Bu araştırma da nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yaşam öyküsü ile desenlenmiştir. Etherington'a (2006, s. 234-235) göre yaşam öyküsü; kişinin hayatının bir noktasında, bir araştırmacıya/dinleyiciye belirli bir amaç çerçevesinde hangi yaşam deneyimini, nasıl anlattığı ve anlatan ve dinleyen tarafından bu hikâyenin nasıl yorumlandığı ile ilgili ortak paydada buluşulan bir yöntemdir. Cole'a (1994, s. 21-23) göre ise yaşam öyküsü araştırmaları; bir bireyin hayatını etkileyen kişisel yaşam deneyimlerini, sosyal ve kurumsal tüm bir birliktelik içerisinde incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu bilgilerden hareketle sosyal durumların nedenini, nasılını anlayabilmek için, sosyal davranışların kendine has katmanlarını birbirinden ayırt etmek ve bu katmanları genellemeden her birini kendi içerisinde incelemek gereklidir (Balcı, 2005, s. 75). Sosyal bilimlerde araştırmacılar bilgiyi üretme sürecinde sosyal bağlamlarda gözlemledikleri canlı ve cansız tüm varlıkların birbirleri ile etkileşimlerine önem vermiştir. Bu da bizi, bilimsel araştırma tekniklerini kullanan nitel araştırma yöntemlerinden biri olarak kabul edilen yaşam öykülerine götürmektedir. Öyküler, kendini keşfetme aracıdır, bize kendimiz hakkında, kendi hikâyemizi anlatmadan farkında olamayacağımız yeni şeyler anlatır (Bulut, 2014, s. 883-884). Öyleyse, yaşam öyküsü, zaman içinde sadece bir hayatı değil, bireysel yaşamın bütünü ile nasıl etkileşime girdiğini anlamak için disiplinler arası bir yaklaşım özelliği taşımaktadır (Atkinson, 1998, s.4).

Yaşam öyküleri genellikle öznelere ilişkin gelişen kendilik tanımlarını ve yaşam perspektiflerini şekillendirmedeki organizasyonların, önemli olayların ve önemli diğer kişilerin rolünü vurgulayarak öznelere ilişkin anlatılarını oluşturmaya çalışır (Bogdan ve Biklen, 2007, s.63). Bir yaşam öyküsü, bize bir kişinin zaman içinde yaşamı nasıl deneyimlediğini ve anladığını görme avantajı sağlar. Her nitel araştırmanın kendine has avantaj ve dezavantajları olduğu gibi 'yaşam öyküsü' araştırma deseninin de en büyük

dezavantajlarından biri olarak, öznel gizlilik ve etik unsurlar dikkat çekse de öznel hakların suistimal edilmeden yapıldığı yaşam öyküsü araştırmalarında büyük avantajlar vardır. Bunlardan en önemlisi araştırmacının/dinleyicinin hümanist bir bakış açısı ile baktığı katılımcıya, kendi hikayelerini, kendi kelimeleri ile ve yaşadığı kültür sınırları içerisinde anlatma imkanı sunar (Kakuru ve Paradza, 2007, s. 288-289). Yapılan bu araştırmada da yetişkin bir babaya odaklanılmış ve babanın işitme kayıplı çocuğu hakkındaki deneyimleri, algıları ve ilişkilerinin yaşam öyküsü deseninin getirdiği avantajlar ile derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmaya uygun katılımcının belirlenmesi için araştırmacı ve tez danışmanı yaptıkları görüşmeler sonrasında ölçüt örneklem yöntemi ile katılımcının belirlenmesine karar vermiştir. Araştırmacı tarafından önceden belirlenen kriterleri karşılayan durumlar üzerinde çalışılarak katılımcı seçilmesi, ölçüt örnekleme yönteminin gereklerindendir (Creswell, 2021, s. 156-159; Glesne, 2020, s. 59-62; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.122). Bu araştırmanın katılımcısının belirlenmesi için ölçütler; yetişkinlik çağına gelmiş, bir iş sahibi olan, kendi gelirini elde eden ve işitme kaybı olan çocuğa sahip bir babaya ulaşılması olmuştur. Genel olarak katılımcıda aranacak ölçütler aşağıdaki gibidir:

- İşitme kayıplı bir çocuğu olması
- Çocuğun işitme kaybına ek herhangi bir engelinin olmaması
 - İşitme kayıplı çocuğunun yetişkinlik döneminde olması [meslek sahibi ve gelir elde eden] ve belli bir yaşam kalitesine ulaşmış olması
 - Babanın, araştırmanın veri toplama sürecinde yer alan oturumlara gönüllü bir şekilde katılması

Araştırmanın katılımcısı için tez danışmanı ve araştırmacı ortak kriterler belirledikten sonra çevrede gönüllü katılım sağlayabilecek işitme kayıplı çocuğa sahip babalar araştırılmaya başlanmıştır. Araştırmanın danışmanı üniversite bünyesinde işaret dili dersleri veren, sağır kültürü içerisinde büyümüş ve işitme kayıplı anne ve babaya sahip, normal işiten bir yetişkin ile iletişime geçmiştir. Bu yetişkin ile olan görüşmelerinde çevresinde var olabileceğini düşündüğü, işitme kayıplı çocuğu olan bir babaya ulaşmak istediğini belirtmiştir. Görüşmeler neticesinde hali hazırda bu kültür içerisinde varlığını devam ettiren bir aile ve bu ailenin babası ile olan iletişimlerinin iyi olduğu ve bu babanın severek yardımcı olabileceği bilgisini almıştır. Bu doğrultuda

işitme kayıplı çocuğu olan baba ile öncelikle danışman iletişime geçmiş ve çalışmanın amaçlarından bahsederek katılımcı olma isteğini sorgulamıştır. Araştırmanın danışmanı babadan aldığı olumlu dönütler sonucu araştırmacıyı katılımcı baba ile görüşmesi için yönlendirmiştir.

Etik kurallar çerçevesinde yazılmış olan araştırma raporunda katılımcı babanın isteği doğrultusunda babanın, annenin ve işitme kayıplı çocuğun isimleri takma isimler ile değiştirilmiştir (Glesne, 2020, s. 236-238; Günlük, 25.01.2021).

2.2.1. Ali Bey- baba

1961 yılında Akdeniz bölgesindeki B ilinde doğan Ali Bey 60 yaşındadır. Dört erkek kardeş, iki kız kardeşe sahip olan Ali Bey, liseden sonraki öğrenimini maddi olarak ailesinin karşılayamayacağını düşündüğü için askeri sınavlara girmiş ve bir sene Hava Teknik Okulunda okumuştur. Mezun olduktan sonra Hava Astsubay'ı olarak meslek hayatına başlamıştır. 1988 yılında Fatma Hanım ile tanışmış, 1989 yılında ise evlenmiştir. Dört yıl ilk atandığı görev yerinde çalıştıktan sonra 1989 yılında farklı bir ile tayini çıkmıştır. Uzun yıllar yaptığı astsubaylık mesleğinden 2001 yılında emekli olmuştur. Kızına işitme kaybı tanısı konduktan sonraki süreçte işitme kayıplı çocuğa sahip diğer ailelerle daha yakın olabilmek ve kendi söylemi ile işin içerisine biraz daha girebilmek adına iki yıl süre ile bir dernekte görev almış sonrasında o görevinden ayrılmıştır (5. Görüşme dökümü). Araştırma için çevrimiçi görüşmelerin yapıldığı süreçte herhangi bir işte çalışmamaktadır. Araştırmanın yapıldığı süre içerisinde son görev yaptığı ve emekli olduğu A ilinde yaşamına devam etmektedir.

2.2.2. Fatma Hanım- anne

1964 yılında Akdeniz bölgesindeki B ilinde doğan Fatma Hanım araştırmanın yapıldığı süreçte 57 yaşındadır. İki erkek kardeş, dört kız kardeşe sahip olan Fatma Hanım liseden sonraki öğrenimini, açıköğretim fakültesinde bir önlisans bölümünden mezun olarak tamamlamıştır. Sonraki süreçte hayatına uzun yıllar devlet memuru olarak devam etmiş ve memuriyetinden emekli olmuştur. Araştırma için çevrimiçi görüşmelerin yapıldığı süreçte herhangi bir işte çalışmamaktadır. Baba ile yapılan görüşmeler sırasında Fatma Hanım'ın işitme kayıplı kızının akademik becerilerinin gelişiminde ikinci planda kaldığı, daha çok arka planda babaya destekçi rolünde olduğu öğrenilmiştir (Günlük, 08.02.2021, 4. Görüşme dökümü, 6. Görüşme dökümü).

2.2.3. İşitme kayıplı çocuk Ayşe

Ayşe, Ali Bey ve Fatma Hanım'ın ilk ve tek çocuğu olarak 1989 yılında, A ilinde bir Hava Hastanesinde dünyaya gelmiştir. Hamilelik döneminde anne de, doğumdan sonra çocuk da herhangi bir hastalık geçirmemiştir. Ayşe doğduktan sonraki ilk on iki aylık süreç içerisinde Ali Bey ve Fatma Hanım fark edene kadar doktorlar tarafından yapılan muayenelerde işitme kaybından şüphelenilmemiştir. Babanın görüşmeler sırasındaki söylevlerine göre (Günlük, 03.02.2021, 2. Görüşme dökümü) bir problem olduğunu hem anne hem baba olarak fark etmişler fakat Ayşe'nin amcası, babaya şüphelerini net olarak dile getirene kadar aile doktorlara güvendiklerinden net muayeneler yaptırmayı düşünmemişlerdir. Ayşe'ye on beş aylık olduğunda yapılan muayeneler neticesinde, nedeni bilinmemekle birlikte doğuştan işitme kaybı teşhisi konmuştur. Hem sağ hem sol kulakta duyu-sinirsel tip ve çok ileri derece (ort. 102 dB) işitme kaybı bulunmaktadır (Ek-2, Odyogram).

Ayşe, on beş aylıkken işitme kaybı dereceleri belirlendikten sonra cep tipi cihaz kullanmaya başlamıştır. Ali Bey, Ayşe'nin cihazlandırma yapıldıktan sonra çevresinde işitme kayıplı çocuğa sahip aileleri ve işitme kayıplı bir çocuk için A ilinde iyi eğitim sağlayabilecek kurumları araştırmaya başlamıştır. Kendi araştırmaları sonucunda A ili bazında Ayşe'nin iyi eğitim alabileceğini düşündüğü, işitme kayıplı çocukların gittiği bir okulda eğitim almaya başlayabilmesi için başvuruda bulunmuş ve birkaç ay içerisinde kesin kaydını yaptırmıştır. Ayşe, üç yaşına kadar ilk kayıt oldukları okul bünyesinde annesi ve teyzesi ile oyun gruplarına katılmış, aynı zamanda Ali Bey ve Fatma Hanım da ayda bir kere aksatmadan aile eğitimlerine katılmaya devam etmiştir. Üç yaşından sonra birinci sınıfa kadar yarım gün ve sabahtan öğlene olacak şekilde aynı okulda yuvaya devam etmiştir. Yuva eğitimini tamamlarken, on beş aylık olduğunda kullanmaya başladığı ve yaklaşık beş yıl kadar kullandığı cep tipi cihazdan gelişen teknolojinin de etkisi ile kulak arkası cihaza geçiş yapmışlardır (Günlük, 03.02.2021, 2. Görüşme dökümü).

İlkokuldan lise birinci sınıfa kadar eğitimine işitme kayıplıların gittiği okulda devam etmiştir. Liseye geçtiğinde aile, çevrenin etkisi ve Ayşe'nin de isteği ile normal işiten çocukların gittiği bir teknik lisede bilgisayar programcılığı bölümüne kaydını almış ve Ayşe bir sene eğitimine teknik lisede devam etmiştir (Günlük, 08.02.2021, 3. Görüşme dökümü). Sonrasında Ali Bey, Ayşe'nin dil gelişiminin geri kaldığını fark

etmiş, üniversiteye geçiş sürecini etkilememesi ve özellikle dil gelişimi konusunda açığını kapatabilmesi için Ayşe'yi, koşullar zor olsa da yeniden işitme kayıplı çocukların devam ettiği lisede eğitime devam etmesi için geri almıştır. Ayşe, liseden sonraki akademik hayatına işitme kayıplıların devam ettiği yüksekokulda dört yıllık lisans bölümü olan Grafik Tasarım Bölümünde okuyarak devam etmiş ve 2011 yılında mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra e-Kpss'ye girmiş, 61 puan aldıktan sonraki ilk iki atamada atanamamıştır. Ali Bey'in uzun mücadeleleri sonucunda devlet üçüncü atamaları 28 puana kadar düşürerek açmıştır (Günlükler, 18.02.2021, 24.02.2021, 7. Görüşme dökümü). Ayşe, C iline devlet memuru olarak atanmıştır. Orada bir yıl devlet memurluğu yaptıktan sonra tüm eğitim hayatını geçirdiği A iline geri dönmüştür. Geri döndükleri sırada Ayşe çevresindeki arkadaşlarından görerek ve kendi araştırmaları ile koklear implant ameliyatı olmaya karar vermiştir. 2015 yılında, maddi olarak devlet tarafından tek bir cihaz karşılandığı için sadece sağ kulağından koklear implant ameliyatı olmuş ve Nucleus 6 cihazı kullanmaya başlamıştır (Günlük, 22.02.2021, 7. Görüşme dökümü). Araştırma verilerinin toplandığı dönemde 32 yaşında olan Ayşe memuriyet hayatına bir okulda memur olarak devam etmektedir.

2.3. Araştırmacılar

Bu çalışmada yer alan araştırmacılar; yüksek lisans tez çalışmasını yapan araştırmacı Cansu Arsan ve tez çalışmasında araştırmacıya rehberlik eden ve araştırmayı yürüten tez danışmanı Prof. Dr. Yıldız Uzuner'dir. İki araştırmacının özgeçmişleri ve araştırma sürecindeki rolleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Araştırmacı Cansu Arsan; 2014 yılında Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümüne başlamış 2018 yılında mezun olmuştur. Eş zamanlı olarak 2015 yılında Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Öğretmenliği bölümünde çift anadal programına başlamış 2019 yılında mezun olmuştur. 2018-2020 yılları arasında Tepebaşı Belediyesi Aşağısöğütözü Erken Çocukluk Eğitim Merkezinde iki yıl okul öncesi öğretmeni olarak çalışmıştır. İşitme engelliler öğretmenliği bölümünden mezun olduktan sonra 2019 yılında Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı'nda lisansüstü eğitimine devam etmektedir. Yüksek lisans eğitimi süresince araştırmacı; Eğitim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri, Bilim Etiği ve Araştırma Teknikleri, İşitme Engelliler ve Normal

Çocuklarda Dil Gelişimi Kuramlar, İşitme Engelli Çocuklarda Okuma Yazmanın Geliştirilmesi, Nitel Araştırma Yöntemleri, İşitme Engelli Çocuklar için Odyolojik Yönetim, İşitme Engellilerde Aile Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar, İşitme Engelli Çocuklara Yönelik Kaynaştırma Uygulamaları ve Ekip Çalışması derslerini almış ve ders dönemlerini tamamlamıştır. Araştırma verilerinin toplandığı 2020 yılında Zonguldak Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne Özel Eğitim Öğretmeni olarak ataması gerçekleşmiştir.

Araştırmacının araştırma sürecindeki rolü: Nitel araştırmalarda araştırmacının bürünmesi gereken rol katılımcı ile arasındaki ilişkiyi etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Katılımcının güven duyması ve katılımcı tarafından kabul görmek, araştırmanın doğal boyutlardan uzaklaşmadan sürdürülmesine neden olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 85). Yaşanan pandemi sebebi ile katılımcı ile ilk görüşme telefon aracılığı ile yapılmıştır. Araştırmacı bu doğrultuda katılımcı baba ile yaptığı telefon görüşmesinde kendisini olabildiğince açık ve iyi bir dille ifade etmeye ve araştırmanın amaçlarını, yapılacakları detaylı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Katılımcı babadan gelen soruların her birini açıklayarak cevaplandırmış, süreç içerisinde araştırmacı ve katılımcı arasında kurulması beklenen güven bağı için zemin hazırlamıştır (Creswell, 2021, s. 57-61, Günlük, 25.01.2021). Araştırmacı ve katılımcı arasında kurulan iletişimde araştırmacının tavır, davranış ve söylemleri konusunda bilinçli bir şekilde hareket etmesi gerekliliği bulunmaktadır. Ancak bunun doğal akış içerisinde, araştırmacının bu konuda kendini zorlamadan var olan iletişimin doğasına paralel şekilde yapılması önemlidir. Bu araştırmada araştırmacı katılımcıya karşı çok yakın veya çok uzak değil, olması gerektiği şekilde yaklaşmıştır (Glesne, 2020, s. 229-240). Bunun yansılarını da üçüncü görüşmesinde katılımcı babadan almıştır. Katılımcı baba, “Ben de hiç anlatırken bu kadar keyif alacağımı düşünmemiştim siz soracaksınız ben cevaplayacağım gayet resmi diye düşünmüştüm” şeklinde içerisinde bulunduğu çalışma ile ilgili duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Günlük, 08.02.2021, 3. Görüşme dökümü).

Aynı zamanda araştırmacı, katılımcı baba ile yaptığı görüşmelerin tümünde etik unsurları göz önünde bulundurarak hareket etmiştir. Katılımcı baba tarafından kayda alınmasını istemediğini belirttiği durumlarda görüntü ve ses kayıtlarını hemen durdurmuştur. Bu bağlamda araştırmacının dikkat ettiği etik unsurlar sergilediği araştırmacı kimliğini de beslemektedir (Glesne, 2020, s. 240-241).

Tez danışmanı Prof. Dr. Yıldız Uzuner; Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Cincinnati Üniversitesi'nde gördüğü doktora öğrenimini Normal İşiten Bir Annenin Okul Öncesi Dönemdeki İşiten ve İşitme Kayıplı Çocuklarına Yatmadan Önce Kitap Okuma Etkinliğini İnceleme (Uzuner, 1993) doktora tezini 1993 yılında tamamlamıştır. İşitme kayıplı çocukların dil gelişimi ve eğitimi ve nitel araştırma yöntemleri alanında uzmandır.

Tez danışmanının araştırma sürecindeki rolü: İşitme kayıplı çocukların eğitimi ve gelişimi ve nitel araştırma yöntemleri alanlarında uzman olan Prof. Dr. Yıldız Uzuner, araştırmacının ilgi alanının işitme kayıplı çocuklar ve babaları olduğunu keşfetmesi sırasında araştırmacı ile eş zamanlı okumalar yapmış ve beş ay boyunca her hafta literatürü tartışarak bu sürece rehberlik etmiştir. Görüşmeler sırasında araya giren pandemi bu süreci etkilememiş danışman, araştırmacı ile telefon görüşmeleri, anlık mesajlaşmalar, üniversitenin çevrimiçi görüşme sistemi sayesinde daima iletişim halinde olmuştur. Araştırma konusu netleştikten sonra danışman da araştırmacı ile paralel okumalar yaparak şunları tartışmıştır; Tüm dünyada etkisini gösteren pandemiden dolayı oluşabilecek veri kayıplarını önlemek için güvenilirliği ve inandırıcılığı yüksek veri toplama teknikleri neler olmalıdır? Veri toplama aşamasında nelere dikkat etmeliyiz? Nasıl veri toplamalıyız? Araştırmacının alana hakim olarak sahaya çıkması için yol göstermiştir. Bu araştırmanın veri toplama tekniklerinden en önemlisi olan yarı-yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanması sırasında araştırmacı ile paralel okumalar yapmıştır. Araştırmacının üç aylık bir süreçte hazırladığı on başlık altında yer alan her bir soruyu ve süreç sonuna kadar görüşme sorularına zaman içerisinde eklenen veya çıkarılan tüm soruları araştırmacı ile birlikte tartışmış ve sorulara geçerlik vermiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 272-276, Günlükler, 11.09.2020-23.02.2021). Verilerin toplanması sürecinde her bir görüşme sonrası toplanan verileri ve bu verilerin alanyazında neleri desteklediğini ve bir sonraki görüşmenin amaçlarını, görüşme sırasında daha detaylandırılması gereken noktaları araştırmacı ile tartışmıştır (Günlükler, 01.02.2021, 24.02.2021). Verilerin analiz edilmesi aşamasında tüm verileri detaylıca incelemiş, verileri doğrulayarak geçerliğini sağlamıştır. Verilerin raporlaştırılması sürecinde her hafta araştırmacı ile çevrimiçi görüşmeler yapmış ve geri dönütlerini paylaşmıştır (Creswell, 2021, s. 252-257).

2.4. Araştırma Verilerinin Toplanma Süreci

Nitel araştırmalarda en çok karşılaşılan veri toplama teknikleri; gözlemler, görüşmeler, çeşitli türdeki dokümanların (belgeler, yazışmalar, fotoğraflar vb.) incelenmesi (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 86) ve yansıtılmalı araştırmacı günlükleri (Bogdan ve Biklen, 2007, s. 122; Glesne, 2020, s. 104-108) olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplanacak verilerin birden fazla teknik kullanılarak toplanması birinin eksik kaldığı durumları diğerinin tamamlamasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda veri çeşitlemeleri yapılarak inandırıcılığın artması desteklenmektedir (Bogdan ve Biklen, 2007, s.118-127; Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 279). Araştırmacı süreç içerisinde yaşam öyküsü tekniğinin kullanımını benimseyebilmek için kendi babası ile olan yaşamını gelişim dönemlerine göre raporlaştırmış ve bunu yansıtılmalı araştırmacı günlüğüne eklemiştir. Bu yazım, süreçte babaya sorulacak sorulara, yazım şeklinin ve akışın nasıl olacağına yönelik bir bakış sağlamıştır.

Yürütülen bu araştırma hakkında alınacak her karar için araştırmacı ve danışmanın yapmış olduğu görüşmelerin amaçları, tarihleri, süreleri, EK-1’de gösterilmiştir. Aynı zamanda araştırmacı ve katılımcı babanın yapmış olduğu tüm görüşmeler detaylandırılmış şekli ile bu tablo içerisinde yer almaktadır.

Araştırma boyunca katılımcı ile yapılan görüşmelerde toplanan verilerin türü, miktarı ve süre dağılımı Tablo 2.1.’de verilmiştir. Tabloda yer alan görüşme ve video kaydının arasındaki bir saatlik zaman farkı, katılımcı babanın kayda alınmasını istemediği kısımlardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 2.1. *Veri türlerinin miktarı ve süreleri*

Verinin Türü	Miktar	Süre
Görüşme	9	10 sa 6 dk 34 sn
Video kaydı	8	9 sa 6 dk 33 sn
Doküman	70	Araştırma boyunca
Yansıtılmalı araştırmacı günlüğü	124 sayfa	Araştırma boyunca

2.4.1. Doküman incelemesi

Doküman incelemeleri, araştırılacak olgu/olguların, görsel veya yazılı olarak içerdikleri belgelerin analizlerini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189).

Bazen bu dökümanlar, katılımcı ile yapılan görüşmeler ve araştırmacının gözlemleriyle bağlantılı olarak veya bunları desteklemek için kullanılır. Bilgi verenlerin kendi yazdıkları veya onlar hakkında yazılan otobiyografiler, kişisel mektuplar, günlükler, notlar, haber bültenleri, etik kurallar, felsefe beyanları, yıllıklar, fotoğraflar, haber bültenleri, defterler, gazete makaleleri, bireyin kişisel dosyaları, öğrencilerin vaka kayıtları ve klasörleri, arşivlenmiş belgeler de bu dökümanlara dahildir (Bogdan ve Biklen, 2007, s. 133).

Bu araştırmaya; katılımcı babaya ve işitme kayıplı çocuğuna ait demografik bilgilerin olduğu formlar, işitme kayıplı çocuğa ait odyogram bilgilerini içeren belgeler, katılımcı babanın isteği dahilinde gönderdiği işitme kayıplı çocuğu ile olan fotoğrafları, katılımcı babanın kızı ile ilgili gerekli yerlere yazdığı elektronik resmi yazılar dahil edilmiş ve incelenmiştir. Aynı zamanda babanın okuduğu ve görüşmelerde engel türlerine ilişkin bilgilerini paylaştığı (Günlük, 08.02.2021, 3. Görüşme dökümü), araştırma sürecinde okunmasını önerdiği Otuz Milyon Kelime (Suskind, 2015) ve Sınırlarını Aşan Çocuklar (Baniel, 2016) isimli işitme kaybı ve diğer engel türlerine dair bilimsel dayanaklı bilgiler içeren kitapları araştırmacı ve danışmanı edinmiş ve okumuştur. Araştırma süreci boyunca araştırmacı topladığı tüm dökümanları dijital ortamda ve yedekleyerek depolamıştır. Döküman türü ve miktarlarına ilişkin detaylı bilgiler Tablo 2.2.'de verilmiştir. Araştırmacı topladığı tüm belgelerden; işitme kayıplı çocuğu tanıma, çocuğun baba ile olan ilişkisini fotoğraflar ile somutlaştırma, babanın sorunları resmi yollara başvurarak çözme çabalarını gözlemleme gibi konularda yararlanmıştır. Aynı zamanda dökümanlardan edindiği bu bilgileri toplanan verilerin analizleri kısmına yansıtmıştır.

Tablo 2.2. *Döküman türü ve miktarına ilişkin bilgiler*

Belgenin Türü	Miktar
Demografik bilgi formları	3
Çocuğa ait bilgileri içeren belgeler	17
Fotoğraflar	19
Elektronik resmi yazılar	10
Kitaplar	2

2.4.2. Yansıtma araştırma günlüğü

Yansıtma araştırma günlükleri, öğrendiklerimiz, gördüklerimiz, duyduklarımız hakkındaki kişisel düşüncelerimizi yansıtmak için açıklayıcı alan notlarına dayanır. Bu notlar, duygularımızı, problemlerimizi, fikirlerimizi, önsezilerimizi, izlenimlerimizi, önyargılarımızı, analizlerimizi, gelecekteki sorgulama planlarımızı, açıklamalarımızı, sentezlerimizi, bağlantılarımızı ve öğrendiklerimiz hakkındaki diğer fikirlerimizi içerecek şekilde olmaktadır. Tüm günlük, onları oluşturan araştırmacının etkisini mutlaka yansıtmalıdır. Yansıtıcı notlar, kim olduğumuzu, nasıl düşündüğümüzü, fikirlerin nereden geldiğini vb. açıklığa kavuşturarak bu etkileri hesaba katmanın bir yolunu sağlar (Bogdan ve Biklen, 2007, s.122).

Bu çalışma boyunca araştırmacı tüm süreci içine alan 124 sayfalık araştırma günlüğü tutmuştur. Araştırma konusunun belirlenmesi, tez danışmanı ile yapılan görüşmeler, araştırma sorularının hazırlanması, pilot görüşme yapılması, veri toplama tekniklerinin belirlenmesi, katılımcıların belirlenmesi, verilerin toplanması, verilerin analizi, yorumlanması gibi araştırma bitinceye kadar yaşadıklarını, duygu, düşünce, fikir, hayal kırıklıklarını da içerecek şekilde günlüğüne yansıtmıştır. Ayrıca araştırmanın sonlanmasına kadar devam eden süreç boyunca araştırmacı baba ile yapacağı görüşmelerin öncesi ve sonrasını, tez danışmanı ile yaptığı görüşmeleri, gözlemlerini, topladığı veriler hakkındaki düşüncelerini araştırmacı günlüğüne yazmıştır. Araştırmacı, günlüğünü belirli aralıklarla danışmanı ile paylaşmıştır. Danışman araştırmacının günlüğünü okumuş, günlükten aldığı ipuçları ile araştırmacıya geri dönütler vererek rehberlik etmiştir.

2.4.3. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları

Görüşme soruları hazırlanırken bazı ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu araştırmada da görüşme soruları aşağıdaki ilkeler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu ilkeler (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 136-145): Kolay anlaşılabilir sorular yazma, deneyimlerle ilişkilendirilen odaklı sorular hazırlama, açık uçlu ve yönlendirmeyen sorular hazırlama, cevabı çok boyutlu olabilecek sorular sormaktan kaçınma, alternatif sorular ve irdeleme soruları hazırlama, farklı türden sorular yazma ve soruları mantıklı bir şekilde düzenleme, geliştirilebilir sorular sorma şeklinde sıralanabilir.

Görüşme sorularının her birinin geliştirilmesi aşamasında alanda uzman olan danışmanın görüşleri alınarak ve tartışılarak, soruların araştırmanın amaçlarına uygun

olmasına çalışılmıştır. Hazırlanan görüşme sorularını sınamak amacıyla pilot çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yapılan pilot görüşmelerin sonucunda bazı sorular revize edilerek genişletilmiş, değiştirilmiş veya çıkartılmıştır.

Araştırmanın başlangıcında yarı yapılandırılmış görüşme soruları, görüşülmesi planlanan dönemlere göre dokuz başlık altında sınıflandırılmıştır. Araştırmacı, katılımcı baba ile yaptığı okul öncesi ve ilkokul dönemleri hakkındaki görüşme sonrasında (Günlükler, 10.02.2021, 11.02.2021, 4. Görüşme Dökümü) katılımcı babanın da isteği ve danışmanı ile yaptığı görüş birliği üzerine bu dönemlere e-Kpss ve iş hayatı ile ilgili bir bölüm daha ekleme kararı almıştır. Aynı zamanda süreç içerisinde her görüşme sonrası araştırmacı, sorulan sorular haricinde cevaplarının detaylandırılması gerektiğini düşündüğü ek sorularını belirlemiş ve danışman tarafından ek sorulara geçerlik verilmiştir. Araştırma boyunca katılımcı babaya sorulmuş olan tüm görüşme soruları başlıklar altında Ek-2’de verilmiştir.

2.4.4. Pilot görüşmeler

Verilerin görüşme tekniği ile toplandığı bir araştırmada, hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme formunun ve araştırmacının görüşme deneyiminin bir ön uygulamaya gereksinimi vardır. Bu durum hem görüşme sorularının geçerliğini ve güvenilirliğini denetlemek hem de araştırmacıyı ileriki görüşmelere hazırlamak ve araştırmacının görüşme yapabilme yetisini kazandırmak açısından oldukça önemlidir (Seidman, 1991, s. 29; Silverman, 2015, s. 116). Araştırmanın yapıldığı dönemde ortaya çıkan ve insanların birbirleri ile olan yüzyüze etkileşimlerini etkileyen pandemi sebebi ile araştırma verilerinin çevrimiçi görüşme platformları üzerinden toplanmasına karar verilmiştir. Günümüzde araştırmacıların kullandığı çevrimiçi teknolojiler, araştırmalara kolaylık sağlamak ve verilerin toplanmasına yardımcı güçlü araçlar olarak görülmekte (Illingworth, 2001, s. 10) aynı zamanda gelecek araştırmalar için yeni ufuklar açmaktadır (Coomber, 1997, s. 1). Bu bilgiler ışığında araştırmacı çevrimiçi görüşme yapabilme becerilerini geliştirebilmek için pilot görüşmeler yapmıştır.

Yapılacak olan bu araştırmada pilot görüşmeler, danışman rehberliğinde hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme soruları ile ana katılımcı babanın genel özelliklerine en yakın gönüllü iki baba ile yapılmıştır. İlk pilot görüşme yapılan Hasan Bey, 34 yaşında, normal işiten iki çocuğu olan bir devlet memurudur. İki çocuğundan ilki yedi yaşında, ilkokula yeni başlamış, kız çocuğu, ikincisi ise üç yaşında, erkek

çocuğudur. Hasan Bey ile araştırmacının farklı şehirlerde olmasından dolayı görüşme, çevrimiçi görüşme platformu üzerinden yapılmıştır. Görüşme kayıt altına alınmış, toplanan veriler görüşme sonrası yazılı forma dönüştürülmüştür. Görüşmenin yazılı forma dönüştürülmesi sırasında sorulan sorulardan bazıları değiştirilmiş, bazıları genişletilmiştir. Araştırmada yer alacak ana katılımcı baba için ise görüşme sorularına, işitme kayıplı çocuğa yönelik sorular eklenmiştir. Araştırmacı ve danışman tarafından katılımcının mahremiyetine girilmiş olabileceği düşünülen iki sorunun görüşmeden çıkarılması kararı alınmıştır.

İkinci pilot görüşmenin yapıldığı Halil Bey, 35 yaşında, normal işiten iki çocuğa sahip devlet memurudur. İki çocuğunun ilki sekiz yaşında, ilkokul ikinci sınıf öğrencisi, ikincisi dört yaşına girecek bir erkek çocuğudur. Görüşme araştırmacının çevrimiçi görüşme yapabilme yeteneğini geliştirme amaçlı sosyal bir platform üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında veri kaybını önlemek amacı ile ses ve görüntü kaydı alınmış, sonrasında bu kayıtlar yazılı forma dönüştürülmüştür. Araştırmacı ve danışman ikinci pilot görüşme sonrası yaptığı değerlendirme görüşmelerinde araştırmanın ana katılımcısının eşi ve işitme kayıplı çocuğu için de katılımcı bilgi formu hazırlanmasına karar vermiştir. Araştırmada yer alacak sorulardan ikisi semantik olarak dili güçleştirdiğinden daha basit bir dille sorulmaya doğru evrilmiş ve var olan sorulara üç soru daha eklenmesine karar verilmiştir.

2.4.5. Yarı yapılandırılmış görüşmeler

Görüşme teknikleri, görüşmenin yapısına göre farklı kaynaklarda beş veya üç başlık altında toplanmaktadır. Gay, Mills ve Airasian (2006; akt. Atlar ve Uzuner, 2019, s. 17) görüşme tekniklerini hiç yapılandırılmamıştan tam yapılandırılmış görüşmelere doğru olacak şekilde beş sınıf altında toplamışlardır. Fakat zaman içerisinde beş çeşit sınıflama değiştirilmiş ve üç çeşit olarak kabul görmeye başlamıştır. Bunlar; yapılandırılmış görüşmeler, yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve yapılandırılmamış görüşmelerdir (Gay, Mills ve Airasian, 2012, s. 386-387; Jamshed, 2014, s. 87-88; Sönmez ve Alacapınar, 2011, s. 108; Qu ve Dumay, 2011, s. 244-247). Gerçekleştirilen bu araştırmada araştırmacı ve danışmanın görüşlerini tartışması sonucu, katılımcı kişilere esneklik tanınması ve araştırmacının gerektiği durumlarda soruları yeniden yapılandırabilmesi için yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmasına karar verilmiştir. Görüşme yöntemi aynı zamanda katılımcıların deneyimlerini derinlemesine

incelemek için daha geniş bir kapsam sağlar, böylece duygusal olarak yüklü bir konuya gömülü karmaşık duyguların ve tutumların keşfedilmesini sağlar (Rodham ve Gavin, 2006, s. 93). Katılımcıya yöneltilecek olan sorular bu tekniğin özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Araştırmacı, danışmanı rehberliğinde ulaşım sağladığı katılımcı baba ile görüşmeleri yapmaya başlamadan önce ilk olarak telefon görüşmesi ile haberleşmiştir. Telefon görüşmesi sırasında katılımcı babayı kim olduğu, yapacağı araştırmayı, bu araştırmanın amacını, araştırmanın hizmet edeceği alanı, araştırmayı yürütmeyi planladığı süreci, araştırmanın sonucunda izlenecek yol, katılımcının hakları konularında bilgilendirmiştir (Günlük, 25.01.2021). Nitel araştırma yönteminin geleneksel veri toplama tekniklerinden biri olan yüz yüze görüşmeler yerini zaman zaman mesafe, zaman ve maliyet açısından araştırmacıları rahatlatmak adına çevrimiçi görüşmelere bırakmaktadır. Burada sorun neyin daha iyi olduğundan ziyade, kullanılacak yöntemin hangi araştırma için daha uygun olduğudur (Dimond vd., 2012, s. 280). Bu araştırmanın verilerinin toplanması sırasında yaşanan pandeminin etkileri göz önüne alındığında araştırmacı ve danışman görüşme sürecini planlarken katılımcı ile yapılacak olan ilk görüşmenin yüz yüze yapıldığında aradaki güven bağının kurulmasını daha kolay sağlayacağı yönünde ortaklaşmıştır (Günlük, 12.11.2020, Glesne, 2020, s. 165-177). Araştırmacı ilk telefon görüşmesi sırasında katılımcı ile yüz yüze görüşmek istediğini ama bu kararı katılımcının vermesini istediğini, verilen karara saygı duyacağını belirtmiştir. Katılımcı baba, ülkemizde insan sağlığına büyük tehdit oluşturan pandemi sürecini ve araştırmacının da yaşadığı farklı bir şehirden geleceğini, zorluk yaşanabileceğini varsayarak yüz yüze görüşmenin gerekli olmadığını, çevrimiçi bir görüşme platformu üzerinden görüşmelerin yapılmasını istediğini belirtmiştir. Araştırmacı görüşmenin yapılabileceği Zoom ve Skype olmak üzere iki çevrimiçi görüşme platformu belirlemiş ve katılımcıya bu seçenekleri sunmuştur. Katılımcının kendini daha rahat hissedeceği, kullanma becerilerinin daha iyi olduğunu düşündüğü iki seçenekten birisini kullanabileceklerini belirtmiştir. Katılımcı baba görüşmenin yapılacağı sosyal ağ seçimini araştırmacıya bırakmış, araştırmacı da iki sosyal ağı karşılaştırdığında avantajlarının daha fazla olabileceğini düşündüğü Skype'ı seçmiştir.

Skype, 2003 yılından günümüze kadar gelmiş ve halen daha yüz milyondan fazla insan tarafından günlük veya iş hayatında kullanılan çevrimiçi iletişim araçlarından biridir. İnsanların anlık mesajlaşmalar, görüntülü veya sesli görüşmeler

yapmak için kullandıkları bu iletişim aracı elli kişiye kadar eş zamanlı görüşme imkânı sunmakta ayrıca görüşmeler kesintiye uğramamaktadır (Gay, Mills ve Airasian, 2012, s. 391). Bu bilgilerden hareketle araştırmacı ve danışmanı bu seçimi; görüşmeler sırasında süre kısıtlaması sebebi ile yaşanabilecek kesintilerin araştırmanın verilerinde kayba neden olabileceği, katılımcının da bu durumdan hoşnut olmayabileceği ve paylaşmak istediklerinin aksayabileceği gibi nedenleri göz önünde bulundurarak yapmıştır. Bu programın en önemli avantajı, farklı kültürlerde yaşayan ve bölgesel sınırlar konusunda problem yaşayabilecek olan katılımcı ve araştırmacıya dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar görüşmeye dahil olma olanağı sağlamasıdır (Iacono, Symonds ve Brown, 2016, s. 1-2).

Görüşmenin yapılacağı çevrimiçi sosyal ağ belirlendikten sonra görüşmelerin yapılacağı gün ve saat seçimi katılımcıya bırakılmıştır. Katılımcı kendini ne kadar güvende hissederse araştırmacı ile paylaşacağı konuların da bir o kadar doğal ve kendiliğinden olacağı yapılan çalışmalarla da kanıtlanmıştır (Synnot vd., 2014, s. 432). Katılımcı baba kendisine uygun olan günlerin Pazartesi ve Çarşamba olduğunu, o günlerde görüşmeleri akşam saat sekizde yapabileceğini belirtmiştir. Araştırmacı görüşme öncesi katılımcıya kendisi, eşi ve iştirak kayıplı çocuğu için doldurması gereken demografik bilgi formlarını ve bilgilendirici onam formunu göndereceğini, yazılanları okuduktan sonra herhangi bir sorusu olursa araştırmacıya veya iletişim bilgileri belgede yazan danışmana ulaşabileceğini belirtmiştir (Günlük, 25.01.2021).

Araştırmacı çevrimiçi görüşme yapabilme becerilerini ve yeterliliklerini sahaya hazırlık aşamasında pilot görüşmeler yaparak ve geri bildirimler olarak geliştirmiştir (Günlükler, 11.11.2020-28.12.2020). Fakat herhangi bir aksaklık olmaması için süreç boyunca yaptığı tüm görüşmelerin on beş dakika öncesinde sistemde aktif olmuş ve son kontrollerini yaparak görüşmelere hazırlanmıştır. Görüşmelere araştırmacı Zonguldak ilinde ikamet ettiği evinden, katılımcı baba A ilinde ikamet ettiği evinden katılmıştır. Yapılan görüşmeler sırasında araştırmacının ve katılımcının görüşme yaptıkları ortamlarda bağlamı bozacak durumlarla karşılaşılmamıştır. Çevrimiçi görüşme platformu kullanıldığından yaşanabilecek veri kayıplarını önleme amacı ile araştırmacı sistem üzerinden görüntü kaydı alırken aynı zamanda telefonu ile ses kaydı almıştır. Her görüşme öncesi görüntü ve ses kaydı alındığı katılımcıya belirtilmiş, bilgilendirici onam formunda da yazıldığı şekilde katılımcının rahatsızlık duyabileceği, kayıtların durdurulmasını istediği durumlarda görüntü ve ses kayıtları durdurulmuştur (Günlük,

15.02.2021, 5. Görüşme dökümü). Görüşmelerden sadece birinde araştırmacının ikamet ettiği evde yaşadığı internet sorunundan dolayı görüşme yarıda kesilmiştir. Bu durum yaşandıktan hemen sonra araştırmacı katılımcı ile telefonda görüşmüş ve bir sonraki görüşmede kaldıkları yerden devam edilmesi konusunda uzlaşmıştır (Günlük, 22.02.2021).

Skype görüntülü görüşmeler sırasında ekran paylaşımı özelliğine izin verse de ekran paylaşımı ile eş zamanlı olarak görüntü kaydı alındığında görüşme yapan kişilerin tam ekran görünmesine izin vermemektedir. Danışman ve araştırmacı bu durumda kayda alınan verilerde olası kayıplar yaşanmaması ve alanında uzman olan danışman tarafından verilere geçerlik ve güvenilirlik verilebilmesi için görüşme sorularını öncesinde katılımcı ile paylaşma kararı almışlardır. Araştırmacı yaptığı 01.02.2021, 03.02.2021 tarihli ilk iki görüşmesinde görüşme soruları katılımcı ile paylaşmamıştır. Sonraki görüşmelerinin tamamında katılımcının da kendisini bu çalışma için en az araştırmacı kadar sorumlu hissedebileceği görüşü (Günlük, 02.02.2021) ile her görüşme öncesi soruları katılımcıya da göndermiştir. Soruların katılımcı ile paylaşıldığı görüşmelerde bazı soruların sorulmasına gerek kalmamış, katılımcı detaylandırarak soruları cevaplandırmıştır.

Katılımcı baba bu çalışmanın başlangıcından önce, yapılacak görüşmelerin katı bir şekilde soru sorularak ve sadece kendisi cevaplayarak olacağını düşündüğünü belirtmiştir. Fakat birkaç görüşmeden sonra bu çalışmanın ona sağladığı esnekliklerden, araştırmacının davranış ve hareketlerinden çok memnun olduğunu hatta bir süre sonra eskileri konuşarak kendisinin de daha önceden düşünmediği şeyleri düşünmeye başladığını ve bu süreçten oldukça keyif aldığını ifade etmiştir (Günlük, 08.02.2021). Araştırmacı görüşmelerin dökümünü yaparken katılımcı babanın kullandığı sözel dil içerisinde ifade etmek istediklerinin anlaşılabilirliğini kaybettiği noktaları köşeli parantez kullanarak açıklamıştır. Bulgular bölümünde örnekleri görülmektedir.

2.4.6. Süreç içerisinde ortaya çıkan yarı yapılandırılmış görüşme soruları

Araştırmacı, baba ile görüşmelerini yaptığı oturumların sonunda görüşme kayıtlarını danışmanına şifrelenmiş e-postalar ile ulaştırmıştır. Danışman da görüşmelerin video kayıtlarını izledikten ve araştırmacıya geri dönütler verdikten sonra eksik kaldığı düşünülen kısımlar ile ilgili bir sonraki görüşmenin başlangıcında sorulmak üzere ek sorular oluşturulmuştur. Önceden hazırlanmış görüşme sorularına

eklenen bu soruların, katılımcı babanın anlattıklarını detaylandırarak, gizil kalmış olabileceği düşünülen konulara açıklık getireceği düşünülmektedir. Aynı zamanda her görüşme sonunda video kayıtları katılımcı baba ile de paylaşılmıştır. Katılımcı da videoları izledikten sonra eksik kaldığını düşündüğü yerleri sonraki görüşmelerde araştırmacıya aktarmıştır. Denebilir ki oluşturulan ek sorular araştırmacı, danışman ve katılımcı baba üçgeni içerisinde ortak katkılar ile oluşturulmuştur. Dönemler içerisinde ortaya çıkan sorular her dönemin başlığı altında Ek-3'te verilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Bu kısımda araştırmacının verilerini topladıktan sonravari dökümlerinin yapılması, verilerin gruplaması, temalandırılması ve yorumlanması süreç akışı şeklinde anlatılmıştır.

2.5.1. Verilerin dökümü

Araştırmanın görüşme verileri katılımcı babanın sözlü ve yazılı izni dahilinde görüntü ve ses kaydı alınarak toplanmıştır. Her bir görüşme sonrası araştırmacı sadece danışmanı ile paylaşmak üzere önce görüşme ile ilgili görüş ve düşüncelerini araştırma günlüğüne aktarmıştır. Aynı zamanda her bir görüşmenin ses ve görüntü kayıtları yeniden dinlenerek söylenen her bir kelime yazılı döküm haline getirilmiştir. Yazıya dökme işlemi sırasında araştırmacının ve katılımcı babanın hiçbir kelimesi değiştirilmemiş hangi sıra ile konuşma gerçekleşiyorsa olduğu gibi yazılmıştır. Toplam 10 saat 6 dakika 34 saniyelik görüntü ve ses kayıtları, sadece araştırmacı ve danışmanın görebileceği dijital ortamlarda muhafaza edilmektedir.

2.5.2. Veri dökümlerinin doğruluğu

Araştırmacı tarafından yapılan görüşmelerin görüntü kayıtlarının tamamı bu araştırmanın danışmanı tarafından tek tek incelenmiş, dinlenmiş ve yazı dökümleri ile karşılaştırılmıştır. Araştırmacı ve danışman, araştırmaya katılan babanın verdiği bilgilerin gizliliğinin korunacağı ile ilgili teminatını bozmamak adına kayıtları bir başkasının izlemesini istememiştir. Buna ek olarak tüm araştırma sürecinin her adımında ve görüşmeler ile ilgili tutulan araştırmacı günlüğü araştırmada yazılan tüm süreçlerin doğruluğunu desteklemektedir. Araştırmanın danışmanı, her bir görüşme

kaydını araştırmacı ile paralel olarak izlemiştir. Verilerin eksik kalabileceğini düşündüğü kısımlarda araştırmacıya sorulabilecek yeni soru önerilerinde bulunmuştur. Buna ek olarak görüntü kayıtlarından aldığı ipuçları ile kendi uzmanlık bilgilerini bütünleştirerek araştırmacıya her bir görüşme öncesi ve sonrası görüşme niteliklerini artırmaya yönelik geri dönütler vermiştir.

2.5.3. Verilerin gruplanması ve temalaştırılması

Araştırmanın verileri katılımcı baba ile bir sosyal ağ üzerinden yapılan sekiz görüşme ile toplanmıştır. Araştırmacı yaptığı araştırmanın doğası gereği, yapacağı görüşmelerin sorularını işitme kayıplı çocuğun gelişim dönemlerine ayırarak oluşturmuştur. Dolayısıyla her bir dönem için ayrı sorular oluşturulmuş ve araştırmacı bu dönemleri ana temaları olarak tasarlamıştır. Aynı zamanda araştırmacı ve danışman verilerin analizini, içerik analizi yöntemi ile yapmanın kararını araştırmanın ilk tasarım sürecinde vermişlerdir. İçerik analizi başlığı altında yer alan tematik içerik analizi, araştırılan konunun belli bir çerçevede ve temalar etrafında (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34; Selçuk vd., 2014, s. 433) bütüncül bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Au, 2007, s. 258). Görüşme sorularının çocuğun gelişim dönemleri çerçevesinde hazırlanması ana temaların belirli olduğu, bu ana temalar altındaki alt temaların ve kodların araştırılması gerekliliğini oluşturmuştur. Bu bilgiler ışığında araştırmacı ve danışman tarafından tematik içerik analizinin bu araştırma için uygun olduğu kararlaştırılmıştır.

Her bir dönem ile ilgili yapılan görüşmelerin dökümleri tek bir dosyada birleştirilmiştir. Bir dosyada birleştirilen görüşme dökümlerinde katılımcı babanın sorulara verdiği cevapların her biri ilgili dönemlerin altında toplanmıştır. Daha sonra babanın, işitme kayıplı kızı ile ilgili doğum öncesinden itibaren yaşam deneyimleri olayların oluş sıralarına göre gruplandırılmış ve bu gruplar her bir sayfanın kenarlarına not alınarak kısa betimlemeler ile kodlanmıştır. Veri kayıplarını önlemek amacıyla araştırmacı görüşme dökümlerini birkaç gün ara ile gözden geçirmiş, eksik olduğunu düşündüğü kodlamaları yenilemiş, gereksiz olduğunu düşündüklerini ise çıkarmıştır. Tüm kodlamalar kronolojik yaklaşım içerisinde düzenlenmiştir (Mücevher, 2020, s. 286). Oluşturulan kodlar ile birlikte katılımcı babanın anlatımları, algı ve deneyimleri kategorilere ayrılarak temalandırılmıştır. Son olarak da temalandırılan veriler katılımcı

babanın araştırmacıya sunduğu bilgiler ile birlikte ortak bağlamsal çerçevede teoriler ile tartışılarak yorumlanmıştır.

Creswell (2021, s. 192-193), veri analizi için, veri dökümleri üzerinde çalışarak fikirler oluşturma, bu fikirleri dökümler üzerinde betimleme, betimlemeleri özetleyerek kelimelere indirgeme, kelimelerin kodlanması sonucu temaların belirlenmesi, temalar arası ilişkiler kurularak alanyazın çalışmaları ile ilişkilendirme ve verileri araştırmacı bakış açısı ile sunma süreçlerinden geçilmesi gerektiğini söylemektedir. Dolayısıyla araştırmacının topladığı verilerin analiz süreci, Creswell'in (2021) olduğu gibi Glesne'nin (2020, s. 257-258) de veri analiz sürecinde izlenmesi gereken yollar olarak betimlediği çalışmaları ile paraleldir.

2.5.4. Temaların sunumu ve yorumlanması

Araştırmacı araştırmanın başından itibaren verilerini, görüşme sorularını çocuğun gelişim dönemlerini yediye ayırarak ve bu temaları ana temaları olarak kabul ederek toplamıştır. Bu temaların altında yer alan sorulara katılımcı babanın verdiği cevaplardan toplam otuz alt temaya ulaşılmış ve bu temalar raporlaştırılmıştır. Katılımcı babadan dinlenen örnek olaylar, yaşam deneyimleri, duygu ve düşünceler doğrudan alıntılar ve örnek olaylar ile metinleştirilmiştir. Doğrudan alıntılar metin içlerinde tırnak işareti ve italik yazı ile vurgulanmıştır. Bulgular yazılırken okuyucu dostu olmasına dikkat edilmiş, metnin akıcılığını bozabilecek görsel detaylardan, kısaltmalardan kaçınılmıştır.

2.6. Araştırmanın İnandırıcılığı

Nitel araştırma sonuçlarında inandırıcılığın sağlanabilmesi amacı ile araştırmacının alması gereken çeşitli önlemler bulunmaktadır (Barbour, 2001, s. 1117; Mays ve Pope, 2000, s. 50-51; Moss vd., 2009, s. 504-505; Whittemore, Chase ve Mandle, 2001, s. 533). Bu çalışmada da araştırmacının, bulguların inandırıcılığı için aldığı önlemler aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir:

- Araştırmacı ve danışman, araştırmanın yapıldığı süre boyunca varlığını sürdüren pandemi dolayısı ile görüşmelerin yapılacağı çevrimiçi platformda oluşabilecek sorunları ve çözümleri tartışmış ve alınabilecek önlemleri kararlaştırmışlardır.

- Toplanan verilerde çeşitliliğin sağlanması amacı ile en az üç farklı teknikten (görüşme, doküman inceleme, yansıtılmalı araştırmacı günlüğü) yararlanılmıştır.
- Yapılan her görüşme öncesi ve sonrası araştırmacı duygu, düşünce ve yaşadıklarını araştırmacı günlüğüne yazmış, sonraki görüşmede sorulabilecek ek soruları belirlemiştir. Günlüğünü danışman ile paylaşmış ve geribildirim almıştır.
- Görüşme sorularının hazırlanması, araştırmacının ilerleyen sürecinde ek soruların belirlenmesi aşamasında her bir soru araştırmacının danışmanı ile tartışılmış ve geçerlik alınmıştır.
- Araştırmacı, katılımcı baba ile yaptığı her görüşme sonrası kayıt altına aldığı videoları danışmanı ile paylaşmış, danışmanından aldığı geri dönütler neticesinde bir sonraki görüşmede yapması ve yapmaması gerekenleri belirlemiştir.
- Araştırmacı, sekizinci görüşmenin sonunda süreç boyunca almış olduğu ses ve görüntü kayıtlarını kullanarak her bir görüşmenin dökümünü eksiksiz olarak yapmıştır.
- Araştırmacı, süreç boyunca elde ettiği tüm verilerin her birini en az iki kopya olacak şekilde ve danışmanı ile şifrelendirilmiş e-posta üzerinden paylaşım yaparak depolamıştır.
- Süreç boyunca araştırmacının her noktasında toplanan verilerin birbiri ile tutarlılığı danışman tarafından bizzat takip edilmiştir.
- Danışman ile yüz yüze, Mergen üzerinden veya telefon aracılığı ile yapılan görüşmelerde ses kaydı alınmış ve araştırmacı bu kayıtları sonrasında yeniden dinleyerek kendi duygu, düşünce ve yaşanmışlıkları ile günlüğüne yansıtmıştır.
- Araştırmacı süreç boyunca katılımcı baba ile yaptığı görüşmelerde çevrimiçi görüşme yapabilme becerilerini kullanarak nitel araştırmacı rolüne bürünmüş ve araştırmasını bu doğrultuda yürütmüştür.
- Araştırmacı, katılımcı baba ile yaptığı görüşmelerinde müdahale etmemeye ve yönlendirme yapmamaya dikkat etmiştir. Bu durum danışmanın görüntü kayıtlarını izleyip geri dönütler vermesi ile doğrulanmıştır.

- Katılımcı baba görüşme kayıtlarını dinleyip onay vermiş ve eksiklikleri tamamlamıştır.

2.7. Araştırma Etiği

Yapılan araştırmanın nicel veya nitel türde olması fark etmeksizin her araştırmada ihlal edilmemesi gereken etik ilkeler bulunmaktadır. Etik ilkeler araştırmacı ve katılımcı arasındaki etkileşimlerin ayrılmaz bir parçasıdır (Glesne, 2020, s. 223). Etik değerlere bağlılığın en önemli unsurları ise dürüstlük, gizlilik, sorumluluk ve adil paylaşım/ karşılıklılık olarak ele alınmaktadır (Bogdan ve Biklen, 2007, s. 48-53; Uzuner, 2005, s. 9-11). Farklı araştırmacılar bu etik unsurları bilinçli onay, gizlilik/ özel hayata saygı duyma, aldatmama/yanıltmama ve araştırma verilerine sadık kalma/dürüstlük olarak ele almaktadır (Creswell, 2021, s. 56-59; Glesne, 2020, s. 236-249; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.107-109). Her ne kadar araştırmacıların bu etik ilkelere verdiği isimler değişse de tamamı aynı amaçlara hizmet etmektedir.

Dürüstlük/ Bilinçli onay, katılımcının yalnızca araştırmaya gönüllüğünün onayını almak değil, araştırmaya katılımı konusundaki haklarının da farkında olarak onayını almak demektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.108). Katılımcıların araştırmacıya verdiği yetkiler olarak da tanımlanabilir (Glesne, 2020, s. 228). Yapılan bu çalışmada katılımcı babaya, araştırma sürecindeki hakları *aldatma/ yanıltma* olmadan sözlü ve aydınlatılmış onam formunda yazılı olarak açık bir şekilde belirtilmiştir. Araştırma boyunca yapılan görüşmelerde görüntü ve ses kayıtları alınacağı belirtilmiş, her türlü kişi ve kurum isimlerinin gizliliği konusunda teminat verilmiştir (Günlük, 25.01.2021).

Gizlilik/ Özel hayata saygı duyma, araştırmacının süreç boyunca ve bulgularını raporlarken katılımcıya karşı yerine getirmesi gereken yükümlülüklerden biridir. Katılımcının maddi, manevi ve psikolojik zarar görmemesi araştırmacı için önemli bir faktördür. Çalışma boyunca toplanan tüm veriler yalnızca katılımcı, araştırmacı ve araştırma uzmanı arasında tutulmuştur. Katılımcının kimlik bilgileri başkaları ile de paylaşılmamış, araştırma raporlanırken katılımcı babanın, annenin ve işitme kayıplı çocuğun isimleri takma isimler ile değiştirilmiştir. Aynı zamanda araştırmacı bu çalışmasını açık demokratik araştırma olarak kurgulamıştır. Bu da katılımcıya, toplanan verilerin neler olduğunu bilmesinin yanında hangi verilerin raporlandığını da kontrol etme hakkı vermiştir (Glesne, 2020, s.238-239).

Sorumluluk, araştırma sürecinin başlangıcından bitişine kadar hatta bittikten sonraki süreçte bile araştırmacının tüm verilerin sorumluluğunu taşımasıdır. Araştırmacı bu çalışmada yapacağı her görüşme öncesi görüşme sorularını, her görüşme sonrası görüntü kayıtlarını katılımcı baba ile paylaşmış bu şekilde görüşme sürecinin sorumluluk bilincini babaya da atfetmiştir. Katılımcı baba da bu sorumluluk bilinci ile hareket etmiş ve bazı görüşme sorularını eşi ile de konuştuğunu ifade etmiştir (Günlükler, 02.02.2021, 08.02.2021).

Adil paylaşım/ Karşılıklılık, araştırmacının konusuna, katılımcı ile harcanan zamanın miktarına ve karşılıklı işbirliği derecesine göre değişiklik gösteren bir borçluluk halidir (Glesne, 2020, s. 244-247). Bu noktada araştırmacının düşünmesi gereken ‘Benim elimde gerçekten katılımcı için paha biçilemez olan ne var?’ sorusu olmalıdır. Bu soru çerçevesinde araştırmacı ve danışmanı bu soru çerçevesinde düşünerek birkaç seçenek belirlemiştir (Günlük, 23.02.2021, 24.02.2021). Bu seçenekler katılımcı babaya sevebileceği birkaç kitap gönderilmesi, işitme kayıplı çocuklar ile ilgili alanda yapılmış araştırma raporlarından gönderilmesi, katılımcı babanın işitme kayıplı çocuğuna araştırmacının danışmanı tarafından gönüllü olarak kitap söyleşisi dersi vermedir. Başlangıçta kitap söyleşisi dersinin araştırmacı tarafından yapılması düşünülmüştür. Fakat araştırmacının katılımcı aile ile farklı şehirlerde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda dersin çevrimiçi bir platform üzerinden yapılmasının verimli olmayacağı görüşüne varılmıştır. Katılımcı baba kendisine sunulan teşekkür mahiyetindeki bu seçeneği “En büyük teşekkürünüz kızıma yardım etmeniz olur” diyerek kabul etmiştir. Ayrıca katılımcı baba gerçekleştirilmiş olan bu araştırmanın raporunun bir kopyasını istemiştir, araştırma sonlandırıldığında babaya bir kopya ayrılacağı sözü verilmiştir.

3. BULGULAR

Bulguların raporlaştırılması süreci verilerle çalışmayı, onları organize etmeyi, onları yönetilebilir birimlere ayırmayı, kodlamayı, sentezlemeyi ve desenlemeyi içerir. Bulguların yorumlanması ise araştırmacının fikirlerini teoriler, diğer bilim dalları ve eylemlerle açıklamayı, bulguların neden önemli olduğunu göstermeyi ve onları anlaşılır kılmayı içerir (Baltacı, 2017, s. 3-4; Bogdan ve Biklen, 2007, s. 159-164; Miles ve Huberman, 1994, s. 50-66). Aynı zamanda Maxwell (2012, s. 106-115), bulgulardan hareketle yorumlanacak hikâyenin bütüncül bir şekilde raporlanması gerektiği üzerinde durmuştur.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın amacına uygun yapılmış görüşmeler neticesinde araştırmacı, babanın içinde büyüdüğü aile, doğum öncesi dönem, tanılama, okul öncesi dönemi, ilkokul dönemi, ortaokul/ lise dönemi, yetişkinlik dönemi, e-Kpss/ iş hayatı olmak üzere görüşme sorularını ayırdığı sekiz dönemi ana temaları olarak belirlemiştir. Araştırma raporunun devamında bu temalar altındaki alt temalara ve kodlara yer verilmiştir.

3.1. Babanın İçinde Büyüdüğü Aile

Bu tema altında, *Ali Bey'in büyüdüğü ailede babanın rolü, Kardeş ilişkileri, Ailenin yapısı* olmak üzere üç alt temaya ulaşılmıştır.

3.1.1. Ali Bey'in büyüdüğü ailede babanın rolü

Görüşme başlangıcında Ali Bey kendisini tanıtmış ve ilk olarak kendisine yöneltilen ‘Ailenizden biraz bahseder misiniz?’ sorusunu babasından bahsederek yanıtlamıştır:

“ ‘Bizim dönemimizde ev yani baba tam otoriter neredeyse kral’, ‘babamdan korkuyorduk işin açığı yani çünkü ne yapacağı belli olmuyor’, ‘Babam eğer kavga çıkaracaksa tuzu eksik der, tuzu fazla der, suyu az olmuş der yani yemeğe bir bahane bulur kavgayı çıkarır’, ‘Ailede en çok şey yaptığım, babam böyle otoriter olunca hep baskı kurmaya çalışınca evdekilerin hepsi bir şekilde gerçeği söyleyemezdi.’”

Bu yaşadıklarından, babasından öğrendiklerine dayanarak Ali Bey düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Benim babamdan öğrendiğim en önemli ders kendine yalan söylenmesini istemiyorsan, kızmayacaksın kimseye. Yani eğer kızarsan, eğer bağırır çağırırsan karşı taraf yalan

söylemek istemiyorsa bile korktuğu için, çekindiği için, sizi kızdırmamak adına yalanlara başvuracaktır. Dolayısıyla kendinize yalan söylenmesini istemiyorsanız makul ve mantıklı olacaksınız.”

Konuşmanın devamında ‘Büyüdüğünüz ailedeki sorumluluk paylaşımları nasıldı?’ sorusu sorulduğunda ise babasının ve annesinin evdeki rollerinden bahsetmiştir:

“Annem hep geri plandaydı tabi yani, baba yani daha çok rol model büyük abimle ikisi çok iyiymiş onun için yani çok şeyler yapmış ama hayal kırıklığına uğramış babam büyük abim konusunda. Ondan sonra çocuk da çok olunca çok yani çocuklar ne yaptı ne yapmadı o kadar da umursamıyor diye düşünüyorum.”

Otoriter ve baskıcı ebeveyn tutumlarının olduğu bir ailede büyüyen Ali Bey, ‘Ailenizin büyürken sizi etkilediği, desteklediği noktalar nelerdi?’ sorusuna, babasının kendi üzerindeki etkisinden bahsederek cevap vermiştir:

“Babam, yani benim üzerimdeki etkisi tabi daha ilkokuldayken ilk defa gazoz satmak, sakız satmak, simit satmak gibi işler yaptım. Babam istese bunları engelleyebilirdi engellemek yerine teşvik etti. Yani bunların benim bağımsız hareket etmemde, özgüvenimin oluşmasında çok katkısı olduğunu düşünüyorum.”

Ali Bey’e ‘Şuanki aile yapısını önceki soruları düşünerek yanıtlar mısınız? Benzerlik ve farklılıkları neler?’ dendiğinde şunları söylemiştir:

“Tabi evliliğin ilk dönemlerinde yani o aileden getirdiğim özellikler, yani işte baba bir şey diyorsa onun üzerine laf konmaz doğru veya yanlış olması önemli değil. Yani o özellikler bir süre devam etti. Sonra sonra hanım da sağolsun yani o da öyle bir aileden geldiği için pek şey görmedi [garipsemedi] yani.”

3.1.2. Kardeş ilişkileri

Ali Bey ‘Kardeşleriniz ile aranızdaki ilişkilerden bahseder misiniz?’ sorusundan, kardeşler arasında ikinci sırada olduğunu söylemiş ve şöyle bahsetmiştir:

“Ben altmış yaşındayım. Bana yakın olanlarla [yaşına yakın] daha çok diyalog içindeydim. Benim büyük abim ilkokuldan sonra öğretmen o zaman öğretmen lisesi olarak geçmeyebilir de bu liseden öğretmen enstitülerinin devamı olan okullara ilkokuldan sonra öğrenci alıyorlardı yatılı olarak. O gitti benim küçüğüm kaldı. Daha çok küçüğümle büyüdük yani. Abim de gidince abimden sonra ablam var, ablam tabi yaş olarak daha büyük olduğu için ev işleri ile ilgileniyor. Dolayısıyla daha çok küçük kardeşimle büyüdük.”

Küçük kardeşi ile aralarındaki ilişkinin diğer kardeşlerine göre daha iyi olduğunu ifade ederken Ali Bey kendisini kardeşine borçlu hissettiğini söylemiştir. Bunun nedeni sorulduğunda ise “Ne için böyle düşünüyorum hep benim gölgemde

kaldı. Yani ona göre kardeşime göre biraz daha dominanttım öyle söyleyeyim. Yani kötülükle değil istediğimi yaptırarak şekilde baskındım yani.” cevabını vermiştir. Ali Bey bu söyleminin devamında şunları söylemiştir:

“O da bir sıkıntısı oldu muydu gelir bana sorar mutlaka çözerdim. Dolayısıyla hep benim gölgemde kaldı. Şimdi yaşam çizgisinde de çok başarılı değil gibi görünüyor. Düşünüyorum ya acaba ben olmasam daha mı sağlam adımlarla yere basardı, şimdi daha mı iyi olurdu diye bazen söylüyorum.”

Araştırmacı, Ali Bey’in bu ifadelerinden sonra kardeşinin belki de eksikliğini hissettiği baba figürü yerine Ali Bey’i koymuş olabileceği düşüncesini dile getirmiştir. Bunun üzerine Ali Bey, “Yani yok, bir büyük olarak kabul ediyor ama baba yerine koyacak kadar değil öyle. Ama çözerdim yani sonuçta. Yani onun için de belki biraz daha, belki de saygı da duyuyordu yani. Bir ara sorayım bir nasıl şey düşünüyor diye.” demiştir.

Nasıl ki bir abi olarak Ali Bey kardeşini etkilediyse, aynı şekilde en büyük abisinin diğer bütün erkek kardeşlere rol model oluşunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Biz okula ilkokula başladığımız zaman büyük abimin biri öğretmen okulunu kazandı öğretmen okuluna gitti. O bizim için rol model oldu. Köyde öğretmen okuluna giden ilk kişiydi. Dolayısıyla şöyle bir köyde bir şey oldu işte babamın ismi Murat. Murat ustanın çocukları okur. Yani akıllı çocuklardır hani abim kazandı gitti ya. Dolayısıyla o bize sirayet etti herhalde, yani artık abim öğretmen oldu biz de mutlaka okuyacağız diye rol model oldu.”

3.1.3. Ailenin yapısı

1960’lı yıllarda doğup o dönemde çocukluğunu yaşamış Ali Bey, ‘Ailenizden bahseder misiniz?’ sorusunun içerisinde kendi aile kültüründen de bahsetmiştir:

“Bizim dönemimizde ev yani baba tam otoriter neredeyse kral yani. Evde anneye, çocuklarına sert davranır. Yani öyle absürt [garip] bir şey değil. Dolayısıyla bir de babam baya problemliydi herhalde sık sık evde kavgalar olurdu yani. Babam anneme kızardı. Biz bir laf dersek bize de kızardı. Ben sustuğum için gerçi babamın çok lafını işitmedim. Ama büyük abim nasibini aldı yani baya. Aile ortamı öyleydi yani.”

Bu durumun çevredeki diğer aile yapıları ile benzediğini, babanın anneden üstün konumda ve anneye fazla söz hakkı bırakmadığını, aynı zamanda evdeki anne figürünün bu durumu kabullenmiş ve babaya sorgusuz itaat gösterdiğini Ali Bey şöyle ifade etmiştir:

“O dönemde aile yapıları öyleydi. Babam yürüyerek gelirken diyelim 50 m., 100 m. geriden valide gördüyse kapının önüne çıkar böyle kıpırdamazdı yani.”

Aile yapılarından bahsederken Ali Bey, kendi evliliği ile ilgili, aile yapılarının birbirine çok benzer veya aynı olması gerektiğini, aksi takdirde evde anlaşmazlık ve sorunlar çıkabileceği düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bende aile yapısı olarak ailelerin birbirine yakın özellikte olması gerekir gibi bir düşüncem oluştu. Yani iki ailenin kültür yapısının birbirine evliliklerde de yakın olması gerektiğini düşünerek doğduğum yerden, kendi tanıdığım bildiğim bir ailenin kızıyla evlenmem gerektiğine önceden karar vermiştim. Bir de buralarda çalışıp aldığım maaş neredeyse kiraya yetmiyor il merkezinde çalıştığım için o zaman yani mutlaka çalışan biri ile bir şekilde anlaşılamam lazım. Eğer çalışmayan biri ile evlenirsem geçinmek gerçekten mucize olacak.”

Aile yapıları ile ilgili düşüncelerini dile getirdiği sırada bir örnek olay anlatmıştır:

“Yani bunu da şuna bağlıyorum bir öğretmen abimizin eşi vefat etti. Ama ikisi de benimle aynı yerde doğmuş birbirlerini aileleri az çok birbirine denk. Öğretmen kahveye gider işte kahvede vakit geçirir. Kadın çalışıyor olduğu halde evde çocuklara bakar, yemek yapar işte çamaşırları yıkar, bulaşığı yıkar her şeye yetişir. Öyle eşinden de fazla bir şikayeti yok çünkü hep öyle. Eşi rahmetli olduktan sonra öğretmen arkadaş farklı şehirden bir bayanla evlendi. Bize geldiler sohbet ediliyor kadına işte nasıl falanca beyden memnun musunuz diye sanırım ablam sordu. Ya eşim iyi hoş da tam bir dağ adamı dedi. Şimdi düşünüyorum kadının bu benzetmesi, büyüdüğü şehirden birine göre eşine dağ adamı demesi çok normal. Gerçekten dağ adamı. Yani oradaki yaşam, o koşullarda büyüme şekli, gördüğümüz şekil işte babanın çok sert olması normal bir şeydir. Komşunun babası da öyledir. Yani anormal karşılayacağımız bir şey yok. Şimdi o bayan istiyor ki öğretmen olmuş bana yardımcı olsun, evde işte işlerde destek olsun. Ama o abimiz bunu yapmaz çünkü yapmamış.”

Aynı zamanda Ali Bey eşi ile olan sorumluluk paylaşımlarını büyüdüğü ailede, babası ile karşılaştırmış ve aynı kültürden birisi ile evlenmenin olumlu yanından şöyle bahsetmiştir:

“Yani ben tabi babama baktığım zaman kendimi baya yontulmuş görüyorum. Ama eğer hanımla evli olmasam da farklı kültürden biri ile evlenmiş olsam bana da dağ adamı diyebilirdi. Yani hanım tolere etti olayı baya.”

Aile yapılarının benzer olması gerekliliği konusundaki düşüncelerinin, kendi evlilik hayatına yansımaları ve erkeklerin ev içi sorumluluklarının değişmesi ile ilgili düşüncelerini ise şu sözleri ile belirtmiştir:

“Yani bana göre uzun süre bu dağ adamı olma özelliği bizde de vardı yani. Yani şöyle bebek oldu, Ayşe, hanım içeride yemeği hazırlıyor ben mesaiden geldim çocuk ağlıyor hanım baksın diye bekliyorum yani çocuğu durdursun diye. Ya kadın yemek hazırlıyor işte

kalk bak yani. Yok, kadın bakacak. Yani o dağ adamı özelliğini baya bir koruduktan sonra şimdi şimdi veyahut da baya bir süre önce öyle olmaması gerektiğini öğrendim.”

Araştırmacı, bu noktada kadının da iş hayatına girmeye başlaması ile birlikte erkeklerde evdeki sorumluluğu paylaşma konusundaki düşünce değişimlerini temel alarak Ali Bey’in bu düşünce değişikliğini de değişen devire ayak uydurmak olarak nitelendirmiştir. Bu düşünceye Ali Bey şu şekilde cevap vermiştir:

“Değişen devirden ziyade, kadın yani o da çalışıyor benim eşim de çalışıyor işe gitmiş gelmiş, koştur koştur yemek hazırlanacak işte çocukla ilgilenilecek. Yani bir onun yapmasını beklemek garip bir şeymiş yani.”

Bu düşüncelerine dayanarak bir örnek olay paylaşmıştır:

“Yurt dışında görev yapan arkadaşlar döndükten sonra anılarını zaman zaman anlatıyorlar. Oradan biri, arkadaşı evine yemeğe davet etmiş balık yiyelim diye çağırmış. Gitmişler eve. Eşi oturmuş gazete mi okuyor, bir şey yapıyor veya tırnağını törpülüyor. Adam mutfığa girmiş, önlüğü takmış, balıkları temizlemiş, hazırlamış ortaya koymuş. Eşine de buyur demiş, misafirle beraber otur demiş yemeğe ama anlatırken arkadaş renkten renge giriyor. Vay anasını diyor kadın oturdu adam yemeği hazırladı. Hiç ne yapıyorsun yardıma ihtiyacın var mı diye bile sormamış. Ya o zaman böyle anlattığında, baya önce bir şey bu, bana da garip gelmişti ya nasıl olur da kadın misafir de gelmiş niye evde yemeği hazırlamıyor falan. Şimdi düşünüyorum da demek ki öyle olabilir aslında niye olmasın.”

Ali Bey, erkek ve kadının ev içerisindeki sorumlulukları hakkında düşüncelerini dile getirdikten sonra, ‘Kendi ailenizde ev içi sorumluluklarınızdan bahseder misiniz?’ sorusuna cevap olarak, anne ve babanın sorumluluk paylaşımlarının eşit olması gerektiği konusunda düşüncelerini ifade etmiştir. Bunları söylerken babanın da anne kadar çocuk ile ilgilenebileceğinden bahsetmiştir:

“Yani baba veya anne bence figür olarak çocuk üzerinde hiç fark etmez yani, işte derler çocuk anneye daha yakındır. Ben katılmıyorum. Hem anneye hem babaya ikisine de olabildiğince yakın olabilmeli. İşte en son duyar, baba çocuğun durumunu bilmez anne bilir. Ben çok katılmıyorum yani. Baba da en az anne kadar çocukla ilgilenebilmeli, beraber olabilmeli. Hatta ve hatta bunu bizim toplumda yaptığımız söylenemez ama evde anne ile beraber aynı yükü sırtlamalı baba da. Tamam, belirli bir yere kadar anne emzirme açısından, ilgilenme açısından ama üç, dört yaşından sonra en az baba da anne kadar ilgilenebilir.”

3.2. Fatma Hanım’ın Hamilelik Dönemi

Bu tema altında, Ali Bey’e göre ideal baba, Hamilelik dönemi olmak üzere iki alt temaya ulaşılmıştır.

3.2.1. Ali Bey’e göre ideal baba

Ali Bey’e doğum öncesi dönem ile ilgili ilk olarak, ‘Çocuk sahibi olmanızı etkileyen faktörler var mıydı? Nelerdi?’ sorusu sorulmuştur. Ali Bey, beklemedikleri bir anda çocuk sahibi olduklarını ve buna hazır olmadıklarını belirtmiştir. Bu söylemine dayanarak ‘Baba olmaya hazır ve yeterli miydiniz?’ sorusuna şu cevabı vermiştir:

“Doğuncaya kadar halen baba olacağıma pek inanmadım yani. Ben kendimi hiç baba gibi hissetmemiştim. Yani tamamen bir acemilik. Ne yapacağımı yani kesinlikle neresinden başlayacağımı, ama şöyle bir şeyim vardı ben iyi bir baba olurum, olmaya çalışırım en azından diye düşündüm yani.”

Ali Bey baba olduğu ilk zamanlardan bahsederken babalıktan ziyade ebeveyn olmak ile ilgili düşüncelerini ve dışarıdan destek alma gerekliliğini şöyle belirtmiştir:

“Ya öğrencilere eğitimden önce anne babalara veya anne baba adaylarına eğitim veren kurum olması lazım diye kendi kendime baya bir serzenişte bulundum. Yani gerçekten bir bakıyorsun babayım. Nasıl babasın yani hiçbir hazırlığın yok, ön bilgin yok. Yani birilerinin bu işe el atıp, kardeşim tamam sen baba olacaksın ama bu işin şöyle bir şeyi var böyle bir şey olması gerekir gibi bilgilendirmesi gerekir. Hep kendi kendime sorgulayıp durdum çabalayıp durdum yani.”

‘Kendinizi geliştirmek, çocuk doğduktan sonra yapılacaklar konusunda bilgilenmek adına neler yaptınız?’ sorusu sorulduğunda ise Ali Bey şöyle cevaplamıştır:

“Geliştirmek konusunda yani tamam doğumun ne olacağını, nasıl olacağını, hangi aşamalardan geçeceğini biliyorduk. Ama bebek için neler yapacağız konusunda çok da hazırlıklı değildik. Yapabileceğimiz en iyi şey çocuk doktorunun kontrolünde olsun, çünkü biz tıpcı değiliz ama ilerleyen zaman içerisinde yine ben hep arayış içerisindeyim Doğan Cüceloğlu’nun Anne-baba eğitimi diye bir kitap okudum.”

Kendisini baba olmaya hazır hissetmediği göz önünde bulundurulduğunda Ali Bey’e ‘İdeal bir baba nasıl olmalı? İyi bir baba ne demek?’ soruları sorulmuştur:

“Yani işte orada baba olmadan babalık hakkında ahkam kesmek doğru değil. Yani birde tabi şöyle; bilmiyorum hiçbir zaman insan ben artık baba olabilirim yeterliliğine gelememiş gibi bir duyguya kapılıyorum. Baba olmadan babalığa hazır olunmaz.”

İdeal baba anlayışını Ali Bey, aynı zamanda ev içerisinde eşler arasında eşit paylaşımları göz önüne alarak yorumlamıştır:

“Şu andaki düşünceme göre ideal bir baba, önce evdeki sorumluluktan kaçmayarak işe başlamalı. Evdeki sorumluluk dediğimiz zaman bunun içine bebek de giriyor tabi.”

3.2.2. Hamilelik dönemi

Ali Bey, ‘Hamilelik döneminde eşiniz ile aranızdaki iletişim nasıldı?’ sorusuna, çocukluğunda babasından aldığı rol modelin kendi eşi ile olan ilişkisine yansımaları şu şekilde anlatmıştır:

“Beni etkileyen şeyler, bilinçli olmama rağmen rol model olarak karşımda babam var. Aldığım model evde işte erkek tamamen baskın ama tabi annem ev kadını benim seçtiğim eş çalışıyor. Yani orada dengeyi bulmak nasıl olacak. İlk başlarda tabi cahillik demek lazım veyahut da gördüğüm şeyleri kendi evimde de yaşatma öyle olacak zannetme ama sanırım o şey çok sürmedi. Sonuçta bir bakıyorsun hanım, sen işe gidiyorsun eve gelmişsin evde işler yapılacak. Daha dikkatli olman gerekiyor. Bir şeyleri iyi olması yönünde motive etmek gerekiyor.”

Fatma Hanım’ın hamilelik döneminde, Ali Bey’in çalışma şartlarından dolayı eşinin yanına baldızının geldiğini ve eşi ile o dönemde arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmiştir:

“Yaz mevsimindeydi hamile kaldığı herhalde ben o ara gece işe gidip gündüz okula gidiyordum üniversiteye. Devam mecburiyeti vardı okuduğum bölümün. Hamile olarak yalnız kalmasını da istemedim vardiya olarak çalışıyorum, gece geç geliyorum ne olur ne olmaz diye. Hanımın küçük kardeşi baldız okula gitmiyordu onu getirdim. Yani hamilelik dönemi boyunca neredeyse hanımla vardiya değişir gibi görüştük.”

Aralarındaki iletişimi ise şu sözler ile özetlemiştir:

“İşte bu iletişim konusunda, ben bu şekilde çalıştığım için yani iletişimmedik. Yani bazen öyle oluyordu ki mesaiden gelip sabaha kadar ders çalışıp sabah masadan kalkıp gidiyordum.”

3.3. Tanılama Dönemi

Bu tema altında; Tanılama öncesi babanın gözlemleri, Tanılanma süreci ve babanın duyguları, Tanılama sonrasında ailenin yaşadığı zorluklar ve aldıkları kararlar olmak üzere 3 alt temaya ulaşılmıştır.

3.3.1. Tanılama öncesi babanın gözlemleri

Ali Bey’e ‘Çocuğunuzdaki farklılığı nasıl ve ne zaman fark ettiniz?’ sorusu sorulmuştur. Kızının doğumundan önce okuduğu kitaplardan ve muayeneye gittikleri doktorlardan öğrendiği bilgiler ile kızının on ikinci aya kadar olan dil gelişim süreci ile ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Normal olarak bir şeyler söylemesi gerekiyor dediğimiz zamanlarda Ayşe’den o tepkiyi göremiyoruz. Onu da evde yalnız kalıyor, konuşma ortamı çok olmuyo. Baldız da zaten hem ufak tefek ev işi ile ilgileniyor hem de çocuk ile ilgileniyor bunun gecikmesi normal olabilir.”

Ali Bey ilk zamanlarda, kızının ilk on iki aya kadar olan süreçte vermesi gereken tepkileri vermediğinde herhangi bir olası durumdan şüphe duymamalarını doktorlardan aldıkları bilgilere bağlamıştır:

“Doğumdan sonra da çocuk doktoru ile onun istediği zamanlarda götürerek kontrol altında büyüsün istedik. Asgari ayda bir doktora gidiyoruz. İşte o kafatasının gelişimine bakıyor, bizden beslenmesi ile ilgili bilgiler alıyor veya biz ondan destek alıyoruz şöyle yapacağız diye. Bir de böyle kontrol altında olduğu için hani biz bilemesek bile doktor böyle bir durum varsa bizi uyarır düşüncesi ile Ayşe’nin işitme engelli olabileceği aklımızın kenarından geçmedi. Hatta Ayşe beni gördüğü zaman yani normalin çok üzerinde bir tepki verir yani sevinir mutlu olur falan.”

Sonraki süreçte Ali Bey kızındaki farklılıklar ile ilgili bazı ipuçları yakaladığını fakat doktorların dediklerine güvendiği için bunları göz ardı ettiğini belirtmiştir:

“Mesaiden geldim baldız karşısında oturuyor önünde oyuncaklar var Ayşe’nin. Yapboz falan. Arkasından Ayşe! Ayşe! diye sesleniyorum bakmıyor. Yani dedim işte gene ismini de adını da öğrenemedi daha. Yani yaklaşık altı aylık bir süreye geldik. Bu sürede en azından ismine veya sese tepki vermesi gerekir. Doktor kontrolünde de olduğu için işitme engelli olması imkânsız. Tabi doktorun da bunu atlıyor olabileceği aklımızın kenarından geçmiyor.”

Baba ve anne kızının dil gelişimindeki farklılıkları ve adına, seslere tepki vermemesini ‘henüz öğrenemedi’ şeklinde yorumlamışlardır. Fakat misafirlğe gelen, eşinin erkek kardeşi işitme kaybını ilk kez dile getirmiştir. Bunun üzerine baba Ali Bey, kızına daha çok dikkat etmeye ve eski deneyimlerini düşünmeye başladığını belirtmiştir:

“Diş göllesi yapıldı falan ona dayısı geldi. Dayısı, Ayşe oynarken arkasından çaydanlığa çay kaşığını, bardağa çınlatıyor falan hiç dönüp bakmıyor çocuk. Yani Ayşe dedi duymuyor. Yani Ayşe duymuyor deyince benim o direk altı ay önce arkasından seslenip onu yakalamıştım çünkü bakmadığı aklıma geldi. Dayısı öyle dedikten sonra ben biraz olayın üzerine gitmeye başladım işte bende denemeler yapmaya başladım. Bir yerden sonra Ayşe’nin duymadığına ben de kalbim kanaat getirdi, yani ama emin değiliz.”

Aynı zamanda Ali Bey, kızının duymadığından şüphelenmemelerinin nedenini bir örnekle açıklamış, kızının işitme kayıplı olduğunu öğrendikten sonra da bu durumu şu şekilde yorumlamıştır:

“Mesela müzik alıyor. Ayşe bizimle beraber oynuyor. Müzik ba lıyor, ba lıyor zıplamaya yani bu daha işitme engelli demeden önceki gözlemlerimiz. Demek ki diyorum bizim hareketlerimizden etkilenerек onları yapıyormu , gidiyor teybi açıyor.”

Dayı ‘Ayşe duymuyor’ dedikten sonra baba kendince birçok denemeler yapmış, çevresindeki diğер normal işiten çocukların gelişimlerini sorgulamaya ba lamı  ve kendi kızının gelişimleri ile kar ıla tırmı tır:

“Dayısı söyledikten sonra daha sıkı takip etmeye ba ladım. Mesela şöyle motor geliyor dışarıdan, motor evin duvarından gözükmüyor. Geriden geliyor sesi biz duyuyoruz Ayşe’ye bakıyorum. Ayşe motorun sesinin yönüne dönecek mi? D nmeyecek mi? D nm yor. Ancak görme alanına gelince kafasını kaldırıp bakıyor. Bir de yeğен küçük kardeşi var. Onunla konuşurken, i te biz televizyonu açtığımız zaman sona kadar, bebek olan kardeşi korkuyormu  çok gürültü olunca, hemen tepki veriyormu , bağırmaya ba lıyormu  falan. Ayşe ne kadar ses yaparsan yap hiç umurunda değil.”

3.3.2. Tanılanma süreci ve babanın duyguları

Ali Bey’e, Ayşe’nin durumunu fark etmeye ba ladıktan sonra ‘Tanılamadan önce ne gibi süreçlerden geçtiniz?’ sorusu sorulmuştur. Baba ilk   phelerinden ve kendi gözlemlerinden sonra çevresinde işitme kayıplı ocuğ a sahip aileler ile iletişime geçmiş ve ne yapmaları gerektiğ  konusunda bilgilenmek istemiştir:

“İşitme engelli ocuğ  olan bir arkadaşım vardı. Ona dedim Ayşe’nin işitme engelli olduğundan   pheleniyoruz. Nereye götürmemiz lazım ne yapmamız lazım.”

Arkada ının yönlendirmesi ile işitme kaybı tanılama süreçlerinde iyi bir hastaneye gitmek istemişler fakat oradaki doktorla g r  ene kadar farklı bir hastaneye giderek doktorlara   phelerinden bahsetmişlerdir. Ali Bey bu süreçleri  u şekilde belirtmiştir:

“O hastanede kulak burun boğaz doktoruna götürdük. Kulak burun boğazcı, ya dedi   ya ından önce bu belli olmaz. ocuk doktoruna götürdük o da el  ıklattı falan, yok dedi duyuyor dedi yani eğер  eyse falan az duyuyor olabilir. Gene iimiz rahat etmedi özel, o zaman doktorlar özelde alı abiliyordu. Kulak burun boğazcı özele gittik dışarıya. O da   ya ından önce bilinmiyor böyle şey tespit edilemiyor dedi. Sonra hanımın dairesinde bir arkadaşının devlet hastanesinde kulak burun boğazcı tanıdığı varmış bir de o görsün. Oraya gitti o da aynı şeyi söyledi.   ya ından önce tespit edilemiyor.”

Hem devlet hem de özel yerlerde muayene olduktan sonra doktorlar, Ayşe’de herhangi bir şey olmadığını, olsa da bunun   ya ından önce tespit edilemeyeceğ nini söylemişlerdir. O muayeneler bittikten hemen sonra asıl muayene olmak istedikleri

hastanede, doktor ile haberleşebilmiş ve bir de oraya muayeneye götürmüşlerdir. Ali Bey, o anki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

“Oraya gittik işte uyurken test yapacağım dedi. Uyumadı Ayşe. Test yapmaya başladı bir sonuç alamadı belli olmadı falan. O arada tabi biz, ben eminim ki çocuk işitme engelli. Bu arada bir kurum araştırmaya başladım çünkü orada yapılabilir. Herkes tatilde, yaz dönemi ama kaydını yaptırdık. İşitme engelli olarak kaydını yaptırdık. Dediler odyolog geldiği zaman asıl testi o yapıyormuş. Ama bu süre içerisinde biz akla kararı seçiyoruz. Yani eminim ama acaba gene yani acaba işitme engelli olmayabilir mi? Eylül ayı geldi. Görevliler geldiler odyolog randevu verdi gittik, testi yaptılar. Ayşe, işitme engelli. Ama bir hafta sonra bir daha yapacağız dediler. Siz bu arada cihazı falan alın dediler.”

‘Bir baba olarak çocuğunuzun işitme kayıplı olduğunu öğrendiğinizde bu size ne düşündürdü? Neler hissettiniz?’ sorusuna cevaben Ali Bey, eşi Fatma Hanım ile kızlarının işitme kayıplı olduğunu ilk öğrendiklerinde hissettiklerini ve yaşadığı kültürde işitme kayıplı olan birisi hakkında düşünülenleri anlatmıştır:

“Tam işitme engelli olduğunu öğrendikten sonra hanım ağlamaya başladı. Tabi ben de olayın çok korkunç olduğunu düşündüm. Şöyle ki köylerden bildiğim kadarı ile gördüğüm kadarı ile işitme engelli ise ahraz derler bizim oralarda köyün delisi muamelesi görür. Yani düşünün gözünüzün önüne öyle bir şey canlanıyor. Yani ama hanım da ağlamaya başlayınca tabi böyle bir şey söylemedim hanıma. Dedim yani ağlayarak üzülerken bunu geriye çeviremeyiz. Yapılabilecek ne varsa yapmaya çalışacağız. Ama tabi gözümün önüne hep o köyün delisi olayı geliyor. Gerçekten de mübalağa etmiyorum işitme engelli, ahraz dediğimiz kişiler köylerde bu muameleyi görür. Yani bir süre sonra aile ile de arasındaki bağ kopar. Köy yerinde artık kendi yaşamını yaşar. Öyle gördük çünkü.”

İşitme kaybı tanısı tam olarak konduktan sonra, eşi Fatma Hanım ile hissettikleri duygu farklılıklarını sonraki görüşmelerin ilerleyen kısımlarında yeniden şu şekilde ifade etmiştir:

“Ta nihai noktada işitme engelli dendiği zaman tabi tam gerçekle yüzleşmiş olduk. Yani o an çok hoş olmuyor ama hanım da ağlamaya başlayınca hiç olmazsa hem ona moral olsun hem de kendime ağlayarak üzülerken bunu geriye döndüremeyiz bu konuda yapabileceğimiz ne varsa işte araştırmaysa araştırma, çalışmaysa çalışma onu yapacağız. Bir de araştırdığımız kuruma kaydettirmiş olmak, öncesinde o kuruma gidenlerle de görüşmüş olduk tabi. İşitme engeli konusunda öyle çok kaynak da yoktu, bizden öncekilerden işitme engeli konusunda genelde onların tecrübelerinden yararlanarak. En iyisini yakalamışsınız, bazı aileler bu fırsatı yakalayamıyorlar siz bu konuda çok şanslısınız dediler yani bizim tesellimiz oldu. Hem tesellimiz hem de çıkış yolumuz oldu yani.”

İlerleyen zamanlardaki işitme kaybını kabullenmeleri, kabullenme aşamasındaki duyguları ve şuan bile Ayşe'nin işitme kaybının kendi hayatlarına yansımalarından şu şekilde bahsetmiştir:

“Dolayısıyla hani üzülmeydik mi? Şimdi bile düşündüğünüz zaman, ya Ayşe işitme engelli olmasaydı nasıl olurdu? Yani şimdi bile aklına geliyor insanın yani. Ama Ayşe'nin işitme engelinden dolayı çok muzdarip misiniz? Çok rahatsız mısınız? Halen sıkıntıda mısınız? Hayır. Yani tamam işitme engelli ne yapalım kabul ettik. Yani baya bir önce kabul ettik. Ama zaman zaman insanın aklına geliyor. Ya onca toplumun yüzde kaç işitme engelli. Yüzde üç falan heralde, yüzde üç bile yok belki de. Dolayısıyla yani insanın zoruna gidiyor tabi.”

Ali Bey, ilk kesin tanı konduktan sonra eşi Fatma Hanım ağlarken kendisinin ağlamamasını, üzülmeyeceği anlamında yorumlanmaması için şu şekilde açıklamıştır:

“Tabi ben üzülmeydim anlamında değil yani. Üzülmeyenin sorunu çözmeyeceği şeklinde algıladım ben olayı ama hanım biraz daha çabuk, daha fazla üzülmüyor gibi görünüyordu tabi.”

Ali Bey, diğer hastanelerdeki doktorların üç yaşından önce işitme kaybı tespit edilemez söylemlerine istinaden, doğru bilgilenmek adına arkadaşlarının yönlendirmesi ile asıl gitmek istedikleri hastanede testleri yapan odyolog ile konuşmuştur:

“Odyolog hanıma sordum. Üç yaşından önce yapılamıyor dediler. Ya kaç yaşında tespit edebiliyorsunuz bunu. Ayşe bir yaşında. bir yaşını bir, iki ay geçti. Bebeğin, altı aylıkken işitme engelli olup olmadığını test yapıp doğru şekilde karar verebiliyoruz dedi. Eğer üç yaşına kadar bekleseydik doktorların dediğine inanıp üç yaşında bizim istediğimiz kuruma gitme hakkını kaybediyor. Eğer biz o zaman hemen müracaat etmeseydik, Ayşe orada öğrenci olma hakkını kaybetmiş olacaktı. Kurumda o sırada yaz dönemi personel olmadığı için ancak kaydını yaptırabildik. Yani sıraya yazdırdık.”

Ali Bey, kızlarının işitme kaybının tanılanma süreçlerinden bahsederken ilk olarak gittikleri hastanelerde doktorların tanılamayı geciktirmesi ve anlayamaması ile ilgili düşüncelerini sitemkâr bir şekilde belirtmiştir:

“Ve orada üzüldüğüm şey, kulak burun boğazcı hadi çocuk doktorunu geçiyorum. Ya burada işitme engelliler ile çalışan özel bir yer var. İnsan kulak burun boğazcı olarak burayı merak edip gelip ya ne yapıyorsunuz siz burada? Nasıl test yapıyorsunuz? Nasıl anlıyorsunuz? diye merak etmez mi? Ya merak etmez mi ya. Ve bir de doktorsun yani. Branş doktorusun. Onca şeyden geçmişsin ya neymiş bu, bizim alanımızla ilgili bir çalışma yapılıyor, şurayı gidip görelim demez mi?”

Ali Bey’e, ‘Tanılama sürecinde yaşadıklarınızdan bahseder misiniz?’ sorusu yöneltildiğinde, işitme kaybına çözüm olabilecek durumlar var mıdır arayışı içerisinde farklı yerler ile görüşmeye başladığını ifade etmiştir:

“Bu arada ben buradaki araştırmalardan ziyade farklı ildeki bir hastane, orada kulak burun boğazcılara telefon ettim işte anlattım. Ya dediler işte orada zaten bir kurum var, siz aslında buraları hiç aramayın doğru bilgiyi oradan alabilirsiniz. Burada bir hastanede koklear implant ameliyatı yapan kulak burun boğazcı ona ulaştık. Tamam, Türkiye’de belki imkânı olmayabilir ama dünyada bunun bir çözümü var mı yani çözülebilecek bir şey var mı?”

Ali Bey, bu araştırmalarından aldığı cevaplar ile eşi ve kendisinin işitme kaybı konusundaki kabulleniş duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

“Yapabileceğiniz en doğru şey oradaki kuruma kaydolmakmış onu yapmışsınız biz dünyada konferanslara gidiyoruz takip ediyoruz olabilecek bir şey olsa üniversite bize gereken kolaylığı sağlıyor bunu yaparız. Bunun haricinde yapabileceğiniz bir şey yok okula başlayacak bu kadar dediler. Biz de bir şey yapılamayacağını ondan sonra için anlamış olduk.”

Son olarak da ‘İşitme kayıplı bir çocuğa sahip olmak hayatınızda neleri değiştirdi?’ sorusuna Ali Bey’in cevabı şöyle olmuştur:

“Zaten işitme engelli bir çocuğa sahip olmadan önce bir çocuk sahibi olmak bizi önce bir şok yaptı yani. Bi hazır değiliz beklemiyorduk en azından biraz daha geç olur kendimizi hazırlarız gibi bir düşüncemiz vardı. Ama insanın bebeği olması güzel bir şey yani. İşte bir yıl sonra işitme engelli olduğunu öğrenmek yaşamımızda çok bir şey değiştirmede ama 2. şok.”

3.3.3. Tanılama sonrası ailenin yaşadığı zorluklar ve aldıkları kararlar

Ali Bey’e ‘Tanılandıktan sonraki süreçte almanız gereken kararlar nelerdi?’ sorusu yöneltilmiştir. Kızlarının tanılama süreci tamamlandıktan ve işitme kayıplıların gittiği okula kaydını yaptırdıktan sonra ilk olarak, hastanedeki doktorun da yönlendirmesi ile cihaz almak için harekete geçmiş ve o süreçte yaşadıkları ilk maddi zorlukları şu şekilde anlatmıştır:

“Bizim kayıt olduğumuz kurumun odyoloğu olarak çalışan kişi dışarıda da cihazları temin edip satıyormuş. Oraya yönlendirdiler gittik oraya. O zaman kulak arkası cihazlar bizim çocuklar için yeterli gelmiyor. Göğüs tipi [cep tipi] cihazları, cep oluyor önlük gibi takıyorsunuz. O ceplerine cihazları koyup kablo ile kulağına iletişimi sağlıyor. O cihazları sorduk. O zaman için devlet memurları cihazdan sosyal sigortalar kanalı ile yardım alabiliyor muydu, alamıyor muydu hiç bilmiyorum. O konuda da bize bir şey söyleyen olmadı. Cihazlar bizim bütçemizi aşacak kadar yüksek fiyatlıydı. Yani e dedik bunu bize

taksitle verin veya biz sonra ödeyelim. Yok dedi biz zaten küçük bir ticarethaneyiz bu şekilde veremeyiz. Yani çocuğun işitme engelli olduğuna mı üzülelim, cihazı o an için alamıyor olmamıza mı üzülelim. Engelli bir çocuk sahibi olmak maddi olarak ayrı bir sorun.”

Cihazların pahalılığından dem vururken bir vakfa ulaşmışlar ve o vakıfta görev alan bir kişi aracılığı ile kızlarının ilk cep tipi cihazını temin etmişlerdir. Ali Bey ve eşi Fatma Hanım, cep tipi cihazı aldıktan sonra kızlarını gönderecekleri kurumda cihazın nasıl kullanılacağı, temizliğinin nasıl yapılacağı gibi bilgileri edinmiş, gerekli ayarları yaptırmış ve Ayşe’ye cihaz takılmıştır. Ali Bey, cihazın ilk takıldığı zamanı ve Ayşe’nin verdiği tepkiyi şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Cihazı nasıl kullanacağımızı, ne yapacağımızı anlattılar. Kalıp yapıldı, takıldı. Ayşe ilk takıldığı zaman rahatsız olur çıkarabilir, takmak istemeyebilir buna dikkat edin dediler. İlginçtir takar takmaz Ayşe onu hiç çıkartmadı. Sesi alır almaz yani o konuda hiç zorluk yaşamadık.”

Ayşe bir yaşında cep tipi cihaz kullanmaya başlamış beş yıl gibi bir süre cep tipi cihaz kullandıktan sonra kulak arkası cihaz kullanmaya geçmiştir. Ali Bey, cep tipi cihazdan kulak arkası cihaza geçişlerine karar verme aşamalarını ve bu geçiş sürecinin gecikme nedenlerini şu şekilde anlatmıştır:

“Şimdi tabi biz ikisi arasında fark ne, ne değişecek göğüs tipi [cep tipi] cihaz kablo ile iletişimi sağladığı için bu kablo zaman içerisinde kopuyor onu devamlı kontrol etmen gerekiyor. Bir de sesi ne kadar işte cihaz kulağa iletse de doğal işitmeye göre biraz daha doğal işitmeden uzak olduğu söylendi. Sonra kulak arkası cihazın, göğüs tipi [cep tipi] cihazı iyiyse göğüs tipi [cep tipi] cihaza göre verimliliği tam o kadar gelişmemiştir yani her kafadan bir ses gibi bir şey. Ama nihai noktada kulak arkası cihaz, eğer göğüs tipi [cep tipi] cihazın verimliliği kadar verimli ise daha iyi olur şeklinde söylediler.”

Kulak arkası cihaza geçtikten sonra kızı Ayşe ile kurdukları iletişimde değişiklikler sorulduğunda, Ali Bey bu durumu bir örnek ile anlatmıştır:

“Yani o bir anda olabilecek şeyler, yani değişebilecek şeyler değil. Ama tabi biz cihazı taktıktan sonra doğal süreç içerisinde geçtiği için o söylediğiniz ayrımı yapamıyoruz. Şöyle bir gün cihazın göğsüne takacağı şeyde bir problem mi vardı nasıl bir şeydi veya cihazı bakıma mı götürdük bakıcıya gidiyordu Ayşe, o gün bakıcıya cihazsız gitti. Akşam alırken bakıcı kadının söylediği şey, iyi ki cihazı var Ayşe’nin. Cihazı olmadan çok zor oluyormuş gibi serzenişte bulundu. Cihaz varken Ayşe diyorsun hemen dönüp bakıyor, icabında bir şey gösteriyorsun, almasını istiyorsun, yapma diyorsun hepsine daha kolay tepki veriyor. Ama cihaz yokken her seferinde gidip yanına dokunmanız lazım, yüzünüze bakması lazım.”

Araştırmacı cihazlandırmadan sonraki süreçte Ali Bey’e, ‘İşitme kayıplı kızınız ile kullanacağınız iletişim yöntemine nasıl karar verdiniz?’ sorusu sormuş ve şu yanıt almıştır:

“Şimdi o süreç zaten kendiliğinden oluştu. Ona biz karar vermedik. Yani işitme engelli birinin eğitimi nerede olacak, koşulsuz bir tane kurum var yani. Bunu önceden el yordamı ile ben de biliyordum. İşte işitme engelli olduğunu öğrenme aşamasında zaten gene o kurum ile muhatap olduk. O kurumun eğitimi kesinlikle işaret dili değil, konuşma üzerine eğitim. Hatta bize işaret yaparak konuşmayı, anlatmayı yasaklıyorlardı. Okulda da yasak, söyleyerek anlatacak. Bir sıkıntısı varsa söyleyecek. Dolayısıyla Ayşe işaret yapmaya yöneldiği zaman işaret yapma şeklinde biz de onu sık sık uyarıyorduk.”

‘Ayşe’nin işitme kayıplı olduğunu öğrendikten sonra ne gibi düşünceleriniz oldu? Ne gibi beklentiler içerisine girmeye başladınız?’ sorusu sorulduğunda Ali Bey, ilk beklentisinin kızının dil gelişimi ile ilgili olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

“Yani beklenti olarak inşallah bir gün baba der, bir gün anne der, bir gün okuma yazmayı öğrenir. Bir gün ilkokulu bitirir, bir gün ortaokula başlar, bir gün ortaokulu bitirir, bir gün liseye gider, liseyi bitirir belki üniversitede de okur yani hayal gibi bir şey ama niye olmasın üniversitede okuyabilir belki. Yani zaman içerisinde o tür şeyler, bir şeyler öğrendikçe daha da beklentiyi kademe kademe yükseltmeye başladık. Neden olmasın demeye başladık. Ama tabi bu bir anda olmadı.”

Beklentilerini dile getirdikten sonra Ali Bey’e, ‘Tanılama dönemi içerisinde maddi, manevi ve psikolojik olarak en çok neye gereksinim duydunuz?’ sorusu yöneltmiştir:

“Maddi olarak normal bir memur maaşının üzerinde cihazlar, devamlı bir masrafı gerektiren şeyler. Yani çoğu aile için belki de bir cihaz edinme bile başlı başına bir sorun. Belki biz gene düzenli bir gelir var, işimiz var o anlamda yani bir şekilde tolare ettik. Ama tabi engelli bir çocuk sahibi olmak maddi olarak ayrı bir sorun. O zaman yani psikolojik bir destek görmedik. Kendi bildiğimiz kadarı ile heh şöyle oldu işitme engelli çocukları olan ailelerle görüşmeye başladık. Ne yaptılar, ne ettiler, bizden önde olanlara soruyoruz. Anlattıkları bize inandırıcı gelmiyor inanmam diyoruz, ya öyle mi oluyormuş falan. Sonra bir dernek olarak bir araya gelmeye çalıştık. Dernekte bir süre yöneticilik yaptım. Yani öyle birbirimize derdimizi anlatarak, paylaşarak o şekilde.”

Görüşme sonuna doğru ise ‘İşitme kayıplı bir çocuğa sahip olmanın olumlu-olumsuz yanları nelerdir?’ sorusu ile işitme kayıplı bir çocuğa sahip olmak ile ilgili Ali Bey’in duygu ve düşünceleri sorulmuştur:

“Yani şüphesiz işitme engelinden daha ağır olan engeller, daha ağır hastalıklar vardır ama artık çocuk işitme engelli olduğu andan itibaren bir cihaza bağımlı. O cihaz normal çalışacak, o cihazın çalışmasını takip edeceksiniz. Maddi olarak belki normal çocuğa da

harcayacaksınız ama ekstra harcama, devamlı onu yapacaksınız. Bir de belki normal çocukken birtakım şeyleri es geçecekseniz. İşitme engelli olunca kendime hep onu soruyorum. Acaba işitme engelli olduğu için daha mı farklı davranıyoruz. Daha mı farklı olduk anne baba olarak. Eğer işitme engelli olmasaydı biraz daha durumumuz farklı mı olurdu bunu bilemiyorum.”

3.4. Okul Öncesi Dönem

Bu tema altında üç alt temaya ulaşılmıştır. Bunlar; Tanılama sonrası okul yaşantıları, Ayşe’nin dil gelişiminde babanın rolü, Ayşe’nin okul öncesi dönemde arkadaş ilişkileri, Koklear İmplant ameliyatının ilk kez gündeme gelmesidir.

3.4.1. Tanılama sonrası okul yaşantıları

Ali Bey, kızı Ayşe için neyin daha iyi olacağını araştırırken çevresindekilerden ve kendi araştırmaları neticesinde işitme kayıplı çocuklar ile çalışan bir okul ile tanıştıklarını önceki görüşmede belirtmişti. ‘Çocuğunuz için en doğru eğitimi sağlayacak kuruma nasıl ulaştınız?’ sorusunu ise bu dönem içerisinde bir kez daha yanıtlamıştır:

“Ben zaten bu okulun olduğunu biliyordum. İşte biz Ayşe’nin işitme engelli olduğunu düşünmeye başladıktan sonra hanımın dairede de arkadaşı vardı zaten. Hanımın müdürü o okuldaki sekreterle tanışıyormuş. Ona telefon ediyor böyle böyle memurumun çocuğu var işitme engelli diyor. Hiç problem değil ben hemen kayda alıyorum eylül geldiği zaman da normal resmi kaydını yaparız diyor. İşte sıraya yazılmış olduk.”

Bu kararı alırken de en büyük etkinin, çevrelerinde işitme kayıplı çocuklarla çalışan başka bir kurumun var olmayışı ve işitme kayıplı çocuğa sahip diğer ailelerin de bu kurum için farklı şehirlerden gelmeleri olmuştur:

“Başka kurum yoktu Türkiye’de zaten. Benim dediğim arkadaş farklı şehirden tayin isteyip geldi çocuğu için, sonra hanımın dairesinde çalışan arkadaş da tayin isteyip geldi. Tabi onların çocukları daha büyük.”

Ayşe’nin işitme kayıplı çocukların gittiği okuldaki yaşantılarından bahsederken Ali Bey, ilk olarak ailelere verilen eğitimler ile ilgili şunları söylemiştir:

“Bir yaşında, haftada bir defa aile eğitimi olarak okulda bizi eğitime aldılar. Aile eğitimi derken aslında oyun grubu diyorlardı, bir kişi ile gelmesi yeterli dediler. Tabi yani ailenin tamamı katılabilse sanırım onlar için daha iyi. Haftada bir kere bir gün öğleden sonra okula gidiliyordu. Teyzesi, annesi ile beraber gittiler genelde ben mesaide olduğum için. Orada işte çocuk şarkıları, resimlerle bazı anlatmalar, işte minimini bir kuş donmuştu pencereme

konmuştu aldım onu içeri, bu parmaklarla söylenen bir şarkı var. Parmaklarla yaptırıyorlardı. Üç yaşına kadar öyle aile eğitimi olarak, oyun grubu olarak devam etti. Ayda bir kere aile eğitimine aldılar. Ne yapacağız, nasıl yapacağız işte nelere dikkat edeceğiz. Üç yaşında da yuva dediğimiz sabahtan öğleye kadar bir eğitime başladı birici sınıfa başlayana kadar.”

Aile eğitimlerine ayda bir defa eşi ile birlikte katıldıklarını belirten Ali Bey’e, ‘Kendinize baktığınızda aile eğitimlerinin faydası neydi? Nelerin geliştiğini düşünüyorsunuz?’ sorusu sorulmuştur. Bu eğitimlerin kendilerine kazandırdıklarını ve aile eğitimleri hakkındaki duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

“Şimdi ayda bir aile eğitimi yapıyoruz. Aile eğitiminden çıktıktan sonra biraz daha motive olmuş oluyoruz. Yani bir hafta, on gün sonra ommotivasyon yavaş yavaş azalıyor. Yani biraz es geçmeye başlıyorsun. Bu işin doğasında mı var nedir, yorucu da oluyordu işin açığı. Her gün mesaiden gelmişsin, evde hem hanım çalışıyor ufak tefek işler, bir de Ayşe ile zaten ya oyun oynamış ya bir şey yapmış o da akşamın tam yorgun saati. Yani bir motivasyon oluyor aile eğitimleri. Hem de sormak istediğimiz kafamıza takılan, ya şu şöyle olsa nasıl olur, işte Ayşe şunu yaptı şunu yapmadı çok zorlanıyoruz hocam, resim yapmasak veya her gün yapmasak gibi. Ama yok, taviz yok yapacaksınız.”

Gittikleri aile eğitimlerinin kendilerine kattıklarını, çocuklarının dil gelişimlerini nasıl destekleyebileceklerini, bunu yapabilmeleri için de örnek uygulamaları önce ailelerin yaptığını anlatmış ve verilen görevlerden bahsetmiştir:

“Yani mümkün olduğu kadar okuldaki verilen eğitimi pekiştirecek yönde, çocukla daha fazla ilgi. Yaşına göre veriliyor. Mesela okul öncesinde yuvadayken diyelim konu günler. Günleri çocuğa bir şekilde öğretme değil de Pazartesi yazıyla gösteriyoruz altında bir sembol, mesela Salı altında bir sembol, Çarşamba altında bir sembol yani onları eşleştirebiliyor mu? İşte Pazartesi dediğimiz zaman seçebiliyor mu kartı. Veya sayılar. Yine yuvadayken 1, 2, 3 diyelim 1 ile 1 top, 2 ile 2 top. Rakamla ve yazıyla. 1 dediğimiz zaman rakamı, yazıyı ve 1 topu bir araya getirebiliyor mu? Alt alta koyabiliyor mu? Buna benzer birçok kartlar hazırladık. Bunları işte, gel bakalım sayılar 1, 2, 3, 4 önce rakamları koyuyoruz altına 1 sayıyı yazıyı, 2 sonra topları koyuyoruz sonra onları karıştırıyoruz işte ikiyi seç diyoruz. Veya yazıyı yazılı olanı eşleştir diyoruz. Buna benzer çalışmalar aile eğitiminde.”

‘Kurum içerisinde yapılan oyun gruplarından bahseder misiniz?’ sorusu yöneltildiğinde Ayşe’nin oyun grubuna annesi Fatma Hanım ve teyzesi ile birlikte katıldığını söylemiştir:

“Oyun gruplarına genelde hanım izin alıp katıldı. Ailecek katılmamız zaten gerekmiyordu. Orada bizden çok çocuklar etkinlikte bulunuyordu işte öğretmenin nezaretinde beraber oyunlar oynuyorlar. Hani yağ satarım bal satarım, yani o yaştaki çocuklar anlamasa bile bir

dil veriyorlar. İşte basit şarkılar, o yaşa hitap eden şarkılar öğretiyorlar. Oraya gelen kişinin özellikle o şarkıları evde de tekrar etmesi isteniyordu. Ailecek kim gittiyse o söylüyor, hep beraber söylüyorduk bu şekildeydi.”

Bu noktada Ali Bey, Ayşe’nin bebeklik fotoğraflarından gönderdikleri üzerine bir dipnot paylaşmak istediğini belirtmiştir. Fotoğraflardan birinde Ayşe, anne ve teyzesi ile oyun grubundan yeni çıkmış ve Ali Bey onları okula almaya gittiğinde ona doğru koşmaktadır. Bu fotoğraf ile ilgili şunları söylemiştir:

“Ayşe bana koştukça ben geriye giderek mesafeyi ayarlamaya çalıştım. Yani şimdi başta demiştiniz ya hep anneler öyle bir heyecan, öyle bir sevgi gösterisi var ki burada yani anne veya baba fark etmez. Bebek anneyi veya babayı koşulsuz seviyor. Bu sevginin karşısında taş olsa insan yani erir diyeceğim. Taş olsa erir. Öyle bir bağ vardı ki aramızda.”

Ali Bey bu anlatımlarından sonra baba olmak ile ilgili duygularını şu şekilde dile getirmiştir:

“Yani diyelim akşam işten geldiğim zaman gelip hemen kucağıma oturuyor. Ayakların ağrıyorsa bile o ağrının geçtiğini hissediyorsun. Yani şöyle bebeği olmayan biri bu anlattıklarımı anlamakta güçlük çeker. Yani bunu yaşamak gerekir.”

Konuşmaların devamında Ali Bey’e, ‘Kızınızın dil gelişimini, sosyal gelişimini nasıl takip ediyordunuz?’ sorusu sorulmuştur. Ve kızının gittiği okulda yaz tatili döneminde yaşadıkları bir olaydan şöyle bahsetmiştir:

“Her sabah derse girmeden önce teknisyenler cihazları kontrol ediyorlar, bir problem var mı yok mu, cihazı normal çalışıyor mu, pili bitmiş mi bitmemiş mi. Biz de kontrol ediyoruz ama her gün sabah bir de orada kontrol ediliyor. Bunu biliyoruz. Yazın tatile gittik rahmetli babamın kulağının biri az duyar. Baba dedim bak Ayşe’nin cihazı çok güçlü, şimdi bir kulağına tuttuğum zaman çok rahat duyacaksın. Tuttum babamın kulağına, konuşuyorum cihaza. Normal konuşmayla farkı yok dedi babam. Kendi kulağıma tuttum bu sefer tam bastırdım böyle kalıbı. Gerçekten normal konuşma ile cihazdan gelen ses arasında bir fark yok. Mart ayından, yazın Temmuz ayına kadar geçmiş. Yapabileceğim bir şey yok”

Tatilden döndükleri zaman okula giderek sorunu çözmek için uğraşan Ali Bey, bu olay sonucundaki üzüntüsünü ve sitemini dile getirmiştir:

“Biz cihaz ıslık yapıyor deyince, ısrar edince ıslık yaptığı konusunda, birisi kısmış cihazı. Biz de böyle bir şeyi hiç düşünmediğimiz için Mart ayından Eylül ayına kadar, altı, yedi ay çocuk cihazdan yararlanmıyor. Orada öğreneceği bir kelime belki bin kelime olur. Yani Ayşe birinciSınıfta tekrar yapsın dediler, o tekrar yapsın dediklerinde dönüp oraya bakıyorum. Şimdi bir eksiklik görürsem halen aklıma o geliyor.”

Bu olaydan sonra Ali Bey, kendine kızdığı ve ders aldığı konuyu da şöyle ifade etmiştir:

“Eğer babama o şekilde tutmasam halen öyle bir şeyin olabileceği aklımızın kenarından geçmeyecekti ve belki daha devam edecekti. Ama bi altı ay kendime de kızıyorum ya bari sen bir baksaydın ama buna gerek duymuyoruz.”

3.4.2. Ayşe’nin dil gelişimininde babanın rolü

Bu dönemde Ali Bey, kızının akademik hayatının başlangıcında kızı ile aralarındaki ilişkiden ve kızına desteklerinden bahsederken, ‘İşitme kayıplı bir çocuğa sahip olmakla ilgili babalık deneyimlerinizde en benzersiz olan şey ne sizce?’ sorusu yöneltildiğinde şunları söylemiştir:

“Belki çalışan eş olmasından kaynaklanan bir şey, hanım ev işleri ile uğraşırken benim de Ayşe ile ilgilenmem gerekti. Yuva dönemine geldiğimiz zaman düzenli dersler yapmaya başladık. Hanım yine ev işleri ile ilgilendi, ben Ayşe’nin gelişimiyle, ödevleriyle, çalışmalarıyla. Hanım bu konuda tamamen geri planda kaldı veyahut da neredeyse hiç ilgilenmedi. Ben Ayşe’nin eğitimi ile uğraştım. Yani akşam geldik, yemeği yedik, önce Ayşe ile oturup ödev yapmamız gerekiyor, ben yaptırđım. Böylece belki hanımla paylaşımından çok Ayşe benimle paylaştı, benimle haşır neşir oldu. Bana kızdı, beni sevdi. Tamam, anne figürü de var ama artık bir şey soracaksa anneden önce gelip bana sormaya başladı.”

“Eşiniz Fatma Hanım’ın bu konuda düşüncesi neydi?” sorusuna ise “Hanım da bu konuda hiç rahatsız değil, hatta memnundu.” cevabını vermiştir. Baba ile eşi arasındaki bu sözel olmayan anlaşmadan sonra gittikleri aile eğitimlerinde ailelere, evde yapılması gereken ödevler verildiğinde, Ali Bey bunları kızı ile beraber yaptıklarını anlatmıştır:

“Tabi sınıf ilerledikçe günlük aktiviteler, Ayşe eve geldi bugün ne yaptı? İşte Ayşe, baba ile beraber salıncağa bindik, akşam eve geldi ne yaptı? Ayşe salıncağa bindi. Baba Ayşe’yi salladı. Cümle olarak yazıyoruz birinci sınıf, ikinci sınıf altına da Ayşe resmini yapıyor. Salıncağı, sallanmanın resmini yapıyor. Her gün mutlaka aktivite yapılacak. Beraber yapıyorduk Ayşe ile. Cümleyi anlatıyordum önce anlaması için. Resmi nasıl yapacağı konusunda ipucu vermiyordum. Cümleden anladığını yapmasını istiyordum. Zaten önermeleri de o şekildeydi.”

‘İşitme kayıplı kızınız ilk kelimesini ne zaman, nasıl söyledi hatırlıyor musunuz?’ sorusuna Ali Bey, yaşadıklarını ve kendi beklentilerini anlatarak cevap vermiştir:

“Şöyle, ilk kelime baba mı dedi yani bir ses çıktı aa baba mı dedi falan. Yok başka bir şey o babıldama dönemi dediğimiz gibi Ayşe’de tabi o geç ortaya çıktı. Ya işin açığı anlamlı net olarak şunu şu zaman yakaladık diyemiyoruz. Bir şey söylediğinde dedeye benzedi. Dede dedi. Yok baba dedi. Yok anne dedi. Ama baba ve dedeyi dil akışı olarak daha kolay böyle

söylerken yakalıyorduk zaman zaman dede, baba. Ama anlamlı baba diye dönüp bana ne zaman söyledi onu bilemiyorum. Şimdi hanıma sordum, sorularda vardı. Ya dedim ne zaman dedi bu bize. Valla bende senin söylediğin gibi ne zaman olduğunu bilemiyorum dedi.”

Ayşe yuvaya başladıktan sonraki dönemde Ali Bey, çocukları aynı okula devam eden diğer veliler ile görüş alışverişinde bulunduktan sonra kızının dil gelişimini desteklemek adına yaptıklarını şu şekilde anlatmıştır:

“Şimdi yuvaya başladıktan sonra Ayşe’nin gittiği okulda çocukların hepsi işitme engelli, doğal dil yok [sözlü dil yok]. Zaman zaman öteki tecrübeli velilerin de söylediği şey doğal dil ortamlarında bulunsa faydası olur. Onun için okulda öyle bir ortam yok, evde doğal dil ortamı akranı ile yaşıtı ile yok, kardeşi yok, o zaman yaz döneminde belediye kurslar açıyordu. İşte resim kursu, matematik kursu, çocuk tiyatro kursu. Tiyatronun çok faydalı olabileceğini, orada öğretmen anlatacak işte çocuklar rol yapacak, hem dil verecekler hem de hareketler ile gösterecekler. Ayşe için iyi olabileceğini düşündüm.”

Kızı Ayşe’yi dil gelişimini ve aynı zamanda sosyal gelişimini desteklemek adına tiyatro kursuna yazdıran Ali Bey orada yaşadıklarını anlatmıştır:

“Gittik kursa yazdırdık. İşitme engelli olduğunu hocaya söyledim. Hoca şaşırdı tabi. Ya dedi benim bu konuda hiçbir deneyimim yok doğru yapacağım diye yanlış yaparım. Ayşe’nin cihazı var zaten ama madem bu kadar tedirginsiniz sizi ben gittiğimiz okuldaki hocamızla görüştüreyim o size neler yapabileceğiniz konusunda briefing versin. Tamam dedi. Hocadan randevu aldım. Hanımefendiyi aldım götürdüm okula. Orada anlattı bir güzel. İki hafta mı, üç hafta mı Ayşe kursa gitti. Üçüncü haftanın sonunda hoca belediye ile anlaşamamış gruptan ayrıldı, başka bir hoca geldi. Benim o çektiğim emek havada kaldı. Yeni hocaya da ben bir daha anlatayım dedim. O hiç anlayış göstermedi. Ben dedi yapamam, yani yanlış yaparım. Öyle olunca Ayşe gruptan ayrılmış oldu.”

Sonraki zamanda kızı Ayşe için uğraşlarından vazgeçmeyen Ali Bey, yine farklı bir ortamda bulunmasını istediği ve kızına faydasının olacağını düşündüğü için arayışlarına devam etmiş ve sonucunda Ayşe’yi yüzme kursuna yazdırmak istemiştir. Orada başına gelenleri ise şu sözler ile anlatmıştır:

“Başka ne yapabiliriz Ayşe yüzmeyi çok seviyor. Normalde üniversitenin yüzme havuzu var daha önce işitme engelli çocuklar o kurslara hoca eşliğinde katılmış, yüzmeyi öğrenmişler. Önce oraya gittik. İşte işitme engelli çocukları yüzme havuzuna almıyoruz laf dinlemiyorlar, laf anlatamıyoruz sağı solu kirletiyorlar. Kırıyorlar döküyorlar. Almadılar. Ya o kadar istiyor ki çocuk yani yüzmeyi belki de engelli sporcu olacak yüzücü olacak. Bir başka yerin havuzu var gittim orada hocayı buldum. Ayşe işitme engelli, yüzmeye gelmek istiyor. İşte müdür ile görüşeyim dedi size haber vereceğim. Bekliyoruz haber verecek. Haber vermiyor. Tekrar aradım. Dedi müdür işitme engelli birinin kursa gelmesine izin

vermiyor. Neden? Ne olur ne olmaz boğulur bir şey olur. Orayı da aşamadık. Son çare yüzme havuzu olan bir yer daha buldum. Hoca işitme engellilere özel ders veriyormuş. O hocayı buldum. Ben dedi özel ders vermeyi bıraktım, gruba da işitme engelliye alamıyoruz. Kendi okulumuza gittik müdüre, işte arkadaşlarla da toplandık grup oluşturmaya çalışıyorum. Müdüre anlatıldı. Belirli bir yaşa gelmeden önce açamayız dedi. Ne zaman işte bu belirli bir yaş ikinci sınıf mı? Daha biz yuvadayız. Üçüncü sınıf mı? Yani beş yıl sonra falan Ayşe yüzme ile temasını kesti o heyecanı, isteği kayboldu.”

Ali Bey’e ‘Okul öncesi dönemde sizin düşüncenize göre Ayşe’nin dil gelişimi nasıl seyrediyordu?’ sorusu sorulduğunda kendi düşüncelerini ve gözlemlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Valla uzun bir süre Ayşe, anlatmak istediğini anlatamadı. Yani tabi bebeklerden örnek alacak olursak, bebekler Ayşe’ye göre çok daha iyi duyup iki yaşında hatta iki yaşından daha erken konuşmaya başlayan, kelimeler söylemeye başlayan bebekler var. Ayşe göğüs tipi [cep tipi] cihaz kullanıyor. Normal kelimeleri kullanmaya başlaması, neredeyse kendini ifade etmeye başlaması, okuma yazmayı öğrendi diyelim söyleyemiyorsa yazarak ifade etmeye başlaması baya bir sürdü. Yani belki de beşinci sınıfa kadar falan geldi.”

Ali Bey, Ayşe’nin dil gelişimi ile ilgili konuşurken aklına gelen bir örnek olay anlatmıştır:

“Şöyle bir gün bizi okuldan aradılar işte Ayşe bir arkadaşını itirmiş. Tam gözünün üzeri kapıya mı bir yere çarpmış şişmiş, kanamış hastaneye götürdük. Ailesine haber verdik diye söylediler. Kimin çocuğuymuş ismini öğrendik. Akşam gittik Ayşe özür diledi biz de yapabileceğimiz bir şey var mı dedik. Aile de anlayışlı ya çocuk bunlar olur falan dediler. Yani çok hor görmediler. Üzıldük tabi, baya üzıldük. Aradan neredeyse bir on yıl geçtikten sonra Ayşe, normal kendini anlatmaya başladığı zaman ‘Baba Ahmet’i ben itirmedim.’ Dedi. Yani bunu söyleyebilmesi bir on yılını aldı çocuğun.”

Bu olay neticesinde kendi duygularını ise şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani nasıl olmuş, niye olmuş, kim ittirdiyse veya kendi düştüyse veya birinin ayağı takıldıysa ihale Ayşe’ye kalmış. Orada da Ayşe tabi öğretmenine de ben yapmadım diyemiyor. Diyorsa da Ayşe’yi onlar da anlamıyor. Yani bu aklıma geldikçe, zaten unutmuyorum da ne zor bir şey. Yani hocam ne düşünülebilir, çocuk yani yapmadığı bir şey için itham ediliyor ve kendini de anlatamıyor bunu on yıl içinde tutuyor. Ta ki kendini ifade edebildiği zaman anlatıyor.”

Ali Bey’e ‘Bu dönemde kızınızın dil gelişimini, sosyal gelişimini nasıl takip ediyordunuz? Kulağım, gözüm hep kızımın üstündeydi diyebiliyor musunuz?’ sorularına düşüncelerini, uğraşlarını ve arayışlarını anlatarak şu şekilde cevap vermiştir:

“Yani her gün günlük çalışmalarımız vardı tabi. Aileyi de kendi başına bırakmıyorlar. Bu aile eğitimleri hep devam etti. Ayşe bugün bunu boş verelim, Ayşe nasıl olsa yapar değil,

hep bir arayış içerisindeydik. Hep söylenen şey; Acaba bizim gittiğimiz okulda sadece işitme engelli çocukların olması doğru mu? Yanlış mı? sorusunu hep soruyorduk. Hatta ne zaman tam aktif hale geldi hatırlayamıyorum ama engelli çocuklara devlet belirli bir saat ek ders ücreti ödemeye başladı. Ona istinaden engellilere yönelik dersler veren özel kurslar açıldı. Oralara da götürüyorduk Ayşe’yi hafta sonları. Orada da bize söyledikleri şey, yani bir sınıfta işitme engelli olmayan çocuklar da olsa daha iyi olur. Hatta işitme engellilerin gittiği okulda değil de normal okulda olsa daha iyi olabilir gibi sözleri çok duyduk. Bütün amacımız, bütün hedefimiz Ayşe’nin bir kelime fazla öğrenmesi.”

Görüşmenin sonlarına doğru Ali Bey, ‘Ayşe, işitme kayıplı olmasaydı okul hayatı için şunları yapardım ama işitme kaybı olduğu için bunu yaptım dediğiniz şeyler oldu mu?’ sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

“İşte gözlemlemeye çalışıyorum işitme engelli de olsa normal çocuk da olsa her ebeveyn çocuğun eğitiminin iyi olması için elinden geleni yapmaya çalışıyor. Bizim de yaptığımız şeyler normal bir çocuk için yapılanlarla aşağı yukarı aynıydı.”

Sorunun devamında ise Ali Bey normal işiten çocuğa sahip ailelerin kendi çocukları için yaptıkları ile ilgili düşüncelerini ifade etmiştir:

“Vitamin alacak, işte özel karışımlar içecek, başkasından daha başarılı olacak. Yani şaştım kaldım. Biz de Ayşe için azımsanmayacak şekilde eğitimi için iyi şeyler yapmaya çalıştık. Ama o kadar da abartmadık yani.

3.4.3. Ayşe’nin okul öncesi dönemde arkadaşları ile ilişkisi

‘Ayşe’nin okul öncesi dönemde sosyal gelişimi nasıldı?’ sorusuna Ali Bey şöyle cevap vermiştir:

“Belirli bir döneme kadar çocuklar işitme engelli ayrımı yapmıyorlar. Ayşe okuldan geldikten sonra yaz tatilinde içeriye zor katıyorduk. Aşağıda çocuklarla beraber bisiklete biniyorlar, kavgı ediyorlar oturduğumuz yer site gibi bir yer. Sitede bizi kimse tanımaz Ayşe’nin annesi babası deyince bilirler. Ayşe’yi herkes tanıyor.”

Ali Bey bu yaşantılarını anlatırken okul öncesi dönemde Ayşe’nin normal işiten akranları ile yaşadığı bir örnek olaydan bahsetmiştir:

“Bir gün evdeyim, Ayşe hiç görülmüş bir şey değil tak diye eve geldi. Ne oldu Ayşe susadın mı? Acıktın mı? Niye geldin? Yok bir şey demiyor. Arkadan mahallenin bütün çocuğu toplanmış kapı çalıyor. Kapıyı bir açtım ohoo bütün çocuklar. Önde bir tanesini kafasından kan akıyor. Ne oldu? dedim. Ayşe kafasına taş attı, kafası kanadı. O arada annesine haber vermiş biri, annesi geldi. Hemen çocuğu aldım içeri pansuman yaptım işte bant mant evde o tür şeyler bulunur. Kafayı bantladık annesinden özür diledik.”

Okul öncesi dönem çağında bulunan mahalledeki çocukların, işitme kayıplı birine karşı davranışları ile ilgili gözlemlerini ise şöyle anlatmıştır:

“Yani mahallede kaç yaş olabilir altı, yedi yaş, belki sekiz de olabilir. Ondan aşağıdaki çocuklarda bir işitme engelli ayrımı, bizi anlamıyor ayrımı. Ayşe’nin konuşmaması önemli değil. Onlar anlaşıyordu. Yani bir şekilde onların söylediğine Ayşe tepki veriyor, Ayşe’nin yapmak istediğine onlar tepki veriyor. Ama belirli bir yerden sonra çocuklar Ayşe’yi anlamaz oldu. Veyahut da işitme engelliliği belirli bir yerden sonra kabul etmemeye başladılar. Ayşe diyor. Ayşe dönüp bakmıyorsa bu da bakmıyor falan”

3.4.4. Koklear implant ameliyatının ilk kez gündeme gelmesi

Ali Bey, Ayşe yuvaya başladıktan sonra doktorlar ile işitme kaybına alternatif çözümler olabilir mi konusunda konuşmaya başladıklarında ilk kez gündeme gelen koklear implant ameliyatı olma düşüncelerini fakat bu düşünceden vazgeçme nedenlerini şöyle açıklamıştır:

“İşitme engelli çocukların okuluna ilk başladıktan sonra, sanırım 92-93 yılları olabilir göğüs tipi [cep tipi] cihazı takalı işte üç yıl falan oldu. Hastahanede kulak burun boğaz doktoru bir toplantı yapacak dediler. Bütün işitme engelli çocuğu olan aileleri çağırdılar toplantıya. Tabi gittik orada koklear implant ameliyatı olan yok yani ne bizden ötekilerde ne bizden geridekilerde. O zaman anlattığında olayı anlamamıştım ne demek istediğini. Şuanda da işte koklear implant cihazı çıktığını bu cihazın işitme engellilere bir, beyne elektrot yerleştirilerek duyu bölgesine bu elektrik yetiştiriyor, bir de dış cihaz takılıp daha iyi duyması sağlanıyor. Yalnız bahsettiğim şey 92 yılı. Bu ameliyat cep tipi cihazdan, kulak arkası cihazdan yararlanamayan, hiç bu cihazdan fayda görmeyen çocuklar için öneriyoruz yani sizin çocuğunuz normal cep tipi cihazdan yararlanıyor onun için sizin çocuklarınıza yapmayacağız ama böyle bir ameliyat işte sizin biyonik kulak dediğiniz koklear implant dediğiniz böyle bir şey var dedi. Öyle deyince biz de tamam Ayşe koklear implant olamaz dedik.”

Sonraki zamanlarda Ali Bey kendi okuduğu bir kitap aracılığı ile koklear implant ameliyatının çocuğun doğduğu ilk yıllarda yapılabileceğini öğrenmiştir ve bu konudaki düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Kitapta, 92 yılında bebeklerin artık üç yaşını beklemeden doğduktan sonra bir tarama ile işitme engelli olduğu tespit edilebilmeye başlanıyor, aynı zamanda bu arada çok kanallı koklear implant cihazları üretilmeye başlamış. Hem bebeklerde tanı konulmaya başlıyor işitme engelli tanısı, hem de cihaz eş zamanlı üretilmiş oluyor. Bu bir şans diyor kitapta. Ya 92 yılında Amerika’da bebeklere koklear implant ameliyatı yapılmaya başlanmış, ben bu kitabı okuduktan sonra kulak burun boğaz doktorunun bize anlatmaya çalıştığı şeyi anlamış

oldum. Ama neden bize cep cihazdan yararlanan çocuklara yapılamıyor dediğini bilemiyorum belki Türkiye'nin koşulları yeterli değildi onun için söylemiş olabilir.”

3.5. İlkokul Dönemi

Bu tema altında: Okul öncesi dönemden ilkokula geçiş süreci, Anne ve babanın gelişim süreçlerine etkisi, İlkokul yaşantıları, Baba-kız etkileşimleri ve Ayşe'nin sosyal gelişimi alt temalarına ulaşılmıştır.

3.5.1. Okul öncesi dönemden ilkokula geçiş süreci

Ali Bey'e, 'Çevrenizde normal işiten çocuğu olan aileler ile kendi ailenizi gözlemlediğinizde aranızda farklılıklar var mı?' sorusu sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir:

“Yani o konuda ilkokul çağına kadar ne Ayşe onu hissetti, ne biz hissettik. İlkokula başladığı zaman tam o ayrımı fark ettik. Neden o zaman fark ettik. Normalde imkânı olan aileler çocukları işitme engelli olmadan da üç yaşında kreşe yuvaya gönderiyorlardı. Ayşe'yi zorunlu olarak gönderdik yuvaya çünkü grup o şekilde kurgulandı. Sabahtan öğleye kadar yuvaya gidiyordu.”

Ali Bey, 'Kızınızın ilkokul dönemi ile ilgili unutamıyorum dediğiniz bir anınız var mı?' sorusuna yanıt olarak, yuvadan sonra Ayşe'nin ilkokula geçiş aşamasında ailenin yaşadıklarını anlatarak cevap vermiştir:

“Bizim gittiğimiz okulda belirli bir kuralın devam ediyor olması avantajdı. Adım adım ne olacağını biliyorduk. İlkokul birinci sınıfa başlayacağı zaman gittik önlüğünü, çantasını aldık yani o ayrı bir heyecan oldu evde. Ayşe için de, bizim için de. Aslında gene aynı gittiği okulun ilkokuluna devam edecek. Gene servise binecek, arkadaşları aynı olacak. Ama o gün biraz daha duyguluyduk.”

Bu konuşmanın devamında ise 'Okul öncesi dönemde yaşadıklarınızı düşünerek, Ayşe'nin ilkokula başlamasının heyecanı nasıldı?' sorusuna Ali Bey, bir baba olarak beklentilerinin gerçekleşmeye başlamasını şöyle açıklamıştır:

“Artık Ayşe köyün delisi olmayacak. Mutlaka bir şey olacak. Tabi yuvada okuma yazmayı öğrenmedi. Şüphesiz ilkokulda öğrendi ama öğreneceğine olan inancımız gün geçtikçe her gün daha iyi oldu. Ama yani daha iyi olacak derken yüzde seksen acaba, yüzde yirmi daha iyi olacak. Bu zaman ilerledikçe yüzde yetmiş acaba, yüzde otuz daha iyi. Yapabildiğini gördükçe yüzdesi hep değişerek gitti. Ama biz de neler yapıldı, neler yapılmadı. O bir kelimenin peşindeyiz.”

3.5.2. Anne ve babanın gelişim süreçlerine etkisi

Ali Bey ise kızına her türlü destek olabilmek için kendi yaptıklarını, duygularını ve eşinin kendisini desteklemesini şöyle aktarmıştır:

“O gün bir kelime öğretirsem ileride ona bin kelime olarak döner, yapabilir düşüncesi. Belki yanlıştı ama ben o bir kelimeyi o gün öğretmem lazım veya öğrenmesi lazım düşüncesindeydim. Onun çabası içindeydim. Biraz tekil kullandım tabi hanım da hazır kuvvet evi çekip çeviriyor, bulaşık yıkıyor, temizlik yapıyor. Yani onu olayın dışında tutmuyoruz ama eğitim konusunda yük tamamen benim üzerimde.”

‘Günlük hayat içerisinde de eşinizin Ayşe’nin gelişimine ne gibi katkıları olduğunu düşünüyorsunuz?’ sorusuna, Ali Bey kendisi akademik olarak kızı ile çalışırken, annesi ile yaptığı etkinlikler sayesinde Ayşe’nin günlük hayat ile bağ kurduğunu belirtmiştir:

“Mesela yarına ödev yapılacak veya Pazartesi okula giderken bir olay anlatacak, resimleyecek, birkaç cümle ile yazacak. Annesi ona kek yapmayı öğretiyor, anlatıyor. İşte kek nasıl yapılır, nasıl olur. Biz Ayşe ile onu deftere resimliyoruz. Ayşe resimliyor, alta da neler yaptı dil olarak veriyoruz. Ayşe onu yazıyor veyahut diyelim yumurta nasıl haşlanır, çay nasıl demlenir. Eğitim olarak mutfığa da giriyordu tabi orada hanım devreye giriyor. Hamur nasıl yapılır, süt koyarsın, şekerini koyarsın, çırpıcıyla karıştırırsın. Bende gözlemciyim. Gözlem yapmazsam deftere aktaramayacağız. Hanımın da o şekilde katkısı oluyordu.”

Ali Bey, ‘İlkokul döneminde çocuğunuzun dil gelişiminden, dil yaşantılarından bahsetseniz neler söylersiniz?’ sorusuna, okuldan ve dışarıda kurslardan aldıkları eğitimin haricinde, çevrelerinden duydukları bilgiler ile kızı Ayşe’ye dışarıdan bilgisayar destekli eğitim aldırma sürecini şu şekilde anlatmıştır:

“Tabi hep dil gelişimi konusunda arayışımız devam ediyordu. Dediler yeni bir yer açıldı, işte burada eğitim çok güzel. Belki de gene birileri bize empoze ediyor şu an tam hatırlayamıyorum. İşte gidin görün. Bunlar ilkokul döneminde oluyor. Orada bir hoca ile görüştük. Ben dedi bilgisayarlı çalışma yapıyorum. O zaman da bilgisayar dedin miydi sanki bilgisayar her şeyi yapıyor gibi bir düşüncemiz var. Bilgisayarlı çalışma deyince oo tamam dedik. Bilgisayarın zenginliği görsel olarak kolay destekliyor, birtakım müdahaleler yapabiliyorsunuz. Tamam hocam dedik size gelsin eğitime başlasın.”

Bilgisayar destekli eğitim için kursa başlamışken Ali Bey, yaşadığı dönemin zor koşullarında kızı çalışabilsin diye eve bilgisayar alma macerasını anlatmıştır:

“Orada ekstra eğitim almaya başladı. Ama evde de bir bilgisayar olsun mantığı gelişmeye başladı. İkinci el bir araba alacak kadar para ile bir bilgisayar aldım. Ama bilgisayarı sadece bir kutu olarak biliyorum ben de bilmiyorum. Bana bir gün eğitim verdiler ama tabi bir

günlük eğitim ile bilgisayarı anlamak mümkün değil. Neyse bir heyecan bir şey işte Ayşe'ye gösterdim. Ayşe böyle bakıyor falan çok güzel.”

Kursta öğrendiklerini evde de bilgisayar ile pekiştirebilsin, dil gelişimine katkısı olsun düşüncesi ile çabalarını ve bunun sonucunu şöyle anlatmıştır:

“Madem bilgisayar var program da lazım. Esnaf sarayında kopya cdler satıyorlar bir liraya. Türkçe öğreniyorum diye bir cd ama bu tabi kopya yapacak şey yok normal program elli beş lira hiç unutmuyorum. Elli beş liraya onu aldım. İşte sesi veriyor sesi bulmasını istiyor. Onu kopyalatıp arkadaşlarına da dağıttım. Ayşe bir iki baktı ondan sonra açmadı. Araba yarışları, artık her hafta değişik cdler istiyor. Ben de istiyorum ki o aldığım cd yi taksın ondan dinlesin bir işe yarasın. Yok. Ama bir gün bir baktım takmış, anlamaya çalışıyor, yapmaya çalışıyor. Ama her gün bakıyorum böyle yapacak mı yapmayacak mı kendi yaparsa işe yarayacağını düşündüm.”

3.5.3. İlkokul yaşantıları

Ali Bey o dönemlerde okulda kızlarının yaşadığı sorunlara karşı yaklaşımlarının ise biraz mecburi şekilde olduğunu şöyle dile getirmiştir:

“Elimizdeki en iyi eğitim kurumu orası. Çocuğun bizim tepkilerimizden dolayı dışlanması, herhangi hak etmediği şeye maruz kalması hani bunu düşünmemeniz gerekir diyebilirsiniz ama düşünüyorduk. Veli olarak daha uyumlu olmak zorunda gibi bir mecburiyetimiz vardı yani başka kurum yok çünkü.”

‘İlkokul döneminde çocuğunuzun dil gelişiminden, dil yaşantılarından bahsetseniz neler söylersiniz?’ sorusuna, Ayşe’nin gittiği okulda verilen eğitimden ve yuvadan ilkokula geçiş aşamasında okumayı öğrenme sürecinden bahsederek cevap vermiştir:

“Yuvadan itibaren işte Ece ile Yüce, Ayşegül bu isimli kitaplar Ayı Yogi falan o resimli kitaplardan bol bol alıyorduk. Her gün Ece bugün ne yaptı, Ece okula gidiyor, Ece kitabı çantasına koyuyor, resimleri dil veriyor. İlkokulun hazırlığı gibiydi yuvada yapmaya çalıştığımız şeyler. Ayşegül mesela yazıyı da göstererek, Ayşegül ile yazıyı eşleştirerek mesela anlatırken. Bir hazırlık dönemi oluyor. İlkokulda bu yuvadaki hazırlık dönemi devam etti. Bir de sanırım bizim gittiğimiz okulda kullandıkları yöntem tümnden gelim yöntemiydi. Yani biz Ayşe ne zaman okumaya başladı, ne zaman işte bunları kavradı, tam çözümlemeye başladığını çok fark edemedik. Yumuşak bir geçiş oldu.”

İşitme kayıplı çocukların gittiği okulda verilen eğitimle, kızının okumayı çok yumuşak bir geçişle öğrenmesi ve bu öğretilirken tümnden gelim yöntemi kullanıldığına dair düşüncesini ise şunlarla desteklemiştir:

“Neden öyle oldu çünkü bazı şeylere aşinalığı var mesela pazartesiye cümlede gördüğü zaman biliyor. Öteki sözcüğü bilmiyor ama o işte bir şekilde sanırım okulda hocaların da o

yöntem neyse kelimelerle cümleyi oluşturmazdılar. Cümleyi parçalayarak kelimelere gittiler. Tümden gelim yöntemi de öyle bir sistem herhalde. Yani bir ara Ayşe okumaya başlamış. İkinci sınıf mıydı? Üçüncü sınıf mıydı? Onu tam anlamadık.”

Önceki görüşmelerde kızı Ayşe’nin okulda aldığı eğitimin yanında, devlet desteği ile açılan kurumlarda da kurslara gittiğini söyleyen Ali Bey, okulda verilen eğitim ile dışarıdaki kurslarda verilen eğitimleri karşılaştırarak şunları söylemiştir:

“Bu arada işte dışarıdan aldığımız eğitim desteği var. Orada ısrarla söyledikleri şey, Ayşe diyelim Pazartesi diyecek doğru söylemeli ki karşı taraf anlasın. Okulda da diyorlardı ki bunu düzeltmeye çalışacağız diye uğraşmayın, akıcılık bozulur. Yani hem hızı azalır hem bu daha çok zarar. Şimdi bu okulun yöntemi ile dışarıdaki söylenenler tabii derli toplu bir şey değil, değişik şekillerde anlatılan şeyler. Bizim kafamızda hep bu soru işareti. Hatta dışarıda bazı hocalar Ayşe’ye dilini nasıl kullanacağını, ne yapacağını, nelere dikkat edeceğini gibi çalışmalar yaparken, okulda kesinlikle bunları yapmayın diye baskı altındaydık.”

3.5.4. Baba-kız etkileşimleri ve Ayşe’nin sosyal gelişimi

‘Dil yaşamından bahsettikten sonra, Ayşe’nin sosyal yaşamı hakkında ne söylersiniz?’ sorusuna Ali Bey şunları anlatmıştır:

“Sosyal yaşam konusunda o zamanlar ilkokula başladıklarında aileler de dışarıdan geldiği için kendi işitme engelli arkadaşları ile daha çok hafta sonları falan bir araya gelmeye başladılar. Diyelim biz hanımla bir yere gideceğiz, arkadaşının yanına o aileye bırakıyoruz ona benzer şekilde diyaloglar oluşmaya başladı. Daha çok işitme engelli çocuklarla takılmak istiyordu. Hava müzesinin orada oturuyoruz. Sınıf arkadaşlarının çoğu da bu çevrede oturuyordu. Yani akşam bile gidip oturup ödev yapabilecek veya oturup biraz muhabbet edebilecek duruma geldiler.”

Sonrasında sosyal olarak başkaları ile paylaşımlarının azalma nedenini şöyle ifade etmiştir:

“Hanımlar cumartesi günleri gün yapmaya başladı. Her hafta mı ayda bir toplanıyorlardı o şekilde toplanıyorlardı. Sonra hafta içi toplanıp kahvaltı yapmaya başladılar. Çocukları okula gönderiyorlar. Hanım da o günleri izin alabilirse biraz geç gidip ortama katılmaya çalıştı. Çalışan olarak tek çalışan hanımdı herhalde grupta, onun dezavantajı vardı sanırım. Ötekiler daha çok kaynaşmaya başladılar. Ortaokulda da bu hanım katılabildiği kadar katıldı lisede artık hanım dışarıda kaldı. Diğerleri gene toplanıyordu. Kendi aralarında anlaşabilenler bir grup oldu, biz o grubun dışında kaldık.”

‘İlkokul döneminde sizin kızınızla aranızdaki ilişkiyi etkileyen herhangi bir durum oldu mu?’ sorusunu ise Ali Bey, kendi duygularını da ifade ederek şöyle cevaplamıştır:

“Biz Ayşe ile baba kız değil asker arkadaşıyız. Şimdi hadi kızım ödevini yap dediğimde, baba bana su ver, baba bana bir şey getir, meyve getir. Yani o başkan, ben yanında başkan yardımcısı. Beni son damlasına kadar kullandı. Hiç de bıkmadı kullanmaktan. Bir kelime var ya, o bir kelimenin hatırına katlanıyordum. Yani Ayşe ile zaman geçirmekten sanırım mutluydum.”

Ali Bey, işitme kayıplı kızı ile geçirdiği zamanın onun akademik becerilerini desteklemenin kendisine de birçok şey kattığını ifade etmiştir:

“Onun öğrendiği bir şeyi izlemek hatta sadece Ayşe öğrenmiyordu. Ona öğretirken bir şey öğreteceksen önce kendin öğrenmen lazım anlatabilecek hale getirmen, onun seviyesine inmen lazım, onunla bir bağ kurman lazım. Keyif alıyordum hatta bazen abimin ikisi öğretmen yaz tatillerine gittiğimizde konuşurken ben de söz hakkına sahip oluyordum. Nasıl öğretilir, nasıl şey olur hatta bana bakıp biraz şaşırıyorlardı.”

3.6. Ortaokul ve Lise Dönemi

Bu tema altında; Ortaokul ve lise dönemlerinde babanın destekleri, Normal işitenlerin lisesine geçiş süreci, İşitme kayıplıların okuluna dönüş ve babanın çabaları, Lise döneminde Ayşe’nin dil gelişimi ve sosyal gelişimi, Koklear İmplant sürecinin ikinci kez dile gelmesi alt temalarına ulaşılmıştır.

3.6.1. Ortaokul ve lise dönemlerinde babanın destekleri

Ali Bey, eşi Fatma Hanım ile ortak düşüncelerini ve ortaokul döneminde kızı Ayşe’den akademik olarak beklentilerini ifade ederken, ilkokul zamanına kıyasla düşüncelerindeki değişiklikler ile karşılaştırarak ifade etmiştir:

“Gene bir seremoni okula ilk başlayacağı gün. Yani heyecan dorukta. Ayşe de heyecanlı ortaokullu oldu artık. Hanım da ben de en büyük endişemiz Ayşe kendi kendini idare edebilecek, ayakları üzerinde durabilecek bir yapıya kavuşması lazım. Bunu nasıl sağlayabiliriz. Bunun eğitim ile olması gerekir. Eğitimden yararlanabileceği en son noktaya kadar yararlanması gerekir. Bu endişeyi daha belki ilkokuldayken yaşamaya başladık ama ortaokullu olunca bunun ağırlığını daha fazla hissetmeye başladık.”

En başından beri kızının akademik gelişimleri ile kendisinin ilgilendiğini söyleyen Ali Bey’e ‘Ortaokul döneminde siz kızınızla nasıl vakit geçiriyordunuz?’ sorusu

sorulduğunda, Ayşe'nin ortaokul döneminde derslere çok fazla dikkatini verememesinden kaynaklı aralarında yaşadıklarını ve kendi çabalarını şöyle anlatmıştır:

“Ben o zamanlar zannediyordum ki mesela güneş tutulmasının anlattım ertesi günü Ayşe bana bunu eksiksiz anlatacak. Ertesi gün bakıyorum güneş tutulmasıyla Ayşe'nin hiç alakası yok. Tabi sinirleniyorum kızıyorum. Ayşe dün anlattım sana bunu diyorum. Ya sen anlattın da o seni dinledi mi, ne kadar dinledi, ne kadar anladı yani bir önce onlara bakman lazım. Ben onun anlamadığını keşfedinceye kadar baya kendi kendime kızdım sinir oldum. Her gün sinir harbi. Yani baya bir süre yani ortaokul dönemi boyunca bu mücadelemiz devam etti. Hem ben eksiktim hem Ayşe beni dinlemekte çok orali değildi yani.”

‘İlkokul döneminde bu durum nasıldı?’ sorusu ile ortaokul dönemini karşılaştırması istendiğinde Ali Bey, ortaokul dönemindeki bu mücadelelerinin sebebinin ve duygularını şöyle belirtmiştir:

“İlkokul döneminde ben yine ders anlatıyordum, bir şeyler öğretiyordum ama o kadar da üzerine gitmiyordum. Vaziyeti kurtaracak kadar ödevini yapıyorduk, anlatıyorum çok öyle sıkıştırmıyorduk yani. Ortaokulda işin ciddiyetini anladıkça, yani mutlaka üniversite eğitimini almalı, Ayşe bunu bilmiyor ama biz çoktan karar vermiştik. Belki çocuk bunu yapamayacak durumda, başaramayacak durumda, kapasitesi ona göre. Eğer onu da almazsa ayakta kalması yani hayatını biz olmadan idame ettirmesi, kendi ayakları üzerinde durması neredeyse mümkün olmaz diyorduk yani. İleride Ayşe'nin kendi ayakları üzerinde nasıl duracağı hep şey gibi ne derler hançer gibi böğrümüzde.”

Bu yaşantılarına dayanarak ‘Ortaokul döneminde Ayşe'nin dil gelişimi hakkında neler söylersiniz?’ diye sorulduğunda şunları söylemiştir:

“Dil gelişimi konusunda her gün üzerine bir şey koyduğu için öyle somut olarak aman Ayşe'nin dili gelişti, çok iyi oldu diyebileceğim nokta yok. Hep her gün her gün yani ne olduğunu biz de fark etmedik Ayşe de fark etmedi. Yavaş yavaş dil gelişimi o şekilde oldu.”

Bu zamana kadar kızını derslerine çalışması konusunda sürekli teşvik eden, motive etmeye çalışan Ali Bey ortaokuldan liseye ilk geçtiği zamanda derslerden uzaklaşan Ayşe ile yaşadıkları bir olayı şu şekilde anlatmıştır:

“Bir gün Ayşe çok çalışmayı istemiyor. Ödev yapmayı, kitap okumayı, okula zorla gidiyor. Ayşe dedim bak okulda yemekhanenin camlarını silen bayanı gösterdim. Ya üniversiteyi kazanır okursun memur olursun veya daha iyi bir şey olursun veya dedim okumazsın hizmetli olursun böyle dedim camları silersin. Liseye başladıktan sonra biz Ayşe'ye çalış demedik.”

3.6.2. Normal işitenlerin lisesine geçiş süreci

‘Ortaokuldan liseye geçiş dönemi sürecinizi anlatır mısınız?’ sorusu sorulduğunda Ali Bey, Ayşe’nin lise döneminde işitme kayıplıların okulundan ayrılıp, normal işitenlerin de gittiği bir meslek lisesine geçiş kararını ve kızının bu kararını destekleme nedenini şöyle anlatmıştır:

“İşte artık tek kendi kararlarını vermeye başlamıştı Ayşe. Arkadaşlarının çoğunluğu gitmek istedi, dolayısıyla arkadaşları da gidince Ayşe bende gideceğim dedi. Biz de iyi mi olur kötü mü olur karar veremiyoruz. Ayşe gideceğim deyince tamam gitsin iyi olur düşüncesi. Ayşe buraya başladı diğer çocuklarla beraber. Tabi bizim hedefimizde bir yüksekokul, üniversite eğitimi alması. Meslek lisesine gitmesine biraz da taraf olmamın nedeni o zaman yüksek okula sınavsız geçiş hakkı var. Eğer üniversiteyi kazanamazsa hiç olmazsa sınavsız geçişle eğitimine devam eder. Hiç olmazsa bir de meslek sahibi olmuş olur.”

Ali Bey lise döneminden önce böyle bir okul değişikliği yapmama nedenlerini şöyle belirtmiştir:

“İşitme engellilerin gittiği okuldan kaydını alırsak çocuğun bir daha oraya dönmesi, ilkokuldayken hele mümkün değil. O zaman çocuğu aldık diyelim orada uyum sağlayamadı. Çünkü sınıfta tek kişi olacak. Bir de altı yaşından, beş yaşından sonra çocuklar artık ayırt etmeye başlıyor yani gözlemledik. İşitme engelli bir çocuğu kolay aralarına almıyorlar.”

Ali Bey önceki görüşmelerde okul öncesi dönemden bahsederken çevrelerindeki ailelerden işitme kayıplı çocukların da normal işiten çocuklar ile doğal dil bağlamlarında bulunmaları gerektiğini sorguladıklarını belirtmişti. Buna istinaden Ayşe’nin lise dönemine geldiğinde normal işitenlerin okuluna gitmesi sürecini ve yaşadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

“Ortaokuldan sonra bu düşünce ile arkadaşların çoğu çocuklarını normal liseye gönderdiler. Tabi bu düşünceden biz de nasibimizi aldık. Ayşe’yi normal liseye göndermek istedik ama bu normal lise olmasın hiç olmazsa bir mesleği olsun diye bilgisayar programcılığı bölümüne gönderelim dedik. Burada gözde bir meslek lisesine. Gittik müdüre çocuğumuz işitme engelli bilgisayar programcılığı bölümüne kaydettirmek istiyoruz. İşitme engelli öğrenci almıyoruz dedi. Eğitim hakkı engellenemez. Engellilerin özel kanunu çıktı yasası var istediğim okula istediğim bölüme kayıt yaptırabilirim dedim. Git dedi derdini marco paşaya anlat. En sonunda kayıt yaptıramayacağımızı anladık. Yani ne yapsak beceremiyoruz.”

Ali Bey istedikleri okula kayıt yaptırma konusunda sıkıntı yaşadktan sonra Ayşe’yi farklı bir liseye almıştır. Normal işitenlerin gittiği bu okulda öğretmenler ile yaşanan sorunları ve buna çözüm arayışlarını şu şekilde anlatmıştır:

“Burada baya bir kenar mahalle, istediğimiz bir meslek lisesi değil ama okul müdürü işitme engellileri kaydediyormuş. Gittik oraya kaydettirdik. Bazı arkadaşları da var. Okula başladı Ayşe birinci sınıfta temel elektronik dersleri görüyorlar. İşte ama öğretmenlere bir türlü Ayşe’yi işitme engelli olmasına rağmen diğer çocuklarla aynı kategoride tutulması gerektiğini anlatamadım. Öğretmenlere bunu anlatamayınca rehber öğretmene gittik. Bir tane daha veli aldım yanıma. Dedim biz ayrıcalık istemiyoruz. Bizim çocuklarımız en fazla ön sırada otursun. Diğer çocuklara ne yapıyorsa aynı muameleye tabi tutulsun. Söylerim dedi.”

Bu duruma çözüm bulma amacı ile gösterdikleri çabanın kayıtsız kaldığını belirtmiştir:

“Yine yazılı zamanı geliyor Ayşe’nin eline soracakları soruları vermişler, bunların cevabını öğren gel. Rehberlik ve Araştırma Merkezi’ne (RAM) gittik anlattık. Bu dedik böyle olmaz yani çocuklar biraz zorlansın, bir şeyler öğreysin, biraz çalışsınlar. Anlayamadıkları yerleri biz elimizden geldiği kadar yardımcı olacağız. Biz yardım edemiyorsak gidip öğretmeni ile görüşeceğiz. Sağ olsun RAM müdürü özel olarak okula gitti öğretmenleri topladı. Branşla ilgili sanırım işitme engelli öğretmeni arkadaşla bir toplantı yapıp anlattı. Ama yine istediğimiz şekle getiremiyoruz.”

3.6.3. İşitme kayıplıların okuluna dönüş ve babanın çabaları

“Kızınızı normal işitenlerin gittiği liseye ilk aldığınız zaman arkadaşlarının tepkisi ne oldu?” sorusunu Ali Bey, meslek lisesine gittiği dönemde Ayşe’nin arkadaş çevresini ve sosyal gelişimini anlatarak yanıtlamıştır:

“Ayşe’ye okuldan geldiği zaman soruyordum. Arkadaşın var mı? Şu mu? Bu mu? Normal işitme engelli olmayan çocuk Ayşe’nin defterinden notları çekmek için defterini alıyor. Maddi olarak da biraz daha bizim yapıya göre çocuklar biraz daha geri. Bazı arkadaşları para falan istiyor. Ama ben bazen Ayşe’yi arabayla bırakıyorum şöyle girdiğim zaman bakıyorum kantinde bizim işitme engelli çocuklar yedi, sekiz kişi bir masada hepsi bir arada öbürleri başka yerlerde. Yani tamam merhaba merhaba ama bir diyalog yok. Hani bu ilk başlarda bir ay, iki ay, beş ay böyledir tamam defterini istedi. Ama gene arkadaş değil. Yani çok yüzeysel bir ilişki. Dedim buradan bizim beklediğimiz şey imkânsız olmayacak.”

Yaşadıkları bu olayların neticesi olarak ise işitme kayıplı birinin normal işitenlerin bulunduğu liseye gitmesi ile ilgili düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

“Yani orada çocuklar konuşacak da Ayşe duyacak da dili geliyecek burayı geçiniz. Düşüncem değişti yani oradan bir şey alamayacak Türkçe geriliyor. Türkçe’de tam geriledikten sonra yani yapabileceğini de yapamayacak. Hiç olmazsa işitme engellilerin okulunda Türkçe ağırlıklı, en azından bir anlamadığın kelimeyi örneklerle anlatarak veya

konusunda uzman öğretmenler anlatıyorlar, çok yardımcı oluyorlar. Biz naklimizi işitme engellilerin okuluna tekrar almak istedik.”

İşitme kayıplıların okuluna geri dönmek isteme nedenlerini ise en net şekilde şöyle ifade etmiştir:

“Vardığımız yer üniversite sınavına bir katkısı olmayacak. Türkçe’de her gün ilerlemek yerine geriliyor. Ama işitme engellilerin okulunda zaten matematiği halledeceğiz, özel hocaya gidiyor çalışıyor. Hiç olmazsa Türkçe’yi de bırakmamış olacak. Onun için geri dönmeyi çok istedik.”

3.6.4. Lise döneminde Ayşe’nin dil gelişimi ve sosyal gelişimi

Lise birinci sınıfı normal işitenlerin lisesinde geçen Ayşe’yi, Ali Bey ikinci sınıf başlangıcında işitme kayıplıların lisesine geri alabilmiştir. Ayşe, bu liseye geri döndükten sonra yaşadıkları zorlukları ise şöyle anlatmıştır:

“Meslek lisesi ile normal lisenin fark dersleri varmış. Fark derslerini de bütünleme sınavında vermesi gerekiyor. İşitme engellilerin gittiği lisenin bütünlemeye kalan öğrencisi yok, bütünleme sınavı yapmıyor. Normal çocuklarla beraber bütünleme sınavlarına girecek. Müdür yardımcısının yanına gittim. Bu sınavlara Ayşe girerse başarılı olması mümkün değil, yani bu sınavların olacaksa da işitme engellilerin sınıfında olması lazım. O hocaların yapması lazım. Ayşe’nin kapasitesini biliyorlar, neyi yapıp neyi yapamayacağını biliyorlar. Sorular ona göre olur. Şimdi normal çocuklara sorulan sorular Ayşe’ye sorulduğu zaman Ayşe bunlardan geçemez. Yani biz nakli alacağız derken iyice sıkıntıya düşeceğiz.”

Müdür yardımcısı ile durumlarını paylaştıktan sonra öğretmenlerin yardımını ve Ayşe’nin geri kalmaması için yapılanlardan şöyle bahsetmiştir:

“O arada bir hoca geldi. Ya dedi hocam işitme engelli bir arkadaşımız nakil geldi sınavda gerekeni yapın. Tamam dedi ben soruları vereyim çalışsın gelsin. Soruları verdiler. Biz öbür okulda soruları istemiyoruz derken soruları aldık. Ayşe’ye soruları çalıştırdık. İşte kızım yani yazabildiğin kadar yaz yeter dedik. Bir de İngilizce var, meslek lisesinde yoktu İngilizce. İngilizceden nasıl geçecek hem yazılı hem sözlüsü de varmış. Ayşe bir kelime bile söyleyecek durumda değil. Sağ olsun İngilizce hocası da yardımcı oldu. Böylece ikinci sınıf olarak işitme engellilerin gittiği okula başladı. Neden aldım buraya? Türkçe’si daha iyi gelişsin.”

Ali Bey, Ayşe’nin işitme kayıplıların okuluna geri döndükten sonra dil gelişimi açısından sınıftaki diğer öğrencilerden geri kaldığı için sınıf öğretmenin rahatsız olduğunu belirtmiştir. Ali Bey, bu sorunu sınıf öğretmeninden özel ders alarak çözdüklerini belirtmiştir:

“Arkadaşlar, daha o zaman işte lise ikiye geçen arkadaşlarının çoğu, Türkçe’yi çözümlemiş durumdaydı. Ben öğretmenin kaygısını oradan daha iyi anlıyorum. Yani Ayşe dil olarak, en azından yazı dili olarak, anlama olarak arkadaşlarından geriydi. Hocanın öyle demesi de doğru.”

“Normal işitenlerin meslek lisesine gidip, işitme kayıplıların okuluna döndükten sonra arkadaşları ile arasındaki ilişki nasıldı?” sorusunu Ali Bey, şöyle cevaplamıştır:

“Onlar tabi daha önceden gruplaşmışlar. Ayşe’nin dil becerisi de onlar kadar olmayınca Ayşe biraz dışarıda kaldı. Yani o diyalog ortamını yakalayamadı. İlk başlarda bi içlerine almaya çalıştılar ama çabuk soyutladılar. Şimdi işitme engelliler de çok acımasız hocam birbirlerine karşı.”

Ali Bey sonrasında bu düşüncesini destekleyecek bir örnek olay paylaşmıştır:

“Ya şimdi 10 Kasım cumartesiye denk geldi. Ayşe daha okula yeni döndü. İşte Ayşe tabi olayı anlayamıyor. Soruyor 10 Kasım’da ne yapacağız falan diye soruyor herhalde arkadaşlarına onlar da cumartesi saat sekiz buçukta burada olacaksınız diyorlar. Hepsi birbirleri ile işaretliyor. Ayşe cumartesi sekiz buçukta okulda olacağım dedi. Gitti okula kimse yok. 10 Kasım’ı yapmıyorlarmış ama Ayşe’ye yapıyoruz demişler öyle bir şaka yapmışlar.”

3.6.5. Koklear implant sürecinin ikinci kez gündeme gelmesi

Ali Bey görüşmenin bu kısmında koklear implant sürecinin ikinci kez önlerine çıkmasından bahsetmiştir. On dört, on beş yaşlarında yani Ayşe’nin liseye geçiş döneminde, kulak arkası cihazı için mikrofonu devlet destekli almak istediklerinden dolayı farklı bir ilde doktor ile görüşmeye gitmişlerdir. Raporu veren doktor ile görüşmeye gittiklerinde yeniden koklear implant ameliyatının gündeme geldiğini şu sözlerle belirtmiştir:

“Orada ilgilenen doktor mikrofon ve cihazı yazacak olan doktor koklear implant ameliyatı için gelişmesi iyi, isterseniz koklear implant ameliyatı yapalım dedi. On dört, on beş yaşında Ayşe.”

Doktorun bu söyleminden sonra Ali Bey karar verme süreçlerini ve kararlarını etkileyen faktörleri şu şekilde anlatmıştır:

“O ana kadar ameliyat olup iyi sonuçlar vermiş bildiğimiz bir örnek yoktu. Ayşe de artık bazı şeyleri evet veya hayır diyecek kadar yorumluyor. Ayşe böyle ameliyat olup daha iyi duyacak, cihaz takılabiliyormuş ister misin dediğimiz zaman ben ameliyat olmaktan korkuyorum, istemiyorum dedi. Biz de riskini de sorduk tabi hocaya o zaman. Yani ameliyat sonuçta, risk her zaman vardır dedi. İşte ne riski var dediğimizde yürümede, görmede problem olabiliyormuş eğer ameliyatta bir aksilik olursa. Bu tür riskler de

söylenince, bir de bu ameliyatı olanlarda çok sık baş ağrısı oluyormuş şeklinde söylentiler vardı dolayısıyla Ayşe de istemeyince hayır dedik.”

Görüşmeyi sonlandırırken Ali Bey, Ayşe’nin araştırmanın yapıldığı bu dönem içerisinde koklear implant kullandığını, bu ameliyatın süreçlerini ilerleyen görüşmelerde anlatacağını belirtmiştir.

3.7. Yetişkinlik Dönemi

Bu temada; Ali Bey’in, Ayşe’nin üniversiteye geçişi ile ilgili düşünceleri, Ali Bey’in kızının dil gelişimini değerlendirmesi, Ayşe’nin sosyal gelişimi ve Ali Bey’in çabaları olarak üç alt temaya ulaşılmıştır.

3.7.1. Ali Bey’in, Ayşe’nin üniversiteye geçişi ile ilgili düşünceleri

Ali Bey, bu tema altında yetişkinlik dönemi içerisinde değerlendirilen, liseden üniversiteye geçiş aşamasında kızı Ayşe’nin gireceği üniversite sınavı ile ilgili hazırlıklarını ve yüksekokul puanları ile ilgili düşüncelerini şöyle anlatmıştır:

“Şimdi normalde yüksekokula 160 puanla giriliyor o zaman. İşitme engelli çocuklar Türkçe’yi çözümülemiyse 160 puanı almaları çok zor. Matematik başarıları da belirli bir yere kadar. Biz hep 160 puanı geçecek şekilde çalışmaya çalıştık, işte özel ders aldığı hocalar da ona göre şey yaptı. Bu yüksekokulun da 160 puan işitme engelliler için çok yüksek bir puan olduğu, dili çözümleyemedikleri için bu puana erişmeleri mümkün olmuyor.”

Ali Bey, yüksekokulun puanlarının düşürülmesi için işitme kayıplı çocuk aileleri ile toplanarak sınavın yapılacağı merkezlere ulaşmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Uzun uğraş ve çabalar sonucunda ise sonucu şöyle olmuştur:

“Tam Ayşe’nin sınava girmesine yakın bir ay mı ne kala yüksekokula müracaat ederken işitme engelli belgeleri eklenerek sınava girerse 130 puanla alınacağı bilgisi geldi. Dolayısıyla önce öğrenci bulamayan okul bir anda bir sürü öğrenci oldu.”

Ali Bey, Ayşe’nin sınavı kazanıp yüksekokulda grafik tasarım bölümüne başladığını söyledikten sonra ‘Kızınızın isteği de bu üniversitede, o bölüme yerleşmek miydi?’ sorusu sorulduğunda şunları söylemiştir:

“İşitme engelli olup 160 puanı aldıktan sonra gidebileceği yüksekokuldan başka bazı bölümlere gidebilecekse de orada yüksekokuldaki gibi başarılı olamama durumu söz konusu. Yani gerekli ortamın hazırlanmama durumu söz konusu veyahut da başaramayacak belki de. Onun için artık işitme engellilerin çoğu, Ayşe de dahil o okula gidecek.”

Ali Bey’e, Ayşe bir yüksekokulda dört yıllık grafik tasarım bölümüne yerleştikten sonraki süreç için ‘Üniversitedeki mesleki derslerinden bahsedecek olursak gördüğün dersler dil gelişimini destekleyen nitelikte miydi?’ sorusu sorulmuştur:

“İşitme engelli biri için dil yeterince gelişmemişse başka bir bölümde okuması zaten normal bir öğrenci içinde akademik seviyede normal bir lisans bölümünü bitirmek öyle güle oynaya olmuyor. Artık grafik tasarım bölümüne girdikten sonra dili unutuyorsun. Yani üniversiteye kadar bir sürü sorun yaşadık üniversite sınavını kazanacak her şey çözülecek diye beklerken benim açımdan, belki Ayşe açısından da asıl sorun üniversiteye girdikten sonra başladı.”

Ali Bey’e neden asıl sorunların Ayşe üniversiteye geçtikten sonra başladığını düşündüğün sorulmuştur:

“Şimdi üniversiteye gelinceye kadar bir şekilde arkadaşlık diyalogları Ayşe için özellikle bir şekilde idare ediliyordu. Bir de lise döneminde bir hedefi vardı üniversite sınavını kazanmak. Onun için arkadaşım varmış yokmuş, benimle görüşmüş görüşmemiş o kadar sıkıntı değildi.”

3.7.2. Ali Bey’in kızının dil gelişimini değerlendirmesi

Üniversiteye giriş sınavları ile ilgili konuşurken Ali Bey, kızı Ayşe ve diğer işitme kayıplıların sözel dillerini karşılaştırarak şunları söylemiştir:

“Bütün işitme engelliler aynı kategoride değerlendiriliyor akademik olarak sınavlarda. İşte Ayşe de işitme engelli, o da işitme engelli toplumlarında. Ama o çatır çatır konuşuyor bu da işitme engelli her şeyi yapabiliyor, geliyor, görüyor. Ayşe de işitme engelli niye yapamıyor? Yani beklenti o gördüğüne göre oluyor. İşitme engelli ama ne güzel konuşuyor. Ya işitme engelli ama yedi yaşında işitme engelli olmuş, on yaşında işitme engelli olmuş, üç yaşında işitme engelli olmuş. Ama konuşuyor bir güzel seni de çok güzel anlıyor. Hele bir de hafif duyabilecek bi kulak arkası cihaz taktıysa sorun çözülmüş oluyor. Ama Ayşe gibi doğuştan engelli olanlarda sorunu çözmek dili öğretmek mesele oluyor, öğretemiyorsun.”

Üniversiteye başladıktan sonra ise, bahsettiği işitme kayıplılar arasındaki dil farklılıklarına dayanarak yaşadıkları sorunları şöyle belirtmiştir:

“Sınıfta az önce bahsettiğim işitme engeli farklılıkları var. Bir tanesi her şeyi duyuyor, anlıyor, konuşuyor sıkıntı yok. Yani sen işitme engelli misin dediğimiz zaman ya duyuyorum da biraz az duyuyorum. Cihaz kullanıyor akşamları eğlence merkezlerinde bateri çalışıyor, işitme engelli, Ayşe’nin sınıfında. Dolayısıyla hocalar derslerde ne anladıysanız arkadaşlarınıza anlatın deyip çıkıyor. Arkadaşı ne kadarını anlatıyor, Ayşe ne kadarını anlıyor. Bu anlama ve arkadaşları ile diyalog konusunda Ayşe en geride kaldı.”

Bu yaşadıklarından yola çıkarak ise kızı Ayşe'nin okuduğu bölüm ile arasında kurduğu bağı ise şu şekilde belirtmiştir:

“Yani o zaman program dili ile yazacaksınız onu bir de dijital ortamda yapacaksınız. Yani mesela bir sokağı dijital ortamda resimleyeceksiniz. Yani Ayşe bunları yaptı, başardı ama çok da bütünleşemedi. Ben görevimi yapayım noktasında.”

Ali Bey, Ayşe'nin de okuduğu işitme kayıplıların okulundan mezun olan ve dışarıdan gelen işitme kayıplı öğrencilerin yetişkinlik dönemi konuşma dilleri ile ilgili şunları söylemiştir:

“Şimdi geldiğimiz noktada hemen hemen işitme engellilerin okulundan mezun olan çocukların çoğu işaret dilini kullanıyor. Neden kullanıyor? Zaman içerisinde işaret dili olan işitme engellilerle bir araya geliyorlar. İşaret dili bilenler, bilmeyenler ikisi de işitme engelli ve birbirleri ile anlaşmak istiyorlar. Burada işaret dili bilen konuşmayı öğrenemeyeceğine göre normal konuşma eğitimi alan işaret dilini öğrenme yolunu seçiyor. Ve işaret dilini kullanıyorlar.”

Her türden kaybı olan öğrencilerin gittiği okulda kullanılan dilin, zaman içerisinde dışarıdan gelenler ve işitme kayıplıların okulundan gelenler arasında farklılık gösterme nedenini ise şöyle açıklamıştır:

“Şimdi ilk Ayşe'nin döneminde 130 puana düştüğü için genelde işitme engellilerin okulunda gelen öğrenciler vardı. Az çok sözlü iletişim daha öndeydi. Dışarıdan gelenlerde işaret dili kullananlar vardı. Sonra sonra sizin dönemlerinize geldiği zaman işaret dili ağırlık kazandı okulda. 130 puana düşmesi işitme engellilerin gittiği okulun ağırlığını ortadan kaldırdı. Şöyle 160 puan alıp giren öğrencilere göre 160'tan aşağı düştükçe o öğrencilerdeki idealist olma, başarıma şeyi, diğer öğrencilerde öğretmenler bunu görmemeye başladı. Yani benim yorumum bu.”

Ali Bey, kızı Ayşe'nin yetişkinlik dönemindeki sözel dilini şu şekilde değerlendirmiştir:

“Şimdi Ayşe bizimle konuşarak diyalog kuruyor ama normal kişiler Ayşe'yi anlamamakta ısrar ediyor. Ama bazıları da biraz daha dikkat ederse Ayşe ile çok rahat anlaşabiliyor. Yani gerçi bazı sözcükleri Ayşe tam aklına gelmiyor karıştırarak söylüyor yani birbirine yakın olan sözcükleri birbirinin yerine kullanabiliyor. Genel cümle içerisinde onun yanlış olduğunu fark ediyorsun, düzeltebiliyorsun. Veya bu yanlış diyorsun şunu düzelt diyorsun.”

Ali Bey kızı Ayşe'yi lise döneminde dil gelişimine katkısı olmadığı için işitme kayıplıların okuluna geri aldığını belirtmişti. Yetişkinlik dönemi içerisinde kızının dil gelişimini değerlendirdiğinde yeniden lise dönemine vurgu yaparak şunları söylemiştir:

“İşitme engelli çocuklar eğer çok okuyup araştırıp bir yere gelince şeyi çözümlüyorlar. Yani konuşma dili olmasa bile yazı dilinde sorunları kalmıyor. Ayşe halen o noktaya

gelemedi. Şimdi de halen gelemedi. Çok çaba harcıyor okuyor, araştırıyor. Yani Ayşe hani araba tepenin başına kadar gelir gidemez, arkasından biraz destek vermeniz gerekir. Tam o tepenin başlarında ama tepenin üstüne daha çıkamadı.”

Ayşe’nin dil gelişimini değerlendirirken Ali Bey, işaret dili kullanan ve sözel dil kullanan işitme kayıplıları karşılaştırırken Ayşe’nin sosyal gelişimine etkilerine değinmiştir:

“Ayşe kursa gitmiş olsa da halen işaret dilini tam olarak kullanamıyor. Kullansa iyi olur. Çünkü diğer işaret dili bilen çevre ile de temas edebilmesi lazım. Yani sosyal olarak buna ihtiyaç duyuyor aslında. Dolayısıyla işitme engellilerin gittiği okulda konuşmaya engel olur, işaret dili daha kolay geliyor konuşmuyorlar, konuşma gelişmiyor diye düşünüyorlar ama eğer işaret dilini de öğrenmiş olsalar sanırım akademik olarak daha iyi bir yere gelecekler diye düşünüyorum.”

3.7.3. Ayşe’nin sosyal gelişimi ve Ali Bey’in çabaları

Ali Bey, okul öncesi dönemde Ayşe’nin arkadaş çevresinin işitme kaybını çok ayırt etmediğini ve her şekilde aralarına aldıklarını anlatmıştı. “Lise döneminde, ortaokul döneminde bir şekilde hem arkadaşları ile ufak tefek bağlantısı vardı hem bizle vaziyeti idare ediyordu” diyerek o dönemlerdeki sosyal hayatından bahsederken, üniversite döneminde ise kızının sosyal çevresi ile ilgili şunları söylemiştir:

“Herkes farklıdır ya Ayşe’de o meziyet yok yani yapamadı. Yani yapmaya çalıştıysa da bir şekilde çok acımasızlar demişim ya hocam baktılar Ayşe hep geri planda kaldı. Ayşe’nin kendi gayreti ile de bunu aşamadık. Dolayısıyla da dört yıl baya zor bitti.”

Diğer işitme engelliler ile kızının sosyal yaşamını ise şu sözlerle karşılaştırmıştır:

“Arkadaşları ile diyalog konusunda işte dil becerisi açısından çok farklıydı yani yelpaze çok farklıydı. Ayşe dil olarak en geride olanlar arasında. Mesela Ayşe kadar Ayşe’den de dili geride olan var ama onu diğer yönleri ile kapatabilenler oldu. Yani dil olmasa da ortama uyabilenler oldu ama Ayşe bunu yapamadı.”

Özellikle, Ayşe’nin arkadaş çevresinden bir hayli uzak kalmaya başladığı dönemde Ali Bey, kızı ile aralarındaki ilişki hakkında şunları söylemiştir:

“Ama ben bu arada Ayşe’nin bana gereğinden fazla bağımlı olmaya başladığını düşünmeye başladım. Yani ben olmadan ödevini yapmıyor, bir şey yapmıyor hep böyle destek bekliyor. Üniversite üçüncü sınıfta memlekette bir ev yaptırıyorduk kooperatifin üyesiyim. Kooperatif teslim etti, içinin yapılması lazım. Ben hem Ayşe biraz yalnız kalsın, annesi ile kalsın, hem de biraz aradan çıkayım biraz bilinçli biraz da o işi zaten yapılacaktı. Memlekete gittim. Ayşe okula gidip geliyor. Her gün akşam görüntülü görüşüyoruz. Her açışımızda her gün ne zaman döneceksin ne zaman döneceksin. Ödevinin birini teslim

etmiyor. O dersten tekrara kaldı ama tek ödev değil neredeyse bir dönem devamlı o dersten ödevler yapıyor ama bir tanesini teslim etmediği için tekrara kalıyor. Başarısızlığın da tadını tatmış olması açısından iyi oldu diye düşünüyorum. Ama gene de bana bağımlılıktan kurtuldu mu? Orası soru işareti.”

Ali Bey kızının sosyal gelişiminin negatif yönde seyretmesini kendi aile yaşantılarına ve o dönemde tüm dünyada etkileri yankılanan pandemi sürecini göz önüne alarak şunları söylemiştir:

“Çok samimi olduğumuz bir aile olsa zorunlu olarak onun çocuğu ile belki kanka olurdu. Bakıyoruz şimdi herkes kendi dünyasında bir de memleketin dışında yaşıyoruz. Görüyorum apartmanda oturanlar genelde buralı, herkesin kendi akrabaları var geliyorlar, gidiyorlar. Yani bizim de kendimize göre bir arkadaş grubumuz vardı ama ayda bir kere görüşüyoruz o da bi deşarj olma yani sosyal olarak bizim de çok etkinliğimiz yok. Hele şimdi korona başladı hepten görüşmez olduk.”

Konuşmanın devamında Ali Bey’e ‘Sizin ailenizin çevrenizdeki diğer ailelerden farklı olduğunu düşünüyor musunuz? Öyleyse hangi açılardan farklı olduğunu düşünüyorsunuz?’ sorusu yöneltmiştir:

“Zaman zaman mesela diğer arkadaşlar anlattığı kadarı ile yani işte gittiği zaman akrabaların içerisinde hiç yabancılık çekmiyor, çok samimi bir ortam oluyor falan filan ama bizde bu olmadı . Yani Ayşe sanki farklıymış gibi. Kuzenleri falan bir şeyler yapmak isteseler de aşamadılar orayı. Mesela bir arkadaşımızın çocuğunun kuzeni işaret dili öğrenmiş. Kuzenimle işaret dili ile iyi anlaşabiliyim diye. Bizim etrafımızda bırakın böyle bir şeyi, ne konuşacağım ben Ayşe’yle. Ya Ayşe konuşma ihtiyacı duyuyor, paylaşma ihtiyacı duyuyor. Yani o kadarı bile zor geldi.”

Akraba çevresi ile yaşadıkları hakkındaki duygularını ise sitemkâr şekilde şöyle ifade etmiştir:

“Bilemiyorum bu onlar için mi normal, biz mi farklıyız. Bunu bilemiyorum, çözemedim. Niye öbür aileler o kadar olayı sahiplenirken, kuzenler onun bir kelime daha anlaması için uğraşırken, bizde kuzenler ben ne yapacağım deyip şaşırma moduna geçiyor bunu anlamış değilim.”

3.8. e-Kpss/ İş Hayatı

Bu tema altında; Ali Bey’in özel sektör hakkında düşünceleri, Ali Bey’in e-Kpss ile ilgili düşünceleri, Ayşe’nin atama sürecinde Ali Bey’in duyguları ve çabaları, İlk atama yeri ve ailenin yaşantıları, A iline geri dönüş süreci, Koklear İmplant sürecinin üçüncü kez gündeme gelmesi, Ayşe’nin Koklear İmplant öncesi ve sonrası gelişimlerinin karşılaştırılması olarak 7 alt temaya ulaşılmıştır.

3.8.1. Ali Bey'in özel sektör hakkındaki düşünceleri

Ali Bey, iş hayatı ile ilgili konuşmaya başlarken herhangi bir soru sorulmadan Ayşe'nin dil gelişiminden bahsetmiştir. Tüm sınav kaygıları bittikten sonra Ayşe iş hayatına girdiğinde sözel dili ile ilgili kızıyla aralarında geçen çatışmaları şu şekilde anlatmıştır:

“Yani halen Ayşe işe de girdikten sonra her şeyi bıraktık. Ayşe senin hayati derecede birinci yapman gereken şey, Türkçe'yi tam anlama noktasına gelebilmen. Yani artık sınav kaygısı bitti, e-Kpss bitti. İş normal yaşam mücadelesine geldi. Artık Türkçe olmadan olmaz. Şimdi Ayşe her gün kendine göre Türkçe çalışıyor.”

‘Kızınızın üniversiteyi bitirdikten sonra planları nelerdi? sorusuna Ali Bey şöyle cevap vermiştir:

“Şimdi okulda işte grafik tasarımı bölümünü bitirenler çok yüksek maaşlarla iş buluyorlar, şöyle yapıyorlar, böyle yapıyorlar diye anlatıyorlar. Tabi bu anlatmaya, bu gaza Ayşe de geliyordu. Ben memur olmayacağım. Ben özel sektörde çalışacağım falan. Ben işin gerçeğini anlatıyordum. Ayşe dışarıda yaşam, para kazanmak çok zor gerçekten problemleri onun için sen kendi alanında grafik tasarımcı olarak, memur olarak bir yere girebilirsen belki maaşı düşük olabilir ama senin için çok iyi olur. En azından işin garanti olur düzenli bir maaşın olur. Daha bunu çok anlamıyorlar o zaman.”

Üniversite okuduğu sırada zorunlu staj yapması ile iş hayatına ilk adımlarını atmıştır. Ali Bey kızına staj yapacağı yeri kendi memleketlerinde özel bir ajansla anlaşarak kendisi ayarlamıştır. Ayşe'nin o dönemde yaşadıklarından gülümseyerek şöyle bahsetmiştir:

“Ben emekliyim hanım çalışıyor. Yaz tatilinde stajı memlekette bir reklam ajansında yapsın dedik, gittik, görüştük. Ayşe orada staja başladı. Bir süre sonra gördüğüm şey Ayşe'yi çalışanlar hiç olaya katmak istemedi. Yani onun yapabileceklerini patronun görmesini hiç istemediler. Yani eğer Ayşe onlardan fazla bir şey biliyorsa önlerine geçmesini istemediler. Ayşe bir hafta, on gün gitti oraya atıl durumda. Patronda zaten bir kurulu düzeni var. Ona da stajyer öğrenci gözüyle bakıyor. Çok gitmedi, zaten Ayşe'den de bir şey beklemiyorlar, beklentileri yok. Ayşe sıkıldı bıraktı, gitmedi. Orada özel sektörün ortamını gördü. Bir gün orada çalışanlardan biri bulaşıkları yıkama sırası sende demiş hiç hoşuna gitmemiş.”

Kızının özel sektörde çalışacağım, devlet memuru olmayacağım düşüncesinin staj döneminde yaşadığı bu olumsuz durumlardan etkilenerek değişmeye başlamasını ise şöyle ifade etmiştir:

“Yani dedim Ayşe madem orada bir şeyler öğreneceksin, göreceksin bulaşıkları da yıkayacaksın dedim. Benim söylediğim de hiç hoşuna gitmedi. Şimdi dedim sen mezun

olup dışarıda bir yere gidersen hadi ilk bulaşık yıkatırlar, ikinci gün tuvalet temizletirler dedim. Ondan sonra yavaş yavaş memur olma fikri ön plana geçmeye başladı diye düşünüyorum.”

Ali Bey’e ‘Özel sektörde yaptığı stajda kızına gösterilen bu davranışların işitme kaybından kaynaklı olabilir mi?’ sorusu sorulduğunda düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“Patron işi veriyor veya işi alıyor orada teknik elemanlar işi yapıyor. Ayşe’nin teknik olarak bazı programları kendilerinden daha iyi yapabileceği gibi bir zanna kapıldılar. Ki o meleke de vardı herhalde. Dolayısıyla hiç makinenin başına Ayşe’yi geçirmediler.”

‘Ayşe daha sonra stajını herhangi bir yerde tamamladı mı?’ sorusunu cevaplarken Ali Bey, sonrasında yaptığı stajın Ayşe’nin memuriyete sıcak bakma fikrini de etkilediğini belirtmiştir:

“Stajını sonra üniversitede tamamladı. Üniversitede işte bilgi işlem merkezi mi öyle bir yerde tamamladı. Orada hoşuna gitti işte tam cihazların içerisinde. Uzun süre ben burada çalışayım dedi. Dedim yüksek puan alır, üniversitede kadro açılır kazanabilirsen, üniversitede memur olursun dedim belki orada çalışırsın. Biraz da o motive etti üniversitede memur olma fikri. Yani özel sektörle bağdaşamayacağını orada biz bir şey demesek de kendisi anlamış oldu.”

‘Üniversitede aldığı mesleki derslerin mesleki anlamda Ayşe’yi yetiştirdiğini düşünüyor musunuz?’ sorusunu Ali Bey, işitme kayıplıların dil gelişimleri ile bağdaştırarak şunları söylemiştir:

“Yani bir özel sektörde kendi başına bir iş yapacak kapasiteye gelememi. Ama özel sektörde şunu şöyle yapacaksın dendiği zaman çok rahat yapabilecek seviyeye geldiğini zannediyorum. Zaten programı kullanacak ama bir de özel sektörde üretken olması isteniyor. Bizim çocuklarda o üretkenlik dil gelişimi de olmadığı için sanırım o kadar olamadı. Belki içlerinden çok az yüzdelik bir dilim yani dil sorununu halleden bir kesim onu başarmış olabilir.”

3.8.2. Ali beyin e-Kpss ile ilgili düşünceleri

‘Kızınızın kpss’ye hazırlık döneminden bahsedecek olsanız neler söylersiniz?’ sorusu sorulduğunda Ali Bey, üniversite sınavı zamanında olduğu gibi engellilere yönelik düzenlemelerin yapılması gerektiğine dair uğraşlarını anlatmıştır:

“Kimler anlattıysa birileri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı’na özürölülerin aynı kategoride sınava tabi tutulmaması gerektiğini anlatabilmişler. Hatta ve hatta iyi bir şey yapmışlar işitme engellilerin de farklı olduğunu anlatabilmişler. Biz anlatamamıştık dernekteyken. Dolayısıyla kpss sınavında özür gruplarına göre sorular farklılaştırıldı.”

Sınav sorularının engel türlerine hatta engel derecelerine göre ayrıştırılma sürecini ise şu şekilde anlatmıştır:

“Engelliler de normal kpssye giriyorlardı. Şimdi ortopedik engelli biri ile işitme engelli birinin kpssde aynı sorularla karşılaşması kadar yanlış bir şey olamaz. İşitme engelliler hatta koklear implantı erken olanlar sorunu çözdü puan alan oldu kpss sınavından. Ama tabi sorular biraz basitleştirilmiş olarak geldi. e-Kpssde işitme engelliler kategorilere ayrıldı. Diğer engel grupları ile karışmadan işitme engellilerin sınavı ayrı yapılmaya başladı. Doğuştan engelli olanlar belgelendirmek kaydıyla sınava ona göre girdiler. Doğuştan değil de sonradan engelli olanların soruları gene farklı oldu.”

Buna istinaden Ayşe'nin e-Kpss sınavı ile ilgili düşünceleri şunlardır:

“Dolayısıyla Ayşe'lerin soruları biraz daha kolay oldu. Şöyle bir şey ön lisans, lisans sorularına göre daha kolay. Buradaki yüksekokulundan mezun olan ön lisansla, lisans bölümünden mezun olanlar arasında akademik olarak özellikle dil yeteneği, matematik yeteneği arasında neredeyse hiçbir fark yok. Sadece bireysel farklılıklar var. Eğer Ayşe lisans mezunu değil de ön lisans mezunu olarak girseydi alacağı puan daha yüksek olacaktı.”

Ali Bey, ön lisans ve lisans mezunlarının girdikleri e-Kpss sınav başarıları ilgili bu düşüncelerini işitme kayıplı çocuğu olan diğer aileler ile paylaştığını da bir örnek ile şöyle ifade etmiştir:

“Ben bunu çevremdeki okula yeni başlayacak arkadaşlara anlatmaya çalıştım. Bakın amaç bir işe yerleştirilmesi, bir memur olması. Lisans bölümüne gitmesi bizim çocuklar için bir avantaj değil dezavantaj. Çünkü sonra e-Kpss daha ağır oluyor dolayısıyla bizim çocukların başarısı az oluyor. Erken yaşlarda koklear ameliyat olduğu halde bunu da daha okula başlamadan yani bilgisayar işletmenliği operatörlüğü bölümüne yazdırın dediğimde aile grafik tasarımı bölümüne yazdırdı. Şimdi aldığı puan e-Kpssden 54. Eğer bilgisayar operatörlüğü olsaydı 65-70'e yakın puan alacaktı. Bu da tercihlerde öne geçmesini sağlayacaktı. Ama tabi yaşamayınca veyahut da bunu belki bazı aileler fark etmiyor.”

3.8.3. Ayşe'nin atama sürecinde Ali Bey'in duyguları ve çabaları

2012 yılında ilk e-Kpss'ye giren Ayşe, sınavdan o dönem 61 puan almıştır. Ali Bey, iki yıllık mezunların puanlarının yüksek olmasından dolayı onların daha önce atandığını bu sebeple de Ayşe'ye atanma sırası gelmediğini belirtmiştir. O dönemde engellilerin istihdamı ile ilgili her türlü haberi takip ettiğini söyleyen Ali Bey, kırk bin engelli memur alımı yapılacağını bilgisini öğrenmiştir. Fakat ilk iki tercihlerinde atanamadığı için Ayşe'nin psikolojik olarak etkilenmeye başladığını söyleyen Ali Bey,

sonraki süreçte ipleri eline alarak gerekli yerlerle mücadelesini sitemkâr bir şekilde şöyle anlatmıştır:

“İkinci tercihlere kadar sabrettik. Durum aynı bir önceki sınavla. Ondan sonra ben yazmaya başladım. Meclis başkanına, o zaman BİMER vardı BİMER’e bir sürü e-posta. Personel Daire Başkanlığından engelli kadrolarını çıkarttım. yirmi, yirmi iki bin engelli kadrosu açık, atanan iki bin kişi. O da zaten emekli olan şu olan, bu olan yerine geçiyor. Yani o açık kadro hep devam ediyor. Kanunun ön gördüğü görevi yapmaları için rica değil, kanunun gereğini yapın diye yazdım. Rica edecek bir durum yok. Yüzde iki mi, üç mü engelli kadrosu boş. Boş kadrolar doldurulacak. Bunu görevlilerin yapması gerekiyor. Ben niye rica edeyim.”

O dönemde yeni bir e-Kpss sınavı daha yapılmadan üçüncü tercihler açılmış ve Ayşe için de aldığı 61 puan ile tercih yapmışlardır. Ali Bey, yaptıkları bu tercihlerde kızının atandığı yeri öğrenirken yaşadıklarını ve duygularını şöyle anlatmıştır:

“Sonuçlar belli oldu ama açmaya korkuyoruz böyle acaba atandı mı atanamadı mı? Hanım yanımıza gelemiyor biz bilgisayarı açtık Ayşe ile beraber, sonuçlara bakıyoruz. Ayşe bağırdı anne atanmışım. Tabi bir mutluluk hemen eş dost akraba hısımlar herkesi aradık haber verdik işte Ayşe’nin tayini çıktı, ataması yapıldı.”

Ayşe’nin atandığı belli olduktan sonra anne Fatma Hanım’ın yaşadıklarını ise şöyle aktarmıştır:

“Hanım biz eşyaları hazırlarken kalbim sıkışıyor dedi. Ya nasıl sıkışıyor falan, bilmiyorum işte kalbim sıkışıyor. Baktım şöyle bir yüzüne kalbim sıkışıyor deyince korkuyorsun tabi hastaneye gidelim mi dedim. Her zaman yok derdi bu sefer gidelim dedi. Demek ki dedim durum ciddi gidelim dediğine göre. Acile gittik. Kardiyaloğu çağırmışlar yirmi küsur tansiyon hanımın. Doktor dedi, dil altı verdik, biraz sakinleşti ama uygun bir zamanda gelin bir araştırma yapalım niye tansiyonu yükseldi dedi. Bilmiyorlar tabi böyle bir şey yaşadığımızı. Öylece bi tansiyon fırlaması oldu hanımda.”

‘Ayşe mezun olduğu bölüm ile ilgili bir atama mı gördü?’ sorusunu, kızının atamasının kendi okuduğu bölüm ile ilgili değil de normal memur olarak yapıldığı şeklinde esprili bir dille cevaplamıştır:

“Öyle bir bölüm yoktu zaten. Bir tv kanalında vardı orada da bir, iki kişi kadro. Oldukça yüksek puanla. Kendi branşıyla ilgili yer vardı da biz mi göndermedik veya Ayşe gitmek istemedi. Yok. Normal memur kadrosu.”

Bu aşamada kızlarının memur olması ile ilgili ebeveynler olarak düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Hem hanımın hem benim yani bu kadar uğraştı üniversiteyi bitirdi. Amacımız Ayşe kendi ayakları üzerinde durabilecek [iş sahibi ve geliri olan] duruma gelsin. Ekonomik bağımsızlığını kazanması lazım. Belki erkek bayan ayrımı anlamında değil de bir erkek

çocuğu olsa gider bir yerde işçilik yapar, çöpçülük yapar, amelelik yapar. Ama kız çocuğu da olunca hani yapabileceği kendi ölçülerine uygun bir iş memurluk yapabilir. Anne memur, baba memur, niye Ayşe memur olmasın. Tabi zaman içerisinde Ayşe'nin de memur olabileceğine ümidi geldi. Kpss sınavına zaten onu düşünerek çalıştı.”

3.8.4. İlk atama yeri ve ailenin yaşantıları

Ayşe, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne memur olarak atandıktan sonra atandığı yere ailece gittiklerini söyleyen Ali Bey, kızının çalışacağı yerin tam belli olması için bir komisyona girdiklerinden ve o komisyona neden kızı ile birlikte girdiğinden şöyle bahsetmiştir:

“Komisyona ben de girdim tabi Ayşe ile diyalog kurulamayacak diye. Ben Ayşe hem engelli olduğu için hem de orada daha iyi bir ortam olur diye rehberlik araştırmada olsa iyi olur dedim. Bu arada size gönderdiğim o cvsini verdim. İl Milli Eğitim Müdür'ü komisyona okudu, onu baştan sona hepsini. O arada rehberlik araştırmadan bir hoca gelmiş rehberlik araştırmanın bir grafik tasarımcıya ihtiyacı var. Böyle çalışmalar yapılıyor eğer bize verilirse Ayşe, bizim için iyi olur dedi. Tamam dediler yani kesin tamam demediler komisyon değerlendirecek dediler. Ama ben herhalde dedim rehberlik araştırmaya verecekler.

RAM'da işe başlamadan öncesinde çalışanlara yapılan toplantıda Ali Bey, işitme kayıplı birinin aralarında çalışmaya başlayacağını ifade etmiştir ve gelen tepkileri şöyle anlatmıştır:

“Öğleden sonra rehberlik araştırmada başlayabilir dediler. Gittik bu arada bir toplantı varmış salonda rehberlik araştırmanın. Ayşe ile biz de girdik sınıfa bir hoca konuşuyor. Orada sınıfta işiten dinleyiciler arasında işitme engelli de var bunun için nasıl bir önlem aldınız gibi bir soru sordum ben. Bütün gözler döndü bize bir baktı tabi. Alakası yok işitme engelliye kim bakar. Böylece rehberlik araştırmada işe başladık.”

RAM'da çalışmaya başladıktan sonra yaşanan ilk sorunun Ayşe'nin oturacağı alan olarak koridorda bir masa olduğunu belirten Ali Bey bununla ilgili yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

“Ayşe bir gün akşam geldi. Baba dedi bana bir masa koydular koridorda hizmetlilerin olduğu yere. Ben burada masayı istemiyorum diye söyle gittiğinde dedim. Ertesi gün söylemiş hocaya. Akşam geldi ne oldu Ayşe. Valla söyledim ama bir şey demedi. Bir gün sonra hanımla gittik. Karar verdim koridorda masanın fotoğraflarını çekip basına vereceğim. Bu böyle olmayacak. Bir de zoruma giden şey, engelli birine rehberlik araştırmada böyle yapılırsa başka yerde neler yapılmaz. Yani müthiş hayal kırıklığına

uğradık. Neden rehberlik araştırmayı istedik. Orada daha iyi anlaşılır daha anlarlar diye. Böyle bir durumla karşılaşmamız bizi çok üzdü.”

Uzun uğraşlardan sonra Ayşe’nin yerini kurumda çalışan bir görme engelli öğretmeninin odasına taşıtmayı başarmışlar. Ali Bey kızının haklarını savunma çabalarına karşı dik duruşunu ise şöyle ifade etmiştir:

“Biz eğer olabilecekse normal yollardan olsun, olmayacaksa ona razı gelmeyeceğiz. Yani o masa orada durmayacak. Ne olursa olsun.”

‘Yaşanan bu sorundan sonra kurumdaki diğer çalışanların tavırlarında Ayşe’ye karşı herhangi bir değişiklik oldu mu?’ sorusuna ise Ali Bey, “Olmadı ama biz kırıldık bir kere.” yanıtını vermiştir. Sonraki zamanlarda iş ortamındaki sosyal çevresi sorulduğunda, Ali Bey bunu örnekle anlatmıştır:

“Ayşe’yi dışladıkları için söylemiyorum bunu. Bir gün birinin doğum günü herkesin haberi oluyor, görme engelli hocanın dahil. İşte aşağıdayız doğum günü var dediyse görme engelli duyuyor. Görme engelli, Ayşe o anda yanında değil bir şekilde veyahut da görme engelli hoca da dışarıda bir yerde, Ayşe odada kalıyor. Sonra bir bakıyorlar Ayşe yok. Yani doğum günü kutlanıyor, bitiyor ondan sonra haberi oluyor Ayşe’nin. Telefonla görme engelli hocaya haber veriyorlar o Ayşe’ye söylerse haberi oluyor. Burada kasıt unsuru yok ama biri iş edinip bunu söylemezse, maalesef kimse de iş edinmiyor hocam.”

3.8.5. A iline geri dönüş süreci

‘Ayşe ilk tayin yerinde ne kadar çalıştı?’ sorusunu Ali Bey, normal şartlar altında beş yıl görev süresi olan tayin yerinden bir sene sonunda engelliler, engeline istinaden tayin isteyebilir mevzuatını kaynak olarak il değişikliği talebinde bulunduklarını belirterek cevaplamıştır. Kabul edilmeyeceğini düşündükleri bu talep onaylandığında çok şaşırdıklarını belirten Ali Bey, yeniden toparlanıp asıl yaşadıkları yere geri döndüklerini söylemiştir. Döndükten sonraki süreçte evlerine yakın olan bir okula kızının görev yerini aldırarak isteyen Ali Bey, başlangıçta okul müdürünün kadromuz dolu diyerek olumsuz yanıtı ile karşılaşmıştır. Sonrasında Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından mecburi olarak başlangıçta istedikleri okula tayini verilmiştir. Sonrasında yaşadıklarını Ali Bey şöyle anlatmıştır:

“İlçe Milli Eğitimde tayin işlerine bakan memur yalnız dedi valilikten tayin çıkıncaya kadar burada duracak, İlçe Milli Eğitim’de. İşte evrakları hazırlandı biz bekliyoruz evimizin yakınındaki okula gideceğiz diye bir ay. Tayin olduğumuz ilden üç günde, bakanlıktan üç günde. Valilikten o okula tayininin yapılması, İlçe Milli Eğitim’den bir ay sürdü. Bir ay Ayşe gitti, geldi İlçe Milli Eğitim’e. Oturacak yer yok, masa yok her taraf kalabalık. Orada

da uygun bir odaya verdiler Ayşe gidiyor. Bir şey de yaptığı yok gidiyor, geliyor. Neyse bir ay sonra Ayşe’yi kendi okuluna verdiler.”

Okulda ilk andan itibaren yaşadıkları sorunu ve bu sorunun nedenini ise şöyle ifade etmiştir:

“Gittik ama müdürün suratı bir karış bir şey sormadı bize. Dedi memur arkadaş yapılması gereken işleri söylesin yapın. İşte bankaya gidin dediler, evrakları aldık bankaya kaydını yaptırdık maaş için ama Ayşe’ye tam bir cephe neden buraya tayin yapıldı. Yani biz kasıtlı olarak birilerinin aracılığı ile tayini yaptırdık pozisyonuna düştük. Sormadı niye buraya yaptırdınız diye. Gidiyoruz geliyoruz Ayşe mutsuz, gidiyor orada memurun yanında oturup geliyor. Artık Ayşe o kadar mutsuz ki ben akşam üzerileri bir saat falan önce gidip ben de oturuyorum, beraber oturuyoruz. Ben memurla sohbet ediyorum, çıkışta beraber eve geliyoruz.”

Hal böyle iken başka bir okulda müdür olan aile dostları ile muhabbet sırasında durumlarını anlatan Ali Bey, arkadaşının Ayşe’yi bizim okula alalım demesi ile il içerisinde yeniden geçici görev ile farklı bir okula almışlardır. Ayşe’nin gittiği yeni okulda yaptığı işleri ise şöyle anlatmıştır:

“Orada okulun atıl durumda bir kütüphanesi var. Kimsenin girip çıktığı yok ara sıra hocalardan gelip kitap alan var. Ayşe kütüphaneye bakabilir dediler. Tamam dedik, iyidir kütüphane. Ayşe kütüphanede çalışmaya başladı ama gelip bana diyor baba kütüphanede bilgisayar yok, kütüphanede internet yok, kütüphanede şu yok, kütüphanede bu yok. Kimse gelmiyor. Dedim hocam Ayşe kütüphaneden şikâyetçi bilgisayarı yokmuş. Bilgisayar kolay, söyleriz dedi bilgisayar hocasına ayarlar oraya. Bilgisayar hocasına gönderdi bizi, anlattım durumu bilgisayar hocası tamam dedi. Bilgisayar kurdular. Hocam dedim internet de istiyor Ayşe. Bir internet hattı çektiler kütüphaneye. Dedim işte orada internette bir şeyler yapsın, yazsın falan. O arada hoca, ya dedi bizim kütük defterlerini arşivdeki dijital ortama geçirsin. Yavaş yavaş onları kaydetsin. O kütük defterlerini Ayşe yavaş yavaş orada dijital ortama geçirmeye başladı.”

Ali Bey bu noktada ‘Ayşe’nin oradaki çalışma arkadaşları ile olan ilişkisi nasıldı?’ sorusunu yanıtlamış ve Ayşe’nin dil gelişimine ipucu olabilecek bir örnek olay anlatmıştır:

“Orada kütüphanede olduğu için kütüphane de çok aktif bir yer değil. Aslında işte müdür yardımcısının beklentisi edebiyat öğretmenleri ile bir ortam oluşur kütüphane daha faal hale geçer diye bir beklentisi vardı. Edebiyat hocaları Ayşe’yi kütüphanede sorumlumuş gibi kabullenmediler. Ayşe de kütüphane memuruymuş gibi kendini görmedi. Ama memnundu. İşte baktık yani orada kütüphane ile ilgili fazla bir işi yok, o aile dostu dediğimiz arkadaş kütük defterlerine arşive dijital ortama geçsin dedi. Zaten o işe başlayınca öyle devam ediyordu. Ayşe kendine göre bir düzen kurdu işte. Hatta bir gün aile dostu arkadaş diyor ki

Ayşe bir gün kahveni içmeye geleceğim diyor. Ayşe kahvemi içmeye gel anlıyor. Topluyor tası tarağı gidiyor. Buyur Ayşe niye geldin? diyor. Kahveni içmeye geldim diyor. Neyse diyor söyledim kahveyi Ayşe'ye, öyle kahve içtik.”

Diğer çalışanlar ile arasındaki sosyal ilişkilerin anlaşılabilmesi için ‘Ayşe’nin işitme kayıplı olması konusundaki diğer çalışanların tavırları nasıldı?’ sorusuna Ali Bey, şöyle cevap vermiştir:

“Tabi orada tanıtırken aile dostumuz kardeşten öte çocuğum diye tanıttı Ayşe’yi yani o şekilde bir ortama girmiş oldu Ayşe. Ama gene de herkes kendi dünyasında herkes işini yapıyor. Ayşe de ortamdan rahatsız değildi yani.”

Ayşe’nin geçici görev ile geçtiği okulda ilk sene içerisinde, müdür ve müdür yardımcısı arasında çıkan husumetlerden sonra müdür farklı bir okula tayinini alınca, müdür yardımcısı da geçici görev ile gelen Ayşe’yi yerine geri göndermiştir. ‘Ayşe geri döndükten sonra müdürün ve diğer çalışanların tavırlarında bir değişiklik oldu mu?’ sorusuna Ali Bey şu şekilde cevap vermiştir:

“Müdür gidince Ayşe’ye sanki gökte ararken yerde bulmuş gibi önceki tavır tamamen değişmiş, hoş geldin Ayşe. Tamam dediler Ayşe okulda başladı. Bi müdür yardımcısının odasında masa ayarladılar. Müdür yardımcısı ile beraber orada çalışmaya başladı. Önceki davranışlara göre [soğuk tavırlar] tamamen davranışlar değişti.”

Müdürün tavrındaki değişiklikten bahsettikten sonra Ayşe’nin, diğer çalışanlarla ve öğretmenlerle olan ilişkisini ise şöyle ifade etmiştir:

“Bir ortam olmuyor yani kim bu, yeni memur orada. Yani öğretmenlerle de öyle bir diyalogu olmuyor. Öğretmenler de görüyor ama iş yapmadığı için, iş olmadığı için ortam olmuyor. Müdür ile öyle bir noktaya geldiler ki bilgisayarda bazı şeyleri çözemiyor müdür, başkalarına da sormak istemiyor. Bakıyor Ayşe konuya hakim, her seferinde Ayşe’yi çağırıyor. Sıkıştığı zaman Ayşe’den yardım istiyor neler yapacağı konusunda. Yani neredeyse Ayşe ile kanka oldular. Ayşe’nin anlamadığı şeyleri anlatıyor. Ayşe’ye zaman zaman espriler yapıyor, şakalar yapıyor. Sonra ortam düzeldi yani. Öğretmenlerle Ayşe’nin çok bir diyalogu olmuyor.”

‘Çalışma arkadaşları ile dilsel olarak, anlaşma açısından nasıllardı?’ sorusunu şöyle cevaplamıştır.

“Dilsel olarak eğer anlaşmak istiyorlarsa Ayşe’de problem yok. Söylediğini telaffuz olarak anlamıyorsa bile yazar mısın Ayşe. Ayşe yazıyor. Zaten bir süre tecrübe kazandıktan sonra Ayşe ile biraz diyalog kurduktan sonra Ayşe’yi çözümlüyor karşıdaki. Sorun kalmıyor. İlk etapta ilk karşılaştığı kişi için biraz problem olabilir. O da çoğunda Ayşe’yi anlamak isterse o da olmuyor.”

3.8.6. Koklear implant sürecinin üçüncü kez gündeme gelmesi

Ayşe'nin tayin olduğu ilk sene içerisinde üçüncü kez koklear implant ameliyatı olma düşüncesinin konuşulmaya başladığını söyleyen Ali Bey, bu ameliyat düşüncesinin aile içerisinde yeniden dile gelmesinden şöyle bahsetmiştir:

“İlk tayin yerimize gittik. 2014 yılında artık erişkinlere de devlet uygun olanlara koklear implant ameliyatı yapılırsa cihaz masrafı ve ameliyat masraflarının bir kısmını sağlık kapsamında karşılayacağını, karşılıyor yani böyle bir yönetmelik çıkıyor. Bazen bazı arkadaşları ameliyat oluyor. Ayşe ben de ameliyat olacağım diyor tekrar. Ayşe, işte kendi hastanemizde hoca ile görüşmüştük sen olmaz demiştin. Hayır arkadaşlarım oluyor, şimdi olabiliyormuş benim doktorum yapmazsa başka ilde yapıyorlarmış orada olacağım. O zaman gene bizim doktorumuz yapsın. Hocayı biliyoruz daha iyi olur dedik. Ben de araştırdım bir soruşturdum gerçekten ameliyat masraflarını devlet karşılamaya başlamış bir kısmını da biz ödüyoruz ama çoğunu devle karşılıyor.”

Ayşe'nin görev yerinden izin alıp kendi doktorlarına muayene olmuş, implant ameliyatı için gerekli tüm testleri yaptırmışlardır. Fakat yapılan testlerden iki ay sonra yeniden yapılması gereken çeşitli protokoller olduğunu öğrendiklerinde bu süreci ertelemişlerdir. İlk tayin yerinden önceki oturdukları ile döndükten sonra ise tam anlamı ile implantaston sürecine girdiklerini ve kendi duygularını Ali Bey şöyle anlatmıştır:

“Randevu aldık. Yeniden bir sürü test yaptılar. Üniversitedeki hoca tekrar Ayşe için bu ameliyatın faydası olmaz dedi. Yani yararlanamaz dedi boşuna ameliyat riskini almış oluyoruz dedi. Ama Ayşe nuh diyor peygamber demiyor. Ben ameliyat olacağım. Cihazları araştırıyor ameliyat olan arkadaşlarına soruyor. Olacağım dedi. Hocam artık çare kalmadı ben dedim istemiyorum Ayşe'nin ameliyat olmasını ama Ayşe olmak istiyor. O zaman dedi bu bulguları Ankara'ya bilim kuruluna göndereceğim. Sağlık kurulu varmış o kararı verdikten sonra karar verirse ameliyatı yapıyorlarmış. Yok negatif derse yapmıyorlarmış. Biz tatildeyken odyologla da Ayşe samimi oldu. Odyolog şeyden yazmış facebooktan. Ayşe ameliyatın onaylandı, gözün aydın. Ayşe havalara uçuyor. Geldik ameliyat olacağı gün için randevu aldık. Ayşe araştırıyor ama biz hep böyle soğuk duruyoruz.”

Ali Bey'e, 'Ameliyattan risklerinden ve koklear implanttan yararlanamayacağı düşünceleri ile mi uzak duruyorsunuz?' sorusuna dayanarak nedenleri belirtmiştir:

“Hocanın görüşü olumsuzdu. Dil gelişimi açısından bu yaş çok ileri bir yaş. Bu yaştan sonra ameliyat olanlar çok yararını görmüyorlar. Ya bizi en çok endişelendiren taraf ameliyatın riski. Onun için yani benim düşünceme göre gerek yok. Ama istiyorsa Ankara da onaylarsa yapalım dedi.”

Ameliyat olmadan önceki sürede Ayşe, taktırmak istediği cihaza da arkadaş çevresinden ve internetten araştırmaları ile Nucleus 6 olarak karar vermiştir. Bu kararlarını söylemek için doktora ulaşmaya çalışan Ali Bey şunları anlatmıştır:

“Ameliyat günü yaklaşıyor ben habire hastaneye gidiyorum hocayı yakalayayım, ne oldu, ameliyatta hangi cihaz takılacak. Yanındaki asistanları yakalıyorum. Ayşe Nucleus 6 istiyor. Onlar da tık söylemiyor. Zaten öyle bir prosedür varmış, hocanın lafının üzerine laf koyamıyorlar. Ben bunu sonradan anlıyorum, hoca kararı ile. Hoca bize Nucleus 6 olacak demedi, ameliyat günü geldi. Hocam Ayşe Nucleus 6 istiyor. Bu arada bir de bize farkını ödeyin siz dediler. Devlet Nucleus 5’in parasını karşılıyormuş. Nucleus 6 için daha fazla bir katkı payı istiyorlarmış. Onu ödemiş olduk.”

Ameliyat sonrası için Ali Bey’e, ‘İmplant sonrası süreci ile ilgili söylemek istediğiniz bir şey var mı?’ sorusuna kendi duygularını da belirterek cevap vermiştir:

“Şöyle ameliyat oldu Ayşe. Ameliyattan çıktı gözlerinden şakır şakır şeyler akıyor öyle maraz gibi gözleri akıyor. Eyvah dedim herhalde gözde bir sorun olacak. Bir ilaç işte doktor, pratisyen gelip onu döküyor falan. Kaç damla diyorum. Damla değil diyor dök dök falan. Ya dedim herhalde bir sıkıntı olacak. Biz de bir şaşırdık işte hastaneden çıkmadan bu beyine normal yerleşmiş mi yerleşmemiş mi ona filmi çekilecek. Film odasına bende girdim ekranda bende görüyorum. Kafanın içerisinde böyle bir şey, uzun yani neredeyse bir karış kadar var. Yani bir garip oldum orada görmek daha kötü yapıyor insanı.”

‘Ameliyat süreci Ayşe için nasıldı? Yani atlatabilmesi zorlu bir süreç miydi?’ sorusuna ise şöyle cevap vermiştir:

“Yani ilk günün sonunda daha toparlıyor. Yani o çok zor bir şey değil, şey normal yerleştiyse ayrıca ekstra bir komplikasyon olmadıysa her şey iyi gidiyor. Ayşe zaten kendisi çok istediği için varsa bir sıkıntısı bile bize bir şey demedi. Bir ay sonra dış cihaz taktılar, ayarlar yaptılar. Ama biz baya uzun süre rapor mapor verirler diye düşünüyorduk. Rapor da vermediler fazla o cihaz yerleşince buradaki kesinin iyileşmesi önemli olan herhalde.”

3.8.7. Ayşe’nin koklear implant öncesi ve sonrasını gelişimlerinin karşılaştırması

Ameliyat olayına çok sıcak bakmadığını her fırsatta belirten Ali Bey, kızını ameliyat olduktan sonra yapması gerekenler için şu şekilde uyardığını ifade etmiştir:

“Ameliyat olduktan bir ay sonra dış aparatı takıldı ve ayarı yapıldı. Ama önce Ayşe dediğimizde dönüp bakıyordu, şimdi bakmıyor artık ses farklı geliyor. Yeniden duyduğu bütün seslere alışması lazım. Ama doktorumuz Ayşe bu yaştan sonra bu cihazdan yararlanamaz dedikten sonra Ayşe’ye söylediğim şey; ameliyat olduktan sonra en az on yıl çok sıkı çalışman lazım, dinlemen lazım. Konuşmayı anlamaya çalışman lazım, tekrar

etmen lazım. Yani on yıl fikrini Ayşe'ye daha ameliyat olmadan kabul ettirdim. Neden on yıl çünkü beyinde otomatik olarak dil bölgesi gelişmesi lazım. Belki de on yılda da gelişemeyecek ama bunun için çaba harcaman lazım. Bunları anlattım tamam olsun çalışacağım çok çalışacağım. Önceden ameliyat olunca her şeyin birden bire olmayacağını Ayşe belki de kabul etmedi ama acaba dedi.”

İmplant takıldıktan sonra çevrelerindeki insanların Ayşe'deki değişikliklere verdiği tepkileri ve Ayşe'de dil gelişimi açısından kendi gördüğü değişiklikleri Ali Bey şöyle anlatmıştır:

“2015 yılında ameliyat oldu Ayşe, altı yıl oldu. Ayşe'de biz tabi gelişmeleri fark etmiyoruz. Önceden tanıyıp şimdi söyleyenler gelişme var diyorlar ama Ayşe tabi halen söylediğimiz şeyi bir anda toparlayamıyor. Neden toparlayamıyor? Aslında anlıyor ama bizim söylediğimiz zaman beyin alıp onu değerlendirip çözemiyor. Cihazlıyken dudak okumayı daha iyi beceriyordu. Şimdi o özelliği kaybetmeye başladı, daha çok duymaya yönelik. Cihazı çıkardığı zaman artık bizi bakarak da anlamıyor.”

Ali Bey'e ‘Ayşe'nin kulak arkası cihaz kullandığı dönem ile implant kullandığı dönemi karşılaştıracak olsanız ne söyleyebilirsiniz?’ dendiğinde, Ayşe'nin işitmesini ve dil gelişimini karşılaştırmıştır:

“Yani Ayşe'nin söylemesi implantla daha iyi duyuyorum. Hatta bazı hışırtıları bile önce hiç duymadığım ağaç yapraklarının kıpırdanışını falan duyabiliyorum diyor. Duymak anlamak demek değil. Yani dildeki o eksiklik, beyinde o dil bölgesinin oluşmaması Ayşe'yi zorluyor tabi.”

Ayşe kendi isteği ile ameliyattan sonra dil ve konuşma terapilerinin yapıldığı bir merkezde dilini geliştirebilmek ve eğitim almak için bir tanıdık aracılığı ile başvurmuştur. Ali Bey orada yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

“Gittik orada bazı testler falan yaptılar yeniden. Ayşe'ye odyoloğun söylediği şey bırak dersi, terapiyi, şunu, bunu hayatını yaşa. Yani belirli bir yaştan sonra uzmanlar uğraşmak istemiyor. Daha çok yaşı aşağıda olanlarla veyahut da problemlerle sorunu çözmeye çalışıyorlar. Dolayısıyla öyle deyince Ayşe dedim ya, sende hayatını yaşa. Oradan yararlanma durumu olmadı.”

Konuşmanın devamında Ali Bey, tanıdıkları aracılığı ile bir işitme engelliler öğretmenine ulaştıklarını ve ondan ders almak için konuştuklarını anlatmıştır:

“Gittik o hanımefendi ile tanıştık. Tamam dedi ben Ayşe'ye yardımcı olurum ama altı aylığına Amerika'ya gideceğim dönüşte derslere başlayalım dedi. Ben oradan bazı şeyler de gönderirim yapabileceği şeyler falan dedi. Gitti Amerika'ya ama çok öyle bir şeyler gönderemedi. O dönemde öyle geçti. Amerika'dan döndükten sonra hemen derslere başladılar. Haftada bir saat özel olarak Ayşe gitti beraber çalıştılar. İki ay mı, üç ay mı

çalıştılar ondan sonra dersane ile anlaşılamamış. Memleketine geri döndü. İyi hocam dedik uzaktan yardımcı olabilir misiniz falan. Olurum dedi ama gittikten sonra o da olmadı.”

Ali Bey’e görüşme sonuna doğru ‘Ayşe’nin şuanda kendi çabasıyla evde yapmaya çalıştığı, uğraştığı bir şeyler var mı?’ sorusu sorulmuştur:

“Kendi çabası ile sesli kitap okuması yapıyor. Altyazılı film izliyor yani işte bazı programlar indirdi internetten test çalışması yapıyor. Ara sıra bana baba dinleme çalışması yapalım diyor. Ben ona kelimeler söylüyorum, cümleler söylüyorum anlamaya çalışıyor. O şekilde.”

“Genel çerçevede baktığınızda Ayşe’nin işitme kaybı olmasının, onun akademik hayatını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?” sorusunu Ayşe’nin çabalarına ve dil gelişimine de vurgu yaparak şu şekilde yanıtlamıştır:

“Ayşe normal sıradan zekâya sahip bir çocuktur. Ama çok çalıştı, ortaokul döneminden sonra gerçekten bir şeyler yapmaya, aşmaya çalıştı. Ama acaba diyorum işitme engelli olmasa bu çalışma ile daha verimli bir seviyeye gelebilir miydi? Şimdi ne kadar çalışsa da belirli bir yere kadar. Yani şuan da halen dilde düze çıkamadı. Yani Türkçe’yi okuyarak anlama açısından. Yani bir şeyleri yapmak için mücadele ediyor, uğraşiyor, pes etmiyor.”

Son olarak da ‘İşitme kaybı bir çocuğa sahip olmanız hayatınızda neler farklı olabilirdi?’ sorusuna çıkarım ve varsayımları ile cevap vermişti:

“Eğer Ayşe işitme engelli olmasaydı ben tayin isteme durumum olabilirdi, benim tayinim çıkardı başka şehirlere de gitmiş olurduk. Mesela Bandırma’da çalışabilirdim Balıkesir, İzmir buralarda gidip çalışma ortamı olabilirdi. O zaman ne değişirdi, belki şuanda emekli olduğumda İzmir’de ikamet ediyor olabilirdim. Ama tabi hepsi varsayım şimdi.”

Ali Bey yaşadıklarını, düşüncelerini, duygularını, çıkarım larını, varsayımlarını tüm görüşme süreleri boyunca deytaylı şekilde ve bütün açık yürekliliği ile araştırmacı ile paylaşmıştır. Ali Bey ile tüm görüşmeler sırasında konuşulan konular araştırmacı tarafından yorum ve tartışma başlığı altında alanyazında yer alan araştırmalar ile tartışılarak ele alınmıştır.

4. TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada yetişkinlik çağında, bir mesleği olan, kendi gelirini elde eden işitme kayıplı bireyin hayatında babanın rolü, etkileri, baba ile çocuğun etkileşimleri baba ile yapılan görüşmeler ile derinlemesine incelenmiştir. Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulguların betimsel ve tümevarımsal analizi sonucu ulaşılan araştırmacının yorumlarına, ulaştığı sonuçlara yer verilmiştir. Bulgular alanyazındaki diğer araştırmalar ile karşılaştırılmış ve tartışılarak açıklanmıştır.

4.1. Tartışma ve Yorum

Bulgular, babanın araştırma sorularına verdiği yanıtlar ele alınarak alanyazındaki araştırmalar ile birlikte tartışılmış ve temalar altında değerlendirilmiştir.

4.1.1. Babanın içinde büyüdüğü aile

1940'lı yıllarda babanın evde ahlak öğretmeni olma ve evin ekmeğini kazanma rolü 1960'lı yıllara gelindiğinde çocuğun cinsel kimliğini kazanmasına yardımcı bir role evrilmeye başlamıştır. Aynı zamanda baba çocuğunun eğitim hayatına yeni girmeye başlasa da ailedeki anne ve baba sorumlulukları arasında önemli derecede fark vardır. Bu fark, babanın oldukça sert ve otoriter, annenin ise baba ve çocukları arasında bir köprü, adeta bir sünger görevi görmesi şeklinde kendini göstermektedir (Güngörmüş-Özkardeş, 2006, s. 12-23, Lamb, 2010, s. 1-26). Zamanla içerisinde kadınların daha çok evin dışında vakit geçirmeye başlaması ile çocukların hayatına baba katılımı sorgulanmaya başlamıştır (Craig, 2006, s. 259-260). Ali Bey'in babasının ev içerisindeki rolünü, sorumluluklarını anlatırken kullanmış olduğu cümleler alan yazında yer alan o dönemki otoriter baba figürü ile örtüşmektedir. Fakat araştırmalar o dönemlerde çocuğun eğitim hayatına babanın da katılmaya başladığını söylüyor olsa da Ali Bey'in cevapları içerisinde bu çıkarım yapılabilecek bir cümle bulunmamaktadır. Ali Bey'in verdiği bu cevaplara dayanarak, ailedeki baba figürünün 1940'lı yıllardaki gibi eve ekmek getiren rolde olduğu görülmektedir (Yalçınöz, 2011, s. 5-10).

Ali Bey, kendi babasının ev içerisinde çocuklarına ve eşine karşı otoriter rolde olduğundan bahsetmiştir. Fakat bu durum Ali Bey'in ifadeleri ile en küçük kardeşini sosyal çevreye daha duyarsız hale getirirken, kendisinde tam tersi bir etki yapmıştır. O halde denebilir ki özgüvenin ve cinsel kimliğin oluşumu gibi değerlerin kazanılmasında

ebeveynlerden biri olan babalar anahtar rol oynamakta, evdeki babanın tutumu her çocuğu aynı oranda ve aynı yönde etkilememektedir (Altın, 2014, s. 10-11). Ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerindeki etkilerine bakıldığında baskıcı ve otoriter ebeveyn rolleri altında büyümüş çocuklarda sosyal beceriler ve girişimcilik özelliklerinin eksik kaldığı görülmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2015, s. 240-246; Yavuzer, 2019b, s. 120). Fakat Ali Bey’de olduğu gibi bazı çocuklar ise daha dışa dönük ve girişimci olma özelliği gösterebilmektedir (Sağat, 2016, s. 5-6).

Ali Bey, zamanla erkeklerin düşüncelerinin değişmeye ve kadınlarla hem ev işlerini hem de çocuğun sorumluluğunu paylaşmaya başladığını söylemiştir. Ali Bey’in bu söylemi, 1970’li yıllardan günümüze kadar gelen zaman içerisinde babaların onlara biçilmiş eve ekmek getiren rolünden çıkmaya başladıklarını, aynı zamanda kendilerini evde çocuğunun sorumluluğunu almaya ve eğitimlerinde destekleyici olarak görmeye başladıkları bilgilerini de desteklemektedir. Feminist aile teorisine göre de kadının zaman içerisinde değişen sorumluluklarından dolayı ailedeki kadın ve erkek rolleri yeniden düzenlenmiş ve erkekler de kadınlar ile aynı görevleri üstlenmeye başlamıştır (Few-Demo vd., 2014, s. 86-87). Babalık kavramının tarih boyunca nasıl algılandığı ve sorumluluklarının nasıl belirlendiğini tartışan Yörükoğlu (2004, s. 217), günümüzde babaların eskiye göre daha yumuşak davransa da halen daha çok saygı gösterilen, evdeki kişilere güven veren nitelikte olduğu gerçeğinin değişmediğini söylemektedir. Bu bağlamda, denebilir ki, yeni kuşak olarak adlandırabileceğimiz günümüze yakın dönem içerisindeki babalar eski geleneklerin pasif alıcısı olarak görülmemelidir. Genellikle yeni kuşak babalar geleneksel kalıpları şu anın toplum kültürüne göre yorumlamakta ve değiştirmektedirler (Campbell ve Gilmore, 2007, s. 147-148; Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998, s. 277-278; Lamb ve Tamis-Lemonda, 2004, s. 3-5; Schönpflug, 2001, s. 174-176). Dolayısıyla tüm bu kaynaklar Ali Bey’in de erkeğin kadının sorumluluklarını paylaşmaya başlaması ve görüşlerinin bu yönde değişmesi konusundaki söyledikleri ile örtüşmektedir. Aynı zamanda LaRossa (2007, s. 87-98), Mintz (1998, s. 3-30) ve Pleck (2004, s. 32-57)’in babanın kendisine yüklenen geleneksel rollerden çıkıp daha modern kalıplara bürünmesini ele alan çalışmaları da Ali Bey’in bu söylemlerini desteklemektedir.

Eşi Fatma Hanım ile aralarındaki evlilik birliğine bakıldığında Ali Bey, evleneceği insan ile aile yapılarının, ikisinin geldiği kültürlerin benzer olması gerektiği aksi halde arada anlaşmazlıklar çıkabileceği söyleminde bulunmuştur. Bu söylemini

aynı zamanda yeni evlilik birliği içerisine girecek ve bir aile sistemi oluşturacak bireyler için de öneri niteliğinde ifade etmiştir (Günlük; 01.02.2021). Bu noktada Ali Bey’in bu söylemini hem destekleyen hem de desteklemeyen çalışmalar alanyazında mevcuttur. Beşpınar ve Beşpınar (2017, s. 130-133) yaptıkları çalışmada eşlerin evlenmeden önceki beklentilerinin neler olduğunu sorgulamışlardır. Bu araştırmalarının sonucunda, evlenilecek kişi ‘geldiği evre’ ve ‘bireysel özellikler’ bakımından karşılaştırıldığında, bireysel özellikler ve aradaki aşk duygusunun, kişinin geldiği sosyal evre benzerliğine kıyasla daha önemli olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Kublay ve Oktan (2015, s. 30-31) ise, evlenecek kişilerin yetiştirilme koşulları, yetiştikleri sosyal evre, yetiştikleri ailelerin değer yargıları, inanç sistemleri gibi faktörlerin evliliği olumlu yönde geliştireceğine, bireylerin sahip oldukları toplumsal ve ailesel değerlerin, evlilik uyumlarında etkili olduğuna dair görüşleri bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmalarda ulaşılan sonuçlar Ali Bey’in düşüncelerini tartışır niteliktedir.

4.1.2. Doğum ncesi dönem

Ali Bey’e göre ideal bir baba evdeki sorumluluktan kaçmayarak işe başlamalıdır. Ali Bey’in bu düşüncesi, Güngörmüş-zkardeş ve Arkonaç (1998, s. 261-262) yaptıkları çalışmadaki ideal bir baba modelinin çocuğun sadece maddi gereksinimlerini karşılamaktan ziyade onunla vakit geçiren, eşi ile ortaklaşa çocuğunun sorumluluğunu üstlenen kişi olduğu bulguları ile örtüşmektedir. Aynı zamanda Başaran (2011, s. 14) ‘iyi baba olma’yı tartıştığı çalışmasında, bunu üç koşul ile açıklamıştır: ocuğuna rnek bir rol model olmak, baba olmayı gerçekten istemek ve babalık sorumluluklarını alabilecek yeterliliğe erişmiş olmak.

Bu bağlamda Ali Bey’in baba olma ile ilgili düşünceleri tartışıldığında araştırmacı bir çalışmayı ele almıştır. Baruch ve Barnett (1983, s. 69) ortaya bir ‘telafi etme’ hipotezi atmışlardır. Bu hipotez, kendi babası ile çocukluğunda olumsuz ilişkiler geçirmiş bir erkeğin, yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendi çocuklarının bakımlarına katılımlarının yüksek olduğunu söylemektedir. Yani erkeğin küçüklüğünde babalığa dair zihnine yerleşen olumsuz şemalar, bu olumsuzlukları telafi etme davranışını yordamaktadır. Bu durumda Ali Bey’in babasının sert ve baskıcı kişiliğinin Ali Bey üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı düşünülürse, bir babanın eşi ile ortak sorumluluk olarak çocuğunun bakımına katılmalı düşüncelerinin nedeni anlaşılabilmektedir. Aynı zamanda Ali Bey’in ideal baba olma düşüncelerinin, işitme kayıplı çocuğu olan diğer

babaların da çocuklarının bakımlarına katılmalarının gerekliliği konusunda bir öneri niteliğinde olduğu görülmektedir.

Fatma Hanım'ın hamilelik dönemi içerisinde Ali Bey ile olan iletişimlerinin yetersiz kalmasını ve beklentisiz gerçekleşen hamilelik durumunda ailenin yeniden dengelenmeye gitmesini sistem anlayışı kuramı ile açıklamak yerinde olacaktır. Sistem anlayışına göre, aile içi dinamiklerdeki beklenmeyen dengesizlik durumunda var olan alt sistemlerin yeniden dengelenebilmesi için sistemler arası etkileşimler esnetilebilir, roller değiştirilebilir görüşü hakimdir. Fatma Hanım'ın hamilelik döneminde Ali Bey'in evde fazla bulunamaması, çalışırken aynı zamanda okula gidiyor olması evde geçirdiği vakti kısaltmış ve eşi ile olan iletişimlerini etkilemiştir. Buna ek olarak beklenmedik hamilelik durumunda eşinin yalnız kalmasını istemeyen Ali Bey, baldızını aile sistemi içerisine dahil ederek aile içi etkileşim örüntülerini dengelemeyi seçmiştir.

4.1.3. Tanılama dönemi

Tanılama dönemi ile ilgili olarak Ali Bey'in ilk söylediği konulardan biri, doktorların Ayşe'nin durumunu ilk altı ay içerisinde fark edebilecekken anlamamış ve bir yaşına kadar aileyi oyalamış olmalarıdır. Aile, kendi çabaları ile Ayşe'yi muayene ettirmemiş olsa işitme kayıplıların okulunda alacakları eğitime gecikeceklerini Ali Bey sitemkâr ifadeler kullanarak anlatmıştır (Günlük; 03.02.2021, 2. Görüşme Kaydı). Aynı zamanda Ali Bey, Ayşe'nin gelişim eksikliklerinden bir yaşına kadar şüphelenmeme nedenlerini hem doktorların kontrollerinde her şey normal demelerine (Meadow-Orlans, Mertens ve Sass-Lehrer, 2003, s. 158-160; Russ, Dougherty ve Jagadish, 2010, s. 16) hem de Ayşe'nin bir yaşına kadar çıkarması gereken sesleri çıkaramasa bile evde açtıkları müzikler ile beraber oynamalarına bağladığını söylemiştir. Bu durumun, normal gelişim gösteren çocuklar gibi işitme kayıplı çocukların da çevrelerinde var olan hareketleri taklit etme becerileri ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Peterson ve Wellman, 2009, s. 300-301). Normal işiten çocuklardaki hızlı ve normal gelişimle karşılaştırıldığında, işitme kayıplı çocukların sosyal rol yapmalarında farklılıklar meydana gelebilmektedir (Brown, Donelan-McCall ve Dunn, 1996, s. 846-848; Spencer, Meadow-Orlans ve Moores 1993, s. 9-11). İşitme kayıplı çocuk Ayşe'nin zihinsel gelişim süreçlerinde herhangi bir problem olmadığından dolayı ebeveynlerini müzik çalarken oynama konusunda taklit ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Ali Bey bir baba olarak kızının işitme kayıplı olduğunu ilk öğrendiğinde hissettiklerinden bahsederken ‘olayın korkunç olduğunu düşündüm’ ifadelerini kullanmıştır. Alanyazında da engelli bir çocuğa sahip olmak ile ilgili ailelerin duygularının, stres düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmalar yapılmıştır (Hintermair, 2006, s. 493-513; Jackson ve Turnbull, 2004, s. 15-29; Küçüker, 2006, s. 329-341; Longo ve Bond, 1984, s. 57-65; Pipp-Siegel, Sedey ve Yoshinaga-Itano, 2002, s. 1-17; Şen, 1991, s. 1-128). Bu çalışmalarda engelli bir çocuğa sahip olduğunu öğrenen tüm aileler, engelliliği en başından kötü olarak yorumlamış ve büyük bir şok yaşamışlardır. Yani denebilir ki engel türü ne olursa olsun ailelerin çocuklarının engelli olduğunu ilk öğrendiklerinde hissettikleri duygular ile Ali Bey’in kızının işitme kayıplı olduğunu öğrendiğinde hissettikleri örtüşmektedir.

Ali Bey, eşi Fatma Hanım ile işitme kayıplı kızları Ayşe için tanılamadan sonra almaları gereken ilk kararın ve karşılaştıkları ilk zorluğun işitme cihazı ile ilgili olarak maddi yönden olduğunu söylemiştir. Ali Bey o dönemden bahsederken işitme cihazı almak için yeterli bütçelerinin olmadığını ve bunun için üniversitenin vakfından yardım aldıklarını, eğer vakıf olmasaydı çok zorluk çekeceklerimi ifade etmiştir. Bu durum gösteriyor ki alanyazında da işitme kayıplı çocuk ailelerinin yaşadığı zorluklar ile Ali Bey’in yaşadığı zorluklar aynıdır (İçyüz, 2021, s. 94-96). Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu (2021, s. 38-40), işitme kayıplı çocuğa sahip ebeveynlerin, maliyeti fazla farklı tıbbi ihtiyaçlar nedeni ile işitme cihazları/ koklear implantlar için ödeme yapma konusunda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Zaidman-Zait vd. (2015, s. 41-43) ise, işitme kayıplı çocuğa sahip ailelerin tıbbi ihtiyaçlarının bir kısmı devlet tarafından karşılansada, ebeveynlerin bu kaynaklara ulaşma ve kaynakları yönetme anlamında sorun yaşadıklarını söylenişlerdir.

Aynı zamanda McCracken ve Turner (2012, s. 32-33) ve Zaidman-Zait ve Deirdre (2018, s. 1180) yaptıkları çalışmalarda ebeveynlerin işitme kayıplı çocuklarının kullanacakları iletişim biçimini seçme konusunda da zorlandıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan, çocuklarının karmaşık ihtiyaçları göz önüne alındığında, dilini geliştirmek için hangi yönteme uymaları gerektiği konusunda belirsizlikler yaşamaktadırlar. Bazı ebeveynler çocukları için konuşma dilinin mümkün olmadığını düşünürken, bazı ebeveynler sözel dilin yanında işaret/ jest kombinasyonunu da kullanmayı tercih etmektedir. Aynı zamanda Akçamete ve Kargın (1996, s. 18-23) da yaptıkları çalışmada, ebeveynlerin en çok bilgilenme ihtiyacı duydukları konunun,

işitme kayıplı çocuğu için kullanacakları iletişim yaklaşımını seçme olduğunu söylemişlerdir. Ali Bey ise bu noktada kızı Ayşe'nin kullanacağı iletişim yaklaşımı konusundaki seçimlerinin kendilerine bağlı olmadığını, işitme kayıplı çocukların gittiği okulda tüm işitme kayıplı çocuklara doğal işitsel sözel yaklaşım kullanılarak sözel dil öğretimi yapıldığını belirtmiştir. Bu durumda aslında Ali Bey'in, kızının kullanacağı iletişim yaklaşımını seçmek ile ilgili zorlayıcı kararlar alması gerekmemiştir.

Araştırmacı, Ali Bey'in *“gönderebileceğimiz başka okul yoktu”* söyleminde yer alan okulun Türkiye’de işitme kayıplı çocuklara sözlü dil eğitimi veren iyi bir kurum olduğunu düşünmektedir. İşitme kayıplı çocukların, var olan bilişsel potansiyellerini ve dil performanslarını en iyi şekilde kullanmalarına olanak veren kurum yapısı, uzmanların birbiri ile paralel ve tutarlı desteği ile normal işiten toplum içerisinde kendilerini rahat hissetmelerine katkı sağladığı görüşündedir. Dolayısıyla işitme kayıplı çocuklar her okulda eğitim görebilmekte fakat Ayşe'nin de tüm öğrenim hayatını geçirdiği kurum içerisinde yürütülen eğitim yapısı, işitme kayıplı çocukların işitme kalıntılarını olabilecek en maksimum seviyede kullanmaya olanak vermekte ve tüm gelişim alanlarını desteklemektedir.

4.1.4. Okul öncesi dönem

Okul öncesi dönem içerisinde Ali Bey, kızı Ayşe'nin ilk tanılamadan itibaren kayıt yaptırdıkları işitme kayıplıların okulunda oyun gruplarına katılmaya başladığını, aynı zamanda ebeveynler olarak eşi ile kendisinin de aile eğitimlerine katılmaya başladıklarını söylemiştir. Oyun grubuna Ayşe, annesi ve teyzesi ile birlikte gitmiştir. Ali Bey oyun gruplarında ebeveynlerin zaten yapabilecekleri fazla bir şey olmadığını, orada bulunan öğretmenin çocuklar ile oyunlar oynayıp, sözel dili vermek amacı ile şarkılar söylediğini belirtmiştir. Fakat aile eğitimlerine eşi Fatma Hanım ile beraber eksiksiz olarak katıldıklarını söylemiştir. Aile eğitimlerinden bahsederken de Ali Bey orada ailelere çocukları ile nasıl konuşacaklarını, neler yapmaları, neler yapmamaları gerektiğini anlattıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda aile eğitimlerinin, kızı ile olan etkileşimlerinde motivasyon kaynağı olduğu ve bir sonraki aile eğitimine kadar o motivasyon azalsa da ebeveynlerin verilen görevleri yapma bilinci ile hareket etmelerini sağladığı düşünülmektedir. Ebeveynlerin aile eğitimlerine istikrarlı katılım sağlamalarının gerekliliğini dile getiren Ali Bey, işitme kayıplı çocuklarına ancak bu şekilde yüksek fayda sağlayabileceklerini de örtük olarak ifade etmiştir. Kızı ile evde

yapması gereken etkinlikler konusunda motivasyon açısından iniş-çıkışlar yaşasa da Ali Bey'in kızının gelişimlerini her türlü destekleyebilmek için bir baba olarak çaba sarf ettiği söylenebilir. Bu anlamda Ali Bey'in, Ayşe'nin akademik hayatının başlangıcında yani okul öncesi dönem içerisinde bile kızının eğitimine katılımının eşinden daha ön planda olduğu görülmektedir.

Aile eğitimlerinde işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek konusunda neler yapabileceklerinin paylaşımı ebeveynler için en önemli konulardan biridir. Ali Bey'in anlattığı örneklerle bakıldığında gittikleri aile eğitimlerinde okuldaki eğitimleri pekiştirecek oyun önerileri ile ailelerin evde çocuklarını desteklemeleri istenmektedir. Bu açıdan bakıldığında ebeveynlere verilen aile eğitimleri içeriğinin, ebeveynlerden biri olan babalara; işitme kayıplı çocuklarıyla oyun oynayabilecekleri, etkileşim zamanlarını verimli kullanabilecekleri, dil gelişimlerini günlük rutinler içerisine entegre edebilmeleri için neler yapacakları konusunda katkılar sağladığı görülmektedir. Denebilir ki aile eğitimlerindeki amaçlar ve aile eğitiminin uygulama biçimleri, doğal işitsel sözel yöntemin aile merkezli yaklaşımı ile örtüşmektedir (Mahoney, 2009, s. 80-81; Mahoney ve Wheeden, 1997, s. 179-182).

Ali Bey gittikleri aile eğitimlerinde verilen sorumlulukları kendisi üstelenerek kızı ile beraber çalıştıklarını söylemiştir. Bu noktada eşi Fatma Hanım'ın üstlendiği görevler sorulduğunda ise tanılanmadan sonraki süreçte eşinin ev işleri ile daha çok ilgilendiğini ve Ayşe'nin akademik ve sosyal gelişimleri ile kendisinin daha çok ilgilendiği bir görev paylaşımı yaptıklarını söylemiştir. Bunun bilinçli ve konuşularak yapılmadığını da dile getirmiştir. Bu noktada Ali Bey'in ilk tanılamadan itibaren *'üzülmeye gerek yok bir hal çaresini bulacağız'* söylemlerinin, Fatma Hanım'ı geri plana itmiş olabileceği ve Fatma Hanım'ın da bunu aslında ne yapacağını bilmediğinden kendisi için bir kaçış yolu olarak gördüğü düşünülmektedir. Doğan (2010, s. 232-233), aileye eklenen engelli bir bireyin varlığının ebeveynler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu gibi olumlu etkilerinin de olduğunu söylemektedir. Kazak ve Marvin'in (1984, s. 69-70) yaptığı çalışmada engelli bir çocuğa kucak açan bir ailede, eşlerin çocukları için ortak çaba gösterdiği, her birinin sorumluluğunun çocuğun üzerinde farklı olduğu ve bunun da eşlerin birbirlerine karşı olumlu tutumlar içerisine girmesine neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda Ali Bey ve eşinin aralarında dile getirilmeyen anlaşmalarının kendi sorunlarını unutturarak tamamen işitme kayıplı çocuklarına yönelmelerine neden olduğu düşünülebilir. Bunun tam tersi olarak da engelli çocuğa

sahip ailelerin evlilik birliklerinin bozulduğunu gösteren çalışmalar alanyazında mevcuttur (Kazak, 1986, s. 265-281; Tunali ve Power, 1993, s. 945-957). Bunun nedenleri olarak ise; iki ebeveynden birinin çocuğun engelini kabullenememesi, beklentilerdeki farklılıklar, çocuk ile geçirilen zaman ve gösterilen çabalardaki dengesiz tavırlar ve maddi sıkıntılar gösterilebilmektedir (Kahriman ve Bayat, 2008, s. 4-6).

Ali Bey, kızı Ayşe ilk tanılamadan itibaren yuva eğitimlerine başladığında dil gelişiminin olumlu yönde seyredebilmesi için neler yapacağı konusunda çevresindeki diğer işitme kayıplı çocuğu olan aileler ile görüşüğünü belirtmiştir. Ayşe'nin gittiği okulda doğal işitsel sözel yöntem uygulandığını bildiğinden ve çevresindeki ailelerin tecrübelerine de güvenerek doğal dil ortamları içerisinde bulunmanın kızının sözel dilini destekleyeceğini düşünmüş ve kızını farklı kurslara göndermek istemiştir. Gerekli araştırmaları yaptığında ise kızının dil gelişimini desteklerken sosyal yaşantısına da katkısı olur düşüncesi ile tiyatro kursuna yazdırma kararı almıştır. Bu noktada Clark (2007, s. 5-6), Tüfekçioğlu (2005, s. 41-42) işitme kayıplı çocuklara doğal yaşantılar yolu ile sözel dili edindirmeye dayalı doğal öğretimden bahsetmiştir. Buna göre, doğal yaşantılar ve hem işitsel uyaranların gelmesi hem de jest ve mimiklerden alınan görsel uyaranlar sayesinde işitme kayıplı çocukların dili öğrenebilmesi söz konusudur. Bu çalışmada bahsedilen doğal yaşantıların olması Ali Bey'in kızının doğal dil ortamlarında da bulunmasını istediği düşüncesini doğrular niteliktedir. Fakat Ali Bey, sadece doğal dil ortamı içerisinde yer almanın bu noktada kızının iletişim becerilerini tam olarak geliştirmeyeceği ve buna dayanarak bazı noktalarda yapılandırılmış öğretimlerin de olması gerektiği düşüncesini de dile getirmiştir. İşitme kayıplıların drama ile gelişimlerinin desteklendiği çalışmalara bakıldığında ise Ali Bey'in düşüncelerini destekler nitelikte sonuçlar (Freeman vd., 2003, s. 1-7; Miller, Rynders ve Scleinen, 1993, s. 228-233; Önalın Akfırat, 2004, s. 9-22) bulunmaktadır.

Okul öncesi dönemde Ayşe'nin arkadaşları ile yaşadığı bir olayı anlatan Ali Bey, kızının o dönemde sözel dili gelişmediği için arkadaşları ile yaşadığı sorunu net olarak anlatamadığını ve yaşanan olayda Ayşe'nin suçlu olduğunu düşündüklerini söylemiştir. Aradan geçen on yıldan sonra Ayşe'nin ifade edici dili gelişmeye başladığında bu olay yeniden gündeme gelmiş ve Ayşe kendisinin bir suçu olmadığını ancak o zaman ifade edebilmiştir. Ali Bey bu olayı anlatırken hüzünlenmiş ve kızı açısından baktığında o yaşta bir çocuğun bu durumu içinde tutup on yıl sonra kendini ifade edebildiğinde suçsuzluğunu anlatarak olayı aydınlattığını belirtmiştir. Bu örnek

olay düşünöldüğünde, işitme kaybından kaynaklanan eksiklikler ile çocuklarının kendini gerektiğı zamanda ifade edemeyiş, Ali Bey gibi çocuğunun eğitimine katılan babaları derinden etkilediğı söylenebilmektedir.

4.1.5. İlkokul dönemi

İlkokul dönemi içerisinde Ali Bey ile işitme kayıplıların okulunda yuva eğitimi alan kızı Ayşe'nin, yine aynı okulda birinci sınıfa gitmeye başlayacak olması ile ilgili geçiş aşamasında yaşadıkları ve duyguları hakkında konuşulmuştur. Ali Bey, Ayşe'nin tanılamadan itibaren oyun gruplarına başlaması ve altı yaşına kadar yuvaya devam etmesi nedeni ile bu geçiş sürecini stressiz bir şekilde atlattıklarını anlatmıştır. Ayşe'nin eğitimine aynı okulda birinci sınıf olarak başlayacağını bildiklerinden kendileri için değişen pek bir şey olmadığını ve okul işleyişinin nasıl olduğunu bildikleri için rahat olduklarını ifade etmiştir. Alanyazında işitme kayıplı çocukların okul öncesi dönemden ilkokul dönemine geçiş ile ilgili çalışmalara rastlanamamıştır. Fakat normal işiten veya özel gereksinimli çocukların kademe geçişlerinde ailelerin ve çocukların gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalara göre ailelerin en büyük korkularının; değişen okulun aileden beklentileri, çocuklarının yeni bir ortama girmesi ve yeni öğretmenler ile tanışması, dolayısıyla ailenin de günlük rutinlerinin değişeceği düşünceleri olduğu görölmektedir (Fowler, Schwartz ve Atwater, 1991, s. 136-145; Hains vd., 1987, s. 8-12; Kargın, Akçamete ve Baydık, 2001, s. 13-24; Rice ve O'Brien, 1990, s. 1-14). Aynı zamanda çocuk açısından bakıldığında, ölkemizde çocuğun okul öncesi dönemde aldığı eğitimin ilkokul döneminde devam edecek eğitimi için hazırbulunuşluğunu yükseltmesi beklenmektedir (Erkan ve Kırca, 2010, s. 104; Esaspehlivan, 2006, s. 71-75; Yazıcı, 2002, s. 156). Dolayısıyla Ali Bey'in ifadeleri, Ayşe'nin ilk tanılamadan itibaren işitme kayıplıların okulunda aldığı tüm eğitimlerin hazırbulunuşluğunu yükselterek ilkokulda kullanması gereken becerileri geliştirdiğı düşüncesini de desteklemektedir.

Fatma Hanım her ne kadar kızının eğitim hayatına katılımı konusunda Ali Bey'den geride duruyor gibi görünse de ilkokul dönemi içerisinde okulda verilen ödevler aracılığı ile mutfak etkinliklerine kızı ile birlikte dahil olmuş ve kızının dil gelişimini desteklemiştir. Yapılan araştırmalarda annelerin kullandıkları dilin çocuklarına farkında olarak veya olmayarak doğal dil ortamı sağladıkları, sürdürdükleri iletişim içerisinde farklı stratejiler kullandıkları ve pozitif etkileşimler ile çocuklarının

gelişimlerini destekledikleri görülmektedir (Coşkun, 1997, s. 103-115; Lederberg ve Everhart, 2000, s. 317-321).

Ali Bey, Ayşe'nin dil gelişimlerini destekleyebilmek adına arayışlarının bu dönemde de sürekli devam ettiğini dile getirmiştir. Yine böyle arayış içerisinde oldukları bir zamanda çevrelerinde görüştüğü kişilerden aldığı bilgiler ile Ayşe'yi bilgisayar destekli dil öğretiminin yapıldığı bir kursa yazdırmıştır. Ulusal alanyazında bilgisayar destekli Türkçe öğretim çalışmaları (Durukan, 2011, s. 319-334; Zobar, 2010, s. 1-53), Türkçe öğretimlerinin bilgisayar teknolojileri ile desteklendiğinde çocuklarda görsel canlandırmayı sağladığı için dil çözümlemesini de kolaylaştırdığını söylemektedir. Bu açıdan bakıldığında Ali Bey'in kızının dil gelişimini desteklemek adına bu yola başvurmasını araştırmacı kabul görebilir bir düşünce olarak ele almaktadır. Fakat bunun kızının da kendi isteği ile gerçekleşirse işe yarayacağını düşünen Ali Bey aldıkları bu kurstan, kızının evde bilgisayar ile ders çalışmaktan ziyade oyunlara yöneldiği için fayda sağlayamadıklarını da dile getirmiştir.

Okul yaşantıları konuşulurken Ali Bey'e kızının ne zaman ve ne şekilde konuşmaya başladığı sorulduğunda bunu kendilerinin de anlamadığını, *'çok yumuşak bir geçiş'* olduğunu belirtmiştir. Ayşe, yuvaya giderken okumaya hazırlık etkinlikleri yapılmış ve bu etkinlikler sayesinde Ayşe, ilkokula başladığında kelime-resim eşlemelerini yapabilecek duruma gelmiştir. Dolayısıyla yapılan etkinlikler ile hazırbulunuşluk seviyesi desteklendiğinden okumayı öğrenme süreci de bir o kadar rahat ve fark edilmeden olmuştur. Kendi çabaları ile dışarıda kurslardan aldıkları eğitimlerin de faydasını gördüklerini belirten Ali Bey, kızının sözlü dili ile ilgili bir durumdan bahsetmiştir. Ayşe'nin gittiği okulda uzmanlar, işitme kayıplıların dil gelişimlerindeki aksaklık nedeni ile kelimeleri doğru telaffuz edemeseler dahi konuşma akıcılığının bozulmaması için müdahale edilmemesi gerektiğini söylerken, dışarıdan aldıkları kurslarda uzmanlar, çocuk kelimeyi doğru telaffuz edene kadar tekrarlamaları gerektiğini söylemişlerdir. Bu konuda Girgin (2006, s. 23-24), doğal yaşantılar içerisinde gerçekleşen ebeveyn-çocuk etkileşimlerinde, çocuğun hataları fark ettirilmeden düzeltilirse çocuğun sözel dili doğru kullanmasının desteklenmiş olacağını söylemektedir. Çocuğun dil gelişimine kuramlar çerçevesinden bakacak olursak ilk olarak davranışçı kuram, çocukların dünyaya boş bir levha gibi geldiğini ve dili zamanla yetişkinler tarafından pekiştirilerek, koşullandırılarak edindiğini söylemektedir (Brown, 2007, s. 26; Karacan, 2000, s. 264). Bu da Ali Bey'in kızını gönderdiği kurslarda

uzmanların yanlış telaffuzları mutlaka düzeltin demelerini açıklanabilir kılabilmiştir. Çocuğun yanlışları düzeltildiğinde yetişkin, çocuğu doğru şekilde söylemeye teşvik etmekte ve kelimeleri doğru telaffuz ettiğinde pekiştirmektedir. Fakat davranışçı kuramın yetersizliklerinden biri olan çocuğun sadece görünen dili ile ilgilenmesi, doğal ve kültürel bağlamları ele almaması açısından kabul edilebilir bir görüş değildir. Sosyal öğrenme kuramcıları ise çocuklarda dil gelişimini açıklarken dilin en yakın çevrede bulunan kişilerden, doğal kültür içerisinde, gözlem ve taklit yolu ile edinildiğini savunmaktadırlar. İşitme kayıplıların da dili doğal yaşantılar içerisinde öğrenebileceği düşünüldüğünde aslında sosyal öğrenme kuramı çocuğun dili edinirken dışarıdan kişilerin müdahale etmemesi gerektiğini çocuğun dilini yetişkin taklitleri ile zamanla geliştirebileceğini savunmaktadır (Demirel, 2016, s. 128). Bu da çocuk konuşurken yanlışlarının özellikle düzeltilmemesi gerektiği, yetişkin taklitleri sırasında çocuğun dili doğal bir şekilde kendiliğinden öğrenebileceği savını destekler nitelikte görünmektedir.

Son olarak Ali Bey, ilkokul döneminde kızı Ayşe ile sürekli beraber çalışmalarından ve kızına fazladan bir kelime bile olsa öğretebilme isteğinden kaynaklı olarak aralarındaki bağın '*asker arkadaşı*' konumuna geldiğini ifade etmiştir. Bu da araştırmalarda sıkça karşımıza çıkmaya başlayan ve günümüze yaklaştıkça babaların çocuklarının gelişimleri konusunda daha büyük roller üstlenmeye başladıkları sonuçları ile örtüşmektedir. Babaların da çocuklarının bakımlarına katılımları ile birlikte gerek fiziksel gerek ise duygusal açıdan aralarında şefkatli bağlar kurmaları beklenmektedir (Cabrera vd., 2000, s. 129-131; Dermott, 2003, s. 4-7; Lamb ve Tamis-Lemonda, 2004, s. 7-8; Silverstein, Levant ve Auerbach, 2002, s. 367-368). Araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi Ali Bey'in kızının gelişimlerini destekleme çabasının aralarındaki duygusal bağı da olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

4.1.6. Ortaokul ve lise dönemi

Bu dönem ile ilgili ilk olarak 'Ortaokula başlarken kızınızdan beklentileriniz nelerdi?' sorusunu Ali Bey, kendi çabalarından örnekler vererek cevaplamıştır. Ali Bey, kızının akademik gelişimlerini kendisinin takip ettiğini her fırsatta dile getirmiş ve ortaokulda da bunun devam ettiğini belirtmiştir. Bu dönemde kızı ile çalışırken bir konuyu anlattığında kızının hemen anlamasını ve ertesi gün de daha önce konuştuklarını unutmadan dile getirebilmesini istediğinden bahsetmiştir. Bu noktada Doğan, Tüfekçioğlu ve Er (2013, s. 89-91), işitme kayıplı çocuklar ve normal işiten çocukların

çalışma belleği ve kısa süreli belleklerinin bilişsel süreçlerdeki rolünü inceledikleri çalışmalarında çocukların akademik başarılarının, bu bellekleri etkileyen faktörlerden biri olan sözel uyaran varlığı ile ilgili olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla denebilir ki işitme kayıplılar dili çözümleme konusunda sıkıntı yaşadıklarından dolayı, bir konuyu anlamlandırarak bilişsel süreçlerden geçirip bunu geri yansıtmaları da zor olmaktadır. İşitme kaybının varlığı diğer gelişim alanlarında da gecikmeler yaşanmasına neden olabilmektedir (Yalçinkaya, 1994, s.30). Ali Bey'in bu isteği ise araştırmacı tarafından çaba sarf eden bir baba olarak normal görülmüştür. Fakat işitme kaybına sahip kızı Ayşe'nin anlatılanları tam olarak kavrayamadığı için dile getiremeyişi de alanyazınla çelişen bir durum değildir. Bir yandan erken ergenlik dönemi kabul edilen yaşlara yaklaşan Ayşe'nin dikkatini tek bir yöne odaklayamadığı ve ergenlik dönemindeki duygu karmaşasından kaynaklı içsel motivasyonu sağlayamadığı için Ali Bey'in çabalarını boşa çıkarması da kabul edilebilir bir durumdur (Eryılmaz ve Aypay, 2011, s. 1222-1223; Eryılmaz ve Ercan, 2014, s.38-39).

Ali Bey ortaokul döneminde kızı Ayşe'den beklentilerinin arttığını ve kızına bahsetmeseler bile Fatma Hanım ile birlikte Ayşe'nin bir şekilde eğitim hayatını tamamlayıp kendi ayakları üzerinde durabilmesi, bir işinin ve gelirin olması için üniversite okumasına karar verdiklerini ve buna göre çalışmaları gerektiğini belirtmiştir. Alanyazında herhangi bir engele sahip çocukları olan ailelerin, çocukları büyüdükçe eğitimlerini ilerletme, bir meslek sahibi yapma, tek başına kaldığında hayatlarını idare edebilir duruma gelme gibi konularda onları hazırlama isteklerinin olduğu araştırmalar bulunmaktadır (Genç, 2017, s. 250-251; Karadağ, 2014, s. 492; Özmen ve Çetinkaya, 2012, s. 45). Ali Bey ve Fatma hanımın isteklerinin de bu yönde olmasının alanyazınla örtüştüğü görülmektedir.

Ortaokuldan sonra liseye geçiş döneminde Ali Bey, kızı Ayşe'yi normal işitenlerin lisesine almıştır. Başlangıçta farklı bir okula geçme fikri ve isteği kızı Ayşe'den gelmiş sonrasında Ali Bey de bu fikri desteklemiştir. Sebebi ise kızı hakkındaki gelecek kaygısı ile en azından meslek lisesine giderse oradan da üniversiteye sınavsız bir şekilde geçebilir düşüncesidir. Kayıt yaptırmak istedikleri meslek lisesinde müdür işitme kayıplı çocukları okuluna kabul etmediğini söyledikten sonra Ali Bey, işitme kayıplıları kabul eden farklı bir lise bulmuş ve oraya kayıt yaptırmıştır. Bu noktada aldıkları bu kararda çevrelerindeki ailelerin de etkisi olduğunu dile getiren Ali Bey '*biz de bu fikirlerden nasibimizi aldık*' diyerek aslında çok olumlu

bir kaynaştırma süreci yaşamadıklarını da dile getirmiştir. Bunun nedeninin ise; normal işitenlerin lisesinde, işitme kayıplı çocukların okulundan gelen birkaç arkadaşı ile birlikte kaynaştırma öğrencisi olarak başlayan Ayşe'ye, okuldaki öğretmenlerin normal işiten çocuklara davrandıkları gibi davranmadıklarından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu davranışların da özellikle öğretmenlerin sınavlarda zorlanacakları düşünceleri ile kaynaştırma öğrencilerine sınav sorularını önceden vererek çalışıp gelmeleri olduğunu belirtmiştir. Ali Bey'in bu bağlamda bir devlet kurumunda çalışan öğretmenlerden isteği ve beklentisi, tüm öğrencilere nasıl davranılıyorsa işitme kayıplılara da o şekilde davranılmasıdır. Bunun için de RAM'a başvurarak öğretmenlerin bu konuda bilgilendirilmesini istemiştir. Bu kadar uğraşa rağmen öğretmenlere bir türlü bu durumu kabul ettiremediğini üzülerken ve biraz da sitem ederek anlatmıştır (Batu, Kırcaali-İftar ve Uzuner, 2004, s. 51-52; Orel, Zerey ve Töret, 2004, s. 25-26).

Ali Bey, normal işitenlerin okuluna geçiş nedenlerinden bahsederken yalnızca bir mesleği olsun düşüncesinin değil, aynı zamanda kızının sosyal gelişimini destekleyebilir buna bağlı olarak da sözlü dilini ilerletebilir düşüncelerinin de etkili olduğunu ifade etmiştir. İlerleyen zamanda Ayşe'nin normal işiten öğrencilerle değil yine kaynaştırma öğrencisi olan işitme kayıplılar ile daha çok iletişimde ve etkileşimde bulunduğunu fark etmiştir. Bu kanıya okula kızını almaya veya bırakmaya gittiği zamanlarda kızının arkadaşları ile olan ilişkilerini kantin ortamında gözlemleyerek varmıştır. İşitme kayıplıların sosyal olarak geri planda kalmalarının nedenini Can (2009, s. 106-107), iletişim becerilerinin yetersiz veya geri kalmasından kaynaklandığını söylemiştir. Bu durumda Ayşe'nin iletişim becerilerinin normal işiten akranları ile anlaşabileceği seviyede olmadığı kabul edilirse yapılan araştırmalar Ali Bey'in gözlemlerini doğrular niteliktedir.

Ayşe sözlü diline destek olur düşüncesi ile normal işitenlerin lisesine gitmeye başladıktan sonra Ali Bey, öğretmenlerle yaşadıkları sorunlar ve kızının arkadaş ilişkilerine bakarak bunun mümkün olmadığına karar verdiğini söylemiştir. Bunun sonucunda ise birinci dönem bittikten sonra kızını işitme kayıplıların gittiği, ilkökul ve ortaokulun devamı olan liseye geri almak istemiştir. Bu aşamada birinci dönem sonunda bu geçiş mümkün olmadığından ancak lise ikinci sınıfa geçişte Ayşe'yi eski okulunun devamı olan liseye aldırabilmiştir. İşitme kayıplıların lisesine geçtikten sonraki aşamada meslek lisesinden normal liseye geçişteki fark derslerinin verilmesi ilk sorun olarak karşılarına çıkmıştır. Bu noktada Ali Bey yeniden devreye girmiş ve okul müdürü ile

görüşmeye gitmiştir. Müdür ve öğretmenler Ayşe'nin bu açığını kapatabilmesi adına fark derslerinin sınav sorularını vermeyi teklif etmiştir. Ali Bey meslek lisesindeki öğretmenlerin sınav sorularını vermelerinden şikâyetçi olurken, kızının en fazla fayda sağlayacağını düşündüğü, en az kısıtlayıcı ortamda (Ertürk Mustul ve Doğan, 2021, s. 10; Marschark ve Knoors, 2012, s. 136-137) bulunabilmesi ve diğer öğrencilerden geri kalmaması için bunu kabul etmekten başka çareleri olmadığını belirtmiştir.

İşitme kayıplıların lisesinde ikinci sınıfa başlayan Ayşe, sınıftaki diğer öğrencilerin dil seviyesinden geride kaldığı için sınıf öğretmeni bu durumdan şikâyetçi olmuştur. Ali Bey sınıf öğretmenin bu düşüncesini, aradan geçen bir yılda devamlı olan öğrencilerin dil seviyelerinin Ayşe'den daha iyi noktada olmasından dolayı haklı bulmuştur. Sonrasında sınıf öğretmeninden özel ders alarak aradaki bu dil açığını kapatmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda sosyal açıdan bakıldığında ise Ayşe'nin olmadığı bir sene içerisinde sınıftaki öğrencilerin kendi arkadaş gruplarını oluşturduklarını ve bu sebeple de Ayşe'yi aralarına almaya çalışsalar da bir şekilde hep dışarıda kaldığını ifade etmiştir. Sosyalleşmenin, dile dayalı becerilerin gelişimi ile yordandığı düşünülürse (Genç ve Barmak, 2012, s. 1292) Ayşe'nin kendi yaşıtı olan işitme kayıplı çocuklardan geride bir dil gelişiminde olmasının akran gruplarının dışında kalmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Ayşe'nin lise döneminde on dört, on beş yaşlarındayken kulak arkası cihazın yenilenmesi için D ilindeki doktora gittiklerinde koklear implant ameliyatı gündeme gelmiştir. Doktor Ayşe'nin kulak yapısının, işitme sinirlerinin koklear implant ameliyatı için uygun olduğunu, isterlerse ameliyat olabileceklerini söylemiştir. Fakat Ali Bey ve eşi o zamana kadar karşılırlarına implant ameliyatı olmuş, iyi örnek oluşturabilecek bir kişi çıkmadığı için bu konuda çekimser kalmışlardır. İmplant ameliyatının risklerinden ve başarı garantisinin olmamasından dolayı ameliyat olma kararını almada güçlük çeken ailelerin varlığı Isarin vd., (2015, s. 221-228) çalışmasında da yer almaktadır. Aynı zamanda yeni gelişmeye başlayan teknoloji ile birlikte ailelerin, teknolojik kaynaklara olan güvenlerinin henüz sorgulanabilir aşamada olmasından kaynaklı bir çekimserlik yaşandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla Ali Bey'in bu söylemleri yapılan çalışmalarda işitme kayıplı çocuğa sahip ailelerin de yaşadığı ortak problem gibi görünmektedir.

4.1.7. Yetişkinlik dönemi

Ali Bey'e kızının liseden üniversiteye geçiş dönemi ile ilgili yaşadıkları sorulduğunda ilk olarak üniversite giriş sınavından sitemkâr bir şekilde bahsetmiştir. İşitme kayıplı çocukların normal işitenlerin üniversitesine kaynaştırma öğrencisi olarak gidebilmeleri için onlara uygun düzenlemeler yapılması beklentileri içerisinde. Aksi takdirde bu çocukların okuldan yarar sağlayamayacakları düşüncesindedir. Alanyazında da bununla ilgili çalışmalar bulunmakta ve Ali Bey'in düşüncelerini desteklemektedir (Çankaya ve Korkmaz, 2012, s. 1-16; Demir ve Açar, 2011, s. 719-732; Kargın, 2004, s. 1-13). Normal gelişim gösteren bireylerin gittiği üniversitelerin, farklı seviyede ve türde engele sahip öğrenciler için fiziki yapıdan, kullanılacak ekipmanlara kadar birçok konuda değişiklik yapmaları uygun görülmektedir. Ve bu değişikliklerin mümkünse bireyler eğitim hayatına başlamadan önce sağlanmış olması gerekmektedir (Taylor, Baskett ve Wren, 2010, s. 165-166). Ali Bey bu düşünceleri ile kızı Ayşe'nin, yine engellilerin gittiği bir üniversitede eğitim almaktan başka seçeneği olmadığını belirtmiştir. On beş, on altı yaşlarında kendi akademik kariyerleri ile ilgili kararlar almakta güçlük çeken çocuklar ebeveynlerinin rehberliğine, tavsiyelerine ve yönlendirmelerine ihtiyaç duyarlar (Denmark, Antonson ve Lundström, 2001, s. 126). Dolayısıyla Ali Bey'in başka üniversite seçeneklerini eleme nedenlerine bakıldığında, Ayşe'nin engelli bireylerin gittiği bir üniversiteye gitmesinde, alanyazında yer alan çalışma sonuçlarını destekleyecek şekilde önemli rolün ebeveynlerden biri olan Ali Bey'de olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu kararın alınmasında babanın önemli rol oynamasında Ali Bey'in ev içerisinde baskın bir karaktere sahip olmasının da etkisi olduğu düşünülmektedir.

Kızının üniversite sınavına hazırlandığı dönemde engelli bireylerin gittiği yüksekokul 160 puan ile öğrenci alımı yapmaktadır. Fakat Ali Bey, dili normal işitenler gibi çözümleyemeyen işitme kayıplıların bu puanı almalarının çok zor olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması için çevresinde işitme kayıplı çocuğa sahip aileler ile birlikte gerekli yerlere başvurmuş ve beklentilerinin devlet tarafından karşılanmasını talep etmişlerdir. Aynı zamanda araştırmanın danışmanı o dönem içerisinde bahsedilen yüksekokul sorumlusu olarak görev yapmakta olduğunu belirtmiştir. Müdür ve üniversitenin özel öğrenci birimi ile birlikte Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) sorumlularına giderek bu konu hakkında toplantılar yaptıklarını ve puanların düşürülmesinde etken rol aldıklarını ifade etmiştir. Alanyazında işitme

kayıplıların üniversiteye giriş sınavı ile ilgili belirgin çalışmalar olmasa da, engellilerin gireceği sınavlarda adil puantaj sistemi oluşturulması için düzenlemelerin yapılmasını tartışan çalışmalar mevcuttur. Bu konuyu tartışan Kunnan (2014, s. 1099-1100), geniş ölçekli testlerin bireylerin özelliklerine dikkat edilmesi ve adil paylaşımın nasıl yapılacağına ortaya konması gerektiğini söylemektedir. Aynı şekilde Gee (2003, s. 27-28), farklı öğrencilerin aynı öğrenme koşullarından gelmedikleri için aynı değerlendirmelere tabii tutulmalarının adaletsiz olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yapılan değerlendirmelerde elde edilen puan ve çıktılar, farklı öğrenme koşullarından gelmiş öğrencileri eşit şekilde değerlendirdiği düşünülmemelidir (Gipps ve Stobart, 2009, s. 105-106). Araştırmalardan elde edilen bu sonuçlar Ali Bey'in görüşleri ile örtüşmektedir. Ali Bey ve diğer ailelerin müracaatları sonucunda ise sınava bir ay kala yüksekokul puanlarını 160'tan 130'a düşürmüştür. Ali Bey bu puan düşüşünün ise öncesinde daha az olan başvuruların bir anda çoğalmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Ayşe üniversiteye başladıktan sonra rahat edeceklerini düşünen Ali Bey asıl sorunların ondan sonra başladığını belirtmiştir. Bunun nedeni sorulduğunda ise karşılaştıkları en büyük engelin kızının dil gelişimi olduğunu ifade etmiştir. Dil gelişiminin diğer arkadaşlarından geri olması veya işitme kaybı derecesi ve türünün farklı olduğu sınıf arkadaşlarına sahip olmasının sosyal yaşamını da etkilediğini dile getirmiştir. Bu konuda ülkemizde üniversite okuyan işitme kayıplı öğrenciler ile ilgili araştırmalar olmamakla birlikte farklı engel türlerine sahip bireyler için yapılmış olan araştırmalar da sınırlıdır. Bununla ilgili var olan üç çalışmaya bakıldığında (Burcu, 2002, s. 83-103; Sarı, 2005, s. 335-355; Sevinç ve Çay, 2017, s. 219-238), engelli bireyler ve aileleri özellikle fiziksel düzenlemeler, akademisyenlerin yetersiz bilgileri, sosyal izolasyon gibi güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu çalışmalarda çokça bahsedilen sosyal çevreden soyutlanma, diğer bir deyişle “sosyal izolasyon” herhangi bir engele sahip bir bireyin kendisini kurtulması zor bir yalnızlığın içerisine çektiğini göstermektedir (Younghusband, 1970; akt: Mengi, 2019, s. 149). Bu çalışmalar da gösteriyor ki Ali Bey'in kızı hakkındaki olumsuz sosyal yaşam gözlemleri alanyazınla örtüşmektedir. Burada bahsedilen işitme kaybı türleri ve derecelerinin farklılığı da her bireyin eğitim hayatından sağladığı faydayı farklılaştırmaktadır (Bamford ve Saunders, 1989; akt: Polat, 1995, s.24). Bu noktada araştırmacı günümüz teknolojilerinin normal işiten veya işitme kayıplı fark etmeksizin bireylerin, sosyal gelişimlerine etkilerini de ele almanın faydalı olacağı görüşündedir. Ali Bey ve kızı Ayşe'nin yetiştiği toplumsal

koşullara bakıldığında teknolojinin yeni gelişmeye başladığı ve dolayısıyla Ayşe'nin sosyal gelişimine katkı sağlayabilecek araçlara da erişimlerin kısıtlı olduğu bağlamdan geldiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Teknolojik araçların amaca uygun kullanıldığında çocuğun sosyal ve dil gelişimlerini olumlu etkileyeceğini söyleyen çalışmalar alanyazında mevcuttur (Mc Carick ve Xiaoming, 2007, s. 76, Seng, 1998, s. 4-5). İşitme kayıplı bireylerin yetersiz dil gelişimlerinden kaynaklanan sınırlı sosyal gelişimlerinin varlığına ek olarak, çevresinde var olan işitme kayıplı bireylere ulaşmanın da kısıtlı olmasının, Ayşe'yi sosyal izolasyona iten faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir.

Ali Bey, üniversitede sınıf arkadaşlarının Ayşe'nin anlamadığı konuları anlatmada yardımcı olduğunu fakat sosyal çevresinin bununla sınırlı olduğunu da eklemiştir. Aslında Ali Bey beklentisinin yardımlaşmanın haricinde farklı zamanlarda da kızının sosyalleşebileceği bir ortamın oluşmasıdır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda engelli bireylerin başta ailelerinin olmak üzere, okulda arkadaşlarının ve öğretmenlerinin yaşadıkları sorunların giderilmesine destek oldukları özellikle arkadaş çevresinin derste anlamadıklarını anlatma, ders sonrası kendi notlarını verme gibi konularda yardımcı olduğu söylenmektedir (Tekin, 2019, s. 1542). Sevinç ve Çay'ın (2017, s. 230-231) yaptığı çalışmada engelli öğrenciler sınavlarda sorunlar yaşadıklarını bu sorunların üstesinden sınıf arkadaşları ve öğretmenleri sayesinde gelebildiklerini söylemektedir. Yine aynı şekilde Çıkılı ve Karaca'nın (2017, s. 65) çalışmasına katılan otizmli yükseköğrenim öğrencileri üniversitede karşılaştıkları engelleri arkadaş çevrelerinden aldıkları destek ile aştıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda Ayşe'nin üniversite ortamında yaşadıkları yapılan çalışmaların sonuçlarını destekleyecek niteliktedir.

Özellikle üniversite döneminde Ali Bey kızının kendisine bağımlı olmaya ve kendisi olmadan bir şeyler yapmamaya başladığını sezmiştir. Bunu biraz da olsa azaltabilmek için bir süreliğine memlekete işlerini halletmeye tek başına giden Ali Bey, kızının her gün kendisini arayarak ne zaman geleceğini öğrenmeye çalıştığını belirtmiştir. Hatta Ayşe babasının olmadığı o zaman diliminde üniversitede bir dersin hocası tarafından verilen ödevini yapmadığı için dersten kalmıştır. Ali Bey bunu kendisi olmadığı için kızının ödevi yapmadığına bağlamaktadır. Ödevini teslim etmediğinden dolayı dersten kalan kızına, Ali Bey hiçbir şey söylememiş *“o halde sonucuna kendisi katlanacak”* tepkisi vermiştir. Ali Bey kızının kendisine bağımlı olma durumunu

çevrelerinde Ayşe ile akran çocuğa sahip ailelerin olmayışına, memleketteki akrabalarından, kuzenlerden uzakta yaşamalarına bağlamaktadır.

Ali Bey'e, Ayşe'nin üniversite dönemindeki sözlü dili, çevresi ile iletişimi sorulduğunda kızının bir süre işaret dili kursu alma ihtiyacı hissettiğini belirtmiştir. Nedeni sorulduğunda ise yüksekokul puanları 130'a düşürüldükten sonra okula işitme kayıplıların lisesinden gelenlerin dışında başka öğrencilerin de gelmeye başladığını ve onların okul içinde veya dışında işaret dilini de aktif olarak kullandıklarını söylemiştir. Dolayısıyla Ayşe, eğitim dili işitsel sözel yöntem olan bir okuldan mezun olduğundan ve sözlü dilini geliştirmek üzerine eğitim aldığından, işaret dilini okulda ve evde kullanmadığı için çevresine ayak uydurmakta zorluk çektiğini belirtmiştir. Hatta doğal işitsel sözel yöntem ile eğitim gördüğü okuldan mezun olan öğrencilerin bile üniversite içerisinde işaret dili kullandığına dair söylemde bulunmuştur. Ali Bey, Ayşe'nin de gittiği işitme kayıplıların okulundan mezun olanların işaret dili kullanmaya başlamalarını yadırgamadığını, toplumdaki sözlü dili gelişmemiş diğer işitme kayıplı ile anlaşabilmek adına bunu kullanmak zorunda olduklarını ifade etmiştir. Bu durum, Gürboğa ve Kargın'ın (2003, s. 61) çalışmasında ortaya çıkan, işitme kayıplıların sözlü dili bilmelerine rağmen kendi aralarında ve kendilerini anlamayan bireyler karşısında işaret dili kullanarak anlaştıkları bulgularını desteklemektedir.

Ali Bey, işitme kayıplıların dil gelişimlerinin pozitif etkilenmesi ve akademik olarak daha iyi yerlere gelebilmeleri için sözlü dil ile eğitimin yanında, işaret dilinin de öğretilmesi ve eğitimlerinde kullanılması beklentisini dile getirmiştir. İşitme kayıplıların gittiği okul bünyesinde eğitim alan işitme kayıplı çocuklara, doğal işitsel sözel yöntemle eğitim verildiğine tartışmanın önceki kısımlarında değinilmiştir. Bu yönetime göre işaretler, parmak alfabesi, ipuçları gibi görsel uyaranlar kullanılmamalıdır. Fakat yöntemin, konuşmanın doğal akışı içerisinde jest ve mimikler, dudaktan okuma gibi bireye ipucu olabilecek uyaranları da tam anlamı ile reddetmediği bilinmelidir (Clark, 1989; akt. Cengiz, vd., 2016, s. 3). Aynı zamanda işitme kayıplı çocukların da bireysel farklılıklarını göz önüne alarak birbirlerinden farklı ihtiyaçlarına hizmet eden yöntemlerin kullanılması gerekliliği bulunmaktadır. Dolayısıyla eğitimde tek bir yöntemin kullanılması bireylerin başarısını aşağı çekebilmektedir (Cengiz, vd., 2016, s. 5). İşitme kayıplı çocukların gittiği okul bünyesinde doğal işitsel sözel yöntemle verilen eğitimin tüm gerekleri çalışan öğretmenlerin tamamı tarafından tutarlı şekilde yerine getirilmektedir. Tüm öğretmenler eğitimleri sırasında işaretlerin kullanılmamasına özen

göstermektedir. Bu da iletişimsel anlamda güçlük çeken işitme kayıplı bireylerin tutarlı iletişim biçimleri kullanan öğretmenlerin çocuklara faydalı olabileceğini göstermektedir (Polat, 1995, s. 27). Bu bilgilerden hareketle denebilir ki Ali Bey'in kendi kızı için konuştuğunda, sözel eğitim yanında işaret dili eğitimi de verilmeli düşüncesi aslında tek bir yöntemin her birey üzerinde başarı sağlayamayacağı bulgularını desteklemektedir. Fakat aynı okulda çalışan tüm öğretmenlerin aynı yöntemleri tutarlı şekilde kullanarak verdiği eğitimlerin pozitif çıktıları da göz ardı edilmemelidir.

4.1.8. e-Kpss/ iş hayatı

Ali Bey, kızının çalışarak ekonomik özgürlüğünü kazanması ile ilgili düşüncelerinin ilk kez Ayşe ortaokul çağında iken dile geldiğini söylemiştir. Engelli olma durumu bireyler için negatif sonuçlara sebep olduğu gibi çalışma hayatına katılımlarını da olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda bu olumsuzluklar sadece engele sahip bireyi değil, onunla beraber ebeveynlerinin de baş etmesi gereken sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de üniversiteyi kazanan, üniversite eğitimi tamamladıktan sonra da iş hayatına katılan engelli bireylere nadir rastlanmaktadır. Bunun ise en önemli sebebi herhangi bir engele sahip bireyin kendisine fayda sağlayan bir eğitim hayatı geçirmemiş olmasıdır. Ali Bey'in kızı hakkındaki düşünceleri, çalışmalarla da desteklenen her türden engele sahip bireylerin çalışma hayatına sınırlı katılımlarını değiştirmeye yöneliktir (Arslan ve Altıntaş, 2014, s. 173-180; Gökbay vd., 2011, s. 2-3; Uzun ve Derican, 2013, s. 3-4). Ayşe'nin işitme kaybı tanısı ilk konulduğu andan itibaren üniversiteden mezun olana kadar aldığı eğitimler onu çalışma hayatına hazırlamıştır. Bu eğitimlerin özellikle dil gelişimi açısından Ayşe'nin normal işiten bireyler ile anlaşılabilirliğini arttırdığı görülmektedir.

Ali Bey, özel sektörde yaptığı staj sırasında çalışanların Ayşe'yi makinelerin başına oturtmadıklarını belirtmiştir. Bunun sebebini de kendi düşünceleri ile Ayşe'nin işi onlardan daha iyi yapabilecekleri korkusu olduğunu belirtmiştir. Fakat yapılan çalışmalar, gerek kamu gerek özel sektördeki yöneticilerin ve çalışanların engelli bireylere bakış açıları konusunda sorunlar olduğunu söylemektedir. Özellikle özel sektör işverenleri engelli bireyleri bünyelerinde istihdam ettirmeyi yasal zorunluluklar olarak görmektedir (Arıkan ve Ayyıldız, 2018, s. 117-118). Buna dayanarak da engellileri kendilerine katkı sağlayamayacağını, engellilere özel donanım gerektiren materyallere ihtiyaç duyacaklarını ve bunun maliyetli olacağını düşünerek iş yükü en az

olacak şekilde basit pozisyonlarda çalıştırmaktadırlar (Demir ve Eliöz, 2016, s. 78). Ayşe'nin bir grafik tasarımcı olarak yaptığı stajı sırasında yönetici ve diğer çalışanlar Ayşe'ye potansiyelini gösterebileceği görevler vermekten kaçınmışlardır. Bu da alanyazındaki özel sektörde çalışan engelliler ile ilgili bilgileri destekleyecek bir örnek olaydır. Yaşadıkları bu olumsuz olaydan sonra Ayşe yaptığı stajı yarıda bırakmıştır. Tamamlamak zorunda olduğu staj günlerini ise sonrasında A ilinde bir üniversitenin içerisindeki bilgi işlem merkezinde tamamlamıştır. Ali Bey, burada tamamladığı stajından sonra Ayşe'nin özel sektörde çalışıp daha çok para kazanma hayallerinin kamuda çalışma düşüncelerine dönüştüğünü belirtmiştir. Ali Bey ise işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerinin yeterli seviyeye ulaşamadığından hayal güçlerinin gelişmediğini ve bu sebeple de Ayşe'nin özel sektör yerine kamuda çalışmasını daha çok istediğini dile getirmiştir.

Kızı Ayşe'nin iş hayatına girmesi isteğini her fırsatta dile getiren Ali Bey, e-Kpss döneminde de bazı sıkıntılar yaşadıklarından bahsetmiştir. O dönemde farklı türden engelle sahip bireylerin aynı sınava tabi tutulduklarını ve bunun da aralarında haksız bir rekabete neden olduğunu ilgili yerlere anlatmaya çalıştıklarını ve devletten beklentilerinin bu ayrımı iyi yapmaları yönünde olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda 2012 yılı itibari ile 'Özürlü Memur Seçme Sınavı (ÖMSS)' olarak bilinen ve engelliler için yapılan devlet memuru alım sınavları diğer sınavlardan ayrı olarak yapılmaya başlanmıştır. Yapılacak sınavların engel türlerine göre öğrenme, dil gelişimi ve iletişim seviyeleri dikkate alınarak adayların bilgi, yetenek ve becerilerini ölçecek şekilde düzenlenmesine karar verilmiştir. 2012 yılında yapılan ilk ÖMSS'den sonra, özürlü kelimesi yerine engelli kelimesinin kullanımı kanun maddelerince düzenlenerek ÖMSS'nin ismi 'Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (e-Kpss)' olarak değiştirilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2015). e-Kpss için soruların düzenlenmesi ve engel gruplarına göre alınacak önlemlerin belirlenmesi için Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından bilim kurulu oluşturulmuş ve işitme kayıplılar için de alınan önlemler bilim kurulu raporunda şu şekilde ifade edilmiştir:

“İşitme engellilerden ilköğretime başlama yaşı sonrası işitme engelli olanların aynı müfredatı okudukları, karmaşık ve uzun paragraflar içermeyen sorular ile hazırlanmış testlerde diğer engel grupları içinde bulunanlar ile aynı sorulara cevap verebilecekleri, ancak, algılamada gecikmeler olacağından sınav süresinin 1/3'ü kadar ek süre verilmesine, ilköğretime başlama yaşı öncesi işitme engelli olanlar için aynı müfredatı okusalar bile ek sürenin yetersiz olacağı ve onlara soruların içeriklerinin de günlük ve yaygın olarak

kullanılan kelimelerden oluşan soruların yer aldığı ayrı bir test hazırlanmasına ve sınav süresinin 1/3'ü kadar ek süre verilmesine karar verilmiştir.” (Atak, 2018, s. 23-24)

Bu bilgilere bakıldığında gerekli çalışmaların ve düzenlemelerin, Ali Bey'in de istediği şekilde yapıldığı görülmektedir. Böylelikle işitme kayıplı Ayşe, kendi engel grubu içerisinde ve doğuştan işitme kayıplı olduğunu belgeleyerek e-Kpss'ye girmiş dolayısıyla değerlendirmesi bu grup içerisinde yapılmıştır (7. Görüşme dökümü).

Ali Bey, Ayşe'nin e-Kpss'ye ilk girdiğinde 61 puan aldığını belirtmiştir. Puanlar belli olduktan sonra Ali Bey memur kadrolarının doldurulacağını öğrenmiş ve Ayşe'nin de kesin olarak atanacağını düşünmüştür. Hatta bunu Ayşe ile de konuştuklarını ve onu bu yönde umutlandığından bahsetmiştir. Buna rağmen açılan kadrolar tam olarak doldurulmadığı için Ayşe ilk iki atamada atanamamıştır. Ali Bey o dönemde üçüncü atamaların yeni mezun olan işitme kayıplı bireylerin sınava girmesinden önce yapılmayacağını öğrenmiş ve yeni mezunların da sınava girerse Ayşe'nin sonraki sene de atanamayacağını düşünmüştür. Dolayısıyla Ali Bey üçüncü atamaların da açılması için gerçek anlamda bir savaş vermiştir. Birçok devlet büyüğüne e-postalar göndermiş, ulaşabildiği her yere ulaşmaya çalışmıştır. Turan (2016, s. 71-73), bir çalışmada annelerin işitme kayıplı çocuklarının yararına olacak hizmetlere ulaşabilmek adına bakanlıklara mektuplar yazdığından bahsetmiştir. Bu anneler yazdıkları mektuplar ile çocuklarının durumlarını anlatmış ve yardım taleplerini dile getirmişlerdir. Bu çalışmadaki annelerin işitme kayıplı çocukları için gösterdikleri çabalar, Ali Bey'in kızı Ayşe için gösterdiği çaba ile aynı görünmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerden anne veya baba, işitme kayıplı çocukları için konu fark etmeksizin yardım isteyebilecekleri her türlü kurum ve kuruluşa müracaat ettikten sonra son çare olarak devletten yardım istesinde bulunabilmektedirler. Ali Bey'in bu çabaları karşılıksız kalmamış ve üçüncü atamalar açılmış, Ayşe C iline atanmıştır.

Ali Bey bu noktada kızı Ayşe için her zaman isteklerinin kendi ayakları üzerinde durabilmesi olduğunu bir kez daha dile getirmiştir. Ali Bey'in bu düşüncesini bilerek bakıldığında kızı Ayşe'nin ilk atandığını öğrendiklerinde yaşadığı duyguları büyük bir coşku ile anlatması kaçınılmaz olmuştur. Hatta Fatma Hanım'ın tansiyonu yükseldiğinden dolayı hastaneye gitmek zorunda kaldıklarını da Ali Bey gülerek anlatmıştır.

Ayşe C iline atandıktan sonra Ali Bey, kızını yalnız bırakmamak için Fatma Hanım ile birlikte Ayşe'nin görev süresi bitene kadar hep birlikte orada yaşama kararı

aldıklarından bahsetmiştir. İlk gittiklerinde Milli Eğitim Müdürlüğü'ndeki komisyondan Ayşe'yi RAM'a vermelerini istediğini, bunun nedeninin de orada çalışanların engelli bireylerle sürekli etkileşim halinde olduklarından daha ılıman yaklaşacaklarını düşündüğü olarak ifade etmiştir. İlk toplantıya girdiklerinde Ali Bey işitme kayıplı bireyler ile ilgili soru sorduğunda yanıtı bırakılmıştır. Bu noktada kamuya atanmış engelli bireyler için çalışma ortamının fiziki düzenlemeleri, kullanılacak yardımcı teknolojilerin sağlanmaması gibi sorunlar genelde karşılaşılan sorunlar arasındadır (Aver, 2019, s. 341). Aynı zamanda engel türü ne olursa olsun bireyleri işe almak demek, ek bir destek olmadan yapacakları işte verimli olacakları anlamına gelmemektedir (OECD, 2010). Bu açıdan bakıldığında Ali Bey'in sorularının yanıtı kalması şaşılacak bir durum değildir.

Ali Bey'e, Ayşe'nin RAM'daki sosyal ortamı sorulduğunda kurumda yapılan birçok olaydan Ayşe'nin haberi olmadığını dile getirmiştir. Bunu da Ayşe'nin dışlanması olarak algılamadığını fakat birisinin özel olarak gidip yapılacak aktiviteyi söylemediği sürece Ayşe'nin durumdan haberdar olmadığını belirtmiştir. Genç ve Çat (2013, s. 390-391) yaptıkları çalışmada sosyal hayata katılım ve istihdam arasında güçlü bir ilişki olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu ilişkiyi de engelli bireylerin istihdamının, engellerinden dolayı oluşan dezavantajlarını giderdiği, maddi gelir sağladığı ve sosyal olarak topluma katılımlarını artırdığı olarak açıklamışlardır. Fakat görülüyor ki Ayşe'nin bir işte çalışıyor olması onu diğer çalışanlar ile kaynaşma konusunda pek ileriye götürememiştir. Araştırmacı buna iki olgunun neden olduğunu düşünmektedir; Ayşe'nin bebekliğinden itibaren getirdiği pozitif yönde seyri kısıtlı olan sosyal gelişiminin çalışma hayatına da yansımaları olmuştur ve çalışma arkadaşları Ayşe'nin kısıtlı sosyal gelişiminin farkında olarak onun toplumla kaynaşmasını sağlayıcı yönde hareket etmemişlerdir.

Ayşe, C iline atandıktan atandıktan sonra çevresindekilerin de etkisi ve bu sefer kendi isteği ile koklear implant ameliyatını gündeme getirmiştir. Lise döneminde doktorun ameliyat için gelişimi uygun demesi üzerine ortaya atılan koklear implant süreci Ayşe'nin etkisi ve isteği dışında, Ali Bey ve eşinin olumsuz yaklaşımları ile reddedilmişti. Çalışma hayatına atıldıktan sonra koklear implant ameliyatı olmak isteğini Ayşe, Ali Bey'e bizzat dile getirmiştir. Fakat Ali Bey bu sürece halen daha ameliyatın risklerinden dolayı olumsuz yaklaştıklarını ifade etmiştir. Ayşe'nin ısrarları ile A ilinde bulunan doktorlarına başvurmuşlardır. Yapılacak olan testlerin belirli

aralıklarla tekrarlanması gerektiğinden C ilinde bulundukları süre içerisinde ameliyat olma sürecini ertelemişlerdir. Bu arada devlet, engellilerin engelini göz önünde bulundurarak zorunlu hizmet sürelerini doldurmadan tayin isteme hakkı vermiştir. Ali Bey çok da umutlu olmayarak A iline dönebilmek için başvuru yaptıklarını, bir hafta sonra olumlu yanıt aldıklarında hem şaşırdıklarını hem de sevindiklerini belirtmiştir. A iline döndükten sonraki süreçte koklear implant olma sürecini hızlandırmışlar bu aşamada da Ayşe'nin doktoru ile Ali Bey sürekli görüşmeler yapmıştır. Doktor bu yaştaki koklear implant ameliyatlarının işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerine etkisinin çok az veya hiç olmadığını söylemiş ve ameliyat olmalarının yararsız olacağını belirtmiştir. Alanyazında yer alan kaynaklar da ileri veya çok ileri derece işitme kaybı olan çocukların özellikle 0-24 ay aralıklarında cihazlandırılmasının önemli olduğunu söylemektedir (Haensel vd., 2005, s. 458; Tait, Nikolopoulos ve Littman, 2007, s. 608-609; Turan vd., 2012, s. 147-149). Dolayısıyla doktorun söyledikleri ve Ali Bey'in düşünceleri de alanyazında yer alan bulgular ile örtüşmektedir. Harrison, Gordon ve Mount (2005, s. 258-260) geç ve erken dönem koklear implant ameliyatı olan çocukların gelişim çıktıları karşılaştırdıkları bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada koklear implant olmanın evrensel bir zamanı olmadığı fakat özellikle beyin plastisitesinin (nörosinirsel bağlantıların) daha fazla olduğu dört yaşa kadarki dönem içerisinde yapılmasının çok daha olumlu çıktıları olacağını belirtmişlerdir. Geç dönemde ameliyat olan çocuklarda beyindeki nörosinirsel bağlantıların işitsel sistem yardımı ile kurulabilmesi için (Morrison, 2015, s. 265-266) geç kalınmış olacağından özellikle dil gelişiminin normal işitenlerden geri kalması normal görülmektedir. Tait, Raeve ve Nikolopoulos (2007, s. 608-609) bir yaşından önce implant olan işitme kayıplı çocukları normal işiten çocuklar ile karşılaştırdıkları çalışmalarında iki grubun ilerleyen dönemdeki sözlü dilleri arasında çok fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu da işitme kaybı tanısı alan çocuğun hemen implant yapılmasının dil gelişimi üzerindeki etkisini göstermektedir.

Ali Bey'de ameliyatın risklerinden dolayı bu sürece olumlu yaklaşmadıklarını Ayşe'ye anlatmıştır. Fakat Ayşe, *“Eğer kendi doktorum yapmazsa ben D iline giderim, orada yapan doktorlar var”* sözleri ile bu ameliyatı gerçekten istediğini belirtmiştir. İnternette ve arkadaş çevresinden araştırdığı kadarı ile Ayşe takılacak olan implantın, Nucleus 6 olmasını istemiştir. Ali Bey de Ayşe'nin bu kararını doktorla paylaşmış fakat

devlet destekli ödemeler Nucleus 5 için yapıldığından, Nucleus 6 için daha fazla katkı payı ödemek zorunda kalmışlardır (T.C. Resmi Gazete, 2016).

4.1.9. Koklear implant ameliyatı sonrası karşılaşılan güçlükler

Ali Bey'e ameliyat sonrası Ayşe'nin dil gelişimi sorulmuştur. Ali Bey, ameliyat olmadan önce Ayşe'ye dilini geliştirmek için çok sıkı çalışması gerektiğini, ameliyat olduktan sonra bu işin sonlanmayacağını kabul ettirmiştir. Bireylerin koklear implant kullanımına başladıktan sonraki dil gelişimi araştırmaları, ilk bir yıllık süre içerisinde konuşma seslerinin algılanmasının yeterince gelişemediğini fakat 'Nucleus' marka implantların pozitif etkisi olduğunu söylemektedir (Tye-Murray, Spencer ve Woodworth, 1995, s. 327-337). Aynı zamanda Peng, Spencer ve Tomblin (2004, s. 1231-1232), yaptıkları araştırmada koklear implant kullanımına başladıktan sonraki takip eden beş yıllık süreçte, bireylerin konuşma seslerini algılamalarının gelişim gösterdiğini söylemektedir. Bu da Ali Bey'in *"ameliyat sonrası ilk on yıl çok önemli"* söylemini desteklemektedir. Ali Bey'e göre Ayşe, koklear implant kullanmaya başladığında cihazlı iken tepki verdiği seslere artık tepki vermemeye başlamıştır. Bunun nedenini Ali Bey, cihazlıyken duyduğu sesleri koklear implanta geçtiğinde farklı olarak işitmesine bağlamaktadır ki bu da Turan vd., (2012, s. 148-149) yaptığı çalışmada ulaştıkları sonuç ile örtüşmektedir.

Aynı zamanda Ali Bey, Ayşe'nin kulak arkası cihaz kullanımı sırasında konuşma akışı içerisinde söylenenleri dudak okuma ile daha rahat anlayabiliyorken, koklear implant takıldıktan sonra işitmeye yönelerek dudak okuma yetisini kaybettiğini belirtmiştir. Ali Bey bu durumu Ayşe'nin koklear implantını tam kapasite ile kullanmaya çalışmasına ve dikkatinin tamamen işitmesinde olmasına bağlamaktadır. Bu noktada Saraç (2009, s. 4) yaptığı tez çalışmasında implant kullanmaya başlayan işitme kayıplı bireylerin, kulak arkası cihaz kullanan bireylere göre daha iyi dudak okuma becerileri gösterdiklerini söylemiştir. Sebebinin ise konuşma seslerini daha iyi duyabildikleri için dudak okumayı da daha rahat yapabilmeleri olarak ifade etmiştir. Akın, Şimşek ve Barmak (2012, s. 124) çalışmasında koklear implantın sıfır ile iki yaş aralığında yapıldığında çocukların dudak okuma becerilerinin daha iyi ilerleyeceği ve dudak okuma ile birlikte kelimeleri tekrarlayarak anlaşılabilirliğin gelişeceğinden bahsetmişlerdir. Dolayısıyla Ayşe'nin dudak okuma becerilerinin, koklear implant ameliyatından sonra sesleri daha iyi duymaya başlamasından kaynaklı gelişmesi

beklenirken tam ters bir etki olmasının sebebinin kulağa gelen seslerin anlamlandırılması aşamasında yaşanan karmaşadan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayşe, konuşma seslerini koklear implant ameliyatı olduğu yetişkinlik dönemine kadar duyduğu şekli ile anlamlandırmış ve dudak okuma becerilerini bu yönde ilerletmiştir. Fakat koklear implant ameliyatından sonraki süreçte konuşma seslerini daha iyi işitmeye başlamasından dolayı seslerin işitsel girdileri farklılaşmıştır. Buna bağlı olarak da Ayşe'nin seslerin yeni formlarını anlamlandırma sürecinde dudak okuma becerisi ile bu sesleri birleştiremediği düşünülmektedir. Alanyazındaki araştırmalar da göz önüne alındığında Ayşe'nin çok geç yaşlarda koklear implant ameliyatı olmasının dudak okuma becerilerini kısıtladığı da söylenebilir. Kulak arkası cihaz ile koklear implant kullanımları arasındaki farkı ise Ayşe babasına, önceden duyamadığı ağaçların hışırtı seslerini bile duyabildiği şeklinde açıklamıştır. Fakat bu noktada Ali Bey, duymanın anlamak olmadığını ve duyduğu sesleri anlamlandırabilmesi için çok çalışması gerektiğini söylemektedir.

Araştırmanın bulgularına genel olarak bakıldığında; Ali Bey'in, büyüdüğü ailedeki baba figüründen etkilense de zaman içerisinde değişen devire ayak uydurmaya ve geleneksel baba figüründen çıkmaya çalışarak çocuğunun bakımına aktif olarak katılım sağladığı görülmüştür. Özellikle Ayşe'nin sosyal gelişiminin diğer işitme kayıplı akranlarından daha negatif yönde seyretmesinin sebeplerinden birisinin, babanın otoriter bir baba rolünün olduğu ailede büyümesinden ve bunun kendi kişiliğine yansımalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Fakat aynı zamanda babanın bu baskın kişiliğinin, Ayşe'nin kendi ayakları üzerinde durmaya çabalayan ve normal işiten toplum içerisinde var olabilmesini sağlayan güçlü faktörlerden biri olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ali Bey'in normal işiten bireylerden en büyük beklentisi ve isteğinin, işitme kayıplı bireylere hiçbir şey duymayacakları ve kendilerini anlayamayacakları şeklinde yaklaşmamaları olduğu da dikkat çeken önemli noktalardan birisidir. Toplumun ve çoğu araştırmacının genel yargılarına göre normal işiten çocukların ailelerinde annenin birincil bakıcı konumunda olduğu düşünülürse (Bonney, Kelly ve Levant, 1999, s. 401-415; Hazan ve Shaver, 1987, s. 512; Wall ve Arnold, 2007, s. 508-527), Ayşe'nin birincil bakıcısı ve akademik destekçisinin baba olduğu görülmektedir. Anne Fatma Hanım babadan daha geri planda destek sağlıyor olsa da Ayşe, ev işlerinin yapımı konusunda annesi ile ortaklaşa hareket etmekte ve doğal yaşantılar içerisinde bu becerileri edinmektedir. Normal işiten yaşlılarından geride bir

dil gelişimi gösteren Ayşe'nin bu durumuna işitme kaybının etkisinin olduğu, bunun yanı sıra koklear implant ameliyatının geç yapılmasının en büyük etkenlerden biri olduğu ise yadsınamaz bir gerçektir.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma raporunun verilerine ve tartışma bölümlerine bakıldığında araştırmada bazı sınırlılıklar olduğu görülmektedir. Bunlar;

- Araştırmanın katılımcısının tek bir baba olması ve o babanın işitme kayıplı çocuğu ile etkileşimlerinin incelenmesi araştırma sonuçlarının tüm işitme kayıplı çocuk babalarına genellenmesini mümkün kılmamaktadır.
- Araştırma yöntemi olarak yaşam öyküsü deseninin seçilmesi araştırmaya tek bir babanın katılmasını gerekli kılmıştır bu da yine aynı şekilde araştırma sonuçlarının genellenebilirliği açısından sınır oluşturmaktadır.
- İşitme kayıplı çocuğun normal işiten babası ile olan iletişimlerine dair veriler sadece baba ile görüşme yapılarak toplanmış, işitme kayıplı yetişkinin düşünceleri, duyguları ve onun gözünden yaşam deneyimlerinin anlaşılabilmesi sınırlı kalmıştır.
- Dünyada ve ülkemizde yaşanan pandemi nedeni ile veriler sadece baba ile yapılan çevrimiçi görüşmeler aracılığı ile toplanabilmiştir, dolayısıyla araştırmacının beden dilinden yakalayabileceği ipuçları yetersiz kalmıştır.

4.3. Öneriler

4.3.1. İleriki araştırmalara yönelik öneriler

- Yetişkinlik çağında, meslek sahibi işitme kayıplı çocuğu olan farklı babaların çocukları ile olan etkileşimleri ve gelişimlerine katkıları incelenebilir.
- Farklı araştırma yöntemleri kullanılarak işitme kayıplı çocuk ve babasının etkileşimleri incelenebilir.
- Yetişkin işitme kayıplı çocuğu olan anne ve babaların, çocuğun gelişimlerine etkileri arasındaki farklar ortaya koyacak çalışmalar yapılabilir.
- İşitme kaybına sahip bir çocuğun gözünden, normal işiten babasının kendi hayatına etkileri araştırılabilir.

- İşitme kayıplı bir baba ile işitme kayıplı bir çocuğun etkileşimlerinin doğasını ortaya koyacak durum çalışması yapılabilir.
- Normal işiten bir çocuk ile işitme kayıplı bir çocuğun gelişimlerine babanın katılımları karşılaştırıldığı bir çalışma yapılabilir.
- İşitme kayıplı çocukların gelişim dönemleri geçişlerindeki yaşantıların ebeveynlerin gözünden inceleneceği çalışmalar yapılabilir.
- Babaların çocuk bakımına katılımlarına ilişkin annelerin görüşleri incelenebilir.

4.3.2. Uygulamaya yönelik öneriler

- Babanın, işitme kayıplı çocuğu ile olan etkileşimlerinin iyileştirilmesine yönelik eylem araştırması planı yapılabilir.
- Babaların, işitme kayıplı çocuklarının gelişim dönemlerini desteklemelerini kolaylaştırıcı baba eğitim programları hazırlanabilir.
- Ebeveynlerden biri olan babanın işitme kayıplı çocukları ile kuracakları bağları güçlendirmek adına baba-çocuk oyun grupları kurulabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2017). *Aile Eğitime Devam Eden İşitme Kayıplı Çocuk Babalarının Babalık Deneyimlerine İlişkin Algılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Acar, F.M., Turan, Z. ve Uzuner, Y. (2020). Being the father of a child who is deaf or hard of hearing: A phenomenological study of fatherhood perceptions and lived experiences in the Turkish context. *American Annals of the Deaf*, 165(1), 72–113.
- Akçamete, G. ve Kargın, T. (1996). İşitme Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 7-24.
- Akın, İ., Şimşek, G. ve Barmak, E. (2012). Erken ve geç yaş koklear implant uygulamasında uzun dönem etkinliklerinin karşılaştırılması. *Kulak Burun Bogaz İhtisas Dergisi*, 22(3), 123-128.
- Akın, Ö., Tezer, N., Şahin, R. ve Akar, F. (2009). Geç Yaşta Koklear İmplant Uygulamasının Geç Dönem Sonuçları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(36), 81-91.
- Aksoy, A.B. ve Tatlı, S. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Babaların Çocuklarıyla Olan İlişkileri İle Babalık Rolü Algıları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-22.
- Akyol, A., Taştepe, T., Aydos, S. ve Yavuz, E.C. (2017). Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Oyunlarında Babanın Rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 445-458.
- Altın, M. (2014). *Bireysel görüşme yöntemiyle babalık görev algısının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480.
- Arnett, J.J. (2003). Conceptions Of The Transition To Adulthood Among Emerging Adults İn American Ethnic Groups. J.J. Arnett, N. Galambos (Eds.), *Exploring*

Cultural Conceptions of the Transition to Adulthood içinde (63-75). New York: John Wiley.

Arslan, H. ve Altıntaş, G. (2014). Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılımını Arttırarak Toplumla Kaynaşmalarını Sağlamayı Hedefleyen Bir Model Önerisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 165-186.

Artan, T. (2010). Sistem Kuramı [Powerpoint slides]. Erişim adresi: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/sosyal_hizmet_kuramlari/1/index.html#konu-7

Aslan, Ç. (2010). *Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların psikolojik belirtileri, sosyal destek algıları ve stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Atak, B. (2018). *Engeli/Sağlık Sorunu veya Özel Durumu Olan Adaylara Yapılan Sınav Uygulamaları*. Ankara: T.C. Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM).

Atak, H. ve Çok, F. (2010). İnsan Yaşamında Yeni Bir Dönem: Beliren Yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 39-50.

Atak, H., Tatlı, C., Çokamay, G., Büyükpabuşcu, H. ve Çok, F. (2016). Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 204-227.

Atasoy, S. (2002). *Engelli (Otistik) Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.

Atkinson, R. (1998). *The life story interview*. Sage University Papers Series on Qualitative Research Methods, 44. Thousand Oaks, CS: Sage.

Atmaca, U. ve Uzuner, Y. (2020). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Öğretmenlerin İşitme Kayıplı Bireylere Verilen Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Fenomenolojik Araştırma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – ENAD*, 8(4), 1214-1248.

- Au, W. (2007). High-stakes testing and curricular control: A qualitative metasynthesis. *Educational Researcher*, 36, 258-267.
- Aver, Ö.F. (2019). Engellilerin Mesleki Eğitimi Ve İstihdamı. *Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 5(3), 327-354.
- Aydın, A. (2003). *The effect of father involvement training on the fathers' involvement level and perceptions of their fathering roles* [M.S.-Master of Science]. Middle East Technical University.
- Bakkaloğlu, H. ve Sucuoğlu, B. (2000). Normal ve Zihinsel Engelli Bebeklerde Anne-Bebek Etkileşiminin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 47-58.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2017). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Bandura, A. (1976). *Social Learnin Theory*. New Jersey: Prentice Hall
- Baniel, A. (2016). *Sınırlarını Aşan Çocuklar-Otizm, Asperger Sendromu, Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar için etkili sonuçlar*. (çev: Y. Aşçı Dalar). (3. Baskı). Ankara: Doğan Kitap.
- Baran, G. (2011). Çocuk Gelişimine Giriş. N. Aral ve G. Baran (Ed.), *Çocuk Gelişimi* içinde (s. 17-49). İstanbul: YA-PA Yayın.
- Barbour, R.S. (2001). Checklists for improving rigour in qualitative research: a case of the tail wagging the dog?. *British Medical Journal* 322(1), 1115-1117.
- Barsch, R.H. (1968). Perspectives on Learning Disabilities: The Vectors of a New Convergence. *Journal of Learning Disabilities*, 1(1), 4-20

- Baruch, G.K. ve Barnett, R.C. (1983). Correlates Of Fathers' Participation In Family Work: A Technical Report, Working Paper No: 106. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED262859.pdf>
- Başaran, İ.E. (2011). *Anne, Baba ve Eğitimciler için Çocuk Psikiyatrisi*. (1. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Batu, S., Kırcaali-İftar, G. ve Uzuner, Y. (2004). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (2), 33-50.
- Baykara Acar, Y. ve Acar, H. (2002) Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel kavramlar ve Farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 29-35.
- [Beatty, D.](#) ve [King, A.](#) (2008). Supporting fathers who have a child with a disability: The development of a new parenting program. *Groupwork*, 18(3), 69-87.
- Beets, M.W. VE Foley, J.T. (2008). Association of father involvement and neighborhood quality with kindergartners' physical activity: A multilevel structural equation model. *American Journal of Health Promotion*, 22, 195-203.
- Bekar, R., Uzuner, Y. ve Çolaklıoğlu, O. (2021). İşitme kayıplı çocuğu olan annelerin çocuklarına ilişkin gereksinimler ve destekler hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(1), 31-59.
- Benson, L. (1968). *Fatherhood: A Sociological Percpective*. New York, Randon House, Inc.
- Beşpınar, F.U. ve Beşpınar, T.Z. (2017). Türkiye’de Hane Halkı Yapıları Ve Evlilik Pratiklerinde İkili Resim: Geleneklerin Yanı Sıra Değişimin Yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 39, 109-149.
- Biber, K. (2016). Perceptions of father involvement among turkish fathers with pre-school children. *Journal of Education and Training Studies*, 4 (6), 115-126.

- Bogdan, R.C. ve Biklen, K.S. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory methods*. (5th edition). Boston: Allyn and Bacon.
- Bonney, J.F., Kelly, M.L. ve Levant, R.F. (1999). A Model of Fathers' Behavioral Involvement in Child Care in Dual-Earner Families. *Journal of Family Psychology*, 13(3), 401-415.
- Bozok, M. (2018). *Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye'de babalık*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Brain, N. (1993). Waiting for paternity: An observational study of the timing of fatherhood. *Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development*, New Orleans, 329-362.
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments bu Nature and Design*. Harvard University Press.
- Bronstein, P. (1988). Father-Child İnteraction: Implications For Gender -Role Socialization. P. Bronstein, C.P. Cowan (Eds.), *Fatherhood Today: Men's Changing Role in the Family* içinde (107-124). New York: John Wiley.
- Bronte-Tinkew, J., Carrano, J., Horowitz, A. ve Kinukawa, A. (2008). Involvement Among Resident Fathers and Links to Infant Cognitive Outcomes. *Journal of Family Issues*, 29(9), 1211-1244.
- Brown, D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. New York: Pearson Education.
- Brown, J.R., Donelan-McCall, N. ve Dunn, J. (1996). Why talk about mental states? The significance of children's conversations with friends, siblings and mothers. *Child Development*, 67, 836-849.
- Bubolz, M.M. ve Sontag, M.S. (2019). Human Ecology Theory. P. Boss, W.J. Doherty, R. LaRossa, W.R. Schumm, S.K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of Family*

- Theories and Methods A Contextual Approach* içinde (p.419-447). New York: Springer.
- Bulut, S. (2014). Yaşam Öyküsü Araştırması. *Journal of Human Sciences*, 11(1), 880-895.
- Burcu, E. (2002). Üniversitede Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları: Hacettepe - Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 83-103.
- Cabrera, N.J., Tamis-LeMonda, C.S., Bradley, R.H., Hofferth, S., ve Lamb, M.E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71, 127-136.
- Caldera, Y.M. (2014). Paternal Involvement and Infant-Father Attachment: A Q-Set Study. *Fathering A Journal of Theory Research and Practice about Men as Fathers*, 2(2),191-210.
- Campbell, J. ve Gilmore, L. (2007). Intergenerational continuities and discontinuities in parenting styles. *Australian Journal of Psychology*, 59, 140-150.
- Can, E. (2009). *İşitme Kayıplı Türk Çocuklarda Alıcı Ve İfade Edici Dil Becerilerinin Gelişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Carrillo, S., Bermúdez, M., Suárez, L., Gutiérrez, M.C. ve Delgado, X. (2016). Father's perceptions of their role and involvement in the family: A qualitative study in a colombian sample. *Revista Costarricense de Psicología*, 35 (2), 101-118.
- Cengiz, U.C., Yayan, E.H., Ercan, M.K., Kolcu, D. ve Akgül, F. (2016). İşitme Engelli Çocuklarda Dil Kazanımı ve Konuşma Eğitimi. *I. International Congress on Woman and Child Health and Training*, Kocaeli, Türkiye.
- Ciğerli, Ö., Topsever, P., Alvur, T.M. ve Görpelioğlu, S. (2014). Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Tanı Anından İtibaren Ebeveynlik Deneyimleri: Farklılığı Kabullenmek. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(3), 86-92.
- Clark, M. (1989). *Language through living: for hearing impaired children*. London: Hodder and Stoughton.

- Clark, M. (2007). *A practical guide to quality interaction with children who have a hearing loss*. San Diego, CA: Plural Pub.
- Cole, A.L. (1994). *Doing life history research. In theory and in practice*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. 4-8 April, New Orleans.
- Cole, E.B. ve Flexer, C. (2020). *Children with hearing loss: Developing listening and talking, birth to six*. (4th edition). San Diego: Plural Publishing.
- Connors, J.V. (2019). Systems theory and interpersonal relationships. Erişim adresi: https://www.academia.edu/214872/Interpersonal_Systems_Theory (Erişim tarihi: 01.11.2021).
- Coomber, R. (1997). Using the Internet for Survey Research. *Sociological Research Online*, 2(2). Erişim adresi: <http://www.socresonline.org.uk/2/2/2.html>
- Coşkun, N. (1997). *Okul öncesi çağda işitme engelli çocuğu olan normal işiten bir annenin grup oyun esnasında kullandığı stratejilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers intact families spend time with children. *Gender & Society*, 20(1), 259-281.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev: M. Bütün, S.B. Demir). (6. Baskı). Ankara: Siyasal kitabevi.
- Crinic, K.A., Greenberg, M.T., Ragozin, A.S., Robinson, N.M. ve Basham, R.B. (1983). Effects of stress and social support on mothers and premature and full-term infants. *Child Development*, 54, 209-217.
- Cüceloğlu, D. (2020). *Geliştiren Anne-Baba*. (28. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. (2015). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. (3. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.

- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). Parameters of Content Analysis. *Education and Science*, 34(174), 33-38.
- Çankaya, Ö. ve Korkmaz, İ. (2012). İlköğretim I. kademedeki kaynaştırma eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 1-16.
- Çankılı, Y. ve Karaca, A.M. (2017). Yükseköğretime Devam Eden Otizmli Bireylerin ve Ailelerinin Yaşadığı Problemler ve Beklentilerinin Belirlenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(12), 59-74.
- Çok, F. (1993). Gelişim Psikolojisi, Kuramlar, Yöntemler Ve Yaşamın İlk Yılları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 26(2), 641-670.
- Danış, Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(9), 45-53.
- Davaslıgil, Ü. (2011). Bebeklik Dönemi. H. Yavuzer (Ed.), *Ana-Baba Okulu* içinde. (s. 15-42). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demir, A.Z. ve Eliöz, M. (2016). Engelli Bireylerin Eğitim Ve İstihdamı İçin Bir Model Önerisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(33), 76-90.
- Demir, M.K. ve Açar S. (2011). Kaynaştırma eğitimi konusunda tecrübeli sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19, 719-732.
- Demirağ, R.N., Bayrakdar, E., Yüksel, S., Vahapoğlu, A. ve Çakıcı, G. (2019). Ekolojik kuram. 14. *Ulusal Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresi: Çocuğun Ekolojik Dünyası Özet Kitapçığı*, Maltepe Üniversitesi.
- Demirdağ, M.F. (2017). Bağlanma Teorisi'nin Kökenleri: John Bowlby ve Mary Ainsworth. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 76-90.
- Demirel, E.E.E. (2016). Dil gelişimi ve kuramları. N. Sargın, S. Avşaroğlu, A. Ünal (Ed.), *Eğitimden Psikolojik Yansımalar* içinde (s. 125-134). Konya: Çizgi Kitabevi.

- Denmark, B., Antonson, S. ve Lundström, I. (2001). Social inclusion and career development - transition from upper secondary school to work or post-secondary education among hard of hearing students. *Scandinavian Audiology*, 30(2), 120-128.
- Dereli, E. ve Dereli, B.M. (2017). Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Okul Öncesi Dönem Çocukların Psikososyal Gelişimlerini Yordaması. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 227-258.
- Dermott, E. (2003). The Intimate Father: Defining Paternal Involvement. *Sociological Research Online*, 8 (4), 1-11.
- Dickstein, S. ve Parke, R.D. (1988). Social Referencing in Infancy: A Glance at Fathers and Marriage. *Child Development*, 59(2), 506-511.
- Dimmock, B. ve Dungworth, D. (1985). Beyond The Family-Using Network Meeting in Statutory Child Care Cases. *Journal of Family Therapy*, 7(1), 45-68.
- Dimond, J., Fiesler, C., DiSalvo, B., Pelc, J. ve Bruckman, A. (2012). Qualitative Data Collection Technologies: A Comparison of Instant Messaging, Email, and Phone. *School of Interactive Computing & GVU Center*, 77-80.
- Doğan, M. (2010). İşitme Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Ana-Babaların Stres, Depresyon ve Sürekli Kaygı Belirtileri Yönünden Karşılaştırılması. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 2(3). 231-246.
- Doğan, M. (2015). Yetersizliği olan çocuklar, aile ve aile eğitimi: Kavramsal ve uygulamaya dönük gelişmeler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 111-127.
- Doğan, M., Gürgür, H., Girgin, Ü., Karasu, H.P. ve Turan, Z. (2016). Tanıdan Eğitime Kosova Cumhuriyeti'nde İşitme Engelli Çocuklara Yönelik Düzenlemelerin İncelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 7(2), 31-70.
- Doğan, M., Tüfekçioğlu, Ü. ve Er, N. (2013). Normal Gelişim Gösteren ve İşitme Kayıplı Çocuklarda Erken Müdahalenin Bilişsel Performanstaki Rolü: Çalışma

- Belleği ve Kısa Süreli Bellek. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 5(2), 70-106.
- Doherty, W.J., Kouneski, E.F. ve Erickson, M.F. (1998). Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 277-292.
- Durukan, E. (2011). İlköğretim 6. Sınıfta Bilgisayar Destekli Öğretimin Dil Bilgisi Başarısına Ve Kavram Yanılgılarına Etkisi. [Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi](#), 31, 319-334.
- Easterbrooks, M.A. ve Goldberg W.A. (1984). Toddler Development in the Family: Impact of Father Involvement and Parenting Characteristics. *Wiley on behalf of the Society for Research in Child Development*. 55(3), 740-752.
- Ekim, A. ve Ocakçı, F. (2012). 8-12 Yaş Arası İşitme Engelli Çocuklarda Yaşam Kalitesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11(1), 17-23.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Bilgi Yayınevi.
- Ely, R., Gleason, J.B., Narasimhan, B. ve McCabe, A. (1995). *Family talk about talk: Motherslead the way*. *Discourse Processes*, 19, 201–218.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity, Youth and Crisis*. New York: Yorton.
- Erkan, S. ve Kırca, A. (2010). Okul öncesi eğitimin ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okula hazırbulunuşluklarına etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 94-106.
- Ertürk Mustul, E. ve Doğan, M. (2021). İşitme kaybı olan çocuklarda yürütücü işlevler araştırmaları üzerine bir sistematik derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1-25.
- Eryılmaz, A. (2004). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Döneminde Romantik Yakınlığı Başlatmada Algılanan Kontrol*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Eryılmaz, A. ve Aypay, A. (2011). Ergenlerin derse katılmaya motive olmaları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1219-1233.
- Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2014). Ergenler İçin Ders Çalışmaya Motive Olma Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Başkent University Journal Of Education*, 1(1), 34-40.
- Esaspehlivan, M. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumuna gitmiş ve gitmemiş 78 ve 68 aylık çocukların okula hazırbulunuşluklarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Etherington, K. (2006). Understanding drug misuse and changing identities:A life story approach. *Drugs: Education Prevention and Policy*, 13(3), 233-245.
- Feldman, S.S., Nash, S.C. ve Aschenbrenner, B.G. (1983). Antecedents of Fathering. *Society for Research in Child Development*, 54(6), 1628-1636.
- Few-Demo, A.L., Lloyd, S.A. ve Allen, K.R. (2014). It's All About Power: Integrating Feminist Family Studies and Family Communication. *Journal of Family Communication*, 14(2), 85-94.
- Fielde, T. (1978). Interaction patterns of primary version secondary caretaker fathers. *Development Psychology*, 14, 183-185.
- Fincham, F. D. (2004). Communication in married. A. L. Vangelisti (Ed.), *Handbook of family communication* içinde (s. 83-104). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Flouri, E. (2005). *Çocuğunuzun Hayatında Babanın Etkisi*. (Çev: E. Ertürk). İstanbul: Yakamoz Kitap.
- Fowler, S., Schwartz, I. ve Atwater, J. (1991). Perspectives on the transition from preschool to kindergarten for children with disabilities and their families. *Exceptional Children*, 58, 136-145.
- Freeman, G.D., Sullivan, K. ve Fulton, C.R. (2003). Effects of creative drama on self-concept, social skills, and problem behavior. *Journal of Educational Research*, 96(3), 1-7.

- Galvin, K.M. (2006). Gender and family interaction: Dress rehearsal for an improvisation?. J. Wood, B. Dow (Eds.), *Handbook on gender and communication* içinde (s. 41–55). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gargiulo, R.M. ve Graves, S.B. (1991). Parental Feelings: The Forgotten Component When Working with Parents of Handicapped Preschool Children. *Childhood Education*, 67(3), 176-178.
- Gay, L.R., Mills, G.E. ve Airasian, P.W. (2012). *Educational research: competencies for analysis and application*. (10th edition). New Jersey: Pearson.
- Gee, J.P. (2003). Opportunity to learn: A language-based perspective on assessment. *Assessment in Education*, 10(1), 27-46.
- Genç, G. A., Ertürk, B. B. ve Belgin, E. (2005). Yenidoğan işitme taraması: başlangıçtan günümüze. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 48, 109-118.
- Genç, G.A. ve Barmak, E. (2012). Yenidoğan İşitme Taramasının Konjenital İşitme Kayıplı Bebeğin Gelişimine Etkisi. *Türkiye Klinikleri*, 32(5), 1284-1294.
- Genç, Y. (2017). *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi (Sakarya Örneği)*. International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS), 9-11.
- Genç, Y. ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 8(1), 363-393.
- George, B. (2019). *Babaların Kitabı*. (Çev: A. Eskin). İstanbul: A7 Kitap Yayıncılık.
- Gipps, C. ve Stobart, G. (2009). Fairness in Assessment. C. Wyatt-Smith, J.J. Cumming (Eds.). *Educational assessment in the 21st century* içinde (s. 105-118). Netherland: Springer.
- Girgin, M.C. (2006). *İşitme Engelli Çocukların Konuşma Edinimi Eğitiminde Dinleme Becerilerinin Önemi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7(1), 15-28.
- Glesne, C. (2020). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev: A. Ersoy, P. Yalçınoglu). (6. Baskı). Ankara: Anı yayıncılık.

- Goldner, V. (1985). Feminism and Family Therapy. *Family Process*, 24 (1), 31-47.
- Goulet, C., Bell, L., Tribble, D. S., Paul, D. ve Lang, A. (1988). A Concept Analysis of Parent-Infant Attachment. *Journal of Advanced Nursing*, 28(5), 1071-1074.
- Gökbay, İ., Ergen, A. ve Özdemir, N. (2011). Engelli Bireylerin İstihdamına Yönelik Bir Vaka Çalışması: “Engelsiz Eğitim”. *Öneri Dergisi*, 9 (36), 1-8.
- Göktepe, D. (1997). *7-11 Yaş Grubu İleri Derecede İşitme Engelli Çocuklarda İşitme Engelinin Psiko-Sosyal Gelişime Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güloğlu, M.F. (2018). Baba otoritesinin Yeniden Üretimi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(1), 165-186.
- Güngörmüş-Özkardeş, O. (2006). *Baba ve çocuk*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.
- Güngörmüş-Özkardeş, O. (2010). *Baba olmak*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Güngörmüş-Özkardeş, O. ve Arkonaç, S. (1998). İki Farklı Eğitim Düzeyinde Baba Olma Algısı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 253-263.
- Gürboğa, Ç. ve Kargın, T. (2003). İşitme Engelli Yetişkinlerin Farklı Ortamlarda Kullandıkları İletişim Yöntemlerinin/ Becerilerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 51-64.
- Gürgür, H. ve Kurtoğlu, H. (2021). İletişim Yaklaşımları. İ.H. Diken, M. Ağar (Ed.), *İşitme Yetersizliği Olan Bireyler “Aileler İçin Rehber Kitapçık”* içinde (s. 30-33). MEB.
- Haensel, J. , Engelke, J.C., Ottenjann, W. ve Westhofen, M. (2005). Long-term results of cochlear implantation in children. *Otolaryngology - Head and Neck Surgery*, 132(3), 456-458.
- Hains, A.H., Fowler, S.A. ve Chandler, L.K. (1987). *Planning school transitions: Family and professional collaboration*. Washington, D.C. Handicapped Children's Early Education Program. (ERIC No: ED291219)

- Hallaç, S. ve Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 6(2), 142-153.
- Halpern, C.T. (2003). Biological Influences on Adolescent Romantic and Sexual Behavior. P. Florsheim (Ed.). *Adolescent Romantic Relations and Sexual Behavior Theory, Research, and Practical Implications* içinde (57-84). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hammond, R. ve Cheney, P. (2021). Intimate Relationships and Families. *Sociology* 103 vol.2. *Open Educational Resource (OER) - Unsyiah Library*. Erişim tarihi: 24.06.2021. <http://uilis.unsyiah.ac.id/oer/items/show/2579>.
- Hammond, R.J. (2010). *Sociology of the Family*. (Erişim tarihi 24.06.2021). <http://pinxit.com/iframe-6/page108/downloads-4/files/Sociology-of-the-family.pdf.pdf>
- Harrison, R.V., Gordon, K.A. ve Mount, R.J. (2005). Is There a Critical Period for Cochlear Implantation in Congenitally Deaf Children? Analyses of Hearing and Speech Perception Performance after Implantation. *Developmental Psychobiology*, 45(3), 252-261.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hintermair, M. (2006). Parental resources, parental stress, and socioemotional development of deaf and hard of hearing children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11(4), 493-513.
- Hwang, C. P. ve Lamb, M. E.(1997). Father involvement in Sweden: A longitudinal study of its stability and correlates. *International Journal Of Behavioral Development*, 21, 621–632.
- Iacono, V.L., Symonds, P. ve Brown, D.H.K. (2016). Skype as a Tool for Qualitative Research Interviews. *Sociological Research Online*, 21(2).

- İlgar, Ş. (2010). Aile Kuramları [Powerpoint slides]. Erişim adresi: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/aile_egitimi/3/index.html#konu-3
- Illingworth, N. (2001). The Internet Matters: Exploring the Use of the Internet as a Research Tool. *Sociological Research Online*, 6(2).
- Ingber, S. ve T. Most (2012). Fathers' involvement in preschool programs for children with and without hearing loss. *American Annals of the Deaf*, 157 (3), 273-285.
- Isarin, J., van Zadelhoff, I., Wolters-Leermakers, N., Speksnijder-Bregman, M., Hannink, M. ve Knoors, H. (2015). A World of Difference. Parental Perspectives on Cochlear Implantation in Deaf Children with Additional Disabilities. *Deafness & Education International*, 17(4), 219-230.
- İçli, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3) , 59-68.
- İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 29-38.
- İçyüz, R. (2021). Aile ve Sorumlulukları. S.T. Aslan (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Baba El Kitabı Serisi, İşitme Yetersizliği* içinde (s. 83-99). Ankara: Eğiten Kitap.
- İlerisoy, M. (2012). *Aile Sistemleri Kuramı Çerçevesinde İnfertilite Tedavisi Gören Ailelerde Aile Yaşam Döngüsünün Nitel Yöntemlerle Araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- İncesulu, A. (2017). İşitme Kayıpları: Tipleri ve Neden Olan Patolojiler. Z. Turan (Ed.), *İşitmenin Doğası ve İşitmeye Yardımcı Teknolojiler* içinde (s. 47-71). Ankara: Pegem Akademi.
- Jackson, C.W. ve Turnbull, A. (2004). Impact of deafness on family life: A review of the literature. *Topics in Early Childhood Special Education*, 24(1), 15-29
- Jamshed, S. (2014). Qualitative research method-interviewing and observation. *Journal of Basic and Clinical Pharmacy*, 5(4), 87-88.

- Joel Paris, M.D. (1976). The Oedipus Complex. *Canadian Psychiatric Association Journal*, 21(3), 173-179.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikolojide Uygulamalar*. (5.Baskı). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kahriman, İ. ve Bayat, M. (2008). Özürlü Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Güçlükler Ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri. *Özveri Dergisi*, 5(1), 1-8.
- Kakuru, D.M. and Paradza, G.G. (2007). Reflections on the use of the life history method in researching rural African women: field experiences from Uganda and Zimbabwe. *Gender & Development*, 15 (2), 287-297.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 10(4), 33-38.
- Kaner, S., Bayraklı, H. ve Güzeller, C.O. (2011). Anne-Babaların Yılmazlık Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(2), 63-78.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri*, 3, 263-268.
- Karadağ, G. (2014). Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Zorluklar ve Çözüm Önerileri. *TAF Prev Med Bull*, 13(6), 491-494.
- Karaköse Ş. ve Karaköse R. (2019). *Çocuk Eğitiminde Baba Etkisi* (3. Baskı). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Karasu, H.P., Girgin, Ü. ve Uzuner, Y. (2012). İşitme Engelli Öğrenciler ve İşiten Öğrencilerin Okuma Becerilerinin Formel Olmayan Okuma Envanteri ile Değerlendirilmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 2(1), 65-88.
- Kargın, T. (2004). Baş Makale: Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13.

- Kargın, T., Akçamete, G. ve Baydık, B. (2001). Okul öncesi yaşta işitme engelli çocuğu bulunan ailelerin anasınıfına geçiş sürecindeki gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 13-24.
- Kavlak, O. ve Şirin, A. (2007). Anne Ve Babaya Ait Bağlanma Ve Hemşirenin Rolü. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 23(2), 183-194.
- Kaytez, N., Durualp, E. ve Kadan, G. (2015). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin Ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 197-214.
- Kazak, A.E. (1986). Families with physically handicapped children: Social ecology and family systems. *Family Process*, 25(2), 265–281.
- Kazak, A.E. ve Marvin, R.S. (1984). Differences, difficulties and adoption: Stress and social networks in families with handicapped child. *Family Relations*, 33, 67-77.
- Kemaloğlu, Y.K. (2014). Engellilik, KBB Hekimliği ve işaret Dili. *Bozok Tıp Dergisi*, 1(1), 38-53.
- Kırman, A. ve Yıldım Sarı, H. (2011). İşitme Engelli Çocuk ve Adölesanların Sağlık Durumları. *Güncel Pediatri Dergisi*, 9, 85-92.
- Kızılalp, C. (2018). *Kardeşi Otizmlı Olan Ve Olmayan Çocukların Kardeş İlişkileri, Benlik Saygıları Ve Stresle Başa Çıkma Yolları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Kocabaş, Ç. (2018). Türkiye’de Engelli Memur İstihdamı. S. Arıkan, E. Ayyıldız (Ed.), *Engelli Bireylerin Destekli İstihdamı* içinde (s. 59-93). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Kocayörük, E. (2010). Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri Ve Baba Katılımı. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(33), 37–45.
- Kublay, D. ve Oktan, V. (2015). Evlilik Uyumu: Değer Tercihleri ve Öznel Mutluluk Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (44), 25-35.

- Kunnan, A.J. (2014). Fairness and justice in language assessment. A. J. Kunnan (Ed.). *The Companion to Language Assessment* içinde (s. 1098-1114). Boston, MA: WileyBlackwell.
- Kurtzer-White, E. ve Luterman, D. (2003). Families and children with hearing loss: Grief and coping. *Mental Retardation and Developmental Disabilities (Research Reviews)*, 9, 232-235.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Kübler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. Macmillan: Collier Books.
- Küçüker, S. (2006). The family focused early intervention programme: Evaluation of parental stress and depression. *Early Child Development and Care*, 176(3-4), 329-341.
- Laff, R. ve Luiz, W. (2019). Theories That Help Us Understand Families. A. Johnson (Ed.). *Child, Family, and Community* içinde (s. 7-15). California: Colleges of the Canyons.
- Lam, C.B., McHale, S.M. ve Crouter, A.C. (2012). Parent–Child Shared Time From Middle Childhood to Late Adolescence: Developmental Course and Adjustment Correlates. *Child Development*, 83(6), 2089-2103.
- Lamb M.E. (2010). How do fathers influence children’s development? let me count the ways. M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th edition) içinde (s. 1-26). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Lamb, M.E. (1977). Father-Infant and Mother-Infant Interaction in the First Year of Life. *Society for Research in Child Development*, 48(1), 167-181.
- Lamb, M.E. ve Tamis-LeMonda, C.S. (2004). The role of father: An introduction. M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (4th edition) içinde (p. 1- 31). New Jersey: John Willey & Sons.
- Lamb, M.E., Pleck, J.H., Charnov, E.L. ve Levine, J.A. (1987). A biological perspective on paternal behavior and involvement. J. Lancaster, J. Altmann, A. Rossi, L.

- Sherrod (Ed.), *Parenting across the lifespan: Biosocial perspectives* içinde (s. 111–142). Hawthorne, NY: Aldine.
- LaRossa, R. (2007). The Culture and Conduct of Fatherhood in America, 1800 to 1960. *Japanese Journal of Family Sociology*, 19, 87-98.
- LaRossa, R. ve Reitzes, D.C. (2019). Symbolic Interactionism and Family Studies. P. Boss, W.J. Doherty, R. LaRossa, W.R. Schumm, S.K. Steinmetz (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods A Contextual Approach* içinde (s. 135-162). New York: Springer.
- Lederberg, A. ve Everhart, V. (2000). Conversations Between Deaf Children and Their Hearing Mothers: Pragmatic and Dialogic Characteristics. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5(4), 303-322.
- Lewis, T.E. (1999) *Fathers' involvement and perceptions of childrearing in two-parent families*. Unpublished Doctoral Thesis. Tennessee: The University of Memphis.
- Locke, D.C., Myers, J.E. ve Edwin L. Herr (2001). *The Handbook of Counseling*. Sage publications. (akt. İlerisoy, M.)
- Longo, D.C. ve Bond, L. (1984). Families of the handicapped child: Research and Practice. *Family Relations*, 33, 57-65.
- Mah, V.K. ve Ford-Jones, E.L. (2012). Spotlight on middle childhood: Rejuvenating the ‘forgotten years’. *Paediatr Child Health*, 17(2), 81-83.
- Mahoney, G. (2009). Relationship focus intervention (RFI): Enhancing the role of parents in children’s developmental intervention. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 1(1), 1-16.
- Mahoney, G. ve Wheeden, C.A. (1997). Parent-child interaction-the foundation for family-centered early intervention practice a response to Baird and Peterson. *Topics in Early Childhood Special Education*, 17(2), 165-184.
- Marschark, M. ve Clark M.D. (1998). *Psychological perspectives on deafness*, Philadelphia. Lawrence: Erlbaum Associates.

- Marschark, M. ve Knoors, H. (2012). Educating deaf children: Language, cognition, and learning. *Deafness & Education International*, 14(3), 136-160.
- Marschark, M. ve Spencer, P.E. (2006). Spoken Language Development of Deaf and Hard-of-Hearing Children: Historical and Theoretical Perspectives. P.E. Spencer ve M. Marschark (Ed.), *Advances in the spoken language development of deaf and hard-of-hearing children* içinde (s. 3–21). Oxford University Press.
- Masteller, A. (2005). *Deafness in Rochester: a proposal to improve understanding through the development of a comprehensive website*. Master Thesis. Newyork: Rochester Institute of Technology.
- Mavrogianni T. ve Lampropoulou V. (2018). The Involvement of Fathers with Their Deaf Children, *International Journal of Disability, Development and Education*, 1-13.
- Maxwell, J.A. (2012). *Qualitative Research Design An Interactive Approach*. (3th Edition). London: SAGE Publications.
- May, C., Chai, L.K. ve Burrows, T. (2017). Parent, Partner, Co-Parent or Partnership? The Need for Clarity as Family Systems Thinking Takes Hold in the Quest to Motivate Behavioural Change. *Children*, 4(29), 1-9.
- Mays, N. ve Pope, C. (2000). Qualitative research in health care: Assessing quality in qualitative research. *British Medical Journal*, 320(1), 50-52.
- McCarrick, K. ve Xiaoming, L. (2007). Buried treasure: The impact of computer use on young children's social, cognitive, language development and motivation, *AACE Journal*, 15(1), 73-95.
- McCracken, W. ve Turner, O. (2012). Deaf Children with Complex Needs: Parental Experience of Access to Cochlear Implants and Ongoing Support. *Deafness & Education International*, 14 (1), 22–35.
- McHale, S.M. ve Huston, T.L. (1984). Men and Women as parents: sex role orientations, employment and parentalroles with infants. *Child Development*, 55, 1349-1361.

- McNeil, M. ve Chabassol, D. (1984). Paternal Involvement in the Programs of Hearing-Impaired Children: An Exploratory Study. *Family Relations*, 33(1), 119-125.
- Meadow, K.P. ve Meadow, L. (1971). Changing Role Perceptions for Parents of Handicapped Children. *Exceptional Children*, 38(1), 21-27.
- Meadow-Orlans, K.P., Mertens, D.M. ve Sass-Lehrer, M.A. (2003). *Parents and Their Deaf Children The Early Years*. Washington: Gallaudet University Press.
- Medugno, R. (2005). *Deaf Daughter, Hearing Father*. Gallaudet University Press.
- Mengi, A. (2019). *Engelli Öğrencilerin Üniversite Eğitimi Sürecinde Karşılaştığı Güçlükler: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty), 16(1), 147-170.
- Mercan, Z. ve Tezel Şahin, F. (2017). Babalık Rolü ve Farklı Kültürlerde Babalık Rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Miles, M.B. ve Huberman A.M. (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. (2th edition). London: SAGE Publications.
- Miller, H., Rynders, J.E. ve Schleinen, S.J. (1993). Drama: A medium to enhance social interaction between students with and without mental retardation. *Mental Retardation*, 31(4), 228-233.
- Mintz, S. (1998). From patriarchy to androgyny and other myths: Placing men's family roles in historical perspective. In A. Booth, & A. C. Crouter (Ed.), *Men in families: When do they get involved? What difference does it make?* (s. 3-30). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Molsä, P.K. ve Ikonen-Molsä, S.A. (1985). The Mentally Handicapped Child and Family Crisis. *Journal of Mental Deficiency Research*, 29 (4), 309–314.
- Mori, M. (1999). The influence of father-daughter relationship and girls' sex-roles on girls' self-esteem. *Arch Womens Ment Health*, 2, 45–47.
- Morrison, G.S. (2015). *Early Childhood Education Today* (13th edition). England: Pearson.

- Moss, P.A., Phillips, D.C., Erickson, F.D., Floden, R.E., Lather, P.A. ve Schneider, B. L. (2009). Learning from our differences: A dialogue across perspectives on quality in education research. *Educational Researcher*, 38(7), 501-517.
- Mueller, T.G. ve Buckley, P.C. (2014). The Odd Man Out: How Fathers Navigate the Special Education System. *Remedial and Special Education*, 35(1) 40–49.
- Mücevher, M.H. (2020). Anlatı Ve Hayat Hikâyesi Araştırmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 277-295.
- Nalbant, F. ve Korkmaz, T. (2019). Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), s. 165-186.
- Newland, L.A., Coyl-Shepherd, D.D. ve Paquette, D. (2012). Fathers and development: new areas for exploration. *Early Child Development and Care*, 183(6), 735-745.
- Nugent, K. (1991). Cultural And Psychological Influences on the Father's Role İn Infant Development. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 475-485.
- OECD. (2010). Sickness, Disability and Work: Breaking the Barriers: A Synthesis of Findings across OECD Countries. (<http://www.oecd-ilibrary.org>). Erişim tarihi: 05.06.2021.
- Okray, Z. (2015). Erkek Çocuktan Babaya Dönüşüm: Babalık. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 4(1), 9-15.
- Orel, A., Zerey, Z. ve Töret, G. (2004). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (1), 23-33.
- Osmond, M.W. ve Thorne, B. (2019). Feminist Theories: The Social Construction of Gender in Families and Society. P. Boss, W.J. Doherty, R. LaRossa, W.R. Schumm, S.K. Steinmetz (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods A Contextual Approach* içinde (s. 591-622). New York: Springer.

- Owens, E. ve Raggio, M. (1987). The UCSF tracking procedure for evaluation and training of speech reception by hearing-impaired adults. *Journal of Speech And Hearing Disorders*, 52(1), 120-128.
- Önalın Akfırat, F. (2004). Yaratıcı Dramanın İşitme Engellilerin Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Özmen, D. ve Çetinkaya, A. (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28 (3), 35-49.
- Özmert, E.N. (2006). Erken Çocukluk Gelişiminin Desteklenmesi: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 256-273.
- Özşenol, F., Işıkhān, V., Ünay, B., Aydın, H.İ., Akın, R. ve Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156 – 164.
- Özteke Kozan, H.İ. ve Hamarta, E. (2019). Engelli Ergenlik: Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Ergenliğe Bakışı ve Yaşadıkları Problemler. *İlköğretim Online*, 18(3), s.977-989.
- Öztürk, Z.A. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde (4., 5., 6., 7. Ve 8. Sınıflar) Dindarlık İle Kaygı Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paquette, D. (2004). Theorizing the father–child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human Development*, 47(4), 193–219.
- Peixoto, M.C., Spratley, J., Oliveira, G., Martins. J., Bastos, J. ve Ribeiro, C. (2013). Effectiveness of cochlear implants in children: Long term results. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 77(4), 462-468.
- Pekel Uludağlı, N. (2017). Baba Katılımında Etkili Faktörler ve Baba Katılımının Baba, Anne ve Çocuk Açısından Yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70-88.

- Pelchat, D., Lefebvre, H. ve Perreault, M. (2003). Differences and similarities between mothers' and fathers' experiences of parenting a child with a disability. *Journal of Child Health Care*, 7(4), 231-247.
- Peng, S.C., Spencer, L.J. ve Tomblin, J.B. (2004). Speech intelligibility of pediatric cochlear implant recipients with seven years of device experience. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47(6), 1227-1236.
- Peterson, C.C. ve Wellman, H.M. (2009). From Fancy to Reason: Scaling Deaf and Hearing Children's Understanding of Theory of Mind and Pretence. *British Journal of Developmental Psychology*, 27(2), 297-310.
- Pipp-Siegel, S., Sedey, A.L. ve Yoshinaga-Itano, C. (2002). Predictors of parental stress in mothers of young children with hearing loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 7(1), 1-17.
- Pleck, E.H. (2004). Two dimensions of fatherhood: A history of the good dad/bad dad complex. M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* içinde (s. 32-57). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Pleck, J. ve Masciadrelli, B. (2004). Paternal involvement in U.S. residential fathers: Levels, sources, and consequences. M. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (4th edition) içinde (s. 222-271). New York, NY: John Wiley.
- Polat Uluocak, G. ve Bulut, I. (2011). Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 12(7), 9-24.
- Polat, F. (1995). İşitme Engellilerin Eğitiminde Kullanılan Yöntemler. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 24-32.
- Qu, S.Q. ve Dumay, J. (2011). The qualitative research interview. *Qualitative Research in Accounting & Management*, 8(3), 238-264. doi:10.1108/11766091111162070
- Radin, N. ve Goldsmith, R. (1983). Predictors of father involvement in Childcare. *Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development*. (ERIC number: Ed 248 031).
- Raeburn, P. (2019). *Baba Olmak*. (Çev:A.B. Pekiner). (3. Baskı). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

- Rice, M.L. ve O'Brien, M. (1990). Transitions: Times of change and accommodation. *Topics in Early Childhood Special Education*, 9 (4), 1-14.
- Roberts, D., Coakley, T.M., Washington, T.J. ve Kelley, A. (2014) Fathers' perspectives on supports and barriers that affect their fatherhood role. *SAGE Open*, 4 (1), 1-10.
- Rodgers, R.H. ve White, J.M. (2019). Family Development Theory. P. Boss, W.J. Doherty, R. LaRossa, W.R. Schumm, S.K. Steinmetz (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods A Contextual Approach* içinde (s. 225-255). New York: Springer.
- Rodham, K. ve Gavin, J. (2006). The ethics of using the internet to collect qualitative research data. *Research Ethics Review*, 2(3), 92-97.
- Rosa, E. ve Tudge, J. (2013). Urie Bronfenbrenner's Theory of Human Development: Its Evolution From Ecology to Bioecology. *Journal of Family Theory & Review*, 5, 243-258.
- Rossi, A. (1984). Gender And Parenthood. *American Sociological Review*, 49, 1-10.
- Russ, S.A., Dougherty, D. ve Jagadish, P. (2010). Accelerating evidence into practice for the benefit of children with early hearing loss. *Pediatrics*, 126, 7-18.
- Sağat, H. (2016). *Bireylerin Anne Baba Tutumlarının Özgüven Ve Sosyal Fobiye Olan İlişkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Bilim Üniversitesi
- Saraç, E. (2009). *Koklear İmplant Kullanıcılarının Gürültüde Konuşmayı Anlama Becerilerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Sarı, H. (2005). Selçuk Üniversitesi' nde Öğrenim Gören Bedensel Engelli ve Görme Engelli Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözümüne Yönelik Çağdaş Öneriler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 335-355.
- Schönpflug, U. (2001). Intergenerational transmission of values: The role of transmission belts. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 174-185.
- Seçer, Z. (2010). Orta Çocukluk Dönemi [Powerpoint slides]. Erişim adresi: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Bahar/gelisim_psikolojisi/7/index.html#konu-2
- Seidman, I.E. (1991). *Interviewing as qualitative research*. New York: Teachers College Press.
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M. ve DüNDAR, H. (2014). Eğitim ve Bilim Dergisinde Yayınlanan Araştırmaların Eğilimleri: İçerik Analizi. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 430-453.
- Seligman, M. (1985). Handicapped Children and Their Families. *Journal of Counseling and Development*, 64, 274-277.
- Seng, S. (1998). Enhanced learning: Computers and early childhood education . Paper presented at the Educational Research Association Conference. Singapore (ERIC Document Reproduction Service. No: Ed: 431-524) Siraj –Blatford ve Siraj).
- Sevinç, İ. ve Çay M. (2017). Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13, 219-238.
- Sharma, A., Dorman, M.F., Spahr, A.J. ve Todd, W.N. (2002). Early Cochlear Implantation In Children Allows Normal Development Of central Auditory Pathways. *Early Implantation & Auditory Development*, 189(5), 38-41.
- Silverman, D. (2015). *Interpreting qualitative data: Methods for analyzing talk, text and interaction*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

- Silverstein, L.B., Levant, R.F. ve Auerbach, C.F. (2002). Contemporary fathers reconstructing masculinity: Clinical implications of gender role strain. *Professional Psychology: Research and Practice*, 33(4), 361- 369.
- Solak Arabacı, M. ve Demircioğlu, H. (2020). 5-6 Yaş Grubu Çocukların Ebeveynleriyle İlişkilerinin İncelenmesi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(7), 482-499.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. (2011). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Spencer, P.E., Meadow-Orlans, K. P. ve Moores D. F., (1993). *A Descriptive Study of Play by Deaf and Hearing Infants*. Gallaudet Research Inst., Washington, DC. (ERIC No: ED385109)
- Suskind, D. (2020). *Otuz Milyon Kelime Çocuğunuzun Beynini Geliştirin*. (Çev: E. Eret, B. Satılmış). (12. Baskı). Ankara: Buzdağı Yayınevi.
- Sümer, N. ve Anafarta Şendağ, M. (2009). Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.
- Synnot, A., Hill, S., Summers, M. ve Taylor, M. (2014). Comparing Face-to-Face and Online Qualitative Research With People With Multiple Sclerosis. *Qualitative Health Research*, 24(3), 431-438.
- Szarkowski, A. ve Brice, P.J. (2016). Hearing Parents' Appraisals of Parenting a Deaf or Hard-of-Hearing Child: Application of a Positive Psychology Framework. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 21(3), 249–258.
- Şahin, H. ve Demiriz, S. (2014). Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların, Babalık Rolünü Algılamaları İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 273-294.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.

- Şen, F.M. (1991). *İşitme engelli kardeşi olan çocukların psikolojik durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.
- Şipal, R.F. (2002). *7-11 Yaş Arası İşitme Engelli Çocuklar ile Normal İşiten Çocukların Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete. Kamu Personeli Genel Tebliği. 07.07.2018. Sayı:30471, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete. Kamu Personeli Genel Tebliği. 08.02.2015. Sayı:29261, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete. Kamu Personeli Genel Tebliği. 15.04.2011. Sayı:27906, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete. Kamu Personeli Genel Tebliği. 26.11.2016. Sayı:29900, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Tait, M., Raeve, L.D. ve Nikolopoulos, T.P. (2007). Deaf children with cochlear implants before the age of 1 year: Comparison of preverbal communication with normally hearing children. [*International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*](#), 71(10), 1605-1611.
- Tait, M.E., Nikolopoulos, T.P. and Littman, M.E. (2007). Age at implantation and development of vocal and auditory preverbal skills in implanted deaf children. *International Journal of Paediatric Otorhinolaryngology*, 71(4), 603-610.
- Taşkın, N. (2011). Çocuk gelişiminde katkıları unutulmalar: Babalar. *Eğitime Bakış*, 7 (20), 43-47.
- Taylor, M., Baskett, M. ve Wren, C. (2010). Managing the transition to university for disabled students. *Education and Training*, 52(2), 165-175.
- Tekin, H.H. (2019). Engelli Üniversite Öğrencilerinin Eğitim Yaşamındaki Sorunları: Konya Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2), 1531-1548.

- Tepe, E.E. ve Demir A.S. (2019) Babaların Çocuk Bakımına Katılımında Kendi Annelerinin Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Sakarya İli Örneği. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 1 (2), 121 -140
- Tezel-Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Baba Katılımının Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (1), 39-48.
- Thomson, L. ve Walker, A.J. (1987). Gender in Families: Women and Men in Marriage, Work and Parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 845- 871.
- Tunali, B. ve Power, T.G. (1993). Creating satisfaction: A psychological perspective on stress and coping in families of handicapped children. *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 34(6), 945–957
- Turan, Z. (2000). Çok İleri Derecede İşitme Kayıplı Çocuklar İçin Kelime Ayırtetme Beceri Testinin Geliştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 195-204.
- Turan, Z. (2006). Doğuştan İşitme Kayıplı Çocuklarda Koklear İmplant Uygulamaları: Gelişimi Etkileyen Faktörler ve Ameliyat Öncesi Değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 51-58.
- Turan, Z. (2007). Çocuklarda işitme sorunlarının değerlendirilmesi. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* (5. baskı) içinde (s. 47-74). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Turan, Z. (2016). Cochlear Implanted Deaf Children with Additional Disabilities: The Mother's Perspective. *International Journal of Medicine and Medical Sciences*, 8(7), 66–74.
- Turan, Z., Koca, A. ve Uzuner, Y. (2019). İşitme Kayıplı Çocuğu Olan Bir Annenin Aile Eğitimi Sürecinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20 (1) , 93-117.
- Turan, Z., Taşkıran- Küçüköncü, D., Cankuvvet, N. ve Yolal, Y. (2012). Koklear implant ve işitme cihazı kullanan işitme kayıplı çocukların dil ve dinleme becerilerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 54, 142-150.

- Tüfekçioğlu, U. (2005). Çocuklarda İşitme Kaybının Etkileri. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* (3. Baskı) içinde (s. 1-46). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tüfekçioğlu, U. (2007). Çocuklarda İşitme Kaybının Etkileri. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* (5. baskı) içinde (s. 1-46). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tye-Murray, N., Spencer, L. ve Woodworth, G.G. (1995). Acquisition of speech by children who have prolonged cochlear implant experience. *Journal of Speech and Hearing Research*, 38(2), 327-337.
- Uzuner, Y. (1993). *An investigation of a hearing mother's reading aloud efforts to her preschool age hearing and hearing impaired children before bedtime*. Doktora Tezi. A.B.D: Cincinnati Üniversitesi.
- Uzuner, Y. (2005). Baş Makale: Özel Eğitimden Örneklerle Eylem Araştırmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(2), 1-12.
- Uzuner, Y. (2007). Çocuklarda İşitme Kaybının Etkileri. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* (5. baskı) içinde (s. 97-118). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Uzuner, Y. ve Derican, T. (2013). "İşitme Engelli Gençlerle İş Başvuru Dosyası Geliştirme Çalışmalarının İncelenmesi: Eylem Araştırması". *Sanat & Tasarım Dergisi*, 5(5), 1-23.
- Ünlü, Ş. (2010). *0-8 Yaş Aralığında Çocuğu Olan Babaların ve Onların Babalarının Çocuk Bakımına Katılım Patternlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünlü, Ş. (2010). *Being Fathered And Being A Father: Examination Of The General Pattern Of Turkish Fathers" And Their Own Fathers" Involvement Level For Children Between The Ages Of 0-8*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Middle East Technical University.

- Ünüvar, P. (2008). *Babaların 3-6 Yaş Grubu Çocuklarıyla Geçirdikleri Zamanın Niteliğini Belirleme ve Geliştirme*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vygotsky, L.S. (1984). *Sobranie socinenij. Detskaja psikchologija*. Moscow: Pedagogika.
- Wall, G. ve Arnold, S. (2007). How Involved Is Involved Fathering? An Exploration of the Contemporary Culture of Fatherhood. *Gender & Society*, 21(4), 508-527.
- Whicker, J.J., Muñoz, K. ve Nelson, L.H. (2019). Parent challenges, perspectives and experiences caring for children who are deaf or hard-of-hearing with other disabilities: a comprehensive review. *Int J Audiology*, 58(1), 5-11.
- Whitchurch, G.G. ve Constantine, L.L. (2019). Systems Theory. P. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, S. K. Steinmetz (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods A Contextual Approach* içinde (s. 325-352). New York: Springer.
- Whittemore, R., Chase, S.K., ve Mandle, C.L. (2001). Validity in qualitative research. *Qualitative Health Research*, 11, 522-537.
- WHO (2021). World Health Organization. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss> (Erişim Tarihi: 02.11.2021)
- Yal nkaya, F. (1994). *İşitme Kayıplı ve Normal İşiten Çocukların Gelişimlerinin Karşılaştırılması*. Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yal n z, B. (2011). *From Being A Son To Being A Father: An Intergenerational Comparison Of Fatherhood In Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, H., Baran, G. ve Yıldız Bıçakçı, M. (2010). İşitme Engelli Ve İşitme Engeli Olmayan 9-17 Yaş Grubundaki Çocukların Sosyal Uyumlarının Karşılaştırılması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 7-23.
- Yavuzer, H. (2019a). *Ana-Baba ve Çocuk*. (29. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, H. (2019b). Yaygın Ana-Baba Tutumları. H. Yavuzer (Ed.), *Ana-Baba Okulu* (23. Basım) içinde. (s. 115-127). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, Z. (2002). Okul öncesi eğitimin okul olgunluğu üzerine etkisinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.
- Yener, S. (2018). Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Aile ve Girişimcilik İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 869-878.
- Yıldırım Doğru, S.S. ve Arslan, E. (2008). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi ile Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 543-553.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoshinaga-Itano, C. (2003). Early intervention after universal neonatal hearing screening: impact on outcomes. *Mental retardation and developmental disabilities research reviews*, 9(4), 252-266.
- Yoshinaga-Itano, C., Sedey, A.L., Coulter, D.K. ve Mehl, A.L. (2006). Language of Early- and Later-identified Children With Hearing Loss. *American Academy of Pediatrics*, 102(5), 1161-1171.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. (25. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zaidman-Zait, A. ve Deirdre, C. (2018). Complexity: An Interpretative Phenomenological Analysis of the Experiences of Mothers of Deaf Children with Cochlear Implants and autism. *Journal of Health Psychology*, 23 (9), 1173–1184.
- Zaidman-Zait, A., Curle, D., Jamieson, J., Chia, R. ve Kozak, F.K. (2015). Cochlear Implantation among Deaf Children with Additional Disabilities: Parental Perceptions of Benefits, Challenges, and Service Provision. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 20 (1), 41–50.
- Zastrow, C ve Kirst-Ashman, K. (2007). *Understanding Human Behavior and the Social Environment*. (7th Edition). USA: Thomson Brooks/Cole.

Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. (2009). *Understanding Generalist Practice*. (5th Edition). USA: Brooks/Cole.

Zeybek, S.O. (2013). “Bu bebeğin annesi nerede?”: Cinsiyet, babalık ve armağan ilişkileri. *Toplum ve Bilim*, 0(126), 120-143.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 3(2), 297-328.

Zobar, Y. (2010). *Bilgisayar Destekli Öğretimin İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Başarısı ve Tutumuna Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ek-1. Veri Toplama Çizelgesi

VERİ TOPLAMA ÇİZELGESİ

Tarih	Veri Türü	Amaç	Katılımcılar	Saat/ Süre	Yer	Veri Toplama Tekniği
18.06.2020	Tez görüşmesi	Alanyazın taraması sonucu araştırma konusu hakkında tartışma	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.08 – 10.27 19 dk. 37 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
24.06.2020	Tez görüşmesi	Araştırmanın desenine karar verilmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.08 – 10.58 50 dk. 6 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
01.07.2020	Tez görüşmesi	Tezin taslak halinde hazırlanmaya başlanması	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.39 – 11.17 38 dk. 12 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
08.07.2020	Tez görüşmesi	Araştırma için ana kaynakların ve katılımcı kriterlerinin belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.26 – 11.27 1 sa. 1 dk. 22 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
22.07.2020	Tez görüşmesi	Pilot görüşmelerde ve ana görüşmelerde taslak olarak kullanılacak soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.48 – 11.41 53 dk. 13 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
27.08.2020	1. Pilot görüşme kişinin belirlenmesi	1. Pilot görüşme ve pilot görüşme yapılacak baba ile ilgili kararların alınması	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.11 – 11.19 1 sa. 8 dk. 51 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
03.09.2020	Tez görüşmesi	Pilot görüşmelerde kullanılacak sorular ile ilgili son değerlendirme	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.43 – 11.59 1 sa. 16 dk. 17 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
11.09.2020	Tez görüşmesi	Araştırma sürecinde kullanılacak sorular hakkında tartışma	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	16.27 – 17.00 33 d. 36 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
20.10.2020	Tez görüşmesi	Etik kurul belgeleri kesinleştirme ve araştırmacının yapacağı son hazırlıkların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	-	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
07.11.2020	1. Pilot görüşme sonrası değerlendirme	Görüşme sorularının ve araştırmacının online görüşme yapabilme becerisinin gözden geçirmesi	Hasan Bey Araştırmacı	20.22 – 20.46 23 dk. 47 sn.	Skype	Görüntü kaydı Günlük
02.12.2020	Tez görüşmesi	2. Pilot görüşme ve pilot görüşme yapılacak baba ile ilgili kararların alınması	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	19.40 – 20.12 32 dk.	Anadolu Mergen	Görüntü kaydı Günlük
08.12.2020	Tez görüşmesi	Etik kurul belgelerinin hazırlanması ve gönderilmesi hakkında	Prof. Dr. Yıldız UZUNER	19.40 – 20.13 33 dk.	Anadolu Mergen	Görüntü kaydı Günlük

		son karar	Araştırmacı			
24.12.2020	2. Pilot görüşme kişinin belirlenmesi	2. Pilot görüşme öncesi son değerlendirme ve soruların üzerinden geçilmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	16.24 – 16.35 11 dk. 13 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
28.12.2020	2. Pilot görüşme sonrası değerlendirme	Görüşme sorularının ve araştırmacının online görüşme yapabilme becerisinin gözden geçirmesi	Halil Bey Araştırmacı	11.00 – 12.02 1 sa. 2 dk. 29 sn.	Zoom	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
15.01.2021	Katılımcının belirlenmesi	Katılımcı babanın hakkında son karara varılması	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	58 sn.	Telefon görüşmesi Whatsapp	Ses kaydı Günlük
25.01.2021	Katılımcıya ulaşılması	Katılımcı baba ile telefon görüşmesi, görüşme yapılacak gün ve saatlerin belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	16.28 – 16.39 11 dk. 1 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
01.02.2021	1. görüşme	1. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.30 – 21.12 42 dk. 42 sn.	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
02.02.2021	Tez görüşmesi	1. görüşme sonrası görüşmenin değerlendirilmesi, sonraki görüşme için ek soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	11.47 – 12.10 23 dk. 32 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
03.02.2021	2. görüşme	2. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.04 - 21.01 56 dk. 55 sn.	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
04.02.2021	Tez görüşmesi	2. görüşme sonrası görüşmenin değerlendirilmesi, sonraki görüşme için ek soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	13.08 – 13.46 38 dk. 48 sn.	Anadolu Mergen	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
08.02.2021	3. görüşme	3. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.09 - 21.38 1 sa. 29 dk. 14 sn.	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
09.02.2021	Tez görüşmesi	3. görüşme sonrası görüşmenin değerlendirilmesi, sonraki görüşme için ek soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	15.40 – 15.47 7 dk. 3 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
10.02.2021	4. görüşme	4. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.00 – 21.12 1 sa. 12 dk. 14 sn.	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük

11.02.2021	Tez görüşmesi	4. görüşme sonrası görüşmenin değerlendirilmesi, sonraki görüşme için ek soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	11.17 – 11. 31 13 dk. 53 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
15.02.2021	5. görüşme	5. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.01 – 20.58 58 dk.	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
16.02.2021	Tez görüşmesi	5. görüşme sonrası görüşmenin değerlendirilmesi, sonraki görüşme için ek soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	14.01 – 14.36 35 dk. 57 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
17.02.2021	6. görüşme	6. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.00 – 21.10 1 sa 10 dk 5 sn	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
18.02.2021	Tez görüşmesi	6. görüşme sonrası görüşmenin değerlendirilmesi, sonraki görüşme için ek soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	11.36 – 11.59 22 dk 12 sn	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
22.02.2021	7. görüşme	7. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.02 – 21.51 1 sa. 49 dk. 8 sn	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
23.02.2021	Tez görüşmesi	7. görüşme sonrası görüşmenin değerlendirilmesi, sonraki görüşme için ek soruların belirlenmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	13.51 – 14.27 9 dk. 22 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
24.02.2021	Tez görüşmesi	Son görüşme için katılımcı aileye teşekkür etme yönteminin kararlaştırılması	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	13.47 – 13.59 12 sk. 44 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
24.02.2021	8. görüşme	8. görüşmenin gerçekleştirilmesi	Katılımcı baba Araştırmacı	20.01 – 20.48 47 dk. 30 sn	Skype	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
24.02.2021	Tez görüşmesi	8. görüşme sonrası genel değerlendirme	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	20.54 – 21.02 8 dk. 9 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
02.04.2021	Tez görüşmesi	Yöntem bölümünün değerlendirilmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	11.03 – 11.26 23 dk. 57 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
09.04.2021	Tez görüşmesi	Yöntem bölümü hakkında düzeltmelerin yapılması	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	09.50 – 10.05 15 dk. 7 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük

22.06.2021	Tez görüşmesi	Kuramsal çerçevenin değerlendirilmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	16.08 – 16.44 34 dk. 18 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
13.08.2021	Tez görüşmesi	Kuramsal çerçevenin değerlendirilmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	15.26 – 16.10 44 dk. 21 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
20.09.2021	Tez görüşmesi	Alanyazının tartışılması	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	17.57 – 18.10 12 dk. 56 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük
28.10.2021	Tez görüşmesi	Genel tez değerlendirmesi ve düzeltmeler üzerine tartışma	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	11.06 – 12.43 1 sa. 36 dk. 38 sn.	Eğitim fakültesi	Ses kaydı Günlük
17.11.2021	Tez görüşmesi	Genel tez değerlendirmesi ve düzeltmeler üzerine tartışma	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	19.40 – 20.47 1 sa. 7 dk.	Anadolu Mergen	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
28.11.2021	Tez görüşmesi	Genel tez değerlendirmesi ve düzeltmeler üzerine tartışma	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	15.07 – 15.54 47 dk. 24 sn.	Anadolu Mergen	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
02.12.2021	Tez görüşmesi	Genel tez değerlendirmesi ve düzeltmeler üzerine tartışma	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	19.04 – 20.18 1 sa. 14 dk. 5 sn.	Anadolu Mergen	Görüntü kaydı Ses kaydı Günlük
07.12.2021	Tez görüşmesi	Tez metninin son haline getirilmesi	Prof. Dr. Yıldız UZUNER Araştırmacı	10.21 – 10.31 9 dk. 51 sn.	Telefon görüşmesi	Ses kaydı Günlük

Ek-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Kişinin Kendisi

1. Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

Yaş, meslek, kişisel özellikler

2. İçinde büyüdüğünüz aileyi anlatır mısınız?

Anneniz, babanız, kardeşleriniz.

3. Küçükken aile ilişkileriniz nasıldı?

Annenizle, babanızla, kardeşlerinizle, onların birbirleri ile.

4. İçinde büyüdüğünüz ailedeki sorumluluk paylaşımlarından bahseder misiniz?

5. Ailenizin büyürken sizi etkilediği, desteklediği noktaların neler olduğunu düşünüyorsunuz?

Evlilik Dönemi

1. Biraz da evliliğinizden bahsedelim.

Nasıl, ne zaman

2. Şimdiki ailenin yapısını önceki soruları düşünerek anlatır mısınız? Ne gibi benzerlikler farklılıklar var?

Sorumluluk paylaşımları, aile içindeki rolleriniz, eşiniz ile iletişiminiz, işbirliği yaptığınız noktalar, ayrı düşüğünüz noktalardaki tutumlarınız vb.

Doğum Öncesi

1. Çocuk sahibi olma kararınızı etkileyen faktörler var mıydı?

Varsa; Nelerdi?

2. Çocuk sahibi olmadan önce kendinizi nasıl algılıyordunuz?

Hazır ve yeterli miydiniz?

Nasıl bir baba olacağınızı düşünüyordunuz?

İdeal bir baba nasıl olmalıydı?

3. Eşinizin hamilelik dönemlerinden bahseder misiniz?

Sorumluluklar, roller, işbirliği, iletişim

Tanılama Dönemi

1. Çocuğunuzdaki farklılığı nasıl ve ne zaman fark ettiniz?

2. Çocuğunuza işitme kaybı tanısı konmadan önce ne gibi süreçlerden geçtiniz?
3. Tanılanma döneminde yaşadıklarınızdan bahseder misiniz?
4. Bir baba olarak çocuğunuzun işitme kayıplı olduğunu öğrendiğinizde bu size ne düşündürdü?

Neler hissettiniz?

5. Tanlandıktan sonraki süreçte almanız gereken kararlar nelerdi?

Bu süreçte kimlerden yardım aldınız?

Kim nasıl yardım etti?

6. Çocuğunuzun cihaz ya da implant kullanacağına nasıl karar verdiniz?

Sizi bu karara iten sebepler nelerdi?

7. Çocuğunuz cihazlanmadan önce iletişim şekliniz nasıldı?
8. Çocuğunuz cihazlandırılma evresindeyken kullanacağınız iletişim yöntemine nasıl karar verdiniz?

9. Çocuğunuzun işitme kayıplı olduğunu öğrenmeden önce beklentileriniz nelerdi?

Öğrendiğinizde değişen düşünceleriniz oldu mu?

10. Çocuğunuzun işitme kayıplı olduğunu öğrendiğinizde sorumluluklarınız ne yönde değişti?

11. İşitme kayıplı bir çocuğa sahip olmak akrabalık ilişkilerinizi, yakın çevrenizi nasıl etkiledi?

12. Çocuğunuzun cihazlandırılması döneminde en çok neye gereksinim duydunuz?

Psikolojik, maddi, manevi

Okul Öncesi Dönem

1. Çocuğunuzla bir gününüzü anlatır mısınız?

Oyun, etkinlik, rutinler, en çok keyif aldığınız aktiviteler, keyif almadığınız aktiviteler vb.

2. Çocuğunuz için en doğru eğitimi sağlayacak kuruma nasıl ulaştınız?

Hangi süreçlerden geçtiniz?

3. Çocuğunuzun işitme kayıplı olduğunu öğrenen öğretmen ve arkadaşları nasıl tepki verdiler?

4. Çocuğunuzun okul öncesi dönemindeki gelişimleri hakkındaki gözlemlerinizi, düşüncelerinizi nelerdi?

5. Okul öncesi dönemde çocuğunuzdan beklentileriniz nelerdi?

6. Okul öncesi dönemde işitme kayıplı çocuğunuzun dil gelişimini, sosyal gelişimini nasıl takip ettiniz? Bu dönemlerde siz çocuğunuzu nasıl desteklediniz?

7. Bu dönemde sizin çocuğunuzla ilişkinizi etkileyebilecek durumlar oldu mu?

Varsa; Nelerdi? Neden ve ne şekilde etkiledi?

8. Çocuğunuzla geçirdiğiniz okul öncesi dönem içerisinde unutamadığınız anılarınız var mı?

Varsa; Neler?

9. Çocuğunuzun işitme kayıplı olmasından kaynaklı olabilecek, eğitim hayatına yönelik ne gibi tutumlarınız oldu?

10. Okul öncesi dönemden ilkokula geçiş döneminde karşılaştığınız farklı durumlar var mıydı?

Varsa; Nelerdi?

İlkokul Dönemi

1. Çocuğunuz için en doğru eğitimi sağlayacak kuruma nasıl ulaştınız?

Hangi süreçlerden geçtiniz?

2. İşitme kayıplı çocuğunuzun okula başlaması aranızdaki ilişkiyi nasıl etkiledi?

3. Çocuğunuzun işitme kayıplı olduğunu öğrenen öğretmen ve arkadaşları nasıl tepki verdiler?

4. İlkokul döneminde çocuğunuzun sosyal hayatından bahseder misiniz?

5. Bu dönemde sizin çocuğunuzla ilişkinizi etkileyebilecek durumlar oldu mu?

Varsa; Nelerdi? Neden ve ne şekilde etkiledi?

6. Çocuğunuzla geçirdiğiniz ilkokul dönemi içerisinde unutamadığınız anılarınız var mı?

Varsa; Neler?

7. İlkokul döneminde çocuğunuzdan beklentileriniz nelerdi?

8. İlkokul döneminden ortaokula geçiş döneminde karşılaştığınız farklı durumlar var mıydı?

Varsa; Nelerdi?

Orta Çocukluk Dönemi

1. Ortaokul döneminde çocuğunuzla nasıl vakit geçiriyordunuz?

Birlikte yapmaktan keyif aldığınız aktiviteler aktiviteler nelerdi?

Birlikte yapmaktan keyif almadığınız aktiviteler nelerdi?

2. Ortaokul dönemi ile ilgili çocuğunuzun dil gelişiminden bahseder misiniz?
3. Ortaokul dönemi ile ilgili çocuğunuzun sosyal gelişiminden bahseder misiniz?
4. Çocuğunuzla geçirdiğiniz bu dönem içerisinde unutamadığınız anılarınız var mı?

Varsa; Neler?

5. Ortaokul döneminde çocuğunuzdan beklentileriniz nelerdi?

Ergenlik (Lise) Dönemi

1. Çocuğunuzun ergenlik döneminde onunla nasıl vakit geçiriyordunuz?

Birlikte yapmaktan keyif aldığınız aktiviteler aktiviteler nelerdi?

Birlikte yapmaktan keyif almadığınız aktiviteler nelerdi?

2. Bu dönemde işitme kayıplı çocuğunuzun değişen duygusal durumlara tepkileri nasıldı?
3. Çocuğunuzun değişen okul yaşantısını düşündüğünüzde işitme kayıplı olduğunu öğrenen öğretmen ve arkadaşları nasıl tepki verdiler?
4. Lise dönemi ile ilgili çocuğunuzun dil gelişiminden bahseder misiniz?
5. Lise dönemi ile ilgili çocuğunuzun sosyal gelişiminden bahseder misiniz?
6. Çocuğunuzla geçirdiğiniz bu dönemler içerisinde unutamadığınız anılarınız var mı?

Varsa; Neler?

7. Ortaokuldan liseye geçiş döneminde yaşadıklarınıza eklemek istedikleriniz var mı?
8. Ergenlik döneminde olması çocuğunuz ile aranızdaki ilişkiyi etkiledi mi? Ne yönde etkiledi?

Üniversite/ e-Kpss

1. Lise döneminden üniversiteye geçiş döneminde karşılaştığınız farklı durumlar var mıydı?

Varsa; Nelerdi?

2. Okuyacağı bölüm seçiminde kızınıza nasıl destek oldunuz?
3. Kızınızın okuduğu bölümün ona uygun olduğuna nasıl karar verdiniz?
4. Sizce meslek dersleri dil gelişimlerini destekleyecek nitelikte miydi? Neden?
5. Üniversitede derslerde ve arkadaşları arasında ne dil kullanıyorlardı?

Farklılık var mıydı? Varsa; neden?

6. Üniversite döneminde kızınızın öğretmenleri ile ilişkisinden bahseder misiniz?

7. Üniversite hayatından bir baba olarak beklentileriniz nelerdi? Kızınızın gittiği üniversite bu beklentileri karşılayabildi mi?

8. Üniversite döneminde kızınız sosyal etkinliklere katılır mıydı?

Varsa; Nelerdi? Neden? Nasıl?

9. Üniversitenin gerektirdikleri ve yaşamın size getirdikleri arasındaki dengeyi nasıl kurdunuz?

10. Kızınızın üniversiteyi bitirdikten sonra planları nelerdi?

11. Sizin kızınızdan beklentileriniz kızınızın planladıkları ile uyuyor muydu?

Uyuşuyorsa; Neden? Uyuşmuyorsa; Neden?

12. e-Kpss'ye hazırlık sürecinden bahseder misiniz?

Günümüz

1. Çocuğunuzun işitme kaybı olması nedeniyle hayatınızda neler değişti?

2. İşitme kaybı bir çocuğunuzun olması aşk-evlilik hayatınızı nasıl etkiledi?/ etkiliyor?

3. Genel olarak bakarsanız çocuğunuzun işitme kaybı olması akrabalık ilişkilerinizi ne yönde etkiledi?

3. Ailenizin arkadaşlarınızın ailelerden farklı olduğunu düşünür müsünüz? Neden?

4. Çocuğunuzun işitme kaybı olmasının akademik hayatını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

5. Genel olarak düşünürseniz işitme kaybı çocuğa sahip olmanın olumlu ve olumsuz yanları neler?

6. İşitme kaybı bir çocuğa sahip olmasanız hayatınız farklı olur muydu?

Olacağını düşünüyorsanız; Neler farklı olurdu? Neden?

Ek-3. Süreç İçerisinde Ortaya Çıkan Görüşme Soruları

Tanılama Dönemi

1. Aile eğitimlerini biraz anlatır mısınız?

- *Her bir oturum nasıldı?*
- *Neler yapılıyordu?*
- *Sizden beklenenler nelerdi?*
- *Size verilen görevler var mıydı? Varsa nelerdi ve neden bu görevler veriliyordu?*

2. Kendinize baktığınızda aile eğitimlerinin faydası neydi? Nelerin geliştiğini düşünüyorsunuz?

3. Oyun gruplarını biraz anlatır mısınız?

- *Her bir oturum nasıldı?*
- *Neler yapılıyordu?*
- *Sizden beklenenler nelerdi?*
- *Size verilen görevler var mıydı? Varsa nelerdi ve neden bu görevler veriliyordu?*

4. Oyun gruplarında çocuğunuzun maruz kaldığı dilsel, işitsel girdiler nelerdi? Örneklerle anlatır mısınız?

5. Çocuğunuz ilk kelimesini (anne, baba vb.) ne zaman, nasıl söyledi? O süreci anlatır mısınız?

6. Bünyesinde bulunduğunuz ve bir süre başkanlığını yaptığınız dernekten biraz bahseder misiniz?

İşleyişi, yardımları vb.

7. Çocuğunuzun ilk işitme kayıplı olduğunu öğrendiğinizde sizin ve eşinizin yas tutma, bunu atlatma süreçlerinden bahseder misiniz?

Benzerlikleri, farklılıkları, bunu kabullenme evresi vb.

Okul Öncesi Dönem

1. Şimdiye kadar konuştuğumuz tanılama, okul öncesi dönem gibi süreçler boyunca kızınızın durumunu anlayabilmek adına çevrenizdekilere danışmak ve öğretmenlerinden yardım almak adına yaptığınız başka şeyler var mıydı?

Varsa; Neler? Neden?

2. Şimdiye kadar konuştuğumuz bu dönemler içerisinde işitme kayıplı bir çocuğa sahip olma ile ilgili babalık deneyimlerinizde benzersiz olan şeyin ne olduğunuz düşünüyorsunuz?

3. İlkokul dönemine kadar olan süreçte sizin içinde yetiştiğiniz aile kültürünü göz önüne aldığınızda çocuğunuzla ilişkinizi etkileyen durumlar oldu mu?

Varsa; Neler? Neden?

4. Bir baba olarak çevrenizde normal işiten çocuğa sahip babalarla kendinizi karşılaştırdığınızda neler söylersiniz?

Benzerlikleriniz, farklılıklarınız, gözlemleriniz

5. Çocuğunuzun işaret dili kullanan bir çocuk değil de konuşmayı bilen bir çocuk olmasına nasıl karar verdiniz?

Bu kararınızda etkili olan düşünceler, süreçler, gözlemler nelerdi?

Ergenlik Dönemi

1. Kızınız kulak arkası cihazdan sonra koklear implant ameliyatı olduğunu söylemişsiniz bu süreçten bahseder misiniz?

Tam olarak ne zaman oldu?

Neden böyle bir karar verdiniz?

Nasıl karar verdiniz?

Bu kararınızda neler etkili oldu?

2. Cihaz ve implant arasında kızınızı gelişimsel olarak etkileyebilecek ne gibi farklılıklar vardı?

3. Sizin gözlemlerimize göre kulak arkası cihaz kullanımından implanta geçen kızınız bu süreçten nasıl etkilendi?

Üniversite/ e-Kpss Dönemi

1. Kızınız implant ameliyatından sonraki süreçte dil ve konuşma terapisti ile görüşmek istemişti ve bunun için harekete geçmişsiniz. Sonraki süreçten bahseder misiniz?

2. Cihaz ve implant arasında karşılaştırarak örnek verecek olsanız gelişimsel olarak kızınızda gözlemlediğiniz ne gibi farklılıklar vardı?

3. Kulak arkası cihaz kullanımından implant kullanımına geçen kızınızın tamamen dinlemeye odaklandığından dudak okuma becerilerini kaybettiğini söylediniz. Bunun haricinde bu süreç kızınızı nasıl etkiledi?

Ek-4. İşitme Kayıplı Çocuğa Ait Tıbbi Rapor

SAGLIK BAKANLIGI	
EVLET HASTANESI	
ÖZÜRLÜ SAĞLIK KURULU RAPORU	
İŞİSEL BİLGİLER:	
Adı, Soyadı	T.C.Kimlik No
Baba Adı	Doğum Yeri,Yılı :
Müracaat Tarihi	Rapor Tarihi :
Muayeneye Gönderen	
: A - Çalıştığı Kurum	B - Kişisel Müracaat
Rapor Numarası	:1124
ÖZRE İLİŞKİN BİLGİLER:	
Sistemler	Özre İlişkin Klinik Bulgular, Radyolojik Tetkikler ve Laboratuvar Bilgileri
B.B. SİSTEMİ	OTOSKOPİ DOĞAL .BİLÇOK İLERİ DERECELİ S.N.I.K
HİNSEL, RUHSAL, DAVRANIŞSAL	
ÖZ	
ERİ	
EMATOPOETİK SİSTEM	
KARDİYOVASKÜLER SİSTEM	
KÖRME SİSTEMİ	
KİNDİRİM SİSTEMİ	
KADIN HASTALIKLARI VE DOĞUM	
KİROGENİTAL SİSTEM	
KİNDOKRİN SİSTEM	
KİOLUNUM SİSTEMİ	
KANIKLAR	
KİKOLOJİK HASTALIKLAR	
KİSİR SİSTEMİ	
KİAS İSKELET SİSTEMİ	
ÖZÜRLÜ SAĞLIK KURULU RAPORUNUN SONUCU:	
Özeshis: BİLATERAL ÇOK İLERİ DERECELİ SENSORİNEURAL İŞİTME KAYBI	Özür Durumuna Göre Tüm Vücut Fonksiyonları
	% - Rakamla 52,0 (Yazıyla) (ELLİLİ)
Özür Özürü: Hayır	Çalıştırılmayacağı İş Alanları:
	İŞİTME GEREKTİREN İŞLERDE
Özürüklü: ☒	Raporun Geçerlilik Süresi: -Rakamla- (Yazıyla belirtiniz)

[illegible]

Ek-6. İşitme Kayıplı Çocuğa Ait Elektro Akustik Empedans

ELEKTRO AKUSTİK İMPEDANS BULGULARI

Yaşı : Tarih : 24.7.20
 Cinsiyeti : Gönderen :
 Adı : Değerlendiren : edyen H. Ayderman
 Ünvanı :

ORTA KULAK BASINCI : Sağ Kulak : 450 dapa
 Sol Kulak : +50 dapa

STATİK KOMPLAYANS : Sağ Kulak : normal
 Sol Kulak : azalmış?

TİMPANOGRAM **INTERACOUSTICS AZ 7**

Çocuk Yetişkin
 ml. 2.5 5 ml.

AKUSTİK REFLEKS

	Sağ Kulak				Sol Kulak				
Freq. Hz.	500	1000	2000	4000	Freq. Hz.	500	1000	2000	4000
Aks. Ref. Eşiği	φ				Aks. Ref. Eşiği	φ			
İşitme Eşiği					İşitme Eşiği				
Metz. Rec.					Metz. Rec.				
Ref. Decay					Ref. Decay				

DÜŞÜNCELER

Bilateral sol hafif pozitif basınç saptandı.
 Komplians solda biraz azalmış olarak düşünülüyor.
 Ancak bilateral az hareketi gözleniyor.
 Bilateral Refleks (muhtemel işitme kaybına)

Ek-7. Oyun Grubu ve Aile Eğitimlerine Katılım Dilekçesi

Sayı : [REDACTED] 18-90
KONU: [REDACTED]
TARİH: 19.11.1990

İLGİLİ MAKAMA:

Adı : [REDACTED]
Soyadı : [REDACTED]
Anne adı : [REDACTED]
Baba adı : [REDACTED]
Doğum tarihi : 10.6.1989

Yukarıda açık künyesi yazılı olan O [REDACTED] merkezimizin
oryantasyon programına kayıtlı olan öğrencilerimizdendir.

Merkezimizde her 15 günde bir "OYUN GRUBU" adı altında bir program
yapılmaktadır. [REDACTED] de bu programa anne ve baba refakatinde
katılması gerekmektedir.

Bu nedenle aileye gerekli izin verilmesi rica olunur.

NOT: Ayda bir kez yine anne baba refakatinde aile eğitimlerine katılmak
zorundadırlar.

Ek-8. Katılımcı Bilgi Formu (Katılımcı Baba)

KATILIMCI BİLGİ FORMU

Ad soyad :

Doğum tarihi/ Yaş :

Medeni durum : Bekâr () Evli () Boşanmış () Eşini Kaybetmiş ()
Diğer ()

Eğitim durumu : Eğitim almamış () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu ()
Lise mezunu (Normal/ Meslek) ()
Üniversite mezunu (Açık öğretim / Normal) ()
Lisansüstü eğitim ()

Çalışma durumu : Çalışmıyor () Çalışıyor () Emekli ()

Meslek :

Babanın büyüdüğü aile tipi: Geniş Aile () Çekirdek Aile () Parçalanmış Aile ()

Babanın kendi kardeş sayısı/ cinsiyetleri :

Çocuk sayısı/ cinsiyetleri :

Araştırmaya katılan çocuk ailenin kaçınıcı çocuğu? :

İşitme kaybı türü :

İşitme kaybı derecesi :

Ailenin aylık toplam geliri :

Ekleme istediğiniz bilgiler varsa ekleyebilirsiniz.

.....
.....

Ek-9. Gönüllü Katılım Formu (Katılımcı Baba)

ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, İşitme Kayıplı Çocuk ve Babası: Yaşam Öyküsü adı ile işitme kayıplı bir çocuğa sahip babanın çocuğu ile yaşantısını, babanın çocuğunun gelişim dönemlerindeki desteklerini anlama amacını taşımaktadır. Çalışma, Cansu ARSAN tarafından Prof. Dr. Yıldız UZUNER danışmalığında yürütülmektedir. Araştırmaya ilişkin haklarınıza ve etik unsurlara ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir:

- Bu çalışmaya katılımınız **gönüllülük** esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, **ses kaydı yolu ile görüşmeler, çocuğun işitme kaybına dair odyogram bilgileri, dönemlere özel aile fotoğrafları** yolu ile sizden veriler toplanacaktır.
- Çalışma boyunca **isminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz**, araştırmada/ araştırma dökümlerinde katılımcıların isimleri gizli tutulacak/ takma isimlerle değiştirilecektir.
- Araştırma kapsamında **toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak**, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- Sizlerden **toplanan veriler yalnızca araştırmacı ve danışmanı tarafından araştırma amacı doğrultusunda izlenecektir.**
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır. İstemeniz halinde verilerin tamamının bir kopyasını araştırmacıdan alma hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler araştırma bitiminde arşivlenerek korunacaktır.
- **Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır.** Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı araştırmacı Cansu , veya Prof. Dr. Yıldız UZUNER'e yöneltebilirsiniz.

Danışman e-posta: '

Araştırmacı Adı : Cansu
Adres :

Cep Tel
E-posta: '

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

Katılımcı Ad ve Soyadı:

Tarih:

İmza:

Ek-10. Anadolu Üniversitesi Etik Kurul Kararı

İvrik Karar Tarihi: 25.12.2020

Protokol No: 72857

Tarih: 28.01.2022

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BASLIK:	Boşanmanın Güzünden İşleme Kayıplı Kim: Yapan Öyküsü
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Yıldız UZUNER
TEZ YAZARI:	Cansu ARSAN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Cansu ARSAN

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı :

E-posta :

Eğitim ve Mesleki Geçmiş:

- 2017, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı
- 2018, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı
- 2018-2020,Okul Öncesi Öğretmeni, Tepebaşı Belediyesi Erken Çocukluk Eğitim Merkezi, Eskişehir.
- 2020, Özel Eğitim Öğretmeni, Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Zonguldak (Devam ediyor).

Bilimsel Faaliyetleri:

- Doğan, M., Erfidan, E., Arsan, C. (Aralık 2020). Özel Eğitime Etik Bakış. (Sözlü Bildiri). 10. Ulusal Özel Eğitim Öğrenci Kongresi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.